2003

Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі

1

Практика Європейського суду з прав людини Рішення. Коментарі

1'2003

УКРАЇНСЬКА ПРАВНИЧА ФУНДАЦІЯ
UKRAINIAN LEGAL FOUNDATION

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ РІШЕННЯ. КОМЕНТАРІ 1(17)'2003

УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ПРАВНИЧИХ СТУДІЙ
КИЇВ 2003

© Українська Правнича Фундація, *2003*
© Український Центр Правничих Студій, *2003*

Усі надруковані в цьому числі журналу переклади є неофіційними.
Позиція редакції може не збігатися з позицією авторів.
Передрук матеріалів журналу можливий тільки зі згоди видавця.

Проект перекладу та видання рішень Європейського суду з прав людини започатковано Українською Правничою Фундацією на честь 50-річчя Ради Європи

The project regarding the translation and publication of the European Court of Human Rights' Judgments has been initiated by the Ukrainian Legal Foundation in order to mark the 50th Anniversary of the Council of Europe

Projet de traduction et de publication des Arrêts de la Cour européenne des Droits de l'Homme. Réalisé par la Fondation juridique ukrainienne à l'occasion du 50-e anniversaire du Conseil de l'Europe

Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

(Частина четверта статті 55 Конституції України)

Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

(Частина перша статті 9 Конституції України)

Україна повністю визнає на своїй території дію статті 25 Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року щодо визнання компетенції Європейської комісії з прав людини приймати від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб заяви на ім'я Генерального Секретаря Ради Європи про порушення Україною прав, викладених у Конвенції, та статті 46 Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року щодо визнання обов'язковою і без укладення спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції.

(Частина перша пункту 1 Закону України "Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції" № 475/97-ВР від 17 липня 1997 року)

Практика Європейського суду з прав людини
Рішення. Коментарі

◆

Case Law of the European Court of Human Rights
Judgments. Commentaries

◆

Jurisprudence de la Cour européenne des Droits de l'Homme:
Arrêts. Commentaires

Сергій ГОЛОВАТИЙ,
народний депутат України,
президент Української Правничої Фундації,
голова Редакційної ради

Володимир БУТКЕВИЧ,
суддя Європейського суду з прав людини

Володимир ЗАБІГАЙЛО,
завідувач кафедри порівняльного правознавства
Інституту міжнародних відносин
Київського університету імені Тараса Шевченка

Володимир ЄВІНТОВ,
віце-президент Європейського комітету
із запобігання тортурам (Рада Європи),
заступник голови Редакційної ради

Ніна КАРПАЧОВА,
Уповноважений Верховної Ради України
з прав людини

Юрій ЗАЙЦЕВ,
директор Центру правничої термінології,
перекладів і словників УЦПС,
головний редактор

Олександр ПАВЛІЧЕНКО,
директор Бюро інформації
Ради Європи в Україні

Василь МАЛЯРЕНКО,
Голова Верховного Суду України

Петро РАБІНОВИЧ,
керівник Львівської лабораторії
прав людини АПрН України

Наталя ПЕТРОВА,
адвокат

Олександр ЧАЛИЙ,
Державний секретар МЗС України
з питань європейської інтеґрації

Володимир ШАПОВАЛ,
суддя Конституційного Суду України

Петро ШЕВЧУК,
заступник Голови Верховного Суду України

Юрій ГРОШЕВОЙ,
віце-президент
Академії правових наук України

Станіслав ШЕВЧУК,
директор Центру порівняльного права
при Міністерстві юстиції України

Практика Європейського суду з прав людини Рішення. Коментарі

◆

Case Law of the European Court of Human Rights Judgments. Commentaries

◆

Jurisprudence de la Cour européenne des Droits de l'Homme: Arrêts. Commentaires

---

У цьому числі журналу подаються матеріали щодо практики Європейського суду з прав людини за такими рубриками:

1. Довідково-пошуковий апарат

2. Інформація про поточні рішення Суду

3. Науково-дослідницькі матеріали

4. Інформаційно-довідкові матеріали

5. Порядок звернення до Європейського суду з прав людини

Матеріали до журналу надаються Бюро інформації Ради Європи в Україні, а також отримуються із ресурсів Ради Європи через глобальну мережу Internet.

This issue contains the material on the case law of the European Court of Human Rights grouped under the following headings:

1. Reference Guide

2. Information on Actual Judgments of the Court

3. Research

4. Reference

5. Appeal Procedure to the European Court of Human Rights

The material is provided by the Information Office of the Council of Europe in Ukraine or obtained from the Internet resources of the Council of Europe.

Ce numéro de la revue contient le matériel concernant la pratique de la Cour européenne des Droits de l'Homme réparti en rubriques suivantes:

1. Index des références

2. Informations sur les arrêts récents de la Cour

3. Recherches et commentaires

4. Références, informations

5. La Procédure de saisine de la Cour

Le matériel publié dans la revue est aimablement mis a notre disposition par le Bureau d'information du Conseil de l 'Europe en Ukraine; une partie de l'information provient des pages de l'Internet formées au Conseil de l'Europe.

ЗМІСТ · CONTENTS

КОЛОНКА РЕДАКТОРА
CHIEF EDITOR'S COLUMN

- Ю. Зайцев. **Практика Європейського суду з прав людини українською мовою: питання інформаційного доступу** *(Yu. Zaitsev. Case Law of the European Court of Human Rights in the Ukrainian language: Issues of Informational Access)* 11

Розділ ① ДОВІДКОВО-ПОШУКОВИЙ АПАРАТ
REFERENCE GUIDE

- **Довідково-пошуковий апарат (Reference Guide Based)**
  - **за статтями Конвенції** 15
  - **за українським алфавітом** 52
  - **за латинським алфавітом** 65

Розділ ② ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПОТОЧНІ РІШЕННЯ СУДУ
INFORMATION ON ACTUAL JUDGMENTS OF THE COURT

- **Рішення Великої палати у справі «Пізано проти Італії».** Комюніке Секретаря Суду. **(Grand Chamber Judgment in the Case of Pisano v. Italy)** . . .81
- **«Шамаєв і 12 інших проти Грузії та Росії» (Заява № 36378/02).** Комюніке Секретаря Суду. **(Shamayev and 12 Others v. Georgia and Russia (Application No. 36378/02))** 85
- **Рішення палати у справі «Муйсель проти Франції».** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgment in the Case of Mouisel v. France)** 87
- **Взяття показань свідків у справі «Абдурреззак Іпек проти Туреччини».** Комюніке Секретаря Суду. **(Witness Evidence taken in the Case of Abdürrezzak Ipek v. Turkey)** 90
- **Рішення палати у справі «Е. та інші проти Сполученого Королівства».** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgment in the Case of E. and Others v. the United Kingdom)** 91
- **Рішення палати у справі «Бухен проти Чеської Республіки».** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgment in the Case of Bucheň v. the Czech Republic)** 96
- **Шамаєв і 12 інших проти Грузії та Росії (Заява № 36378/02).** Комюніке Секретаря Суду. **(Shamayev and 12 Others v. Georgia and Russia (Application No. 36378/02))** 99
- **Рішення Великої палати (стаття 41) у справі «Колишній король Греції та інші проти Греції».** Комюніке Секретаря Суду. **(Grand Chamber Judgment (Article 41) in the Case of the Former King of Greece & Others v. Greece)** 100
- **Рішення палати у справі «Лавенц проти Латвії».** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgment in the Case of Lavents v. Latvia)** 103
- **Рішення палати у справі «Новицька проти Польщі».** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgment in the Case of Nowicka v. Poland)** 110
- **Рішення палати у справі «Краксі проти Італії» (№ 2).** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgment in the Case of Craxi v. Italy (no. 2))** . . .114

ЗМІСТ

- **Рішення палати у справі «Кучук проти Туреччини».** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgment in the Case of Küçük v. Turkey)** 119
- **Рішення палати у справі «Дікле від імені *DEP* (Демократичної партії) проти Туреччини».** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgment in the Case of Dicle on Behalf of the DEP (Democratic Party) v. Turkey)** 122
- **Рішення палати у справі «Венема проти Нідерландів».** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgment in the Case of Venema v. the Netherlands)** 127
- **Рішення палати у справі «А. проти Сполученого Королівства».** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgment in the Case of A. v. the United Kingdom)** 131
- **Рішення Великої палати у справі «N.C. проти Італії».** Комюніке Секретаря Суду. **(Grand Chamber Judgment in the Case of N.C. v. Italy)** 136
- **Рішення палати у справах «L. та V. проти Австрії» та «S.L. проти Австрії».** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgments in the Cases of L. and V. v. Austria and S.L. v. Austria)** 139
- **Рішення палати у справі «K.A. проти Фінляндії».** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgment in the Case of K.A. v. Finland)** 143
- **Рішення палати у справі «Пек проти Сполученого Королівства».** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgment in the Case of Peck v. the United Kingdom)** 149
- **Рішення палати у справах «Кордова проти Італії».** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgments in the Cases of Cordova v. Italy)** 154
- **Рішення палати у справах «Ван дер Вен проти Нідерландів» і «Лорсе та інші проти Нідерландів».** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgments in the Cases of Van der Ven v. the Netherlands and Lorsé and Others v. the Netherlands)** 159
- **Рішення палати у справі «Маматкулов та Абдурасулович проти Туреччини».** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgment in the Case of Mamatkulov and Abdurasulovic v. Turkey)** 164
- **Рішення палати у справах О, Хаммерна, Рінґвольда та Y проти Норвегії».** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgments in the Cases of O, Hammern, Ringvold and Y v. Norway)** 170
- **Рішення Великої палати у справі «Партія добробуту та інші проти Туреччини».** Комюніке Секретаря Суду. **(Grand Chamber Judgment in the Case of Refah Partisi (The Welfare Party) and Others v. Turkey)** 177
- **Рішення Великої палати у справі «Одьєвр проти Франції».** Комюніке Секретаря Суду. **(Grand Chamber Judgment in the Case of Odièvre v. France)** 182
- **Рішення палати у справі «Джетін та інші проти Туреччини».** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgment in the Case of Çetin and Others v. Turkey)** 187
- **Рішення палати у справі «Джавіт Ан проти Туреччини».** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgment in the Case of Djavit An v. Turkey)** . . .190
- **Рішення палати у справі «Роумен та Шміт проти Люксембурґу».** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgment in the Case of Roemen and Schmit v. Luxembourg)** 195
- **Рішення палати у справі «Оджалан проти Туреччини».** Комюніке Секретаря Суду. **(Chamber Judgment in the Case of Öcalan v. Turkey)** 199

Розділ ③ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКІ МАТЕРІАЛИ
RESEARCH

- В. Паліюк. ***Місце Конвенції про захист прав людини та основних свобод у правовій системі України*** *(V. Paliyuk.* ***The Place of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms within the Legal System of Ukraine)*** 211

Розділ ④ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВІ МАТЕРІАЛИ
REFERENCE

- **Інформаційно-статистичне повідомлення Суду. 2002 рік. (Information Note on the Court's Statistics, 2002)** 227
- **Заклик до Европейского Союзу приєднатися до Європейської конвенції з прав людини (Call for European Union to Accede to European Convention on Human Rights)** 233
- **Обрання судді від Іспанії (Election of a Judge with Respect to Spain)** 234

Розділ ⑤ ПОРЯДОК ЗВЕРНЕННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ
APPEAL PROCEDURE TO THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

- **Пояснювальна нотатка для осіб, які мають намір звернутися до Європейського суду з прав людини (Explanatory Note for Persons Who Intend to Appeal to the European Court of Human Rights)** 237

Юрій Зайцев, головний редактор журналу «Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі»

Цим числом журналу відкривається п'ятий рік його видання. За час, що минув, побачили світ 17 випусків «Практики», в кожному з яких подано значний масив різноманітної інформації щодо діяльності Європейського суду з прав людини. Передовсім це переклади судових рішень, кількість яких на сьогодні налічується сотнями. У фізичному вимірі цей обсяг становить понад 4 тисячі сторінок, і нині, як і чотири роки тому, наше видання залишається єдиним системним україномовним джерелом інформації щодо практики Європейського суду з прав людини.

Практика Європейського суду з прав людини українською мовою: питання інформаційного доступу

Однак порівняно з 1999 роком, коли вийшов перший номер, сам характер чи навіть статус цієї інформації зазнав значних змін — насамперед з погляду її функціональної значущості. Якщо на початку нашої діяльності практика Європейського суду з прав людини сприймалася в українських правничих колах скоріше як юридична екзотика, а її дослідження було переважно прерогативою поодиноких науковців, то з плином часу до неї дедалі частіше почали звертатися практики права — передовсім судді та адвокати, — розглядаючи юриспруденцію Суду як невід'ємну складову своєї професійної діяльності й інструмент тлумачення і застосування Конвенції про захист прав людини та основних свобод в українському правопорядку. Потужним поштовхом до «серйозного» сприйняття цієї нової юридичної матерії став розгляд Європейським судом перших рішень щодо України.

У цих умовах постали нові вимоги до пошуку необхідної інформації — з точки зору забезпечення кваліфікації справ з погляду додержання положень Конвенції, а також для розуміння процесуальних нюансів діяльності Суду.

У цьому випуску, як і в усіх перших числах журналу — починаючи з 2000 року, — ми подаємо *довідково-пошуковий апарат*.

Нагадуємо, що він формується за накопичувальним принципом, тобто від № 1 за 1999 рік і до № 4(16) за 2002 рік. Посилання на інформацію щодо рішень Суду, незалежно від її форми — комюніке Секретаря Суду чи повний текст рішення, — дається у вигляді назви рішення *українською мовою* та в *ориґі-*

нальному написанні під вказівкою на певну статтю (пункт, підпункт) Конвенції чи протоколу до неї. Зазначена вказівка зберігається незалежно від того, чи застосовувалася певна стаття окремо, чи у поєднанні з іншою, чи взагалі її застосування Суд визнав недоцільним.

Для зручності пошуку справ за *ознакою посилання на них* назви відповідних рішень подаються окремими списками за алфавітом — як українською мовою, так і в оригінальному написанні.

Крім того, подається систематизована інформація щодо справ, *вилучених з реєстру*, та справ, при розгляді яких застосовувалася *колишня редакція* Конвенції.

До довідково-пошукового апарату включено також рішення, перекладені Центром правничої термінології, перекладів і словників Української Правничої Фундації та опубліковані у «Віснику Верховного Суду України» («Вісник ВСУ»).

Посилання на відповідні числа журналу здійснюється за нумерацією — поточною та наскрізною. Номери відповідають рокам випусків таким чином:

1999 рік: *№ 1–4*
2000 рік: *№ 1(5)–4(8)*
2001 рік: *№ 1(9)–4(12)*
2002 рік: *№ 1(13)–4(16)*

* * *

Увага! З огляду на згадане вище зростання вимог до можливостей пошуку інформації щодо діяльності Європейського суду з прав людини українською мовою та необхідність забезпечення обміну досвідом практики застосування положень Конвенції про захист прав людини та основних свобод в українському правопорядку, Українська Правнича Фундація розробляє спеціалізований інтернет-портал із розширеними можливостями пошуку, спрямованими на практичні потреби українських правників, передовсім суддів та адвокатів. Інформаційну основу порталу становлять матеріали журналу «Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі».

Принагідно редакція журналу звертається до всіх, хто зацікавлений у сформуванні якнайефективнішого інформаційного інструментарію — і з погляду змісту, і за функціональною ознакою, — з проханням надсилати свої пропозиції та побажання, які будуть ретельно опрацьовані та враховані при вдосконаленні програмного забезпечення і формуванні бази даних.

Адреса для звернень: *yzaitsev@ukr.net*

ДОВІДКОВО-ПОШУКОВИЙ АПАРАТ

ДОВІДКОВО-ПОШУКОВИЙ АПАРАТ

І. Документи

Конвенція про захист прав людини та основних свобод (офіційний переклад)	№ 2, с. 15
Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms	№ 1, с. 55
Convention de sauvegarde des droits de l'Homme et des libertés foundamentales	№ 1, с. 87
Реґламенти Суду «А» та «В» (Rules of Courts «A» and «B»)	№ 1, с. 123
Реґламент Суду (від 4 листопада 1998 року) (Rules of Court (4 November 1998))	№ 1, с. 217
Протокол № 12 до Конвенції про захист прав людини та основних свобод (неофіційний переклад)	№ 4(8), с. 11
Protocol No. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms	№ 4(8), с. 14
Protocole N° 12 á la convention de sauvegarde des droits de l'Homme et des libertés fondamentales	№ 4(8), с. 17

ІІ. Інформація щодо справ, розглянутих Європейським судом з прав людини

Стаття 1
Зобов'язання поважати права людини

Кіпр проти Туреччини (Cyprus v. Turkey)	№ 3(11), с. 11

Стаття 2
Право на життя

Оґур проти Туреччини (Ogur v. Turkey)	№ 2, с. 134
Танрікулу проти Туреччини (Tanrikulu v. Turkey)	№ 3, с. 45
Чакічі проти Туреччини (Çakici v. Turkey)	№ 3, с. 50
Кіліч проти Туреччини (Kiliç v. Turkey)	№ 2(6), с. 51
Махмут Кайя проти Туреччини (Mahmut Kaya v. Turkey)	№ 2(6), с. 56
Ертак проти Туреччини (Ertak v. Turkey)	№ 2(6), с. 141
Велікова проти Болгарії (Velikova v. Bulgaria)	№ 2(6), с. 150
Тімуртас проти Туреччини (Timurtas v. Turkey)	№ 3(7), с. 111
Салман проти Туреччини (Salman v. Turkey)	№ 3(7), с. 143

G.H.H. та інші проти Туреччини (G.H.H. and Others v. Turkey)	№ 3(7), с. 189
Екінчі проти Туреччини (Ekinci v. Turkey)	№ 3(7), с. 209
Ісмаїл Ертак проти Туреччини (Ismail Ertak c. Turquie)	№ 4(8), с. 76
Аккоч проти Туреччини (Akkoç v. Turkey)	№ 4(8), с. 195
Сатік та інші проти Туреччини (Satik and Others v. Turkey)	№ 4(8), с. 205
Тас проти Туреччини (Tas v. Turkey)	№ 4(8), с. 230
Демірей проти Туреччини (Demiray v. Turkey)	№ 1(9), с. 99
Ґюль проти Туреччини (Gül v. Turkey)	№ 1(9), с. 106
Чічек проти Туреччини (Çiçek v. Turkey)	№ 1(9), с. 145
Берктай проти Туреччини (Berktay v. Turkey)	№ 2(10), с. 11
Кінон проти Сполученого Королівства (Keenan v. the United Kingdom)	№ 2(10), с.32
Танлі проти Туреччини (Tanli v. Turkey)	№ 2(10), с. 36
Г'ю Джордан проти Сполученого Королівства, Мак-Керр проти Сполученого Королівства, Келлі та інші проти Сполученого Королівства, Шенехен проти Сполученого Королівства (Hugh Jordan v. the United Kingdom, McKerr v. the United Kingdom, Kelly & Others v. the United Kingdom, Shanaghan v. the United Kingdom)	№ 2(10), с. 44
Шенехен проти Сполученого Королівства (Shanaghan v. the United Kingdom)	Вісник ВСУ № 5(27)'2001
Кіпр проти Туреччини (Cyprus v. Turkey)	№ 3(11), с. 11
Деніці та інші проти Кіпру (Denizci and Others v. Cyprus)	№ 3(11), с. 28
Акденіц та інші проти Туреччини (Akdeniz and Others v. Turkey)	№ 3(11), с. 33
Авшар проти Туреччини (Avşar v. Turkey)	№ 3(11), с. 71
Більґін проти Туреччини (Bilgin v. Turkey)	№ 3(11), с. 107
Кальвеллі та Чіґліо проти Італії (Calvelli & Ciglio v. Italy)	№ 1(13), с. 119
Прітті проти Сполученого Королівства (Pretty v. the United Kingdom)	№ 1(13), с. 123
Орак проти Туреччини (Orak v. Turkey)	№ 1(13), с. 138
Пол та Одрей Едвардз проти Сполученого Королівства (Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom)	№ 1(13), с. 165
Прітті проти Сполученого Королівства (Pretty v. the United Kingdom)	№ 2(14), с. 145
Шемсе Онен проти Туреччини (Şemse Önen v. Turkey)	№ 2(14), с. 159
Мак-Шейн проти Сполученого Королівства (McShane v. the United Kingdom)	№ 2(14), с. 180
Анґелова проти Болгарії (Anguelova v. Bulgaria)	№ 3(15), с. 39

Орхан проти Туреччини (Orhan v. Turkey)	№ 3(15), с. 46
Онер'їлдіз проти Туреччини (Oneryildiz v. Turkey)	№ 3(15), с. 52
Ульку Екінчі проти Туреччини (Ülkü Ekinci v. Turkey)	№ 4(16), с. 53
Шамаєв та 10 інших проти Грузії та Росії (Shamayev and 10 Others v. Georgia and Russia)	№ 4(16), с. 72
Іласку та інші проти Молдови та Росії (Ilascu and Others v. Moldova and Russia)	№ 4(16), с. 73
Мастроматтео проти Італії (Mastromatteo v. Italy)	№ 4(16), с. 86

Стаття 3
Заборона катування

Чакічі проти Туреччини (Çakici v. Turkey)	№ 3, с. 50
Селмуні проти Франції (Selmouni v. France)	№ 3, с. 70
Ластіґ-Прін і Бекетт проти Сполученого Королівства та Сміт і Ґрейді проти Сполученого Королівства (Lustig-Prean and Beckett v. the United Kingdom and Smith and Grady v. the United Kingdom)	№ 4, с. 13
Т. проти Сполученого Королівства і V. проти Сполученого Королівства (T. v. the United Kingdom and V. v. the United Kingdom)	№ 1(5), с. 54
Махмут Кайя проти Туреччини (Mahmut Kaya v. Turkey)	№ 2(6), с. 56
Лабіта проти Італії (Labita v. Italy)	№ 2(6), с. 84
Ван Пельт проти Франції (Van Pelt v. France)	№ 2(6), с. 157
Тімуртас проти Туреччини (Timurtas v. Turkey)	№ 3(7), с. 111
Салман проти Туреччини (Salman v. Turkey)	№ 3(7), с. 143
Ільхан проти Туреччини (Ilhan v. Turkey)	№ 3(7), с. 148
Джабарі проти Туреччини (Jabari v. Turkey)	№ 3(7), с. 175
Дікме проти Туреччини (Dikme v. Turkey)	№ 3(7), с. 178
G.H.H. та інші проти Туреччини (G.H.H. and Others v. Turkey)	№ 3(7), с. 189
Скоццарі та Дж'юнта проти Італії (Scozzari & Giunta v. Italy)	№ 3(7), с. 197
Калок проти Франції (Caloc v. France)	№ 3(7), с. 214
Аккоч проти Туреччини (Akkoç v. Turkey)	№ 4(8), с. 195
Сатік та інші проти Туреччини (Satik and Others v. Turkey)	№ 4(8), с. 205
Кудла проти Польщі (Kudla v. Poland)	№ 4(8), с. 217
Тас проти Туреччини (Tas v. Turkey)	№ 4(8), с. 230
Більґін проти Туреччини (Bilgin v. Turkey)	№ 4(8), с. 234

Буюкдаґ проти Туреччини (Büyükdag v. Turkey)	№ 1(9), с. 116
Еґмез проти Кіпру (Egmez v. Cyprus)	№ 1(9), с. 120
Дулас проти Туреччини (Dulas v. Turkey)	№ 1(9), с. 133
Чічек проти Туреччини (Çiçek v. Turkey)	№ 1(9), с. 145
Справи Де Вільда, Оомса і Версипа (справи про «бродяжництво») (De Wilde, Ooms and Versyp Cases («Vagrancy» Cases))	№ 1(9), с. 161
Берктай проти Туреччини (Berktay v. Turkey)	№ 2(10), с. 11
Хілал проти Сполученого Королівства (Hilal v. the United Kingdom)	№ 2(10), с. 17
Дуґоз проти Греції (Dougoz v. Greece)	№ 2(10), с. 20
Кінон проти Сполученого Королівства (Keenan v. the United Kingdom)	№ 2(10), с.32
Танлі проти Туреччини (Tanli v. Turkey)	№ 2(10), с. 36
Пірс проти Греції (Peers v. Greece)	№ 2(10), с. 42
Z. та інші проти Сполученого Королівства (Z. and Others v. the United Kingdom)	№ 2(10), с. 55
Z. та інші проти Сполученого Королівства (Z. and Others v. the United Kingdom)	Вісник ВСУ № 4(26)'2001
Кіпр проти Туреччини (Cyprus v. Turkey)	№ 3(11), с. 11
Алтай проти Туреччини (Altay v. Turkey)	№ 3(11), с. 23
Алтай проти Туреччини (Altay v. Turkey)	Вісник ВСУ № 6(28)'2001
Деніці та інші проти Кіпру (Denizci and Others v. Cyprus)	№ 3(11), с. 28
Акденіц та інші проти Туреччини (Akdeniz and Others v. Turkey)	№ 3(11), с. 33
Папон проти Франції (Papon v. France)	№ 3(11), с. 43
Авшар проти Туреччини (Avşar v. Turkey)	№ 3(11), с. 71
Прайс проти Сполученого Королівства (Price v. the United Kingdom)	№ 3(11), с. 76
Справа Сорінґа (Soering Case)	№ 3(11), с. 148
Валашинас проти Литви (Valašinas v. Lithuania)	№ 4(12), с. 18
Іванчук проти Польщі (Iwanczuk v. Poland)	№ 4(12), с. 68
МакЕлгінні проти Ірландії, Аль-Адсані проти Сполученого Королівства та Фоґарті проти Сполученого Королівства (McElhinney v. Ireland, Al-Adsani v. the United Kingdom and Fogarty v. the United Kingdom)	№ 1(13), с. 101
Чонка проти Бельгії (Conka v. Belgium)	№ 1(13), с. 128

Орак проти Туреччини (Orak v. Turkey) № 1(13), с. 138

Прітті проти Сполученого Королівства (Pretty v. the United Kingdom) № 2(14), с. 145

Шемсе Онен проти Туреччини (Şemse Önen v. Turkey) № 2(14), с. 159

D.G. проти Ірландії (D.G. v. Ireland) № 2(14), с. 163

Кінґзлі проти Сполученого Королівства (Kingsley v. the United Kingdom) № 2(14), с. 167

Анґелова проти Болгарії (Anguelova v. Bulgaria) № 3(15), с. 39

Орхан проти Туреччини (Orhan v. Turkey) № 3(15), с. 46

Калашников проти Росії (Kalashnikov v. Russia) № 3(15), с. 90

Ульку Екінчі проти Туреччини (Ülkü Ekinci v. Turkey) № 4(16), с. 53

D.P. та J.C. проти Сполученого Королівства (D.P. & J.C. v. the United Kingdom) № 4(16), с. 67

Шамаєв та 10 інших проти Грузії та Росії (Shamayev and 10 Others v. Georgia and Russia) № 4(16), с. 72

Іласку та інші проти Молдови та Росії (Ilascu and Others v. Moldova and Russia) № 4(16), с. 73

Альґур проти Туреччини (Algür v. Turkey) № 4(16), с. 82

Стаття 4
Заборона рабства та примусової праці

Справи Де Вільда, Оомса і Версипа (справи про «бродяжництво») (De Wilde, Ooms and Versyp Cases («Vagrancy» Cases)) № 1(9), с. 161

Кіпр проти Туреччини (Cyprus v. Turkey) № 3(11), с. 11

Стаття 5
Право на свободу та особисту недоторканність

Чакічі проти Туреччини (Çakici v. Turkey) № 3, с. 50

Тімуртас проти Туреччини (Timurtas v. Turkey) № 3(7), с. 111

Тас проти Туреччини (Tas v. Turkey) № 4(8), с. 230

Демірей проти Туреччини (Demiray v. Turkey) № 1(9), с. 99

Чічек проти Туреччини (Çiçek v. Turkey) № 1(9), с. 145

Берктай проти Туреччини (Berktay v. Turkey) № 2(10), с. 11

Танлі проти Туреччини (Tanli v. Turkey) № 2(10), с. 36

Кіпр проти Туреччини (Cyprus v. Turkey) № 3(11), с. 11

Більґін проти Туреччини (Bilgin v. Turkey) № 3(11), с. 107

Сливенко та інші проти Латвії (Slivenko and Others v. Latvia declared partly admissible) № 1(13), с. 125

Орак проти Туреччини (Orak v. Turkey) № 1(13), с. 138

Анґелова проти Болгарії (Anguelova v. Bulgaria)	№ 3(15), с. 39
Орхан проти Туреччини (Orhan v. Turkey)	№ 3(15), с. 46
Іласку та інші проти Молдови та Росії (Ilascu and Others v. Moldova and Russia)	№ 4(16), с. 73
Пункт 1 статті 5	
Перкс та інші проти Сполученого Королівства (Perks and Others v. the United Kingdom)	№ 4, с. 32
Рієра Блюм та інші проти Іспанії (Riera Blume and Others v. Spain)	№ 4, с. 37
Т. проти Сполученого Королівства і V. проти Сполученого Королівства (T. v. the United Kingdom and V. v. the United Kingdom)	№1(5), с. 54
Барановський проти Польщі (Baranowski v. Poland)	№ 2(6), с. 62
Лабіта проти Італії (Labita v. Italy)	№ 2(6), с. 84
Справа Вінтерверпа (Winterwerp Case)	№ 2(6), с. 163
Єціус проти Литви (Jecius v. Lithuania)	№ 3(7), с. 236
Варбанов проти Болгарії (Varbanov v. Bulgaria)	№ 4(8), с. 183
Влох проти Польщі (Wloch v. Poland)	№ 4(8), с. 212
Еґмез проти Кіпру (Egmez v. Cyprus)	№ 1(9), с. 120
Справи Де Вільда, Оомса і Версипа (справи про «бродяжництво») (De Wilde, Ooms and Versyp Cases («Vagrancy» Cases))	№ 1(9), с. 161
Дуґоз проти Греції (Dougoz v. Greece)	№ 2(10), с. 20
Справа Боцано (Bozano Case)	№ 2(10), с. 67
Акденіц та інші проти Туреччини (Akdeniz and Others v. Turkey)	№ 3(11), с. 33
Руттен проти Нідерландів (Rutten v. the Netherlands)	№ 4(12), с. 15
О'Хара проти Сполученого Королівства та Бреннан проти Сполученого Королівства (O'Hara v. the United Kingdom and Brennan v. the United Kingdom)	№ 4(12), с. 58
Броуґан та інші проти Сполученого Королівства (Brogan and Others v. the United Kingdom)	№ 4(12), с. 75
Чонка проти Бельгії (Conka v. Belgium)	№ 1(13), с. 128
Маґальяїш Перейра проти Португалії (Magalhães Pereira v. Portugal)	№ 1(13), с. 148
D.G. проти Ірландії (D.G. v. Ireland)	№ 2(14), с. 163
Стаффорд проти Сполученого Королівства (Stafford v. the United Kingdom)	№ 2(14), с. 172
Чорхерр проти Австрії (Chorherr v. Austria)	№ 2(14), с. 187

Стіл та інші проти Сполученого Королівства (Steel and Others v. the United Kingdom) — № 3(15), с. 165

підпункт (а) пункту 1 статті 5

Справи «Т. і V. проти Сполученого Королівства», передані до Європейського суду з прав людини (Cases of T. and V. v. the United Kingdom reffered to the European Court of Human Rights) — № 2, с. 94

Хаккар проти Франції (Hakkar v. France) — № 4(16), с. 75

підпункт (с) пункту 1 статті 5

Дуйєб проти Нідерландів (Douiyeb v. the Netherlands) — № 3, с. 77

Пункт 2 статті 5

Дікме проти Туреччини (Dikme v. Turkey) — № 3(7), с. 178

Еґмез проти Кіпру (Egmez v. Cyprus) — № 1(9), с. 120

Чонка проти Бельгії (Conka v. Belgium) — № 1(13), с. 128

Пункт 3 статті 5

Мюллер проти Франції (Muller v. France) — № 1, с. 329

Гуд проти Сполученого Королівства (Hood v. the United Kingdom) — № 2, с. 75

Ніколова проти Болгарії (Nikolova v. Bulgaria) — № 2, с. 101

T.W. проти Мальти (T.W. v. Malta) — № 2, с. 117

Аквіліна проти Мальти (Aquilina v. Malta) — № 2, с. 121

Деббуб, він же Хусейні Алі, проти Франції (Debboub alias Husseini Ali c. France) — № 1(5), с. 27

Кабальєро проти Сполученого Королівства (Caballero v. the United Kingdom) — № 1(5), с. 94

Стівен Джордан проти Сполученого Королівства (Stephen Jordan v. the United Kingdom) — № 2(6), с. 37

Лабіта проти Італії (Labita v. Italy) — № 2(6), с. 84

Сабер Бен Алі проти Мальти (Sabeur Ben Ali v. Malta) — № 3(7), с. 166

Нєдбала проти Польщі (Niedbala v. Poland) — № 3(7), с. 168

Дікме проти Туреччини (Dikme v. Turkey) — № 3(7), с. 178

Тжаска проти Польщі (Trzaska v. Poland) — № 3(7), с. 182

Єціус проти Литви (Jecius v. Lithuania) — № 3(7), с. 236

Кудла проти Польщі (Kudla v. Poland) — № 4(8), с. 217

Еґмез проти Кіпру (Egmez v. Cyprus) — № 1(9), с. 120

Справи Де Вільда, Оомса і Версипа (справи про «бродяжництво») (De Wilde, Ooms and Versyp Cases («Vagrancy» Cases)) — № 1(9), с. 161

Летельєр проти Франції (Letellier v. France)	№ 2(10), с. 153
Алтай проти Туреччини (Altay v. Turkey)	№ 3(11), с. 23
Алтай проти Туреччини (Altay v. Turkey)	Вісник ВСУ № 6(28)'2001
Деніці та інші проти Кіпру (Denizci and Others v. Cyprus)	№ 3(11), с. 28
О'Хара проти Сполученого Королівства та Бреннан проти Сполученого Королівства (O'Hara v. the United Kingdom and Brennan v. the United Kingdom)	№ 4(12), с. 58
Іванчук проти Польщі (Iwanczuk v. Poland)	№ 4(12), с. 68
Броуґан та інші проти Сполученого Королівства (Brogan and Others v. the United Kingdom)	№ 4(12), с. 75
Калашников проти Росії (Kalashnikov v. Russia)	№ 3(15), с. 90
Стіл та інші проти Сполученого Королівства (Steel and Others v. the United Kingdom)	№ 3(15), с. 165
Пункт 4 статті 5	
Ніколова проти Болгарії (Nikolova v. Bulgaria)	№ 2, с. 101
Мусял проти Польщі (Musial v. Poland)	№ 2, с. 105
Аквіліна проти Мальти (Aquilina v. Malta)	№ 2, с. 121
Дуйєб проти Нідерландів (Douiyeb v. the Netherlands)	№ 3, с. 77
Т. проти Сполученого Королівства і V. проти Сполученого Королівства (T. v. the United Kingdom and V. v. the United Kingdom)	№1(5), с. 54
Барановський проти Польщі (Baranowski v. Poland)	№ 2(6), с. 62
Справа Вінтерверпа (Winterwerp Case)	№ 2(6), с. 163
Сабер Бен Алі проти Мальти (Sabeur Ben Ali v. Malta)	№ 3(7), с. 166
Нєдбала проти Польщі (Niedbala v. Poland)	№ 3(7), с. 168
Тжаска проти Польщі (Trzaska v. Poland)	№ 3(7), с. 182
Єціус проти Литви (Jecius v. Lithuania)	№ 3(7), с. 236
Варбанов проти Болгарії (Varbanov v. Bulgaria)	№ 4(8), с. 183
Влох проти Польщі (Wloch v. Poland)	№ 4(8), с. 212
Еґмез проти Кіпру (Egmez v. Cyprus)	№ 1(9), с. 120
Справи Де Вільда, Оомса і Версипа (справи про «бродяжництво») (De Wilde, Ooms and Versyp Cases («Vagrancy» Cases))	№ 1(9), с. 161
Дуґоз проти Греції (Dougoz v. Greece)	№ 2(10), с. 20
Справа Боцано (Bozano Case)	№ 2(10), с. 67
Летельєр проти Франції (Letellier v. France)	№ 2(10), с. 153

Руттен проти Нідерландів (Rutten v. the Netherlands) № 4(12), с. 15

Броуґан та інші проти Сполученого Королівства (Brogan and Others v. the United Kingdom) № 4(12), с. 75

Чонка проти Бельгії (Conka v. Belgium) № 1(13), с. 128

Маґальяїш Перейра проти Португалії (Magalhães Pereira v. Portugal) № 1(13), с. 148

Стаффорд проти Сполученого Королівства (Stafford v. the United Kingdom) № 2(14), с. 172

Аль-Нашіф та інші проти Болгарії (Al-Nashif and Others v. Bulgaria) № 3(15), с. 58

Пункт 5 статті 5

Гуд проти Сполученого Королівства (Hood v. the United Kingdom) № 2, с. 75

Кабальєро проти Сполученого Королівства (Caballero v. the United Kingdom) № 1(5), с. 94

Стівен Джордан проти Сполученого Королівства (Stephen Jordan v. the United Kingdom) № 2(6), с. 37

О'Хара проти Сполученого Королівства та Бреннан проти Сполученого Королівства (O'Hara v. the United Kingdom and Brennan v. the United Kingdom) № 4(12), с. 58

Броуґан та інші проти Сполученого Королівства (Brogan and Others v. the United Kingdom) № 4(12), с. 75

D.G. проти Ірландії (D.G. v. Ireland) № 2(14), с. 163

Стіл та інші проти Сполученого Королівства (Steel and Others v. the United Kingdom) № 3(15), с. 165

Стаття 6
Право на справедливий судовий розгляд

Брумареску проти Румунії (Brumărescu v. Romania) № 4, с. 50

Алмейда Ґаррет, Машкареньяш Фалкан та інші проти Португалії (Almeida Garrett, Mascarenhas Falcao and Others v. Portugal) № 1(5), с. 73

Роу та Дейвіс проти Сполученого Королівства, Джаспер проти Сполученого Королівства та Фітт проти Сполученого Королівства (Rowe and Davis v. the United Kingdom, Jasper v. the United Kingdom and Fitt v. the United Kingdom) № 2(6), с. 24

Хан проти Сполученого Королівства (Khan v. the United Kingdom) № 2(6), с. 147

Куам та інші проти Бельгії (Coëme and Others v. Belgium) № 3(7), с. 128

Фрайдлендер проти Франції (Frydlender v. France) № 3(7), с. 136

Гасан і Чауш проти Болгарії (Hasan and Chaush v. Bulgaria) — № 4(8), с. 224

Чепмен проти Сполученого Королівства, Костер проти Сполученого Королівства, Біард проти Сполученого Королівства, Лі проти Сполученого Королівства і Джейн Сміт проти Сполученого Королівства (Chapman v. the United Kingdom, Coster v. the United Kingdom, Beard v. the United Kingdom, Lee v. the United Kingdom, Jane Smith v. the United Kingdom) — № 1(9), с. 125

Брумареску проти Румунії (справедлива сатисфакція) (Brumărescu v. Romania (Just satisfaction)) — № 1(9), с. 131

Водель проти Франції (Vaudelle v. France) — № 1(9), с. 137

Справи Де Вільда, Оомса і Версипа (справи про «бродяжництво») (De Wilde, Ooms and Versyp Cases («Vagrancy» Cases)) — № 1(9), с. 161

Z. та інші проти Сполученого Королівства (Z. and Others v. the United Kingdom) — № 2(10), с. 55

Z. та інші проти Сполученого Королівства (Z. and Others v. the United Kingdom) — Вісник ВСУ № 4(26)'2001

T.P. і K.M. проти Сполученого Королівства (T.P. and K.M. v. the United Kingdom) — № 2(10), с. 60

Кіпр проти Туреччини (Cyprus v. Turkey) — № 3(11), с. 11

Сахін проти Німеччини, Зоммерфельд проти Німеччини і Гоффманн проти Німеччини (Sahin v. Germany, Sommerfeld v. Germany, and Hoffmann v. Germany) — № 4(12), с. 51

Пол та Одрей Едвардз проти Сполученого Королівства (Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom) — № 1(13), с. 165

Унтерпертінґер проти Австрії (Unterpertinger v. Austria) — № 1(13), с. 173

Язар, Караташ, Аксой та Народна трудова партія (НТП) проти Туреччини (Yazar, Karataş, Aksoy and the People's Labour Party (HEP) v. Turkey) — № 2(14), с. 136

Ульку Екінчі проти Туреччини (Ülkü Ekinci v. Turkey) — № 4(16), с. 53

Іласку та інші проти Молдови та Росії (Ilascu and Others v. Moldova and Russia) — № 4(16), с. 73

Класс та інші проти Німеччини (Klass and Others v. Germany) — № 4(16), с. 93

Пункт 1 статті 6

Ван Ґейсегем проти Бельгії (Van Geyseghem v. Belgium) — № 2, с. 54

Ґарсія Руїз проти Іспанії (Garsía Ruiz v. Spain) — № 2, с. 59

Гуд проти Сполученого Королівства (Hood v. the United Kingdom) — № 2, с. 75

Кейбл та інші проти Сполученого Королівства (Cable and Others v. the United Kingdom)	№ 2, с. 79
Уейт і Кеннеді проти Німеччини та Бір і Ріґан проти Німеччини (Waite and Kennedy v. Germany and Beer and Regan v. Germany)	№ 2, с. 82
Лаїно проти Італії (Laino v. Italy)	№ 2, с. 86
Пелісьє і Сассі проти Франції (Pélissier and Sassi v. France)	№ 2, с. 96
Три справи проти Італії (Three cases against Italy)	№ 2, с. 132
Ван Мехелен та інші проти Нідерландів (Van Mechelen and Others v. the Netherlands)	№ 2, с. 175
Кайлот проти Франції (Caillot v. France)	№ 3, с. 13
Нунес Віоланте проти Португалії (Nunes Violante v. Portugal)	№ 3, с. 18
Маттер проти Словацької Республіки (Matter v. the Slovak Republic)	№ 3, с. 33
Тринадцять справ проти Туреччини (Thirteen cases against Turkey)	№ 3, с. 35
Боттацці, А.П., Ді Мауро, А.Л.М. та Феррарі проти Італії (Bottazzi, A.P., Di Mauro, A.L.M. and Ferrari v. Italy)	№ 3, с. 59
«Іммобільяре Саффі» проти Італії (Immobiliare Saffi v. Italy)	№ 3, с. 64
«Іммобільяре Саффі» проти Італії (Immobiliare Saffi v. Italy)	Вісник ВСУ № 4(26)'2001
Селмуні проти Франції (Selmouni v. France)	№ 3, с. 70
Горнсбі проти Греції (Hornsby v. Greece)	№ 3, с. 133
Далбан проти Румунії (Dalban v. Romania)	№ 4, с. 22
Перкс та інші проти Сполученого Королівства (Perks and Others v. the United Kingdom)	№ 4, с. 32
Ескубе проти Бельгії (Escoubet v. Belgium)	№ 4, с. 41
Зелінський і Прадель та Ґонсалес і інші проти Франції (Zielinski and Pradal & Gonzalez and Others v. France)	№ 4, с. 44
«Остео Дойчлянд ҐмбХ» проти Німеччини (Osteo Deutschland GmbH v. Gegmany)	№ 4, с. 65
Справа Ейрі (Airey Case)	№ 4, с. 73
Пеллеґрін проти Франції (Pellegrin v. France)	№ 1(5), с. 40
Хальфаю проти Франції (Khalfaoui v. France)	№ 1(5), с. 51
Т. проти Сполученого Королівства і V. проти Сполученого Королівства (T. v. the United Kingdom and V. v. the United Kingdom)	№1(5), с. 54
Вуазін проти Франції (Voisine c. France)	№ 1(5), с. 98

Маярич проти Словенії (Majaric v. Slovenia)	№ 1(5), с. 101
Мак-Ґоннел проти Сполученого Королівства (McGonnel v. the United Kingdom)	№ 1(5), с. 104
Курт Нільсен проти Данії (Kurt Nielsen v. Denmark)	№ 2(6), с. 13
Рішення палат щодо тривалості провадження справ стосовно Італії (Chamber judgments concerning length of proceedings cases in respect of Italy)	№ 2(6), с. 15
Ґарсія Манібардо проти Іспанії (García Manibardo c. Espagne)	№ 2(6), с. 16
Крцмар та інші проти Чеської Республіки (Krcmár and Others v. the Czech Republic)	№ 2(6), с. 33
Атанассоґлу та інші проти Швейцарії (Athanassoglou and Others v. Switzerland)	№ 2(6), с. 91
Тлімменос проти Греції (Thlimmenos v. Greece)	№ 2(6), с. 95
«Комінґерсолл С. А.» проти Португалії (Comingersoll S. A. v. Portugal)	№ 2(6), с. 99
L. проти Фінляндії (L. v. Finland)	№ 2(6), с. 114
Куопіла проти Фінляндії (Kuopila v. Finland)	№ 2(6), с. 124
Кондрон проти Сполученого Королівства (Condron v. the United Kingdom)	№ 2(6), с. 131
Ротару проти Румунії (Rotaru v. Romania)	№ 2(6), с. 135
Сандер проти Сполученого Королівства (Sander v. the United Kingdom)	№ 2(6), с. 145
Ван Пельт проти Франції (Van Pelt v. France)	№ 2(6), с. 157
Справа Вінтерверпа (Winterwerp Case)	№ 2(6), с. 163
Бушемі проти Італії (Buscemi c. Italie)	№ 3(7), с. 38
Мак-Ґінлі та Еґан проти Сполученого Королівства (McGinley and Egan v. the United Kingdom)	№ 3(7), с. 64
«Комінґерсолл С. А.» проти Португалії (Comingersoll S. A. v. Portugal)	№ 3(7), с. 81
Маґі проти Сполученого Королівства (Magee v. the United Kingdom)	№ 3(7), с. 104
Аверілл проти Сполученого Королівства (Averill v. the United Kingdom)	№ 3(7), с. 107
Константинеску проти Румунії (Constantinescu v. Romania)	№ 3(7), с. 155
Нуутінен проти Фінляндії (Nuutinen v. Finland)	№ 3(7), с. 160
Дікме проти Туреччини (Dikme v. Turkey)	№ 3(7), с. 178
Тжаска проти Польщі (Trzaska v. Poland)	№ 3(7), с. 182
Гансен проти Данії (Hansen v. Denmark)	№ 3(7), с. 186

Ельсгольц проти Німеччини (Elsholz v. Germany)	№ 3(7), с. 192
Сенер проти Туреччини (Sener v. Turkey)	№ 3(7), с. 205
Калок проти Франції (Caloc v. France)	№ 3(7), с. 214
Матточча проти Італії (Mattoccia v. Italy)	№ 3(7), с. 220
Тьєрс та інші проти Сан-Марино (Tierce and Others v. San Marino)	№ 3(7), с. 223
Брумареску проти Румунії (Brumãrescu v. Romania)	№ 4(8), с. 23
Нуутінен проти Фінляндії (Nuutinen v. Finland)	№ 4(8), с. 111
I.J.L., G.M.R. та A.K.P. проти Сполученого Королівства (I. J. L., G. M. R. and A. K. P. v. the United Kingdom)	№ 4(8), с. 160
Маауя проти Франції (Maaouia v. France)	№ 4(8), с. 188
Меннітто проти Італії (Mennitto v. Italy)	№ 4(8), с. 192
Дактарас проти Литви (Daktaras v. Lithuania)	№ 4(8), с. 209
Влох проти Польщі (Wloch v. Poland)	№ 4(8), с. 212
Кудла проти Польщі (Kudla v. Poland)	№ 4(8), с. 217
Гіні та Мак-Ґіннесс проти Ірландії і Квінн проти Ірландії (Heaney and McGuinness v. Ireland and Quinn v. Ireland)	№ 1(9), с. 112
Буюкдаґ проти Туреччини (Büyükdag v. Turkey)	№ 1(9), с. 116
Кромбах проти Франції (Krombach v. France)	№ 1(9), с. 142
Лука проти Італії (Lucà v. Italy)	№ 1(9), с. 155
Г'ю Джордан проти Сполученого Королівства, Мак-Керр проти Сполученого Королівства, Келлі та інші проти Сполученого Королівства, Шенехен проти Сполученого Королівства (Hugh Jordan v. the United Kingdom, McKerr v. the United Kingdom, Kelly & Others v. the United Kingdom, Shanaghan v. the United Kingdom)	№ 2(10), с. 44
Справа Камасинського (Kamasinski Case)	№ 2(10), с. 104
Лала проти Нідерландів (Lala v. the Netherlands)	№ 2(10), с. 186
Кайсин та інші проти України (Kaysin et autres c. Ukraine)	№ 2(10), с. 203
Кайсин та інші проти України (Kaysin et autres c. Ukraine)	Вісник ВСУ № 4(26)'2001
Ухвала за заявою № 53874/00 Геннадія Володимировича Сергєєва проти України (Décision requête n° 53874/00 présentée par Gennadiy Vladimirovich Sergeyev contre l'Ukraine)	№ 2(10), с. 212
Алтай проти Туреччини (Altay v. Turkey)	№ 3(11), с. 23
Кресс проти Франції (Kress v. France)	№ 3(11), с. 39

Ле Пен проти Франції (Le Pen v. France)	№ 3(11), с. 42
Атлан проти Сполученого Королівства (Atlan v. the United Kingdom)	№ 3(11), с. 46
Креуз проти Польщі (Kreuz v. Poland)	№ 3(11), с. 50
Креуз проти Польщі (Kreuz v. Poland)	Вісник ВСУ № 6(28)'2001
Звежинський проти Польщі (Zwierzyñski v. Poland)	№ 3(11), с. 53
Агудімос та судноплавна компанія «Сефаллоніан скай» проти Греції (Agoudimos & Cefallonian Sky Shipping co. v. Greece)	№ 3(11), с. 60
Агудімос та судноплавна компанія «Сефаллоніан скай» проти Греції (Agoudimos & Cefallonian Sky Shipping co. v. Greece)	Вісник ВСУ № 5(27)'2001
Філліпс проти Сполученого Королівства (Phillips v. the United Kingdom)	№ 3(11), с. 67
Феррадзіні проти Італії (Ferrazzini v. Italy)	№ 3(11), с. 90
Мальхоус проти Чеської Республіки (Malhous v. the Czech Republic)	№ 3(11), с. 94
Принц Ліхтенштейну Ганс-Адам II проти Німеччини (Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany)	№ 3(11), с. 98
Об'єднання «Екін» проти Франції (Association Ekin v. France)	№ 3(11), с. 102
Справа Сорінґа (Soering Case)	№ 3(11), с. 148
Саундерс проти Сполученого Королівства (Saunders v. the United Kingdom)	№ 3(11), с. 197
Пеллеґріні проти Італії (Pellegrini v. Italy)	№ 4(12), с. 11
Перна проти Італії (Perna v. Italy)	№ 4(12), с. 21
P.G. та J.H. проти Сполученого Королівства (P.G. and J.H. v. the United Kingdom)	№ 4(12), с. 35
I.J.L., G.M.R. та A.K.P. проти Сполученого Королівства за статтею 41 (Article 41 Chamber Judgment in the Case of I.J.L., G.M.R. and A.K.P. v. the United Kingdom)	№ 4(12), с. 40
Рішення палати стосовно Нідерландів (Chamber Judgment Concerning the Netherlands)	№ 4(12), с. 56
О'Хара проти Сполученого Королівства та Бреннан проти Сполученого Королівства (O'Hara v. the United Kingdom and Brennan v. the United Kingdom)	№ 4(12), с. 58
Солаков проти колишньої югославської республіки Македонії (Solakov v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia)	№ 4(12), с. 64
Іванчук проти Польщі (Iwanczuk v. Poland)	№ 4(12), с. 68
Справа Гаусшильдта (Hauschildt Case)	№ 4(12), с. 119

Люді проти Швейцарії (Lüdi v. Switzerland)	№ 4(12), с. 169
Феррадзіні проти Італії (Ferrazzini v. Italy)	№ 1(13), с. 81
МакЕлгінні проти Ірландії, Аль-Адсані проти Сполученого Королівства та Фоґарті проти Сполученого Королівства (McElhinney v. Ireland, Al-Adsani v. the United Kingdom and Fogarty v. the United Kingdom)	№ 1(13), с. 101
C.G. проти Сполученого Королівства (C.G. v. the United Kingdom)	№ 1(13), с. 117
Кальвеллі та Чіґліо проти Італії (Calvelli & Ciglio v. Italy)	№ 1(13), с. 119
Мікулич проти Хорватії (Mikulić v. Croatia)	№ 1(13), с. 134
Орак проти Туреччини (Orak v. Turkey)	№ 1(13), с. 138
Фретте проти Франції (Frette v. France)	№ 1(13), с. 152
Морріс проти Сполученого Королівства (Morris v. the United Kingdom)	№ 1(13), с. 158
Костовський проти Нідерландів (Kostovski v. the Netherlands)	№ 1(13), с. 187
Мікулич проти Хорватії (Mikulić v. Croatia)	№ 2(14), с. 99
Мак-Вікар проти Сполученого Королівства (McVicar v. the United Kingdom)	№ 2(14), с. 151
Бурдов проти Росії (Burdov v. Russia)	№ 2(14), с. 156
Шемсе Онен проти Туреччини (Semse Önen v. Turkey)	№ 2(14), с. 159
Кінґзлі проти Сполученого Королівства (Kingsley v. the United Kingdom)	№ 2(14), с. 167
Мак-Шейн проти Сполученого Королівства (McShane v. the United Kingdom)	№ 2(14), с. 180
Бурдов проти Росії (Burdov v. Russia)	№ 3(15), с. 19
Садак та інші проти Туреччини (Sadak and Others v. Turkey)	№ 3(15), с. 31
Сехер Караташ проти Туреччини (Seher Karatas v. Turkey)	№ 3(15), с. 72
Ґоч проти Туреччини (Göç v. Turkey)	№ 3(15), с. 76
Калашников проти Росії (Kalashnikov v. Russia)	№ 3(15), с. 90
P., C. та S. проти Сполученого Королівства (P., C. and S. v. the United Kingdom)	№ 3(15), с. 95
"Совтрансавто-Холдинґ" проти України (Sovtransavto Holding c. Ukraine)	№ 3(15), с. 132
Принц Ліхтенштейну Ганс-Адам II проти Німеччини (Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany)	№ 4(16), с. 15
Яношевич проти Швеції (Janosevic v. Sweden)	№ 4(16), с. 57
Компанія "Вестберґа Таксі Актіеболаґ" та Вулич проти Швеції (Västberga Taxi Aktiebolag and Vulic v. Sweden)	№ 4(16), с. 57
Папон проти Франції (Papon v. France)	№ 4(16), с. 64

D.P. та J.C. проти Сполученого Королівства
(D.P. & J.C. v. the United Kingdom) № 4(16), с. 67

Альґур проти Туреччини (Algür v. Turkey) № 4(16), с. 82

Спорронґ і Льоннрот проти Швеції
(Sporrong and Lönnroth v. Sweden) № 4(16), с. 126

Джеймс та інші проти Сполученого Королівства
(James and Others v. the United Kingdom) № 4(16), с. 167

Пункт 2 статті 6

Кондрон проти Сполученого Королівства
(Condron v. the United Kingdom) № 2(6), с. 131

Фрессоз і Руар проти Франції
(Fressoz et Roire c. France) № 3(7), с. 15

Аверілл проти Сполученого Королівства
(Averill v. the United Kingdom) № 3(7), с. 107

Гансен проти Данії (Hansen v. Denmark) № 3(7), с. 186

Дактарас проти Литви (Daktaras v. Lithuania) № 4(8), с. 209

Гіні та Мак-Ґіннесс проти Ірландії і Квінн проти Ірландії
(Heaney and McGuinness v. Ireland and Quinn v. Ireland) № 1(9), с. 112

Пірс проти Греції (Peers v. Greece) № 2(10), с. 42

Філліпс проти Сполученого Королівства
(Phillips v. the United Kingdom) № 3(11), с. 67

Справа Лутца (Lutz Case) № 3(11), с. 113

Стіл та інші проти Сполученого Королівства
(Steel and Others v. the United Kingdom) № 3(15), с. 165

Пункт 3 статті 6

Лабіта проти Італії (Labita v. Italy) № 2(6), с. 84

Кондрон проти Сполученого Королівства
(Condron v. the United Kingdom) № 2(6), с. 131

Ван Пельт проти Франції (Van Pelt v. France) № 2(6), с. 157

Рішення палати стосовно Нідерландів
(Chamber Judgment Concerning the Netherlands) № 4(12), с. 56

підпункт (а) пункту 3 статті 6

Пелісьє і Сассі проти Франції
(Pélissier and Sassi v. France) № 2, с. 96

Матточча проти Італії (Mattoccia v. Italy) № 3(7), с. 220

Ле Пен проти Франції (Le Pen v. France) № 3(11), с. 42

Стіл та інші проти Сполученого Королівства
(Steel and Others v. the United Kingdom) № 3(15), с. 165

підпункт (b) пункту 3 статті 6

Пелісьє і Сассі проти Франції (Pélissier and Sassi v. France)	№ 2, с. 96
Матточча проти Італії (Mattoccia v. Italy)	№ 3(7), с. 220
Ле Пен проти Франції (Le Pen v. France)	№ 3(11), с. 42
Стіл та інші проти Сполученого Королівства (Steel and Others v. the United Kingdom)	№ 3(15), с. 165

підпункт (c) пункту 3 статті 6

Ван Ґейсегем проти Бельгії (Van Geyseghem v. Belgium)	№ 2, с. 54
Справа Пакеллі (Pakelli Case)	№ 3, с. 113
Перкс та інші проти Сполученого Королівства (Perks and Others v. the United Kingdom)	№ 4, с. 32
Маґі проти Сполученого Королівства (Magee v. the United Kingdom)	№ 3(7), с. 104
Аверілл проти Сполученого Королівства (Averill v. the United Kingdom)	№ 3(7), с. 107
Дікме проти Туреччини (Dikme v. Turkey)	№ 3(7), с. 178
Справа Камасинського (Kamasinski Case)	№ 2(10), с. 104
Лала проти Нідерландів (Lala v. the Netherlands)	№ 2(10), с. 186
Алтай проти Туреччини (Altay v. Turkey)	№ 3(11), с. 23
Справа Сорінґа (Soering Case)	№ 3(11), с. 148
О'Хара проти Сполученого Королівства та Бреннан проти Сполученого Королівства (O'Hara v. the United Kingdom and Brennan v. the United Kingdom)	№ 4(12), с. 58
Морріс проти Сполученого Королівства (Morris v. the United Kingdom)	№ 1(13), с. 158
Стіл та інші проти Сполученого Королівства (Steel and Others v. the United Kingdom)	№ 3(15), с. 165
Альґур проти Туреччини (Algür v. Turkey)	№ 4(16), с. 82

підпункт (d) пункту 3 статті 6

Ван Мехелен та інші проти Нідерландів (Van Mechelen and Others v. the Netherlands)	№ 2, с. 175
Лука проти Італії (Lucà v. Italy)	№ 1(9), с. 155
Справа Сорінґа (Soering Case)	№ 3(11), с. 148
Перна проти Італії (Perna v. Italy)	№ 4(12), с. 21
Солаков проти колишньої югославської республіки Македонії (Solakov v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia)	№ 4(12), с. 64

Люді проти Швейцарії (Lüdi v. Switzerland) № 4(12), с. 169

Костовський проти Нідерландів (Kostovski v. the Netherlands) № 1(13), с. 187

Стаття 7
Ніякого покарання без закону

Справи Де Вільда, Оомса і Версипа (справи про «бродяжництво») (De Wilde, Ooms and Versyp Cases («Vagrancy» Cases)) № 1(9), с. 161

Садак та інші проти Туреччини (Sadak and Others v. Turkey) № 3(15), с. 31

Пункт 1 статті 7

Тринадцять справ проти Туреччини (Thirteen cases against Turkey) № 3, с. 35

Куам та інші проти Бельгії (Coëme and Others v. Belgium) № 3(7), с. 128

Штрелец, Кесслер і Кренц проти Німеччини та K.-H. W. проти Німеччини (Streletz, Kessler and Krenz v. Germany and K.-H. W. v. Germany) № 2(10), с. 23

Стаття 8
Право на повагу до приватного і сімейного життя

Ларкос проти Кіпру (Larkos v. Cyprus) № 2, с. 71

Маттер проти Словацької Республіки (Matter v. the Slovak Republic) № 3, с. 33

Ластіґ-Прін і Бекетт проти Сполученого Королівства та Сміт і Ґрейді проти Сполученого Королівства (Lustig-Prean and Beckett v. the United Kingdom and Smith and Grady v. the United Kingdom) № 4, с. 13

Справа Ейрі (Airey Case) № 4, с. 73

Салґуейру да Сілва Мота проти Португалії (Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal) № 1(5), с. 64

Іґнакколо-Зеніде проти Румунії (Ignaccollo-Zenide v. Romania) № 1(5), с. 84

Мазурек проти Франції (Mazurek v. France) № 1(5), с. 90

Аманн проти Швейцарії (Amann v. Switzerland) № 2(6), с. 19

Лабіта проти Італії (Labita v. Italy) № 2(6), с. 84

L. проти Фінляндії (L. v. Finland) № 2(6), с. 114

K. і T. проти Фінляндії (K. and T. v. Finland) № 2(6), с. 119

Ротару проти Румунії (Rotaru v. Romania) № 2(6), с. 135

Хан проти Сполученого Королівства (Khan v. the United Kingdom) № 2(6), с. 147

Бушемі проти Італії (Buscemi c. Italie) № 3(7), с. 38

Деміртепе проти Франції (Demirtepe c. France)	№ 3(7), с. 53
Мак-Ґінлі та Еґан проти Сполученого Королівства (McGinley and Egan v. the United Kingdom)	№ 3(7), с. 64
Фокслі проти Сполученого Королівства (Foxley v. the United Kingdom)	№ 3(7), с. 123
Нуутінен проти Фінляндії (Nuutinen v. Finland)	№ 3(7), с. 160
Нєдбала проти Польщі (Niedbala v. Poland)	№ 3(7), с. 168
Дікме проти Туреччини (Dikme v. Turkey)	№ 3(7), с. 178
Кіліз проти Нідерландів (Ciliz v. the Netherlands)	№ 3(7), с. 187
G.H.H. та інші проти Туреччини (G.H.H. and Others v. Turkey)	№ 3(7), с. 189
Ельсгольц проти Німеччини (Elsholz v. Germany)	№ 3(7), с. 192
Скоццарі та Дж'юнта проти Італії (Scozzari & Giunta v. Italy)	№ 3(7), с. 197
A.D.T. проти Сполученого Королівства (A.D.T. v. the United Kingdom)	№ 3(7), с. 240
Аманн проти Швейцарії (Amann v. Switzerland)	№ 4(8), с. 49
Нуутінен проти Фінляндії (Nuutinen v. Finland)	№ 4(8), с. 111
Мессіна проти Італії (№ 2) (Messina v. Italy (No. 2))	№ 4(8), с. 172
Камп і Бурімі проти Нідерландів (Camp and Bourimi v. the Netherlands)	№ 4(8), с. 177
Більґін проти Туреччини (Bilgin v. Turkey)	№ 4(8), с. 234
Чепмен проти Сполученого Королівства, Костер проти Сполученого Королівства, Біард проти Сполученого Королівства, Лі проти Сполученого Королівства і Джейн Сміт проти Сполученого Королівства (Chapman v. the United Kingdom, Coster v. the United Kingdom, Beard v. the United Kingdom, Lee v. the United Kingdom, Jane Smith v. the United Kingdom)	№ 1(9), с. 125
Дулас проти Туреччини (Dulas v. Turkey)	№ 1(9), с. 133
Справи Де Вільда, Оомса і Версипа (справи про «бродяжництво») (De Wilde, Ooms and Versyp Cases («Vagrancy» Cases))	№ 1(9), с. 161
Пірс проти Греції (Peers v. Greece)	№ 2(10), с. 42
T.P. і K.M. проти Сполученого Королівства (T.P. and K.M. v. the United Kingdom)	№ 2(10), с. 60
Кіпр проти Туреччини (Cyprus v. Turkey)	№ 3(11), с. 11
Деніці та інші проти Кіпру (Denizci and Others v. Cyprus)	№ 3(11), с. 28
Остаточне рішення у справі «K. і T. проти Фінляндії» (Final Judgment in the Case of K. and T. v. Finland)	№ 3(11), с. 83

Валашинас проти Литви (Valašinas v. Lithuania)	№ 4(12), с. 18
P.G. та J.H. проти Сполученого Королівства (P.G. and J.H. v. the United Kingdom)	№ 4(12), с. 35
Геттон та інші проти Сполученого Королівства (Hatton and Others v. the United Kingdom)	№ 4(12), с. 43
Сахін проти Німеччини, Зоммерфельд проти Німеччини і Гоффманн проти Німеччини (Sahin v. Germany, Sommerfeld v. Germany, and Hoffmann v. Germany)	№ 4(12), с. 51
Справа Круслена (Kruslin Case)	№ 4(12), с. 145
Люді проти Швейцарії (Lüdi v. Switzerland)	№ 4(12), с. 169
Z. та інші проти Сполученого Королівства (Z. and Others v. the United Kingdom)	Вісник ВСУ № 4(26)'2001
Прітті проти Сполученого Королівства (Pretty v. the United Kingdom)	№ 1(13), с. 123
Сливенко та інші проти Латвії (Slivenko and Others v. Latvia declared partly admissible)	№ 1(13), с. 125
Мікулич проти Хорватії (Mikulić v. Croatia)	№ 1(13), с. 134
Кутцнер проти Німеччини (Kutzner v. Germany)	№ 1(13), с. 144
Фретте проти Франції (Frette v. France)	№ 1(13), с. 152
Роумен та Шміт проти Люксембурґу (Roemen and Schmit v. Luxembourg Application Partially Admissible)	№ 1(13), с. 163
Пол та Одрей Едвардз проти Сполученого Королівства (Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom)	№ 1(13), с. 165
Мікулич проти Хорватії (Mikulić v. Croatia)	№ 2(14), с. 99
Прітті проти Сполученого Королівства (Pretty v. the United Kingdom)	№ 2(14), с. 145
Шемсе Онен проти Туреччини (Semse Önen v. Turkey)	№ 2(14), с. 159
D.G. проти Ірландії (D.G. v. Ireland)	№ 2(14), с. 163
Кінґзлі проти Сполученого Королівства (Kingsley v. the United Kingdom)	№ 2(14), с. 167
Вілліс проти Сполученого Королівства (Willis v. the United Kingdom)	№ 3(15), с. 35
Орхан проти Туреччини (Orhan v. Turkey)	№ 3(15), с. 46
Аль-Нашіф та інші проти Болгарії (Al-Nashif and Others v. Bulgaria)	№ 3(15), с. 58
Крістіна Ґудвін проти Сполученого Королівства (Christine Goodwin v. the United Kingdom)	№ 3(15), с. 80
I. проти Сполученого Королівства (I. v. the United Kingdom)	№ 3(15), с. 85
P., C. та S. проти Сполученого Королівства (P., C. and S. v. the United Kingdom)	№ 3(15), с. 95

D.P. та J.C. проти Сполученого Королівства (D.P. & J.C. v. the United Kingdom) № 4(16), с. 67

Іласку та інші проти Молдови та Росії (Ilascu and Others v. Moldova and Russia) № 4(16), с. 73

Класс та інші проти Німеччини (Klass and Others v. Germany) № 4(16), с. 93

Пункт 2 статті 8

Ластіґ-Прін і Бекетт проти Сполученого Королівства та Сміт і Ґрейді проти Сполученого Королівства (Lustig-Prean and Beckett v. the United Kingdom and Smith and Grady v. the United Kingdom) № 4, с. 13

Стаття 9
Свобода думки, совісті і віросповідання

Бускаріні та інші проти Сан-Марино (Buscarini and Others v. San Marino) № 2, с. 68

Рієра Блюм та інші проти Іспанії (Riera Blume and Others v. Spain) № 4, с. 37

Серіф проти Греції (Serif v. Greece) № 1(5), с. 47

Тлімменос проти Греції (Thlimmenos v. Greece) № 2(6), с. 95

«Ча'ар Шалом Ве Цедек» проти Франції (Cha'are Shalom Ve Tsedek v. France) № 3(7), с. 140

Гасан і Чауш проти Болгарії (Hasan and Chaush v. Bulgaria) № 4(8), с. 224

Кіпр проти Туреччини (Cyprus v. Turkey) № 3(11), с. 11

Фельдек проти Словаччини (Feldek v. Slovakia) № 3(11), с. 79

Фельдек проти Словаччини (Feldek v. Slovakia) Вісник ВСУ № 6(8)'2001

Церква Бессарабської митрополії та інші проти Молдови (Metropolitan Church of Bessarabia and Others v. Moldova) № 1(13), с. 109

Прітті проти Сполученого Королівства (Pretty v. the United Kingdom) № 1(13), с. 123

Язар, Караташ, Аксой та Народна трудова партія (НТП) проти Туреччини (Yazar, Karatas, Aksoy and the People's Labour Party (HEP) v. Turkey) № 2(14), с. 136

Прітті проти Сполученого Королівства (Pretty v. the United Kingdom) № 2(14), с. 145

Садак та інші проти Туреччини (Sadak and Others v. Turkey) № 3(15), с. 31

Аль-Нашіф та інші проти Болгарії (Al-Nashif and Others v. Bulgaria) № 3(15), с. 58

Аґґа проти Греції № 2 (Agga v. Greece No.2) № 4(16), с. 79

Стаття 10
Свобода вираження поглядів

Справа Лінґенса (Lingens Case)	№ 1, с. 303
Яновський проти Польщі (Janowski v. Poland)	№ 2, с. 50
Фрессоз і Руар проти Франції (Fressoz and Roire v. France)	№ 2, с. 63
Реквеньї проти Угорщини (Rekvényi v. Hungary)	№ 2, с. 139
«Бладет Тромсо» і Стенсаас проти Норвегії (Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway)	№ 2, с. 144
Тринадцять справ проти Туреччини (Thirteen cases against Turkey)	№ 3, с. 35
Ластіґ-Прін і Бекетт проти Сполученого Королівства та Сміт і Ґрейді проти Сполученого Королівства (Lustig-Prean and Beckett v. the United Kingdom and Smith and Grady v. the United Kingdom)	№ 4, с. 13
Далбан проти Румунії (Dalban v. Romania)	№ 4, с. 22
Озтюрк проти Туреччини (Öztürk v. Turkey)	№ 4, с. 26
Уїлл проти Ліхтенштейну (Wille v. Liechtenstein)	№ 4, с. 55
Нільсен та Йонсен проти Норвегії (Nilsen and Johnsen v. Norway)	№ 1(5), с. 30
Гешмен і Герруп проти Сполученого Королівства (Hashman and Harrup v. the United Kingdom)	№ 1(5), с. 35
Серіф проти Греції (Serif v. Greece)	№ 1(5), с. 47
«Ньюс Ферлаґз ҐмбХ і КоКҐ» проти Австрії (News Verlags GmbH & CoKG v. Austria)	№ 1(5), с. 77
Фуентес Бобо проти Іспанії (Fuentes Bobo v. Spain)	№ 2(6), с. 27
«Озґюр Ґюндем» проти Туреччини (Özgür Gündem v. Turkey)	№ 2(6), с. 41
Кіліч проти Туреччини (Kiliç v. Turkey)	№ 2(6), с. 51
«Берґенс Тіденде» та інші проти Норвегії (Bergens Tidende and Others v. Norway)	№ 2(6), с. 127
Фрессоз і Руар проти Франції (Fressoz et Roire c. France)	№ 3(7), с. 15
Ердоґду проти Туреччини (Erdogdu v. Turkey)	№ 3(7), с. 118
Константинеску проти Румунії (Constantinescu v. Romania)	№ 3(7), с. 155
Сенер проти Туреччини (Sener v. Turkey)	№ 3(7), с. 205
«Теле-1 Приватфернсегезельшафт мбХ» проти Австрії (Tele 1 Privatfernsehgesellschaft mbH v. Austria)	№ 4(8), с. 166

Лопіш Ґоміш да Сілва проти Португалії (Lopes Gomes da Silva v. Portugal)	№ 4(8), с. 169
Дю Рой і Малорі проти Франції (Du Roy and Malaurie v. France)	№ 4(8), с. 180
Аккоч проти Туреччини (Akkoç v. Turkey)	№ 4(8), с. 195
Ібрагім Аксой проти Туреччини (Ibrahim Aksoy v. Turkey)	№ 4(8), с. 201
Яновський проти Польщі (Janowski v. Poland)	№ 1(9), с. 35
Ердоґду проти Туреччини (Erdogdu c. Turquie)	№ 1(9), с. 54
«Теле-1 Приватфернсегезельшафт мбХ» проти Австрії (Tele 1 Privatfernsehgesellschaft mbH v. Austria)	№ 1(9), с. 81
Таммер проти Естонії (Tammer v. Estonia)	№ 1(9), с. 139
Єрусалем проти Австрії (Jerusalem v. Austria)	№ 1(9), с. 151
Тома проти Люксембурґу (Thoma v. Luxembourg)	№ 2(10), с. 29
Кіпр проти Туреччини (Cyprus v. Turkey)	№ 3(11), с. 11
Об'єднання «Ферайн ґеґен Тьєрфабрікен» проти Швейцарії (VgT Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland)	№ 3(11), с. 63
Об'єднання «Ферайн ґеґен Тьєрфабрікен» проти Швейцарії (VgT Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland)	Вісник ВСУ № 5(27)'2001
Фельдек проти Словаччини (Feldek v. Slovakia)	№ 3(11), с. 79
Фельдек проти Словаччини (Feldek v. Slovakia)	Вісник ВСУ № 6(8)'2001
Об'єднання «Екін» проти Франції (Association Ekin v. France)	№ 3(11), с. 102
Перна проти Італії (Perna v. Italy)	№ 4(12), с. 21
Роумен та Шміт проти Люксембурґу (Roemen and Schmit v. Luxembourg Application Partially Admissible)	№ 1(13), с. 163
Реквеньї проти Угорщини (Rekvényi v. Hungary)	№ 2(14), с. 17
Гешмен і Герруп проти Сполученого Королівства (Hashman and Harrup v. the United Kingdom)	№ 2(14), с. 44
Константинеску проти Румунії (Constantinescu v. Romania)	№ 2(14), с. 60
Тома проти Люксембурґу (Thoma v. Luxembourg)	№ 2(14), с. 78
Ґавенда проти Польщі (Gawęda v. Poland)	№ 2(14), с. 113
Нікула проти Фінляндії (Nikula v. Finland)	№ 2(14), с. 129
Язар, Караташ, Аксой та Народна трудова партія (НТП) проти Туреччини (Yazar, Karatas, Aksoy and the People's Labour Party (HEP) v. Turkey)	№ 2(14), с. 136
Мак-Вікар проти Сполученого Королівства (McVicar v. the United Kingdom)	№ 2(14), с. 151
Чорхерр проти Австрії (Chorherr v. Austria)	№ 2(14), с. 187

Садак та інші проти Туреччини (Sadak and Others v. Turkey) № 3(15), с. 31

Коломбані та інші проти Франції (Colombani and Others v. France) № 3(15), с. 63

Вілсон та Національна спілка журналістів, Палмер, Уайт і Національна спілка залізничних, морських і транспортних працівників, Дулан та інші проти Сполученого Королівства (Wilson, and the National Union of Journalists, Palmer, Wyeth and the National Union of Rail, Maritime and Transport Workers and Doolan and Others v. the United Kingdom) № 3(15), с. 67

Сехер Караташ проти Туреччини (Seher Karatas v. Turkey) № 3(15), с. 72

Стіл та інші проти Сполученого Королівства (Steel and Others v. the United Kingdom) № 3(15), с. 165

Штамбук проти Німеччини (Stambuk v. Germany) № 4(16), с. 76

Аґґа проти Греції № 2 (Agga v. Greece No.2) № 4(16), с. 79

Стаття 11
Свобода зібрань та об'єднання

Шассанью та інші проти Франції (Chassagnou and Others v. France) № 2, с. 125

Реквеньї проти Угорщини (Rekvényi v. Hungary) № 2, с. 139

Гешмен і Герруп проти Сполученого Королівства (Hashman and Harrup v. the United Kingdom) № 1(5), с. 35

Партія свободи і демократії (ÖZDEP) проти Туреччини (Freedom and Democracy Party (ÖZDEP) v. Turkey) № 1(5), с. 43

Гасан і Чауш проти Болгарії (Hasan and Chaush v. Bulgaria) № 4(8), с. 224

Кіпр проти Туреччини (Cyprus v. Turkey) № 3(11), с. 11

Партія добробуту, Ербакан, Казан і Текдаль проти Туреччини (Refah Partisi (the Welfare Party), Erbakan, Kazan and Tekdal v. Turkey) № 4(12), с. 27

Станков та об'єднана македонська організація «Ілінден» проти Болгарії (Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden v. Bulgaria) № 4(12), с. 47

Реквеньї проти Угорщини (Rekvényi v. Hungary) № 2(14), с. 17

Язар, Караташ, Аксой та Народна трудова партія (НТП) проти Туреччини (Yazar, Karataş, Aksoy and the People's Labour Party (HEP) v. Turkey) № 2(14), с. 136

Садак та інші проти Туреччини (Sadak and Others v. Turkey) № 3(15), с. 31

Вілсон та Національна спілка журналістів, Палмер, Уайт і Національна спілка залізничних, морських і транспортних працівників, Дулан та інші проти Сполученого Королівства (Wilson, and the National Union of Journalists, Palmer, Wyeth and the National Union of Rail, Maritime and Transport Workers and Doolan and Others v. the United Kingdom) № 3(15), с. 67

Стіл та інші проти Сполученого Королівства (Steel and Others v. the United Kingdom) — № 3(15), с. 165

Стаття 12
Право на шлюб

Крістіна Ґудвін проти Сполученого Королівства (Christine Goodwin v. the United Kingdom) — № 3(15), с. 80

I. проти Сполученого Королівства (I. v. the United Kingdom) — № 3(15), с. 85

P., C. та S. проти Сполученого Королівства (P., C. and S. v. the United Kingdom) — № 3(15), с. 95

Стаття 13
Право на ефективний засіб правового захисту

Ніколова проти Болгарії (Nikolova v. Bulgaria) — № 2, с. 101

Танрікулу проти Туреччини (Tanrikulu v. Turkey) — № 3, с. 45

Чакічі проти Туреччини (Çakici v. Turkey) — № 3, с. 50

Ластіґ-Прін і Бекетт проти Сполученого Королівства та Сміт і Ґрейді проти Сполученого Королівства (Lustig-Prean and Beckett v. the United Kingdom and Smith and Grady v. the United Kingdom) — № 4, с. 13

Зелінський і Прадель та Ґонсалес і інші проти Франції (Zielinski and Pradal & Gonzalez and Others v. France) — № 4, с. 44

Уїлл проти Ліхтенштейну (Wille v. Liechtenstein) — № 4, с. 55

Справа Ейрі (Airey Case) — № 4, с. 73

Алмейда Ґаррет, Машкареньяш Фалкан та інші проти Португалії (Almeida Garrett, Mascarenhas Falcao and Others v. Portugal) — № 1(5), с. 73

Аманн проти Швейцарії (Amann v. Switzerland) — № 2(6), с. 19

Кіліч проти Туреччини (Kiliç v. Turkey) — № 2(6), с. 51

Махмут Кайя проти Туреччини (Mahmut Kaya v. Turkey) — № 2(6), с. 56

Атанассоґлу та інші проти Швейцарії (Athanassoglou and Others v. Switzerland) — № 2(6), с. 91

L. проти Фінляндії (L. v. Finland) — № 2(6), с. 114

K. і T. проти Фінляндії (K. and T. v. Finland) — № 2(6), с. 119

Ротару проти Румунії (Rotaru v. Romania) — № 2(6), с. 135

Хан проти Сполученого Королівства (Khan v. the United Kingdom) — № 2(6), с. 147

Велікова проти Болгарії (Velikova v. Bulgaria) — № 2(6), с. 150

Тімуртас проти Туреччини (Timurtas v. Turkey) — № 3(7), с. 111

Салман проти Туреччини (Salman v. Turkey)	№ 3(7), с. 143
Ільхан проти Туреччини (Ilhan v. Turkey)	№ 3(7), с. 148
Джабарі проти Туреччини (Jabari v. Turkey)	№ 3(7), с. 175
G.H.H. та інші проти Туреччини (G.H.H. and Others v. Turkey)	№ 3(7), с. 189
Аманн проти Швейцарії (Amann v. Switzerland)	№ 4(8), с. 49
Мессіна проти Італії (№ 2) (Messina v. Italy (No. 2))	№ 4(8), с. 172
Аккоч проти Туреччини (Akkoç v. Turkey)	№ 4(8), с 195
Кудла проти Польщі (Kudla v. Poland)	№ 4(8), с. 217
Гасан і Чауш проти Болгарії (Hasan and Chaush v. Bulgaria)	№ 4(8), с. 224
Тас проти Туреччини (Tas v. Turkey)	№ 4(8), с. 230
Більґін проти Туреччини (Bilgin v. Turkey)	№ 4(8), с. 234
Ґюль проти Туреччини (Gül v. Turkey)	№ 1(9), с. 106
Буюкдаґ проти Туреччини (Büyükdag v. Turkey)	№ 1(9), с. 116
Дулас проти Туреччини (Dulas v. Turkey)	№ 1(9), с. 133
Чічек проти Туреччини (Çiçek v. Turkey)	№ 1(9), с. 145
Справи Де Вільда, Оомса і Версипа (справи про «бродяжництво») (De Wilde, Ooms and Versyp Cases («Vagrancy» Cases))	№ 1(9), с. 161
Берктай проти Туреччини (Berktay v. Turkey)	№ 2(10), с. 11
Хілал проти Сполученого Королівства (Hilal v. the United Kingdom)	№ 2(10), с. 17
Кінон проти Сполученого Королівства (Keenan v. the United Kingdom)	№ 2(10), с.32
Танлі проти Туреччини (Tanli v. Turkey)	№ 2(10), с. 36
Г'ю Джордан проти Сполученого Королівства, Мак-Керр проти Сполученого Королівства, Келлі та інші проти Сполученого Королівства, Шенехен проти Сполученого Королівства (Hugh Jordan v. the United Kingdom, McKerr v. the United Kingdom, Kelly & Others v. the United Kingdom, Shanaghan v. the United Kingdom)	№ 2(10), с. 44
Шенехен проти Сполученого Королівства (Shanaghan v. the United Kingdom)	Вісник ВСУ № 5(27)'2001
Z. та інші проти Сполученого Королівства (Z. and Others v. the United Kingdom)	№ 2(10), с. 55
Z. та інші проти Сполученого Королівства (Z. and Others v. the United Kingdom)	Вісник ВСУ № 4(26)'2001
T.P. і K.M. проти Сполученого Королівства (T.P. and K.M. v. the United Kingdom)	№ 2(10), с. 60

Справа Камасинського (Kamasinski Case)	№ 2(10), с. 104
Кіпр проти Туреччини (Cyprus v. Turkey)	№ 3(11), с. 11
Акденіц та інші проти Туреччини (Akdeniz and Others v. Turkey)	№ 3(11), с. 33
Об'єднання «Ферайн ґеґен Тьєрфабрікен» проти Швейцарії (VgT Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland)	№ 3(11), с. 63
Об'єднання «Ферайн ґеґен Тьєрфабрікен» проти Швейцарії (VgT Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland)	Вісник ВСУ № 5(27)'2001
Авшар проти Туреччини (Avşar v. Turkey)	№ 3(11), с. 71
Остаточне рішення у справі «К. і Т. проти Фінляндії» (Final Judgment in the Case of K. and T. v. Finland)	№ 3(11), с. 83
Об'єднання «Екін» проти Франції (Association Ekin v. France)	№ 3(11), с. 102
Більґін проти Туреччини (Bilgin v. Turkey)	№ 3(11), с. 107
P.G. та J.H. проти Сполученого Королівства (P.G. and J.H. v. the United Kingdom)	№ 4(12), с. 35
Геттон та інші проти Сполученого Королівства (Hatton and Others v. the United Kingdom)	№ 4(12), с. 43
Броуґан та інші проти Сполученого Королівства (Brogan and Others v. the United Kingdom)	№ 4(12), с. 75
Церква Бессарабської митрополії та інші проти Молдови (Metropolitan Church of Bessarabia and Others v. Moldova)	№ 1(13), с. 109
Чонка проти Бельгії (Conka v. Belgium)	№ 1(13), с. 128
Мікулич проти Хорватії (Mikulic v. Croatia)	№ 1(13), с. 134
Орак проти Туреччини (Orak v. Turkey)	№ 1(13), с. 138
Пол та Одрей Едвардз проти Сполученого Королівства (Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom)	№ 1(13), с. 165
Мікулич проти Хорватії (Mikulic v. Croatia)	№ 2(14), с. 99
Подкользіна проти Латвії (Podkolzina v. Latvia)	№ 2(14), с. 140
Шемсе Онен проти Туреччини (Şemse Önen v. Turkey)	№ 2(14), с. 159
Мак-Шейн проти Сполученого Королівства (McShane v. the United Kingdom)	№ 2(14), с. 180
Вілліс проти Сполученого Королівства (Willis v. the United Kingdom)	№ 3(15), с. 35
Анґелова проти Болгарії (Anguelova v. Bulgaria)	№ 3(15), с. 39
Аль-Нашіф та інші проти Болгарії (Al-Nashif and Others v. Bulgaria)	№ 3(15), с. 58
Крістіна Ґудвін проти Сполученого Королівства (Christine Goodwin v. the United Kingdom)	№ 3(15), с. 80

Стіл та інші проти Сполученого Королівства (Steel and Others v. the United Kingdom) № 3(15), с. 165

Ульку Екінчі проти Туреччини (Ülkü Ekinci v. Turkey) № 4(16), с. 53

D.P. та J.C. проти Сполученого Королівства (D.P. & J.C. v. the United Kingdom) № 4(16), с. 67

Класс та інші проти Німеччини (Klass and Others v. Germany) № 4(16), с. 93

Спорронґ і Льоннрот проти Швеції (Sporrong and Lönnroth v. Sweden) № 4(16), с. 126

Джеймс та інші проти Сполученого Королівства (James and Others v. the United Kingdom) № 4(16), с. 167

Стаття 14
Заборона дискримінації

Ларкос проти Кіпру (Larkos v. Cyprus) № 2, с. 71

Метьюз проти Сполученого Королівства (Matthews v. the United Kingdom) № 2, с. 90

Справи «T. і V. проти Сполученого Королівства», передані до Європейського суду з прав людини (Cases of T. and V. v. the United Kingdom reffered to the European Court of Human Rights) № 2, с. 94

Шассанью та інші проти Франції (Chassagnou and Others v. France) № 2, с. 125

Реквеньї проти Угорщини (Rekvényi v. Hungary) № 2, с. 139

Танрікулу проти Туреччини (Tanrikulu v. Turkey) № 3, с. 45

Чакічі проти Туреччини (Çakici v. Turkey) № 3, с. 50

Ластіґ-Прін і Бекетт проти Сполученого Королівства та Сміт і Ґрейді проти Сполученого Королівства (Lustig-Prean and Beckett v. the United Kingdom and Smith and Grady v. the United Kingdom) № 4, с. 13

Справа Ейрі (Airey Case) № 4, с. 73

T. проти Сполученого Королівства і V. проти Сполученого Королівства (T. v. the United Kingdom and V. v. the United Kingdom) №1(5), с. 54

Салґуейру да Сілва Мота проти Португалії (Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal) № 1(5), с. 64

Беєлер проти Італії (Beyeler v. Italy) № 1(5), с. 68

«Ньюс Ферлаґз ҐмбХ і КоКҐ» проти Австрії (News Verlags GmbH & CoKG v. Austria) № 1(5), с. 77

Мазурек проти Франції (Mazurek v. France) № 1(5), с. 90

Кабальєро проти Сполученого Королівства (Caballero v. the United Kingdom) № 1(5), с. 94

Фуентес Бобо проти Іспанії (Fuentes Bobo v. Spain) № 2(6), с. 27

«Озґюр Ґюндем» проти Туреччини (Özgür Gündem v. Turkey)	№ 2(6), с. 41
Кіліч проти Туреччини (Kiliç v. Turkey)	№ 2(6), с. 51
Махмут Кайя проти Туреччини (Mahmut Kaya v. Turkey)	№ 2(6), с. 56
Тлімменос проти Греції (Thlimmenos v. Greece)	№ 2(6), с. 95
Велікова проти Болгарії (Velikova v. Bulgaria)	№ 2(6), с. 150
Маґі проти Сполученого Королівства (Magee v. the United Kingdom)	№ 3(7), с. 104
«Ча'ар Шалом Ве Цедек» проти Франції (Cha'are Shalom Ve Tsedek v. France)	№ 3(7), с. 140
Ельсгольц проти Німеччини (Elsholz v. Germany)	№ 3(7), с. 192
A.D.T. проти Сполученого Королівства (A.D.T. v. the United Kingdom)	№ 3(7), с. 240
Камп і Бурімі проти Нідерландів (Camp and Bourimi v. the Netherlands)	№ 4(8), с. 177
Ібрагім Аксой проти Туреччини (Ibrahim Aksoy v. Turkey)	№ 4(8), с. 201
Більґін проти Туреччини (Bilgin v. Turkey)	№ 4(8), с. 234
Колишній король Греції та інші проти Греції (the Former King of Greece and Others v. Greece)	№ 1(9), с. 103
Чепмен проти Сполученого Королівства, Костер проти Сполученого Королівства, Біард проти Сполученого Королівства, Лі проти Сполученого Королівства і Джейн Сміт проти Сполученого Королівства (Chapman v. the United Kingdom, Coster v. the United Kingdom, Beard v. the United Kingdom, Lee v. the United Kingdom, Jane Smith v. the United Kingdom)	№ 1(9), с. 125
Чічек проти Туреччини (Çiçek v. Turkey)	№ 1(9), с. 145
Штрелец, Кесслер і Кренц проти Німеччини та K.-H. W. проти Німеччини (Streletz, Kessler and Krenz v. Germany and K.-H. W. v. Germany)	№ 2(10), с. 23
Танлі проти Туреччини (Tanli v. Turkey)	№ 2(10), с. 36
Г'ю Джордан проти Сполученого Королівства, Мак-Керр проти Сполученого Королівства, Келлі та інші проти Сполученого Королівства, Шенехен проти Сполученого Королівства (Hugh Jordan v. the United Kingdom, McKerr v. the United Kingdom, Kelly & Others v. the United Kingdom, Shanaghan v. the United Kingdom)	№ 2(10), с. 44
Шенехен проти Сполученого Королівства (Shanaghan v. the United Kingdom)	Вісник ВСУ № 5(27)'2001
Справа Камасинського (Kamasinski Case)	№ 2(10), с. 104

Кіпр проти Туреччини (Cyprus v. Turkey)	№ 3(11), с. 11
Деніці та інші проти Кіпру (Denizci and Others v. Cyprus)	№ 3(11), с. 28
Об'єднання «Ферайн ґеґен Тьєрфабрікен» проти Швейцарії (VgT Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland)	№ 3(11), с. 63
Об'єднання «Ферайн ґеґен Тьєрфабрікен» проти Швейцарії (VgT Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland)	Вісник ВСУ № 5(27)'2001
Авшар проти Туреччини (Avşar v. Turkey)	№ 3(11), с. 71
Фельдек проти Словаччини (Feldek v. Slovakia)	№ 3(11), с. 79
Фельдек проти Словаччини (Feldek v. Slovakia)	Вісник ВСУ № 6(8)'2001
Феррадзіні проти Італії (Ferrazzini v. Italy)	№ 3(11), с. 90
Принц Ліхтенштейну Ганс-Адам II проти Німеччини (Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany)	№ 3(11), с. 98
Об'єднання «Екін» проти Франції (Association Ekin v. France)	№ 3(11), с. 102
Сахін проти Німеччини, Зоммерфельд проти Німеччини і Гоффманн проти Німеччини (Sahin v. Germany, Sommerfeld v. Germany, and Hoffmann v. Germany)	№ 4(12), с. 51
Феррадзіні проти Італії (Ferrazzini v. Italy)	№ 1(13), с. 81
МакЕлгінні проти Ірландії, Аль-Адсані проти Сполученого Королівства та Фоґарті проти Сполученого Королівства (McElhinney v. Ireland, Al-Adsani v. the United Kingdom and Fogarty v. the United Kingdom)	№ 1(13), с. 101
Прітті проти Сполученого Королівства (Pretty v. the United Kingdom)	№ 1(13), с. 123
Сливенко та інші проти Латвії (Slivenko and Others v. Latvia declared partly admissible)	№ 1(13), с. 125
Орак проти Туреччини (Orak v. Turkey)	№ 1(13), с. 138
Фретте проти Франції (Frette v. France)	№ 1(13), с. 152
Реквеньї проти Угорщини (Rekvényi v. Hungary)	№ 2(14), с. 17
Подкользіна проти Латвії (Podkolzina v. Latvia)	№ 2(14), с. 140
Прітті проти Сполученого Королівства (Pretty v. the United Kingdom)	№ 2(14), с. 145
Шемсе Онен проти Туреччини (Semse Önen v. Turkey)	№ 2(14), с. 159
D.G. проти Ірландії (D.G. v. Ireland)	№ 2(14), с. 163
Кінґзлі проти Сполученого Королівства (Kingsley v. the United Kingdom)	№ 2(14), с. 167
Мак-Шейн проти Сполученого Королівства (McShane v. the United Kingdom)	№ 2(14), с. 180

Садак та інші проти Туреччини (Sadak and Others v. Turkey)	№ 3(15), с. 31
Вілліс проти Сполученого Королівства (Willis v. the United Kingdom)	№ 3(15), с. 35
Анґелова проти Болгарії (Anguelova v. Bulgaria)	№ 3(15), с. 39
Орхан проти Туреччини (Orhan v. Turkey)	№ 3(15), с. 46
Вілсон та Національна спілка журналістів, Палмер, Уайт і Національна спілка залізничних, морських і транспортних працівників, Дулан та інші проти Сполученого Королівства (Wilson, and the National Union of Journalists, Palmer, Wyeth and the National Union of Rail, Maritime and Transport Workers and Doolan and Others v. the United Kingdom)	№ 3(15), с. 67
Крістіна Ґудвін проти Сполученого Королівства (Christine Goodwin v. the United Kingdom)	№ 3(15), с. 80
І. проти Сполученого Королівства (I. v. the United Kingdom)	№ 3(15), с. 85
"Совтрансавто-Холдинґ" проти України (Sovtransavto Holding c. Ukraine)	№ 3(15), с. 132
Принц Ліхтенштейну Ганс-Адам II проти Німеччини (Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany)	№ 4(16), с. 15
Ульку Екінчі проти Туреччини (Ülkü Ekinci v. Turkey)	№ 4(16), с. 53
Джеймс та інші проти Сполученого Королівства (James and Others v. the United Kingdom)	№ 4(16), с. 167

Стаття 17
Заборона зловживання правами

Алмейда Ґаррет, Машкареньяш Фалкан та інші проти Португалії (Almeida Garrett, Mascarenhas Falcao and Others v. Portugal)	№ 1(5), с. 73
Кіпр проти Туреччини (Cyprus v. Turkey)	№ 3(11), с. 11
Спорронґ і Льоннрот проти Швеції (Sporrong and Lönnroth v. Sweden)	№ 4(16), с. 126

Стаття 18
Обмеження у застосуванні обмежень на права

Чакічі проти Туреччини (Çakici v. Turkey)	№ 3, с. 50
Тімуртас проти Туреччини (Timurtas v. Turkey)	№ 3(7), с. 111
Сенер проти Туреччини (Sener v. Turkey)	№ 3(7), с. 205
Більґін проти Туреччини (Bilgin v. Turkey)	№ 4(8), с. 234
Танлі проти Туреччини (Tanli v. Turkey)	№ 2(10), с. 36
Справа Боцано (Bozano Case)	№ 2(10), с. 67
Кіпр проти Туреччини (Cyprus v. Turkey)	№ 3(11), с. 11
Орак проти Туреччини (Orak v. Turkey)	№ 1(13), с. 138

Орхан проти Туреччини (Orhan v. Turkey) № 3(15), с. 46

Спорронґ і Льоннрот проти Швеції (Sporrong and Lönnroth v. Sweden) № 4(16), с. 126

Стаття 34
Індивідуальні заяви

Дулас проти Туреччини (Dulas v. Turkey) № 1(9), с. 133

Акденіц та інші проти Туреччини (Akdeniz and Others v. Turkey) № 3(11), с. 33

Валашинас проти Литви (Valašinas v. Lithuania) № 4(12), с. 18

Мак-Шейн проти Сполученого Королівства (McShane v. the United Kingdom) № 2(14), с. 180

Бурдов проти Росії (Burdov v. Russia) № 3(15), с. 19

Орхан проти Туреччини (Orhan v. Turkey) № 3(15), с. 46

Іласку та інші проти Молдови та Росії (Ilascu and Others v. Moldova and Russia) № 4(16), с. 73

ПРОТОКОЛ ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВНИХ СВОБОД

Париж, 20.III.1952

Стаття 1
Захист права власності

Ларкос проти Кіпру (Larkos v. Cyprus) № 2, с. 71

Ятрідіс проти Греції (Iatridis v. Greece) № 2, с. 109

Папахелас проти Греції (Papachelas v. Greece) № 2, с. 113

Шассанью та інші проти Франції (Chassagnou and Others v. France) № 2, с. 125

Зубані проти Італії (Zubani v. Italy) № 3, с. 22

«Іммобільяре Саффі» проти Італії (Immobiliare Saffi v. Italy) № 3, с. 64

«Іммобільяре Саффі» проти Італії (Immobiliare Saffi v. Italy) Вісник ВСУ № 4(26)'2001

Озтюрк проти Туреччини (Öztürk v. Turkey) № 4, с. 26

Брумареску проти Румунії (Brumărescu v. Romania) № 4, с. 50

Антонакопулос, Ворцела і Антонакопулу проти Греції (Antonakopoulos, Vortsela and Antonakopoulou v. Greece) № 1(5), с. 61

Беєлер проти Італії (Beyeler v. Italy) № 1(5), с. 68

Алмейда Ґаррет, Машкареньяш Фалкан та інші проти Португалії (Almeida Garrett, Mascarenhas Falcao and Others v. Portugal) №1(5), с. 73

Брумареску проти Румунії (Brumărescu v. Romania)	№ 4(8), с. 23
Більґін проти Туреччини (Bilgin v. Turkey)	№ 4(8), с. 234
Колишній король Греції та інші проти Греції (the Former King of Greece and Others v. Greece)	№ 1(9), с. 103
Чепмен проти Сполученого Королівства, Костер проти Сполученого Королівства, Біард проти Сполученого Королівства, Лі проти Сполученого Королівства і Джейн Сміт проти Сполученого Королівства (Chapman v. the United Kingdom, Coster v. the United Kingdom, Beard v. the United Kingdom, Lee v. the United Kingdom, Jane Smith v. the United Kingdom)	№ 1(9), с. 125
Брумареску проти Румунії (справедлива сатисфакція) (Brumărescu v. Romania (Just satisfaction))	№ 1(9), с. 131
Дулас проти Туреччини (Dulas v. Turkey)	№ 1(9), с. 133
Ухвала за заявою № 53874/00 Геннадія Володимировича Сергєєва проти України (Décision requête n° 53874/00 présentée par Gennadiy Vladimirovich Sergeyev contre l'Ukraine)	№ 2(10), с. 212
Кіпр проти Туреччини (Cyprus v. Turkey)	№ 3(11), с. 11
Деніці та інші проти Кіпру (Denizci and Others v. Cyprus)	№ 3(11), с. 28
Звежинський проти Польщі (Zwierzyński v. Poland)	№ 3(11), с. 53
Філліпс проти Сполученого Королівства (Phillips v. the United Kingdom)	№ 3(11), с. 67
Принц Ліхтенштейну Ганс-Адам II проти Німеччини (Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany)	№ 3(11), с. 98
Компанія «Елія» проти Італії (Elia Srl v. Italy)	№ 4(12), с. 30
Бурдов проти Росії (Burdov v. Russia)	№ 2(14), с. 156
Бурдов проти Росії (Burdov v. Russia)	№ 3(15), с. 19
Садак та інші проти Туреччини (Sadak and Others v. Turkey)	№ 3(15), с. 31
Вілліс проти Сполученого Королівства (Willis v. the United Kingdom)	№ 3(15), с. 35
Орхан проти Туреччини (Orhan v. Turkey)	№ 3(15), с. 46
Онер'їлдіз проти Туреччини (Oneryildiz v. Turkey)	№ 3(15), с. 52
"Совтрансавто-Холдинґ" проти України (Sovtransavto Holding c. Ukraine)	№ 3(15), с. 132
Принц Ліхтенштейну Ганс-Адам II проти Німеччини (Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany)	№ 4(16), с. 15
Іласку та інші проти Молдови та Росії (Ilascu and Others v. Moldova and Russia)	№ 4(16), с. 73
Спорронґ і Льоннрот проти Швеції (Sporrong and Lönnroth v. Sweden)	№ 4(16), с. 126

Джеймс та інші проти Сполученого Королівства (James and Others v. the United Kingdom) № 4(16), с. 167

Стаття 2
Право на освіту

Скоццарі та Дж'юнта проти Італії (Scozzari & Giunta v. Italy) № 3(7), с. 197

Чепмен проти Сполученого Королівства, Костер проти Сполученого Королівства, Біард проти Сполученого Королівства, Лі проти Сполученого Королівства і Джейн Сміт проти Сполученого Королівства (Chapman v. the United Kingdom, Coster v. the United Kingdom, Beard v. the United Kingdom, Lee v. the United Kingdom, Jane Smith v. the United Kingdom) № 1(9), с. 125

Кіпр проти Туреччини (Cyprus v. Turkey) № 3(11), с. 11

Стаття 3
Право на вільні вибори

Метьюз проти Сполученого Королівства (Matthews v. the United Kingdom) № 2, с. 90

Лабіта проти Італії (Labita v. Italy) № 2(6), с. 84

Подкользіна проти Латвії (Podkolzina v. Latvia) № 2(14), с. 140

Садак та інші проти Туреччини (Sadak and Others v. Turkey) № 3(15), с. 31

ПРОТОКОЛ № 4 ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВНИХ СВОБОД

Страсбург, 16.IX.1963

Стаття 2
Свобода пересування

Лабіта проти Італії (Labita v. Italy) № 2(6), с. 84

Справа Боцано (Bozano Case) № 2(10), с. 67

Деніці та інші проти Кіпру (Denizci and Others v. Cyprus) № 3(11), с. 28

Стаття 3
Заборона вислання громадян

Деніці та інші проти Кіпру (Denizci and Others v. Cyprus) № 3(11), с. 28

Стаття 4
Заборона колективного вислання іноземців

Чонка проти Бельгії (Conka v. Belgium) № 1(13), с. 128

ПРОТОКОЛ № 7 ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВНИХ СВОБОД

Страсбург, 22.XI.1984

Стаття 2
Право на оскарження у кримінальних справах

Кромбах проти Франції (Krombach v. France)	№ 1(9), с. 142
Папон проти Франції (Papon v. France)	№ 4(16), с. 64

Справи, розглянуті за положеннями колишньої Конвенції:

Стаття 25

Класс та інші проти Німеччини (Klass and Others v. Germany)	№ 4(16), с. 93

Пункт 1 статті 25

Танрікулу проти Туреччини (Tanrikulu v. Turkey)	№ 3, с. 45

Справи, вилучені з реєстру:

Цавахідіс проти Греції (Tsavachidis v. Greece)	(підстава: *дружнє врегулювання*)	№ 2, с. 47
АТ «Троме» проти Іспанії (Trome S. A. c. Espagne)	(підстава: *дружнє врегулювання*)	№ 2, с. 149
Лемуан проти Франції (Lemoine c. France)	(підстава: *дружнє врегулювання*)	№ 2, с. 155
Антунес Томас Ребочо проти Португалії (Antunes Tomás Rebocho c. Portugal)	(підстава: *дружнє врегулювання*)	№ 2, с. 160
Жафреду проти Франції (Jafredou c. France)	(підстава: *дружнє врегулювання*)	№ 2, с. 163
М.К. проти Франції (M.K. v. France)	(підстава: *дружнє врегулювання*)	№ 3, с. 81
Абдуррахім Інседурсун проти Нідерландів (Abdurrahim Incedursun v. the Netherlands)	(підстава: *дружнє врегулювання*)	№ 3, с. 85
Міллан-і-Торнес проти Андорри (Millan i Tornes c. Andorre)	(підстава: *дружнє врегулювання*)	№ 3, с. 92
«ERI, Lda» проти Португалії (ERI, Lda c. Portugal)	(підстава: *дружнє врегулювання*)	№ 3, с. 99
Каетано Баета проти Португалії (Caetano Baeta c. Portugal)	(підстава: *дружнє врегулювання*)	№ 3, с. 104
Сіве проти Франції (Civet v. France)	(підстава: *невичерпання національних засобів правового захисту*)	№ 4, с. 19

Ескубе проти Бельгії (Escoubet v. Belgium)	(підстава: *несумісність із положеннями Конвенції*)	№ 4, с. 41
A.L.M. проти Італії (A.L.M. v. Italy)	(підстава: *порушення процесуальних строків*)	№ 4, с. 60
«Остео Дойчлянд ҐмбХ» проти Німеччини (Osteo Deutschland GmbH v. Gegmany)	(підстава: *заявник не має наміру підтримувати свою заяву*)	№ 4, с. 65
Рішення палат щодо тривалості провадження справ стосовно Італії (Chamber judgments concerning length of proceedings cases in respect of Italy)	(підстава: *дружнє вреґулювання*)	№ 2(6), с.15
Справа Вінтерверпа (стаття 50) (Winterwerp Case (Article 50))	(підстава: *дружнє вреґулювання*)	№ 2(6), с. 191
Рішення палати щодо Греції (Chamber judgment concerning Greece)	(*відсутність підстави вважати заявника потерпілим*)	№ 3(7), с. 165
Акін проти Нідерландів (Akin v. the Netherlands)	(підстава: *дружнє вреґулювання*)	№ 3(7), с. 172
Валентина Іванівна Бондарчук проти України (Valentina Ivanovna Bondarchuk contre l'Ukraine)	(підстава: *заявник не має наміру підтримувати свою заяву*)	№ 3(7), с. 261
Рішення палати стосовно Естонії (Chamber judgment concerning Estonia)	(підстава: *дружнє вреґулювання*)	№ 4(8), с. 159
Кайсин та інші проти України (Kaysin et autres c. Ukraine)	(підстава: *дружнє вреґулювання*)	№ 2(10), с. 203
Кайсин та інші проти України (Kaysin et autres c. Ukraine)	(підстава: *дружнє вреґулювання*)	Вісник ВСУ № 4(26)'2001
Микола Скубенко проти України (Nikolay Skubenko contre l'Ukraine)	(підстава: *дружнє вреґулювання*)	№ 2(10), с. 209
Геннадій Володимирович Сергєєв проти України (Gennadiy Vladimirovich Sergeyev contre l'Ukraine)	(підстава: *дружнє вреґулювання*)	№ 2(10), с. 212
Соден проти Сполученого Королівства (Sawden v. the United Kingdom)	(підстава: *дружнє вреґулювання*)	№ 1(13), с. 161

Питання прийнятності

Ях'яуї проти Франції (Yahiaoui c. France)	№ 1(5), с. 81
Борислав Євгенович Полторацький проти України (Borislav Yevgenyevich Poltoratskiy against Ukraine)	№ 1(5), с. 111
Михайло Сергійович Кузнецов проти України (Mikhail Sergeyevich Kuznetsov against Ukraine)	№ 1(5), с. 118
Ігор Миколайович Назаренко проти України (Igor Nikolayevich Nazarenko against Ukraine)	№ 1(5), с. 124

Юрій Олександрович Данькевич проти України
(Yuriy Oleksandrovich Dankevich against Ukraine) № 1(5), с. 135

Пахрудін Мухтарович Алієв проти України
(Pakhrudin Mukhtarovich Aliev against Ukraine) № 1(5), с. 148

Микола Хохлич проти України
(Mykola Khokhlich against Ukraine) № 1(5), с. 162

Олексій Володимирович Кучеренко проти України
(Aleksey Vladimirovich Kucherenko contre l'Ukraine) № 1(5), с. 176

Костянтин Анатолійович Бабенко проти України
(Konstantin Anatolyevich Babenko contre l'Ukraine) № 1(5), с. 180

Кайсин та інші проти України
(Kaysin et autres contre l'Ukraine) № 1(5), с. 185

Сергій Михайлович Фалькович проти України
(Sergey Mikhaylovich Falkovich contre l'Ukraine) № 3(7), с. 251

Банкович та інші проти Бельгії та 16 інших Договірних держав
(Bankovic and Others v. Belgium and 16 Other Contracting States) № 1(13), с. 113

Заяву Мілошевича оголошено неприйнятною
(Application by Miloševic decklared inadmissible) № 2(14), с. 133

Володимир Феодосійович Макаров проти України
(Vladimir Fedoseyevich Makarov contre l'Ukraine) № 3(15), с. 105

Іван Юрійович Гайдук та інші проти України
(Ivan Yuriyovych Gayduk et autres contre l'Ukraine) № 3(15), с. 111

Пошуковий апарат за українським алфавітом

Абдуррахім Інседурсун проти Нідерландів (Abdurrahim Incedursun v. the Netherlands)	№ 3, с. 85
Аверілл проти Сполученого Королівства (Averill v. the United Kingdom)	№ 3(7), с. 107
Авшар проти Туреччини (Avşar v. Turkey)	№ 3(11), с. 71
Агудімос та **судноплавна компанія «Сефаллоніан скай»** проти Греції (Agoudimos & Cefallonian Sky Shipping co. v. Greece)	№ 3(11), с. 60
Агудімос та **судноплавна компанія «Сефаллоніан скай»** проти Греції (Agoudimos & Cefallonian Sky Shipping co. v. Greece)	Вісник ВСУ № 5(27)'2001
Аґґа проти Греції № 2 (Agga v. Greece No.2)	№ 4(16), с. 79
Аквіліна проти Мальти (Aquilina v. Malta)	№ 2, с. 121
Акденіц та інші проти Туреччини (Akdeniz and Others v. Turkey)	№ 3(11), с. 33
Акін проти Нідерландів (Akin v. the Netherlands)	№ 3(7), с. 172
Аккоч проти Туреччини (Akkoç v. Turkey)	№ 4(8), с. 195
Пахрудін Мухтарович **Алієв** проти України (Pakhrudin Mukhtarovich Aliev against Ukraine)	№ 1(5), с. 148
Алмейда Ґаррет, **Машкареньяш Фалкан** та інші проти Португалії (Almeida Garrett, Mascarenhas Falcao and Others v. Portugal)	№ 1(5), с. 73
Алтай проти Туреччини (Altay v. Turkey)	№ 3(11), с. 23
Алтай проти Туреччини (Altay v. Turkey)	Вісник ВСУ № 6(28)'2001
Аль-Адсані проти Сполученого Королівства (Al-Adsani v. the United Kingdom)	№ 1(13), с. 101
Альґур проти Туреччини (Algür v. Turkey)	№ 4(16), с. 82
Аль-Нашіф та інші проти Болгарії (Al-Nashif and Others v. Bulgaria)	№ 3(15), с. 58
Аманн проти Швейцарії (Amann v. Switzerland)	№ 2(6), с. 19
Аманн проти Швейцарії (Amann v. Switzerland)	№ 4(8), с. 49
Анґелова проти Болгарії (Anguelova v. Bulgaria)	№ 3(15), с. 39
Антонакопулос, **Ворцела** і **Антонакопулу** проти Греції (Antonakopoulos, Vortsela and Antonakopoulou v. Greece)	№ 1(5), с. 61
Антунес Томас Ребочо проти Португалії (Antunes Tomás Rebocho c. Portugal)	№ 2, с. 160
Атанассоґлу та інші проти Швейцарії (Athanassoglou and Others v. Switzerland)	№ 2(6), с. 91
Атлан проти Сполученого Королівства (Atlan v. the United Kingdom)	№ 3(11), с. 46
АТ «Троме» проти Іспанії (Trome S. A. c. Espagne)	№ 2, с. 149
Костянтин Анатолійович **Бабенко** проти України (Konstantin Anatolyevich Babenko contre l'Ukraine)	№ 1(5), с. 180

Банкович та інші проти Бельгії та 16 інших Договірних держав (Bankovic and Others v. Belgium and 16 Other Contracting States) № 1(13), с. 113

Барановський проти Польщі (Baranowski v. Poland) № 2(6), с. 62

Беєлер проти Італії (Beyeler v. Italy) № 1(5), с. 68

«Берґенс Тіденде» та інші проти Норвегії (Bergens Tidende and Others v. Norway) № 2(6), с. 127

Берктай проти Туреччини (Berktay v. Turkey) № 2(10), с. 11

Біард проти Сполученого Королівства (Beard v. the United Kingdom) № 1(9), с. 125

Більґін проти Туреччини (Bilgin v. Turkey) № 4(8), с. 234

Більґін проти Туреччини (Bilgin v. Turkey) № 3(11), с. 107

Бір і **Ріґан** проти Німеччини (Beer and Regan v. Germany) № 2, с. 82

«Бладет Тромсо» і **Стенсаас** проти Норвегії (Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway) № 2, с. 144

Валентина Іванівна **Бондарчук** проти України (Valentina Ivanovna Bondarchuk contre l'Ukraine) № 3(7), с. 261

Боттацці, А.П., Ді Мауро, А.Л.М. та Феррарі проти Італії (Bottazzi, A.P., Di Mauro, A.L.M. and Ferrari v. Italy) № 3, с. 59

Боцано проти Франції (Bozano v. France) № 2(10), с. 67

Броуґан та інші проти Сполученого Королівства (Brogan and Others v. the United Kingdom) № 4(12), с. 75

Брумареску проти Румунії (Brumărescu v. Romania) № 4, с. 50

Брумареску проти Румунії (Brumărescu v. Romania) № 4(8), с. 23

Брумареску проти Румунії (справедлива сатисфакція) (Brumărescu v. Romania (Just satisfaction)) № 1(9), с. 131

Бурдов проти Росії (Burdov v. Russia) № 2(14), с. 156

Бурдов проти Росії (Burdov v. Russia) № 3(15), с. 19

Бускаріні та інші проти Сан-Марино (Buscarini and Others v. San Marino) № 2, с. 68

Бушемі проти Італії (Buscemi c. Italie) № 3(7), с. 38

Буюкдаґ проти Туреччини (Büyükdag v. Turkey) № 1(9), с. 116

Валашинас проти Литви (Valašinas v. Lithuania) № 4(12), с. 18

Ван Ґейсегем проти Бельгії (Van Geyseghem v. Belgium) № 2, с. 54

Ван Мехелен та інші проти Нідерландів (Van Mechelen and Others v. the Netherlands) № 2, с. 175

Ван Пельт проти Франції (Van Pelt v. France) № 2(6), с. 157

Варбанов проти Болгарії (Varbanov v. Bulgaria) № 4(8), с. 183

Велікова проти Болгарії (Velikova v. Bulgaria) № 2(6), с. 150

Компанія **"Вестберґа Таксі Актіеболаґ"** та **Вулич** проти Швеції (Västberga Taxi Aktiebolag and Vulic v. Sweden) № 4(16), с. 57

Вілліс проти Сполученого Королівства (Willis v. the United Kingdom) № 3(15), с. 35

Вілсон та **Національна спілка журналістів**, **Палмер**, **Уайт** і **Національна спілка залізничних, морських і транспортних працівників**, **Дулан** та інші проти Сполученого Королівства (Wilson, and the National Union of Journalists, Palmer, Wyeth and the National Union of Rail, Maritime and Transport Workers and Doolan and Others v. the United Kingdom) № 3(15), с. 67

Вінтерверп проти Нідерландів (Winterwerp v. the Netherlands) № 2(6), с. 163

Вінтерверп проти Нідерландів (стаття 50) (Winterwerp v. the Netherlands (Article 50)) № 2(6), с. 191

Влох проти Польщі (Wloch v. Poland) № 4(8), с. 212

Водель проти Франції (Vaudelle v. France) № 1(9), с. 137

Вуазін проти Франції (Voisine c. France) № 1(5), с. 98

Іван Юрійович **Гайдук** та інші проти України (Ivan Yuriyovych Gayduk et autres contre l'Ukraine) № 3(15), с. 111

Гансен проти Данії (Hansen v. Denmark) № 3(7), с. 186

Гасан і **Чауш** проти Болгарії (Hasan and Chaush v. Bulgaria) № 4(8), с. 224

Гаусшильдт проти Данії (Hauschildt v. Denmark) № 4(12), с. 119

Гіні та **Мак-Ґіннесс** проти Ірландії і **Квінн** проти Ірландії (Heaney and McGuinness v. Ireland and Quinn v. Ireland) № 1(9), с. 112

Геттон та інші проти Сполученого Королівства (Hatton and Others v. the United Kingdom) № 4(12), с. 43

Геттон та інші проти Сполученого Королівства (Hatton and Others v. the United Kingdom) Вісник ВСУ № 3(31)'2002

Гешмен і **Герруп** проти Сполученого Королівства (Hashman and Harrup v. the United Kingdom) № 1(5), с. 35

Гешмен і **Герруп** проти Сполученого Королівства (Hashman and Harrup v. the United Kingdom) № 2(14), с. 44

Горнсбі проти Греції (Hornsby v. Greece) № 3, с. 133

Гоффманн проти Німеччини (Hoffmann v. Germany) № 4(12), с. 51

Гуд проти Сполученого Королівства (Hood v. the United Kingdom) № 2, с. 75

Г'ю Джордан проти Сполученого Королівства (Hugh Jordan v. the United Kingdom) № 2(10), с. 44

Ґавенда проти Польщі (Gawęda v. Poland) № 2(14), с. 113

Ґарсія Манібардо проти Іспанії (García Manibardo c. Espagne) № 2(6), с. 16

Ґарсія Руїз проти Іспанії (Garsía Ruiz v. Spain) № 2, с. 59

Ґоч проти Туреччини (Göç v. Turkey) № 3(15), с. 76

Ґюль проти Туреччини (Gül v. Turkey) № 1(9), с. 106

Дактарас проти Литви (Daktaras v. Lithuania) № 4(8), с. 209

Далбан проти Румунії (Dalban v. Romania) № 4, с. 22

Юрій Олександрович **Данькевич** проти України (Yuriy Oleksandrovich Dankevich against Ukraine)	№ 1(5), с. 135
Деббуб, він же **Хусейні Алі**, проти Франції (Debboub alias Husseini Ali c. France)	№ 1(5), с. 27
Справи **Де Вільда**, **Оомса** і **Версипа** (справи про «бродяжництво») (De Wilde, Ooms and Versyp Cases («Vagrancy» Cases))	№ 1(9), с. 161
Демірей проти Туреччини (Demiray v. Turkey)	№ 1(9), с. 99
Деміртепе проти Франції (Demirtepe c. France)	№ 3(7), с. 53
Деніці та інші проти Кіпру (Denizci and Others v. Cyprus)	№ 3(11), с. 28
Джабарі проти Туреччини (Jabari v. Turkey)	№ 3(7), с. 175
Джаспер проти Сполученого Королівства (Jasper v. the United Kingdom)	№ 2(6), с. 24
Джеймс та інші проти Сполученого Королівства (James and Others v. the United Kingdom)	№ 4(16), с. 167
Джейн Сміт проти Сполученого Королівства (Jane Smith v. the United Kingdom)	№ 1(9), с. 125
Дікме проти Туреччини (Dikme v. Turkey)	№ 3(7), с. 178
Дуґоз проти Греції (Dougoz v. Greece)	№ 2(10), с. 20
Дуйєб проти Нідерландів (Douiyeb v. the Netherlands)	№ 3, с. 77
Дулас проти Туреччини (Dulas v. Turkey)	№ 1(9), с. 133
Дю Рой і **Малорі** проти Франції (Du Roy and Malaurie v. France)	№ 4(8), с. 180
Еґмез проти Кіпру (Egmez v. Cyprus)	№ 1(9), с. 120
Ейрі проти Ірландії (Airey v. Ireland)	№ 4, с. 73
Екінчі проти Туреччини (Ekinci v. Turkey)	№ 3(7), с. 209
Компанія **«Елія»** проти Італії (Elia Srl v. Italy)	№ 4(12), с. 30
Ельсгольц проти Німеччини (Elsholz v. Germany)	№ 3(7), с. 192
Ердоґду проти Туреччини (Erdogdu v. Turkey)	№ 3(7), с. 118
Ердоґду проти Туреччини (Erdogdu c. Turquie)	№ 1(9), с. 54
Ертак проти Туреччини (Ertak v. Turkey)	№ 2(6), с. 141
Ескубе проти Бельгії (Escoubet v. Belgium)	№ 4, с. 41
Єрусалем проти Австрії (Jerusalem v. Austria)	№ 1(9), с. 151
Єціус проти Литви (Jecius v. Lithuania)	№ 3(7), с. 236
Жафреду проти Франції (Jafredou c. France)	№ 2, с. 163
Звежинський проти Польщі (Zwierzyński v. Poland)	№ 3(11), с. 53
Звежинський проти Польщі (Zwierzyński v. Poland)	Вісник ВСУ № 3(31)'2002
Зелінський і **Прадель** та **Ґонсалес** і інші проти Франції (Zielinski and Pradal & Gonzalez and Others v. France)	№ 4, с. 44

Зоммерфельд проти Німеччини (Sommerfeld v. Germany)	№ 4(12), с. 51
Зубані проти Італії (Zubani v. Italy)	№ 3, с. 22
Ібрагім Аксой проти Туреччини (Ibrahim Aksoy v. Turkey)	№ 4(8), с. 201
Іванчук проти Польщі (Iwanczuk v. Poland)	№ 4(12), с. 68
Іґнакколо-Зеніде проти Румунії (Ignaccollo-Zenide v. Romania)	№ 1(5), с. 84
Іласку та інші проти Молдови та Росії (Ilascu and Others v. Moldova and Russia)	№ 4(16), с. 73
Ільхан проти Туреччини (Ilhan v. Turkey)	№ 3(7), с. 148
«Іммобільяре Саффі» проти Італії (Immobiliare Saffi v. Italy)	№ 3, с. 64
«Іммобільяре Саффі» проти Італії (Immobiliare Saffi v. Italy)	Вісник ВСУ № 4(26)'2001
Ісмаїл Ертак проти Туреччини (Ismail Ertak c. Turquie)	№ 4(8), с. 76
Кабальєро проти Сполученого Королівства (Caballero v. the United Kingdom)	№ 1(5), с. 94
Каетано Баета проти Португалії (Caetano Baeta c. Portugal)	№ 3, с. 104
Кайлот проти Франції (Caillot v. France)	№ 3, с. 13
Кайсин та інші проти України (Kaysin et autres contre l'Ukraine)	№ 1(5), с. 185
Кайсин та інші проти України (Kaysin et autres c. Ukraine)	№ 2(10), с. 203
Кайсин та інші проти України (Kaysin et autres contre l'Ukraine)	Вісник ВСУ № 4(26)'2001
Калашников проти Росії (Kalashnikov v. Russia)	№ 3(15), с. 90
Калок проти Франції (Caloc v. France)	№ 3(7), с. 214
Кальвеллі та **Чіґліо** проти Італії (Calvelli & Ciglio v. Italy)	№ 1(13), с. 119
Камасинський проти Австрії (Kamasinski v. Austria)	№ 2(10), с. 104
Камп і **Бурімі** проти Нідерландів (Camp and Bourimi v. the Netherlands)	№ 4(8), с. 177
Кейбл та інші проти Сполученого Королівства (Cable and Others v. the United Kingdom)	№ 2, с. 79
Келлі та інші проти Сполученого Королівства (Kelly & Others v. the United Kingdom)	№ 2(10), с. 44
Кіліз проти Нідерландів (Ciliz v. the Netherlands)	№ 3(7), с. 187
Кіліч проти Туреччини (Kiliç v. Turkey)	№ 2(6), с. 51
Кінґзлі проти Сполученого Королівства (Kingsley v. the United Kingdom)	№ 2(14), с. 167
Кінон проти Сполученого Королівства (Keenan v. the United Kingdom)	№ 2(10), с.32
Кіпр проти Туреччини (Cyprus v. Turkey)	№ 3(11), с. 11
Класс та інші проти Німеччини (Klass and Others v. Germany)	№ 4(16), с. 93
Колишній король Греції та інші проти Греції (the Former King of Greece and Others v. Greece)	№ 1(9), с. 103

Коломбані та інші проти Франції (Colombani and Others v. France)	№ 3(15), с. 63
«Комінґерсолл С. А.» проти Португалії (Comingersoll S. A. v. Portugal)	№ 2(6), с. 99
«Комінґерсолл С. А.» проти Португалії (Comingersoll S. A. v. Portugal)	№ 3(7), с. 81
Кондрон проти Сполученого Королівства (Condron v. the United Kingdom)	№ 2(6), с. 131
Константинеску проти Румунії (Constantinescu v. Romania)	№ 3(7), с. 155
Константинеску проти Румунії (Constantinescu v. Romania)	№ 2(14), с. 60
Костер проти Сполученого Королівства (Coster v. the United Kingdom)	№ 1(9), с. 125
Костовський проти Нідерландів (Kostovski v. the Netherlands)	№ 1(13), с. 187
Кресс проти Франції (Kress v. France)	№ 3(11), с. 39
Креуз проти Польщі (Kreuz v. Poland)	№ 3(11), с. 50
Креуз проти Польщі (Kreuz v. Poland)	Вісник ВСУ № 6(28)'2001
Крістіна Ґудвін проти Сполученого Королівства (Christine Goodwin v. the United Kingdom)	№ 3(15), с. 80
Кромбах проти Франції (Krombach v. France)	№ 1(9), с. 142
Круслен проти Франції (Kruslin v. France)	№ 4(12), с. 145
Крцмар та інші проти Чеської Республіки (Krcmár and Others v. the Czech Republic)	№ 2(6), с. 33
Куам та інші проти Бельгії (Coëme and Others v. Belgium)	№ 3(7), с. 128
Кудла проти Польщі (Kudla v. Poland)	№ 4(8), с. 217
Михайло Сергійович **Кузнецов** проти України (Mikhail Sergeyevich Kuznetsov against Ukraine)	№ 1(5), с. 118
Куопіла проти Фінляндії (Kuopila v. Finland)	№ 2(6), с. 124
Курт Нільсен проти Данії (Kurt Nielsen v. Denmark)	№ 2(6), с. 13
Кутцнер проти Німеччини (Kutzner v. Germany)	№ 1(13), с. 144
Олексій Володимирович **Кучеренко** проти України (Aleksey Vladimirovich Kucherenko contre l'Ukraine)	№ 1(5), с. 176
Лабіта проти Італії (Labita v. Italy)	№ 2(6), с. 84
Лаїно проти Італії (Laino v. Italy)	№ 2, с. 86
Лала проти Нідерландів (Lala v. the Netherlands)	№ 2(10), с. 186
Ларкос проти Кіпру (Larkos v. Cyprus)	№ 2, с. 71
Ластіґ-Прін і **Бекетт** проти Сполученого Королівства (Lustig-Prean and Beckett v. the United Kingdom)	№ 4, с. 13
Лемуан проти Франції (Lemoine c. France)	№ 2, с. 155
Ле Пен проти Франції (Le Pen v. France)	№ 3(11), с. 42

Летельєр проти Франції (Letellier v. France)	№ 2(10), с. 153
Лі проти Сполученого Королівства (Lee v. the United Kingdom)	№ 1(9), с. 125
Лінґенс проти Австрії (Lingens v. Austria)	№ 1, с. 303
Лопіш Ґоміш да Сілва проти Португалії (Lopes Gomes da Silva v. Portugal)	№ 4(8), с. 169
Лука проти Італії (Lucà v. Italy)	№ 1(9), с. 155
Лутц проти Німеччини (Lutz v. Germany)	№ 3(11), с. 113
Люді проти Швейцарії (Lüdi v. Switzerland)	№ 4(12), с. 169
Маауя проти Франції (Maaouia v. France)	№ 4(8), с. 188
Маґальяїш Перейра проти Португалії (Magalhães Pereira v. Portugal)	№ 1(13), с. 148
Маґі проти Сполученого Королівства (Magee v. the United Kingdom)	№ 3(7), с. 104
Мазурек проти Франції (Mazurek v. France)	№ 1(5), с. 90
Володимир Феодосійович **Макаров** проти України (Vladimir Fedoseyevich Makarov contre l'Ukraine)	№ 3(15), с. 105
Мак-Вікар проти Сполученого Королівства (McVicar v. the United Kingdom)	№ 2(14), с. 151
Мак-Ґінлі та **Еґан** проти Сполученого Королівства (McGinley and Egan v. the United Kingdom)	№ 3(7), с. 64
МакЕлгінні проти Ірландії (McElhinney v. Ireland)	№ 1(13), с. 101
Мак-Ґоннел проти Сполученого Королівства (McGonnel v. the United Kingdom)	№ 1(5), с. 104
Мак-Керр проти Сполученого Королівства (McKerr v. the United Kingdom)	№ 2(10), с. 44
Мак-Шейн проти Сполученого Королівства (McShane v. the United Kingdom)	№ 2(14), с. 180
Мальхоус проти Чеської Республіки (Malhous v. the Czech Republic)	№ 3(11), с. 94
Мальхоус проти Чеської Республіки (Malhous v. the Czech Republic)	Вісник ВСУ № 3(31)'2002
Мастроматтео проти Італії (Mastromatteo v. Italy)	№ 4(16), с. 86
Маттер проти Словацької Республіки (Matter v. the Slovak Republic)	№ 3, с. 33
Матточча проти Італії (Mattoccia v. Italy)	№ 3(7), с. 220
Махмут Кайя проти Туреччини (Mahmut Kaya v. Turkey)	№ 2(6), с. 56
Маярич проти Словенії (Majaric v. Slovenia)	№ 1(5), с. 101
Меннітто проти Італії (Mennitto v. Italy)	№ 4(8), с. 192
Мессіна проти Італії (№ 2) (Messina v. Italy (No. 2))	№ 4(8), с. 172
Метьюз проти Сполученого Королівства (Matthews v. the United Kingdom)	№ 2, с. 90

Мікулич проти Хорватії (Mikulić v. Croatia)	№ 1(13), с. 134
Мікулич проти Хорватії (Mikulić v. Croatia)	№ 2(14), с. 99
Міллан-і-Торнес проти Андорри (Millan i Tornes c. Andorre)	№ 3, с. 92
Морріс проти Сполученого Королівства (Morris v. the United Kingdom)	№ 1(13), с. 158
Мусял проти Польщі (Musial v. Poland)	№ 2, с. 105
Мюллер проти Франції (Muller v. France)	№ 1, с. 329
Ігор Миколайович **Назаренко** проти України (Igor Nikolayevich Nazarenko against Ukraine)	№ 1(5), с. 124
Нєдбала проти Польщі (Niedbala v. Poland)	№ 3(7), с. 168
Ніколова проти Болгарії (Nikolova v. Bulgaria)	№ 2, с. 101
Нікула проти Фінляндії (Nikula v. Finland)	№ 2(14), с. 129
Нільсен та **Йонсен** проти Норвегії (Nilsen and Johnsen v. Norway)	№ 1(5), с. 30
Нунес Віоланте проти Португалії (Nunes Violante v. Portugal)	№ 3, с. 18
Нуутінен проти Фінляндії (Nuutinen v. Finland)	№ 3(7), с. 160
Нуутінен проти Фінляндії (Nuutinen v. Finland)	№ 4(8), с. 111
«Ньюс Ферлаґз ҐмбХ і КоКҐ» проти Австрії (News Verlags GmbH & CoKG v. Austria)	№ 1(5), с. 77
Об'єднання «Екін» проти Франції (Association Ekin v. France)	№ 3(11), с. 102
Оґур проти Туреччини (Ogur v. Turkey)	№ 2, с. 134
«Озґюр Ґюндем» проти Туреччини (Özgür Gündem v. Turkey)	№ 2(6), с. 41
Озтюрк проти Туреччини (Öztürk v. Turkey)	№ 4, с. 26
Онер'їлдіз проти Туреччини (Oneryildiz v. Turkey)	№ 3(15), с. 52
Орак проти Туреччини (Orak v. Turkey)	№ 1(13), с. 138
Орхан проти Туреччини (Orhan v. Turkey)	№ 3(15), с. 46
«Остео Дойчлянд ҐмбХ» проти Німеччини (Osteo Deutschland GmbH v. Gegmany)	№ 4, с. 65
О'Хара проти Сполученого Королівства та **Бреннан** проти Сполученого Королівства (O'Hara v. the United Kingdom and Brennan v. the United Kingdom)	№ 4(12), с. 58
Пакеллі проти Федеративної Республіки Німеччини (Pakelli v. Federal Republic of Germany)	№ 3, с. 113
Папахелас проти Греції (Papachelas v. Greece)	№ 2, с. 113
Папон проти Франції (Papon v. France)	№ 3(11), с. 43
Папон проти Франції (Papon v. France)	№ 4(16), с. 64
Папон проти Франції (Papon v. France)	Вісник ВСУ № 2(30)'2002
Партія добробуту, Ербакан, Казан і **Текдаль** проти Туреччини (Refah Partisi (the Welfare Party), Erbakan, Kazan and Tekdal v. Turkey)	№ 4(12), с. 27

Партія свободи і демократії (ÖZDEP) проти Туреччини (Freedom and Democracy Party (ÖZDEP) v. Turkey)	№ 1(5), с. 43
Пелісьє і **Сассі** проти Франції (Pélissier and Sassi v. France)	№ 2, с. 96
Пеллеґрін проти Франції (Pellegrin v. France)	№ 1(5), с. 40
Пеллеґріні проти Італії (Pellegrini v. Italy)	№ 4(12), с. 11
Перкс та інші проти Сполученого Королівства (Perks and Others v. the United Kingdom)	№ 4, с. 32
Перна проти Італії (Perna v. Italy)	№ 4(12), с. 21
Перна проти Італії (Perna v. Italy)	Вісник ВСУ № 2(30)'2002
Пірс проти Греції (Peers v. Greece)	№ 2(10), с. 42
Подкользіна проти Латвії (Podkolzina v. Latvia)	№ 2(14), с. 140
Пол та **Одрей Едвардз** проти Сполученого Королівства (Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom)	№ 1(13), с. 165
Борислав Євгенович **Полторацький** проти України (Borislav Yevgenyevich Poltoratskiy against Ukraine)	№ 1(5), с. 111
Прайс проти Сполученого Королівства (Price v. the United Kingdom)	№ 3(11), с. 76
Принц Ліхтенштейну Ганс-Адам II проти Німеччини (Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany)	№ 3(11), с. 98
Принц Ліхтенштейну Ганс-Адам II проти Німеччини (Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany)	№ 4(16), с. 15
Прітті проти Сполученого Королівства (Pretty v. the United Kingdom)	№ 1(13), с. 123
Прітті проти Сполученого Королівства (Pretty v. the United Kingdom)	№ 1(14), с. 145
Реквеньї проти Угорщини (Rekvényi v. Hungary)	№ 2, с. 139
Реквеньї проти Угорщини (Rekvényi v. Hungary)	№ 2(14), с. 17
Рієра Блюм та інші проти Іспанії (Riera Blume and Others v. Spain)	№ 4, с. 37
Ротару проти Румунії (Rotaru v. Romania)	№ 2(6), с. 135
Роу та **Дейвіс** проти Сполученого Королівства, (Rowe and Davis v. the United Kingdom)	№ 2(6), с. 24
Роумен та **Шміт** проти Люксембурґу (Roemen and Schmit v. Luxembourg Application Partially Admissible)	№ 1(13), с. 163
Руттен проти Нідерландів (Rutten v. the Netherlands)	№ 4(12), с. 15
Сабер Бен Алі проти Мальти (Sabeur Ben Ali v. Malta)	№ 3(7), с. 166
Садак та інші проти Туреччини (Sadak and Others v. Turkey)	№ 3(15), с. 31
Салґуейру да Сілва Мота проти Португалії (Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal)	№ 1(5), с. 64
Салман проти Туреччини (Salman v. Turkey)	№ 3(7), с. 143

Сандер проти Сполученого Королівства (Sander v. the United Kingdom)	№ 2(6), с. 145
Сатік та інші проти Туреччини (Satik and Others v. Turkey)	№ 4(8), с. 205
Саундерс проти Сполученого Королівства (Saunders v. the United Kingdom)	№ 3(11), с. 197
Сахін проти Німеччини (Sahin v. Germany)	№ 4(12), с. 51
Селмуні проти Франції (Selmouni v. France)	№ 3, с. 70
Сенер проти Туреччини (Sener v. Turkey)	№ 3(7), с. 205
Геннадій Володимирович **Сергєєв** проти України (Gennadiy Vladimirovich Sergeyev contre l'Ukraine)	№ 2(10), с. 212
Серіф проти Греції (Serif v. Greece)	№ 1(5), с. 47
Сехер Караташ проти Туреччини (Seher Karatas v. Turkey)	№ 3(15), с. 72
Сіве проти Франції (Civet v. France)	№ 4, с. 19
Скоццарі та **Дж'юнта** проти Італії (Scozzari & Giunta v. Italy)	№ 3(7), с. 197
Микола **Скубенко** проти України (Nikolay Skubenko contre l'Ukraine)	№ 2(10), с. 209
Сливенко та інші проти Латвії (Slivenko and Others v. Latvia declared partly admissible)	№ 1(13), с. 125
Сміт і **Ґрейді** проти Сполученого Королівства (Smith and Grady v. the United Kingdom)	№ 4, с. 13
"Совтрансавто-Холдинг" проти України (Sovtransavto Holding c. Ukraine)	№ 3(15), с. 132
Соден проти Сполученого Королівства (Sawden v. the United Kingdom)	№ 1(13), с. 161
Солаков проти колишньої югославської республіки Македонії (Solakov v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia)	№ 4(12), с. 64
Сорінґ проти Сполученого Королівства (Soering v. the United Kingdom)	№ 3(11), с. 148
Спорронґ і **Льоннрот** проти Швеції (Sporrong and Lönnroth v. Sweden)	№ 4(16), с. 126
Станков та **об'єднана македонська організація «Ілінден»** проти Болгарії (Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden v. Bulgaria)	№ 4(12), с. 47
Стаффорд проти Сполученого Королівства (Stafford v. the United Kingdom)	№ 2(14), с. 172
Стівен Джордан проти Сполученого Королівства (Stephen Jordan v. the United Kingdom)	№ 2(6), с. 37
Стіл та інші проти Сполученого Королівства (Steel and Others v. the United Kingdom)	№ 3(15), с. 165
Таммер проти Естонії (Tammer v. Estonia)	№ 1(9), с. 139
Таммер проти Естонії (Tammer v. Estonia)	Вісник ВСУ № 1(29)'2002
Танлі проти Туреччини (Tanli v. Turkey)	№ 2(10), с. 36

Танрікулу проти Туреччини (Tanrikulu v. Turkey)	№ 3, с. 45
Тас проти Туреччини (Tas v. Turkey)	№ 4(8), с. 230
«Теле-1 Приватфернсегезельшафт мбХ» проти Австрії (Tele 1 Privatfernsehgesellschaft mbH v. Austria)	№ 4(8), с. 166
«Теле-1 Приватфернсегезельшафт мбХ» проти Австрії (Tele 1 Privatfernsehgesellschaft mbH v. Austria)	№ 1(9), с. 81
Тжаска проти Польщі (Trzaska v. Poland)	№ 3(7), с. 182
Тімуртас проти Туреччини (Timurtas v. Turkey)	№ 3(7), с. 111
Тлімменос проти Греції (Thlimmenos v. Greece)	№ 2(6), с. 95
Тома проти Люксембурґу (Thoma v. Luxembourg)	№ 2(10), с. 29
Тома проти Люксембурґу (Thoma v. Luxembourg)	№ 2(14), с. 78
Тьєрс та інші проти Сан-Марино (Tierce and Others v. San Marino)	№ 3(7), с. 223
Уейт і **Кеннеді** проти Німеччини (Waite and Kennedy v. Germany)	№ 2, с. 82
Уїлл проти Ліхтенштейну (Wille v. Liechtenstein)	№ 4, с. 55
Унтерпертінґер проти Австрії (Unterpertinger v. Austria)	№ 1(13), с. 173
Сергій Михайлович **Фалькович** проти України (Sergey Mikhaylovich Falkovich contre l'Ukraine)	№ 3(7), с. 251
Сергій Михайлович **Фалькович** проти України (Sergey Mikhaylovich Falkovich contre l'Ukraine)	Вісник ВСУ № 1(29)'2002
Фельдек проти Словаччини (Feldek v. Slovakia)	№ 3(11), с. 79
Фельдек проти Словаччини (Feldek v. Slovakia)	Вісник ВСУ № 6(28)'2001
Об'єднання **«Ферайн ґеґен Тьєрфабрікен»** проти Швейцарії (VgT Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland)	№ 3(11), с. 63
Об'єднання **«Ферайн ґеґен Тьєрфабрікен»** проти Швейцарії (VgT Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland)	Вісник ВСУ № 5(27)'2001
Феррадзіні проти Італії (Ferrazzini v. Italy)	№ 3(11), с. 90
Феррадзіні проти Італії (Ferrazzini v. Italy)	№ 1(13), с. 81
Філліпс проти Сполученого Королівства (Phillips v. the United Kingdom)	№ 3(11), с. 67
Філліпс проти Сполученого Королівства (Phillips v. the United Kingdom)	Вісник ВСУ № 2(30)'2002
Фітт проти Сполученого Королівства (Fitt v. the United Kingdom)	№ 2(6), с. 24
Фоґарті проти Сполученого Королівства (Fogarty v. the United Kingdom)	№ 1(13), с. 101
Фокслі проти Сполученого Королівства (Foxley v. the United Kingdom)	№ 3(7), с. 123
Фрайдлендер проти Франції (Frydlender v. France)	№ 3(7), с. 136
Фрессоз і **Руар** проти Франції (Fressoz and Roire v. France)	№ 2, с. 63
Фрессоз і **Руар** проти Франції (Fressoz et Roire c. France)	№ 3(7), с. 15

Фретте проти Франції (Frette v. France)	№ 1(13), с. 152
Фуентес Бобо проти Іспанії (Fuentes Bobo v. Spain)	№ 2(6), с. 27
Хаккар проти Франції (Hakkar v. France)	№ 4(16), с. 75
Хальфаю проти Франції (Khalfaoui v. France)	№ 1(5), с. 51
Хан проти Сполученого Королівства (Khan v. the United Kingdom)	№ 2(6), с. 147
Хілал проти Сполученого Королівства (Hilal v. the United Kingdom)	№ 2(10), с. 17
Микола **Хохлич** проти України (Mykola Khokhlich against Ukraine)	№ 1(5), с. 162
Цавахідіс проти Греції (Tsavachidis v. Greece)	№ 2, с. 47
Церква Бессарабської митрополії та інші проти Молдови (Metropolitan Church of Bessarabia and Others v. Moldova)	№ 1(13), с. 109
«Ча'ар Шалом Ве Цедек» проти Франції (Cha'are Shalom Ve Tsedek v. France)	№ 3(7), с. 140
Чакічі проти Туреччини (Çakici v. Turkey)	№ 3, с. 50
Чепмен проти Сполученого Королівства (Chapman v. the United Kingdom)	№ 1(9), с. 125
Чічек проти Туреччини (Çiçek v. Turkey)	№ 1(9), с. 145
Чонка проти Бельгії (Conka v. Belgium)	№ 1(13), с. 128
Чорхерр проти Австрії (Chorherr v. Austria)	№ 2(14), с. 187
Шамаєв та 10 інших проти Грузії та Росії (Shamayev and 10 Others v. Georgia and Russia)	№ 4(16), с. 72
Шассанью та інші проти Франції (Chassagnou and Others v. France)	№ 2, с. 125
Шемсе Онен проти Туреччини (Şemse Önen v. Turkey)	№ 2(14), с. 159
Шенехен проти Сполученого Королівства (Shanaghan v. the United Kingdom)	№ 2(10), с. 44
Шенехен проти Сполученого Королівства (Shanaghan v. the United Kingdom)	Вісник ВСУ № 5(27)'2001
Штамбук проти Німеччини (Stambuk v. Germany)	№ 4(16), с. 76
Штрелец, Кесслер і **Кренц** проти Німеччини (Streletz, Kessler and Krenz v. Germany)	№ 2(10), с. 23
Язар, Караташ, Аксой та **Народна трудова партія (НТП)** проти Туреччини (Yazar, Karataş, Aksoy and the People's Labour Party (HEP) v. Turkey)	№ 2(14), с. 136
Яновський проти Польщі (Janowski v. Poland)	№ 2, с. 50
Яновський проти Польщі (Janowski v. Poland)	№ 1(9), с. 35
Яношевич проти Швеції (Janosevic v. Sweden)	№ 4(16), с. 57
Ятрідіс проти Греції (Iatridis v. Greece)	№ 2, с. 109
Ях'яуї проти Франції (Yahiaoui c. France)	№ 1(5), с. 81

* * *

A.D.T. проти Сполученого Королівства (A.D.T. v. the United Kingdom)	№ 3(7), с. 240
A.L.M. проти Італії (A.L.M. v. Italy)	№ 4, с. 60
C.G. проти Сполученого Королівства (C.G. v. the United Kingdom)	№ 1(13), с. 117
D.G. проти Ірландії (D.G. v. Ireland)	№ 2(14), с. 163
D.P. та **J.C.** проти Сполученого Королівства (D.P. & J.C. v. the United Kingdom)	№ 4(16), с. 67
«ERI, Lda» проти Португалії (ERI, Lda c. Portugal)	№ 3, с. 99
G.H.H. та інші проти Туреччини (G.H.H. and Others v. Turkey)	№ 3(7), с. 189
I. проти Сполученого Королівства (I. v. the United Kingdom)	№ 3(15), с. 85
I.J.L., **G.M.R.** та **A.K.P.** проти Сполученого Королівства (I. J. L., G. M. R. and A. K. P. v. the United Kingdom)	№ 4(8), с. 160
I.J.L., **G.M.R.** та **A.K.P.** проти Сполученого Королівства за статтею 41 (Article 41 Chamber Judgment in the Case of I.J.L., G.M.R. and A.K.P. v. the United Kingdom)	№ 4(12), с. 40
K.-H. W. проти Німеччини (K.-H. W. v. Germany)	№ 2(10), с. 23
K. і **T.** проти Фінляндії (K. and T. v. Finland)	№ 2(6), с. 119
Остаточне рішення у справі **K.** і **T.** проти Фінляндії (Final Judgment in the Case of K. and T. v. Finland)	№ 3(11), с. 83
K. і **T.** проти Фінляндії (K. and T. v. Finland)	Вісник ВСУ № 1(29)'2002
L. проти Фінляндії (L. v. Finland)	№ 2(6), с. 114
M.K. проти Франції (M.K. v. France)	№ 3, с. 81
P., **C.** та **S.** проти Сполученого Королівства (P., C. and S. v. the United Kingdom)	№ 3(15), с. 95
P.G. та **J.H.** проти Сполученого Королівства (P.G. and J.H. v. the United Kingdom)	№ 4(12), с. 35
Справи **T.** і **V.** проти Сполученого Королівства, передані до Європейського суду з прав людини (Cases of T. and V. v. the United Kingdom reffered to the European Court of Human Rights)	№ 2, с. 94
T. проти Сполученого Королівства і **V.** проти Сполученого Королівства (T. v. the United Kingdom and V. v. the United Kingdom)	№1(5), с. 54
T.P. і **K.M.** проти Сполученого Королівства (T.P. and K.M. v. the United Kingdom)	№ 2(10), с. 60
T.W. проти Мальти (T.W. v. Malta)	№ 2, с. 117
Z. та інші проти Сполученого Королівства (Z. and Others v. the United Kingdom)	№ 2(10), с. 55
Z. та інші проти Сполученого Королівства (Z. and Others v. the United Kingdom)	Вісник ВСУ № 4(26)'2001

Пошуковий апарат за латинським алфавітом

A.D.T. v. the United Kingdom (A.D.T. проти Сполученого Королівства)	№ 3(7), с. 240
Abdurrahim Incedursun v. the Netherlands (Абдуррахім Інседурсун проти Нідерландів)	№ 3, с. 85
Agga v. Greece No.2 (Аґґа проти Греції № 2)	№ 4(16), с. 79
Agoudimos & **Cefallonian Sky Shipping co.** v. Greece (Агудімос та судноплавна компанія «Сефаллоніан скай» проти Греції)	№ 3(11), с. 60
Agoudimos & **Cefallonian Sky Shipping co.** v. Greece (Агудімос та судноплавна компанія «Сефаллоніан скай» проти Греції)	Вісник ВСУ № 5(27)'2001
Airey v. Ireland (Ейрі проти Ірландії)	№ 4, с. 73
Akdeniz and Others v. Turkey (Акденіц та інші проти Туреччини)	№ 3(11), с. 33
Akin v. the Netherlands (Акін проти Нідерландів)	№ 3(7), с. 172
Akkoç v. Turkey (Аккоч проти Туреччини)	№ 4(8), с. 195
Al-Adsani v. the United Kingdom (Аль-Адсані проти Сполученого Королівства)	№ 1(13), с.101
Algür v. Turkey (Альґур проти Туреччини)	№ 4(16), с. 82
Pakhrudin Mukhtarovich **Aliev** against Ukraine (Пахрудін Мухтарович Алієв проти України)	№ 1(5), с. 148
A.L.M. v. Italy (A.L.M. проти Італії)	№ 4, с. 60
Almeida Garrett, Mascarenhas Falcao and Others v. Portugal (Алмейда Ґаррет, Машкареньяш Фалкан та інші проти Португалії)	№ 1(5), с. 73
Al-Nashif and Others v. Bulgaria (Аль-Нашіф та інші проти Болгарії)	№ 3(15), с. 58
Altay v. Turkey (Алтай проти Туреччини)	№ 3(11), с. 23
Altay v. Turkey (Алтай проти Туреччини)	Вісник ВСУ № 6(28)'2001
Amann v. Switzerland (Аманн проти Швейцарії)	№ 2(6), с. 19
Amann v. Switzerland (Аманн проти Швейцарії)	№ 4(8), с. 49
Anguelova v. Bulgaria (Анґелова проти Болгарії)	№ 3(15), с. 39
Antonakopoulos, **Vortsela** and **Antonakopoulou** v. Greece (Антонакопулос, Ворцела і Антонакопулу проти Греції)	№ 1(5), с. 61
Antunes Tomás Rebocho c. Portugal (Антунес Томас Ребочо проти Португалії)	№ 2, с. 160
Aquilina v. Malta (Аквіліна проти Мальти)	№ 2, с. 121
Association Ekin v. France (Об'єднання «Екін» проти Франції)	№ 3(11), с. 102
Athanassoglou and Others v. Switzerland (Атанассоґлу та інші проти Швейцарії)	№ 2(6), с. 91

Atlan v. the United Kingdom (Атлан проти Сполученого Королівства)	№ 3(11), с. 46
Averill v. the United Kingdom (Аверілл проти Сполученого Королівства)	№ 3(7), с. 107
Avşar v. Turkey (Авшар проти Туреччини)	№ 3(11), с. 71
Konstantin Anatolyevich **Babenko** contre l'Ukraine (Костянтин Анатолійович Бабенко проти України)	№ 1(5), с. 180
Bankovic and Others v. Belgium and 16 Other Contracting States (Банкович та інші проти Бельгії та 16 інших Договірних держав)	№ 1(13), с. 113
Baranowski v. Poland (Барановський проти Польщі)	№ 2(6), с. 62
Beard v. the United Kingdom (Біард проти Сполученого Королівства)	№ 1(9), с. 125
Bergens Tidende and Others v. Norway («Берґенс Тіденде» та інші проти Норвегії)	№ 2(6), с. 127
Berktay v. Turkey (Берктай проти Туреччини)	№ 2(10), с. 11
Beyeler v. Italy (Беєлер проти Італії)	№ 1(5), с. 68
Bilgin v. Turkey (Більґін проти Туреччини)	№ 4(8), с. 234
Bilgin v. Turkey (Більґін проти Туреччини)	№ 3(11), с. 107
Bladet Tromsø and **Stensaas** v. Norway («Бладет Тромсо» і Стенсаас проти Норвегії)	№ 2, с. 144
Valentina Ivanovna **Bondarchuk** contre l'Ukraine (Валентина Іванівна Бондарчук проти України)	№ 3(7), с. 261
Bottazzi, **A.P.**, **Di Mauro**, **A.L.M.** and **Ferrari** v. Italy (Боттацці, А.П., Ді Мауро, А.Л.М. та Феррарі проти Італії)	№ 3, с. 59
Bozano v. France (Боцано проти Франції)	№ 2(10), с. 67
Brennan v. the United Kingdom (Бреннан проти Сполученого Королівства)	№ 4(12), с. 58
Brogan and Others v. the United Kingdom (Броуґан та інші проти Сполученого Королівства)	№ 4(12), с. 75
Brumărescu v. Romania (Брумареску проти Румунії)	№ 4, с. 50
Brumărescu v. Romania (Брумареску проти Румунії)	№ 4(8), с. 23
Brumărescu v. Romania (Just satisfaction) (Брумареску проти Румунії (справедлива сатисфакція))	№ 1(9), с. 131
Burdov v. Russia (Бурдов проти Росії)	№ 2(14), с. 156
Burdov v. Russia (Бурдов проти Росії)	№ 3(15), с. 19
Buscarini and Others v. San Marino (Бускаріні та інші проти Сан-Марино)	№ 2, с. 68
Buscemi c. Italie (Бушемі проти Італії)	№ 3(7), с. 38
Büyükdag v. Turkey (Буюкдаґ проти Туреччини)	№ 1(9), с. 116

Caballero v. the United Kingdom (Кабальєро проти Сполученого Королівства)	№ 1(5), с. 94
Cable and Others v. the United Kingdom (Кейбл та інші проти Сполученого Королівства)	№ 2, с. 79
Caetano Baeta c. Portugal (Каетано Баета проти Португалії)	№ 3, с. 104
Caillot v. France (Кайлот проти Франції)	№ 3, с. 13
Çakici v. Turkey (Чакічі проти Туреччини)	№ 3, с. 50
Caloc v. France (Калок проти Франції)	№ 3(7), с. 214
Calvelli & Ciglio v. Italy (Кальвеллі та Чіґліо проти Італії)	№ 1(13), с. 119
Camp and **Bourimi** v. the Netherlands (Кампі Бурімі проти Нідерландів)	№ 4(8), с. 177
C.G. v. the United Kingdom (C.G. проти Сполученого Королівства))	№ 1(13), с. 117
Cha'are Shalom Ve Tsedek v. France («Ча'ар Шалом Ве Цедек» проти Франції)	№ 3(7), с. 140
Chapman v. the United Kingdom (Чепмен проти Сполученого Королівства)	№ 1(9), с. 125
Chassagnou and Others v. France (Шассанью та інші проти Франції)	№ 2, с. 125
Chorherr v. Austria (Чорхерр проти Австрії)	№ 2(14), с. 187
Christine Goodwin v. the United Kingdom (Крістіна Ґудвін проти Сполученого Королівства)	№ 3(15), с. 80
Çiçek v. Turkey (Чічек проти Туреччини)	№ 1(9), с. 145
Ciliz v. the Netherlands (Кіліз проти Нідерландів)	№ 3(7), с. 187
Civet v. France (Сіве проти Франції)	№ 4, с. 19
Coëme and Others v. Belgium (Куам та інші проти Бельгії)	№ 3(7), с. 128
Colombani and Others v. France (Коломбані та інші проти Франції)	№ 3(15), с. 63
Comingersoll S. A. v. Portugal («Комінґерсолл С. А.» проти Португалії)	№ 2(6), с. 99
Comingersoll S. A. v. Portugal («Комінґерсолл С. А.» проти Португалії)	№ 3(7), с. 81
Condron v. the United Kingdom (Кондрон проти Сполученого Королівства)	№ 2(6), с. 131
Conka v. Belgium (Чонка проти Бельгії)	№ 1(13), с. 128
Constantinescu v. Romania (Константинеску проти Румунії)	№ 3(7), с. 155
Constantinescu v. Romania (Константинеску проти Румунії)	№ 2(14), с. 60
Coster v. the United Kingdom (Костер проти Сполученого Королівства)	№ 1(9), с. 125
Cyprus v. Turkey (Кіпр проти Туреччини)	№ 3(11), с. 11

Daktaras v. Lithuania (Дактарас проти Литви)	№ 4(8), с. 209
Dalban v. Romania (Далбан проти Румунії)	№ 4, с. 22
Yuriy Oleksandrovich **Dankevich** against Ukraine (Юрій Олександрович Данькевич проти України)	№ 1(5), с. 135
Debboub alias **Husseini Ali** c. France (Деббуб, він же Хусейні Алі, проти Франції)	№ 1(5), с. 27
Demiray v. Turkey (Демірей проти Туреччини)	№ 1(9), с. 99
Demirtepe c. France (Деміртепе проти Франції)	№ 3(7), с. 53
Denizci and Others v. Cyprus (Деніці та інші проти Кіпру)	№ 3(11), с. 28
De Wilde, **Ooms** and **Versyp** Cases («Vagrancy» Cases) (Справи Де Вільда, Оомса і Версипа (справи про «бродяжництво»))	№ 1(9), с. 161
D.G. v. Ireland (D.G. проти Ірландії)	№ 2(14), с. 163
Dikme v. Turkey (Дікме проти Туреччини)	№ 3(7), с. 178
Dougoz v. Greece (Дуґоз проти Греції)	№ 2(10), с. 20
Douiyeb v. the Netherlands (Дуйєб проти Нідерландів)	№ 3, с. 77
D.P. & **J.C.** v. the United Kingdom (D.P. та J.C. проти Сполученого Королівства)	№ 4(16), с. 67
Dulas v. Turkey (Дулас проти Туреччини)	№ 1(9), с. 133
Du Roy and **Malaurie** v. France (Дю Рой і Малорі проти Франції)	№ 4(8), с. 180
Egmez v. Cyprus (Еґмез проти Кіпру)	№ 1(9), с. 120
Ekinci v. Turkey (Екінчі проти Туреччини)	№ 3(7), с. 209
Elia Srl v. Italy (Компанія «Елія» проти Італії)	№ 4(12), с. 30
Elsholz v. Germany (Ельсгольц проти Німеччини)	№ 3(7), с. 192
Erdogdu v. Turkey (Ердоґду проти Туреччини)	№ 3(7), с. 118
Erdogdu c. Turquie (Ердоґду проти Туреччини)	№ 1(9), с. 54
ERI, Lda c. Portugal («ERI, Lda» проти Португалії)	№ 3, с. 99
Ertak v. Turkey (Ертак проти Туреччини)	№ 2(6), с. 141
Escoubet v. Belgium (Ескубе проти Бельгії)	№ 4, с. 41
Sergey Mikhaylovich **Falkovich** contre l'Ukraine (Сергій Михайлович Фалькович проти України)	№ 3(7), с. 251
Sergey Mikhaylovich **Falkovich** contre l'Ukraine (Сергій Михайлович Фалькович проти України)	Вісник ВСУ № 1(29)'2002
Feldek v. Slovakia (Фельдек проти Словаччини)	№ 3(11), с. 79
Feldek v. Slovakia (Фельдек проти Словаччини)	Вісник ВСУ № 6(28)'2001
Ferrazzini v. Italy (Феррадзіні проти Італії)	№ 3(11), с. 90
Ferrazzini v. Italy (Феррадзіні проти Італії)	№ 1(13), с. 81

Fitt v. the United Kingdom (Фітт проти Сполученого Королівства)	№ 2(6), с. 24
Fogarty v. the United Kingdom (Фоґарті проти Сполученого Королівства)	№ 1(13), с.101
The Former King of Greece and Others v. Greece (Колишній король Греції та інші проти Греції)	№ 1(9), с. 103
Foxley v. the United Kingdom (Фокслі проти Сполученого Королівства)	№ 3(7), с. 123
Freedom and Democracy Party (ÖZDEP) v. Turkey (Партія свободи і демократії (ÖZDEP) проти Туреччини)	№ 1(5), с. 43
Fressoz and **Roire** v. France (Фрессоз і Руар проти Франції)	№ 2, с. 63
Fressoz et **Roire** c. France (Фрессоз і Руар проти Франції)	№ 3(7), с. 15
Frette v. France (Фретте проти Франції)	№ 1(13), с. 152
Frydlender v. France (Фрайдлендер проти Франції)	№ 3(7), с. 136
Fuentes Bobo v. Spain (Фуентес Бобо проти Іспанії)	№ 2(6), с. 27
García Manibardo c. Espagne (Ґарсія Манібардо проти Іспанії)	№ 2(6), с. 16
Garsía Ruiz v. Spain (Ґарсія Руїз проти Іспанії)	№ 2, с. 59
Gawęda v. Poland (Ґавенда проти Польщі)	№ 2(14), с. 113
Ivan Yuriyovych **Gayduk** et autres contre l'Ukraine (Іван Юрійович Гайдук та інші проти України)	№ 3(15), с. 111
G.H.H. and Others v. Turkey (G.H.H. та інші проти Туреччини)	№ 3(7), с. 189
Göç v. Turkey (Ґоч проти Туреччини)	№ 3(15), с. 76
Gül v. Turkey (Ґюль проти Туреччини)	№ 1(9), с. 106
Hakkar v. France (Хаккар проти Франції)	№ 4(16), с. 75
Hansen v. Denmark (Гансен проти Данії)	№ 3(7), с. 186
Hasan and **Chaush** v. Bulgaria (Гасан і Чауш проти Болгарії)	№ 4(8), с. 224
Hashman and **Harrup** v. the United Kingdom (Гешмен і Герруп проти Сполученого Королівства)	№ 1(5), с. 35
Hashman and **Harrup** v. the United Kingdom (Гешмен і Герруп проти Сполученого Королівства)	№ 2(14), с. 44
Hatton and Others v. the United Kingdom (Геттон та інші проти Сполученого Королівства)	№ 4(12), с. 43
Hatton and Others v. the United Kingdom (Геттон та інші проти Сполученого Королівства)	Вісник ВСУ № 3(31)'2002
Hauschildt v. Denmark (Гаусшильдт проти Данії)	№ 4(12), с. 119
Heaney and **McGuinness** v. Ireland and **Quinn** v. Ireland (Гіні та Мак-Ґіннесс проти Ірландії і Квінн проти Ірландії)	№ 1(9), с. 112
Hilal v. the United Kingdom (Хілал проти Сполученого Королівства)	№ 2(10), с. 17
Hoffmann v. Germany (Гоффманн проти Німеччини)	№ 4(12), с. 51

Hood v. the United Kingdom (Гуд проти Сполученого Королівства)	№ 2, с. 75
Hornsby v. Greece (Горнсбі проти Греції)	№ 3, с. 133
Hugh Jordan v. the United Kingdom (Г'ю Джордан проти Сполученого Королівства)	№ 2(10), с. 44
I. v. the United Kingdom (І. проти Сполученого Королівства)	№ 3(15), с. 85
Iatridis v. Greece (Ятрідіс проти Греції)	№ 2, с. 109
Ibrahim Aksoy v. Turkey (Ібрагім Аксой проти Туреччини)	№ 4(8), с. 201
Ignaccollo-Zenide v. Romania (Іґнакколо-Зеніде проти Румунії)	№ 1(5), с. 84
I. J. L., **G. M. R.** and **A. K. P.** v. the United Kingdom (I.J.L., G.M.R. та A.K.P. проти Сполученого Королівства)	№ 4(8), с. 160
Article 41 Chamber Judgment in the Case of **I.J.L.**, **G.M.R.** and **A.K.P.** v. the United Kingdom (I.J.L., G.M.R. та A.K.P. проти Сполученого Королівства за статтею 41)	№ 4(12), с. 40
Ilascu and Others v. Moldova and Russia (Іласку та інші проти Молдови та Росії)	№ 4(16), с. 73
Ilhan v. Turkey (Ільхан проти Туреччини)	№ 3(7), с. 148
Immobiliare Saffi v. Italy («Іммобільяре Саффі» проти Італії)	№ 3, с. 64
Immobiliare Saffi v. Italy («Іммобільяре Саффі» проти Італії)	Вісник ВСУ № 4(26)'2001
Ismail Ertak c. Turquie (Ісмаїл Ертак проти Туреччини)	№ 4(8), с. 76
Iwanczuk v. Poland (Іванчук проти Польщі)	№ 4(12), с. 68
Jabari v. Turkey (Джабарі проти Туреччини)	№ 3(7), с. 175
Jafredou c. France (Жафреду проти Франції)	№ 2, с. 163
James and Others v. the United Kingdom (Джеймс та інші проти Сполученого Королівства)	№ 4(16), с. 167
Jane Smith v. the United Kingdom (Джейн Сміт проти Сполученого Королівства)	№ 1(9), с. 125
Janosevic v. Sweden (Яношевич проти Швеції)	№ 4(16), с. 57
Janowski v. Poland (Яновський проти Польщі)	№ 2, с. 50
Janowski v. Poland (Яновський проти Польщі)	№ 1(9), с. 35
Jasper v. the United Kingdom (Джаспер проти Сполученого Королівства)	№ 2(6), с. 24
Jecius v. Lithuania (Єціус проти Литви)	№ 3(7), с. 236
Jerusalem v. Austria (Єрусалем проти Австрії)	№ 1(9), с. 151
K. and **T.** v. Finland (K. і T. проти Фінляндії)	№ 2(6), с. 119
Final Judgment in the Case of **K.** and **T.** v. Finland (Остаточне рішення у справі K. і T. проти Фінляндії)	№ 3(11), с. 83

K. and **T.** v. Finland (K. і T. проти Фінляндії)	Вісник ВСУ № 1(29)'2002
Kalashnikov v. Russia (Калашников проти Росії)	№ 3(15), с. 90
Kamasinski v. Austria (Камасинський проти Австрії)	№ 2(10), с. 104
Kaysin et autres contre l'Ukraine (Кайсин та інші проти України)	№ 1(5), с. 185
Kaysin et autres c. Ukraine (Кайсин та інші проти України)	№ 2(10), с. 203
Kaysin et autres c. Ukraine (Кайсин та інші проти України)	Вісник ВСУ № 4(26)'2001
Keenan v. the United Kingdom (Кінон проти Сполученого Королівства)	№ 2(10), с.32
Kelly & Others v. the United Kingdom (Келлі та інші проти Сполученого Королівства)	№ 2(10), с. 44
Khalfaoui v. France (Хальфаю проти Франції)	№ 1(5), с. 51
Khan v. the United Kingdom (Хан проти Сполученого Королівства)	№ 2(6), с. 147
Mykola **Khokhlich** against Ukraine (Микола Хохлич проти України)	№ 1(5), с. 162
K.-H.W. v. Germany (K.-H.W. проти Німеччини)	№ 2(10), с. 23
Kiliç v. Turkey (Кіліч проти Туреччини)	№ 2(6), с. 51
Kingsley v. the United Kingdom (Кінґзлі проти Сполученого Королівства)	№ 2(14), с. 167
Klass and Others v. Germany (Класс та інші проти Німеччини)	№ 4(16), с. 93
Kostovski v. the Netherlands (Костовський проти Нідерландів)	№ 1(13), с. 187
Krcmár and Others v. the Czech Republic (Крцмар та інші проти Чеської Республіки)	№ 2(6), с. 33
Kress v. France (Кресс проти Франції)	№ 3(11), с. 39
Kreuz v. Poland (Креуз проти Польщі)	№ 3(11), с. 50
Kreuz v. Poland (Креуз проти Польщі)	Вісник ВСУ № 6(28)'2001
Krombach v. France (Кромбах проти Франції)	№ 1(9), с. 142
Kruslin v. France (Круслен проти Франції)	№ 4(12), с. 145
Aleksey Vladimirovich **Kucherenko** contre l'Ukraine (Олексій Володимирович Кучеренко проти України)	№ 1(5), с. 176
Kudla v. Poland (Кудла проти Польщі)	№ 4(8), с. 217
Kuopila v. Finland (Куопіла проти Фінляндії)	№ 2(6), с. 124
Kurt Nielsen v. Denmark (Курт Нільсен проти Данії)	№ 2(6), с. 13
Kutzner v. Germany (Кутцнер проти Німеччини)	№ 1(13), с. 144
Mikhail Sergeyevich **Kuznetsov** against Ukraine (Михайло Сергійович Кузнецов проти України)	№ 1(5), с. 118

L. v. Finland (L. проти Фінляндії)	№ 2(6), с. 114
Labita v. Italy (Лабіта проти Італії)	№ 2(6), с. 84
Laino v. Italy (Лаїно проти Італії)	№ 2, с. 86
Lala v. the Netherlands (Лала проти Нідерландів)	№ 2(10), с. 186
Larkos v. Cyprus (Ларкос проти Кіпру)	№ 2, с. 71
Lee v. the United Kingdom (Лі проти Сполученого Королівства)	№ 1(9), с. 125
Lemoine c. France (Лемуан проти Франції)	№ 2, с. 155
Le Pen v. France (Ле Пен проти Франції)	№ 3(11), с. 42
Letellier v. France (Летельєр проти Франції)	№ 2(10), с. 153
Lingens v. Austria (Лінґенс проти Австрії)	№ 1, с. 303
Lopes Gomes da Silva v. Portugal (Лопіш Ґоміш да Сілва проти Португалії)	№ 4(8), с. 169
Lucà v. Italy (Лука проти Італії)	№ 1(9), с. 155
Lüdi v. Switzerland (Люді проти Швейцарії)	№ 4(12), с. 169
Lustig-Prean and **Beckett** v. the United Kingdom (Ластіґ-Прін і Бекетт проти Сполученого Королівства)	№ 4, с. 13
Lutz v. Germany (Лутц проти Німеччини)	№ 3(11), с. 113
Maaouia v. France (Маауя проти Франції)	№ 4(8), с. 188
Magalhães Pereira v. Portugal (Маґальяїш Перейра проти Португалії)	№ 1(13), с. 148
Magee v. the United Kingdom (Маґі проти Сполученого Королівства)	№ 3(7), с. 104
Mahmut Kaya v. Turkey (Махмут Кайя проти Туреччини)	№ 2(6), с. 56
Majaric v. Slovenia (Маярич проти Словенії)	№ 1(5), с. 101
Vladimir Fedoseyevich **Makarov** contre l'Ukraine (Володимир Феодосійович Макаров проти України)	№ 3(15), с. 105
Malhous v. the Czech Republic (Мальхоус проти Чеської Республіки)	№ 3(11), с. 94
Malhous v. the Czech Republic (Мальхоус проти Чеської Республіки)	Вісник ВСУ № 3(31)'2002
Mastromatteo v. Italy (Мастроматтео проти Італії)	№ 4(16), с. 86
Matter v. the Slovak Republic (Маттер проти Словацької Республіки)	№ 3, с. 33
Matthews v. the United Kingdom (Метьюз проти Сполученого Королівства)	№ 2, с. 90
Mattoccia v. Italy (Матточча проти Італії)	№ 3(7), с. 220
Mazurek v. France (Мазурек проти Франції)	№ 1(5), с. 90
McElhinney v. Ireland (МакЕлгінні проти Ірландії)	№ 1(13), с.101

McGinley and **Egan** v. the United Kingdom
(Мак-Ґінлі та Еґан проти Сполученого Королівства) № 3(7), с. 64

McGonnel v. the United Kingdom
(Мак-Ґоннел проти Сполученого Королівства) № 1(5), с. 104

McKerr v. the United Kingdom
(Мак-Керр проти Сполученого Королівства) № 2(10), с. 44

McShane v. the United Kingdom
(Мак-Шейн проти Сполученого Королівства) № 2(14), с. 180

McVicar v. the United Kingdom
(Мак-Вікар проти Сполученого Королівства) № 2(14), с. 151

Mennitto v. Italy (Меннітто проти Італії) № 4(8), с. 192

Messina v. Italy (No. 2) (Мессіна проти Італії (№ 2)) № 4(8), с. 172

Metropolitan Church of Bessarabia and Others v. Moldova
(Церква Бессарабської митрополії та інші проти Молдови) № 1(13), с. 109

Mikulić v. Croatia (Мікулич проти Хорватії) № 1(13), с. 134

Mikulic v. Croatia (Мікулич проти Хорватії) № 2(14), с. 99

Millan i Tornes c. Andorre (Міллан-і-Торнес проти Андорри) № 3, с. 92

M.K. v. France (М.К. проти Франції) № 3, с. 81

Morris v. the United Kingdom
(Морріс проти Сполученого Королівства) № 1(13), с. 158

Muller v. France (Мюллер проти Франції) № 1, с. 329

Musial v. Poland (Мусял проти Польщі) № 2, с. 105

Igor Nikolayevich **Nazarenko** against Ukraine
(Ігор Миколайович Назаренко проти України) № 1(5), с. 124

News Verlags GmbH & CoKG v. Austria
(«Ньюс Ферлаґз ҐмбХ і КоКҐ» проти Австрії) № 1(5), с. 77

Niedbala v. Poland (Нєдбала проти Польщі) № 3(7), с. 168

Nikolova v. Bulgaria (Ніколова проти Болгарії) № 2, с. 101

Nikula v. Finland (Нікула проти Фінляндії) № 2(14), с. 129

Nilsen and **Johnsen** v. Norway
(Нільсен та Йонсен проти Норвегії) № 1(5), с. 30

Nunes Violante v. Portugal (Нунес Віоланте проти Португалії) № 3, с. 18

Nuutinen v. Finland (Нуутінен проти Фінляндії) № 3(7), с. 160

Nuutinen v. Finland (Нуутінен проти Фінляндії) № 4(8), с. 111

Ogur v. Turkey (Оґур проти Туреччини) № 2, с. 134

O'Hara v. the United Kingdom
(О'Хара проти Сполученого Королівства) № 4(12), с. 58

Oneryildiz v. Turkey (Онер'їлдіз проти Туреччини) № 3(15), с. 52

Orak v. Turkey (Орак проти Туреччини) № 1(13), с. 138

Orhan v. Turkey (Орхан проти Туреччини)	№ 3(15), с. 46
Osteo Deutschland GmbH v. Gegmany («Остео Дойчлянд ҐмбХ» проти Німеччини)	№ 4, с. 65
Özgür Gündem v. Turkey («Озґюр Ґюндем» проти Туреччини)	№ 2(6), с. 41
Öztürk v. Turkey (Озтюрк проти Туреччини)	№ 4, с. 26
Pakelli v. Federal Republic of Germany (Пакеллі проти Федеративної Республіки Німеччини)	№ 3, с. 113
Papachelas v. Greece (Папахелас проти Греції)	№ 2, с. 113
Papon v. France (Папон проти Франції)	№ 3(11), с. 43
Papon v. France (Папон проти Франції)	№ 4(16), с. 64
Papon v. France (Папон проти Франції)	Вісник ВСУ № 2(30)'2002
Paul and **Audrey Edwards** v. the United Kingdom (Пол та Одрей Едвардз проти Сполученого Королівства)	№ 1(13), с. 165
P., C. and **S.** v. the United Kingdom (P., C. та S. проти Сполученого Королівства)	№ 3(15), с. 95
Peers v. Greece (Пірс проти Греції)	№ 2(10), с. 42
Pélissier and **Sassi** v. France (Пелісьє і Сассі проти Франції)	№ 2, с. 96
Pellegrin v. France (Пеллеґрін проти Франції)	№ 1(5), с. 40
Pellegrini v. Italy (Пеллеґріні проти Італії)	№ 4(12), с. 11
Perks and Others v. the United Kingdom (Перкс та інші проти Сполученого Королівства)	№ 4, с. 32
Perna v. Italy (Перна проти Італії)	№ 4(12), с. 21
Perna v. Italy (Перна проти Італії)	Вісник ВСУ № 2(30)'2002
P.G. and **J.H.** v. the United Kingdom (P.G. та J.H. проти Сполученого Королівства)	№ 4(12), с. 35
Phillips v. the United Kingdom (Філліпс проти Сполученого Королівства)	№ 3(11), с. 67
Phillips v. the United Kingdom (Філліпс проти Сполученого Королівства)	Вісник ВСУ № 2(30)'2002
Podkolzina v. Latvia (Подкользіна проти Латвії)	№ 2(14), с. 140
Borislav Yevgenyevich **Poltoratskiy** against Ukraine (Борислав Євгенович Полторацький проти України)	№ 1(5), с. 111
Pretty v. the United Kingdom (Прітті проти Сполученого Королівства)	№ 1(13), с. 123
Pretty v. the United Kingdom (Прітті проти Сполученого Королівства)	№ 1(14), с. 145
Price v. the United Kingdom (Прайс проти Сполученого Королівства)	№ 3(11), с. 76

Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany (Принц Ліхтенштейну Ганс-Адам II проти Німеччини)	№ 3(11), с. 98
Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany (Принц Ліхтенштейну Ганс-Адам II проти Німеччини)	№ 4(16), с. 15
Refah Partisi (the Welfare Party), Erbakan, Kazan and **Tekdal** v. Turkey (Партія добробуту, Ербакан, Казан і Текдаль проти Туреччини)	№ 4(12), с. 27
Rekvényi v. Hungary (Реквеньї проти Угорщини)	№ 2, с. 139
Rekvényi v. Hungary (Реквеньї проти Угорщини)	№ 2(14), с. 17
Riera Blume and Others v. Spain (Рієра Блюм та інші проти Іспанії)	№ 4, с. 37
Roemen and **Schmit** v. Luxembourg Application Partially Admissible (Роумен та Шміт проти Люксембурґу)	№ 1(13), с. 163
Rotaru v. Romania (Ротару проти Румунії)	№ 2(6), с. 135
Rowe and **Davis** v. the United Kingdom (Роу та Дейвіс проти Сполученого Королівства)	№ 2(6), с. 24
Rutten v. the Netherlands (Руттен проти Нідерландів)	№ 4(12), с. 15
Sabeur Ben Ali v. Malta (Сабер Бен Алі проти Мальти)	№ 3(7), с. 166
Sadak and Others v. Turkey (Садак та інші проти Туреччини)	№ 3(15), с. 31
Sahin v. Germany (Сахін проти Німеччини)	№ 4(12), с. 51
Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal (Салґуейру да Сілва Мота проти Португалії)	№ 1(5), с. 64
Salman v. Turkey (Салман проти Туреччини)	№ 3(7), с. 143
Sander v. the United Kingdom (Сандер проти Сполученого Королівства)	№ 2(6), с. 145
Satik and Others v. Turkey (Сатік та інші проти Туреччини)	№ 4(8), с. 205
Saunders v. the United Kingdom (Саундерс проти Сполученого Королівства)	№ 3(11), с. 197
Sawden v. the United Kingdom (Соден проти Сполученого Королівства)	№ 1(13), с. 161
Scozzari & **Giunta** v. Italy (Скоццарі та Дж'юнта проти Італії)	№ 3(7), с. 197
Seher Karatas v. Turkey (Сехер Караташ проти Туреччини)	№ 3(15), с. 72
Selmouni v. France (Селмуні проти Франції)	№ 3, с. 70
Şemse Önen v. Turkey (Шемсе Онен проти Туреччини)	№ 2(14), с. 159
Sener v. Turkey (Сенер проти Туреччини)	№ 3(7), с. 205
Gennadiy Vladimirovich **Sergeyev** contre l'Ukraine (Геннадій Володимирович Сергєєв проти України)	№ 2(10), с. 212
Serif v. Greece (Серіф проти Греції)	№ 1(5), с. 47
Shamayev and 10 Others v. Georgia and Russia (Шамаєв та 10 інших проти Грузії та Росії)	№ 4(16), с. 72

Shanaghan v. the United Kingdom (Шенехен проти Сполученого Королівства)	№ 2(10), с. 44
Shanaghan v. the United Kingdom (Шенехен проти Сполученого Королівства)	Вісник ВСУ № 5(27)'2001
Nikolay **Skubenko** contre l'Ukraine (Микола Скубенко проти України)	№ 2(10), с. 209
Slivenko and Others v. Latvia declared partly admissible (Сливенко та інші проти Латвії)	№ 1(13), с. 125
Smith and **Grady** v. the United Kingdom (Сміт і Ґрейді проти Сполученого Королівства)	№ 4, с.13
Soering v. the United Kingdom (Сорінґ проти Сполученого Королівства)	№ 3(11), с. 148
Solakov v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia (Солаков проти колишньої югославської республіки Македонії)	№ 4(12), с. 64
Sommerfeld v. Germany (Зоммерфельд проти Німеччини)	№ 4(12), с. 51
Sovtransavto Holding c. Ukraine ("Совтрансавто-Холдинґ" проти України)	№ 3(15), с. 132
Sporrong and **Lönnroth** v. Sweden (Спорронґ і Льоннрот проти Швеції)	№ 4(16), с. 126
Stafford v. the United Kingdom (Стаффорд проти Сполученого Королівства)	№ 2(14), с. 172
Stambuk v. Germany (Штамбук проти Німеччини)	№ 4(16), с. 76
Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden v. Bulgaria (Станков та об'єднана македонська організація «Ілінден» проти Болгарії)	№ 4(12), с. 47
Steel and Others v. the United Kingdom (Стіл та інші проти Сполученого Королівства)	№ 3(15), с. 165
Stephen Jordan v. the United Kingdom (Стівен Джордан проти Сполученого Королівства)	№ 2(6), с. 37
Streletz, **Kessler** and **Krenz** v. Germany (Штрелец, Кесслер і Кренц проти Німеччини)	№ 2(10), с. 23
Cases of **T.** and **V.** v. the United Kingdom reffered to the European Court of Human Rights (Справи Т. і V. проти Сполученого Королівства, передані до Європейського суду з прав людини)	№ 2, с. 94
T. v. the United Kingdom and **V.** v. the United Kingdom (Т. проти Сполученого Королівства і V. проти Сполученого Королівства)	№ 1(5), с. 54
Tammer v. Estonia (Таммер проти Естонії)	№ 1(9), с. 139
Tammer v. Estonia (Таммер проти Естонії)	Вісник ВСУ № 1(29)'2002
Tanli v. Turkey (Танлі проти Туреччини)	№ 2(10), с. 36
Tanrikulu v. Turkey (Танрікулу проти Туреччини)	№ 3, с. 45

Tas v. Turkey (Тас проти Туреччини) № 4(8), с. 230

Tele 1 Privatfernsehgesellschaft mbH v. Austria
(«Теле-1 Приватфернсегезельшафт мбХ» проти Австрії) № 4(8), с. 166

Tele 1 Privatfernsehgesellschaft mbH v. Austria
(«Теле-1 Приватфернсегезельшафт мбХ» проти Австрії) № 1(9), с. 81

Thlimmenos v. Greece (Тлімменос проти Греції) № 2(6), с. 95

Thoma v. Luxembourg (Тома проти Люксембурґу) № 2(10), с. 29

Thoma v. Luxembourg (Тома проти Люксембурґу) № 2(14), с. 78

Tierce and Others v. San Marino
(Тьєрс та інші проти Сан-Марино) № 3(7), с. 223

Timurtas v. Turkey (Тімуртас проти Туреччини) № 3(7), с. 111

T.P. and **K.M.** v. the United Kingdom
(Т.Р. і К.М. проти Сполученого Королівства) № 2(10), с. 60

Trome S. A. c. Espagne (АТ «Троме» проти Іспанії) № 2, с. 149

Trzaska v. Poland (Тжаска проти Польщі) № 3(7), с. 182

Tsavachidis v. Greece (Цавахідіс проти Греції) № 2, с. 47

T.W. v. Malta (Т.W. проти Мальти) № 2, с. 117

Unterpertinger v. Austria (Унтерпертінґер проти Австрії) № 1(13), с. 173

Valašinas v. Lithuania (Валашинас проти Литви) № 4(12), с. 18

Van Geyseghem v. Belgium (Ван Ґейсегем проти Бельгії) № 2, с. 54

Van Mechelen and Others v. the Netherlands
(Ван Мехелен та інші проти Нідерландів) № 2, с. 175

Van Pelt v. France (Ван Пельт проти Франції) № 2(6), с. 157

Varbanov v. Bulgaria (Варбанов проти Болгарії) № 4(8), с. 183

Västberga Taxi Aktiebolag and **Vulic** v. Sweden) Компанія
"Вестберґа Таксі Актіеболаґ" та Вулич проти Швеції № 4(16), с. 57

Vaudelle v. France (Водель проти Франції) № 1(9), с. 137

Velikova v. Bulgaria (Велікова проти Болгарії) № 2(6), с. 150

VgT Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland
(Об'єднання «Ферайн ґеґен Тьєрфабрікен» проти Швейцарії) № 3(11), с. 63

VgT Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland
(Об'єднання «Ферайн ґеґен Тьєрфабрікен» проти Швейцарії) Вісник ВСУ № 5(27)'2001

Voisine c. France (Вуазін проти Франції) № 1(5), с. 98

Waite and **Kennedy** v. Germany and **Beer** and **Regan** v. Germany
(Уейт і Кеннеді проти Німеччини та Бір і Ріґан проти Німеччини) № 2, с. 82

Wille v. Liechtenstein (Уїлл проти Ліхтенштейну) № 4, с. 55

Willis v. the United Kingdom
(Вілліс проти Сполученого Королівства) № 3(15), с. 35

Wilson, and the **National Union of Journalists**, **Palmer**, **Wyeth** and the **National Union of Rail**, **Maritime** and **Transport Workers** and **Doolan** and Others v. the United Kingdom (Вілсон та Національна спілка журналістів, Палмер, Уайт і Національна спілка залізничних, морських і транспортних працівників, Дулан та інші проти Сполученого Королівства)	№ 3(15), с. 67
Winterwerp v. the Netherlands (Вінтерверп проти Нідерландів)	№ 2(6), с. 163
Winterwerp v. the Netherlands (Article 50) (Вінтерверп проти Нідерландів (стаття 50))	№ 2(6), с. 191
Wloch v. Poland (Влох проти Польщі)	№ 4(8), с. 212
Yahiaoui c. France (Ях'яуї проти Франції)	№ 1(5), с. 81
Yazar, **Karataş**, **Aksoy** and the **People's Labour Party (HEP)** v. Turkey (Язар, Караташ, Аксой та Народна трудова партія (НТП) проти Туреччини)	№ 2(14), с. 136
Z. and Others v. the United Kingdom (Z. та інші проти Сполученого Королівства)	№ 2(10), с. 55
Z. and Others v. the United Kingdom (Z. та інші проти Сполученого Королівства)	Вісник ВСУ № 4(26)'2001
Zielinski and **Pradal** & **Gonzalez** and Others v. France (Зелінський і Прадель та Ґонсалес і інші проти Франції)	№ 4, с. 44
Zubani v. Italy (Зубані проти Італії)	№ 3, с. 22
Zwierzyński v. Poland (Звежинський проти Польщі)	№ 3(11), с. 53
Zwierzyński v. Poland (Звежинський проти Польщі)	Вісник ВСУ № 3(31)'2002

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПОТОЧНІ РІШЕННЯ СУДУ

* * *

Судові рішення можна знайти на веб-сторінці Суду в Інтернеті **(http://www.echr.coe.int)**.

Канцелярія Європейського суду з прав людини
F-67075 Strasbourg Cedex
Звертатися до:
Roderick Liddell – тел. (0)3 88 41 24 92,
Joanna Reynell – тел. (0)3 90 21 42 15,
Stéphanie Klein – тел. (0)3 88 41 21 54;
факс: (0)3 88 41 27 91

Європейський суд з прав людини було створено 1959 року в Страсбурзі з метою здійснення судочинства щодо порушень Європейської конвенції з прав людини 1950 року.

1 листопада 1998 року було створено Суд на постійній основі, який замінив колишню двоступеневу систему: Суд на тимчасовій основі та Комісію.

525
24.10.2002

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ У СПРАВІ «ПІЗАНО ПРОТИ ІТАЛІЇ»

Сьогодні на відкритому слуханні Європейський суд з прав людини ухвалив рішення у справі «Пізано проти Італії» *(Pisano v. Italy)* (заява № 36732/97). Суд одноголосно постановив:

— відхилити клопотання Уряду про перегляд ухвали колеґії суддів Великої палати;

— відхилити арґументи Уряду про неприйнятність заяви;

— вилучити заяву з реєстру Суду;

— на підставі пункту 3 правила 44 Реґламенту Суду, присудити заявникові 5000 євро як компенсацію за судові витрати.

1. Основні факти

Массімо Пізано *(Massimo Pisano)* — громадянин Італії, 1960 року народження, засуджений за вбивство дружини. Судове рішення про його довічне ув'язнення набуло остаточної сили. Але згодом його було виправдано в результаті повторного судового процесу, якого він домігся після звернення до Суду. Справа стосується порядку проведення першого судового розгляду.

Заявника було обвинувачено у вбивстві дружини, яке сталося 4 серпня 1993 року. Під час розслідування він заявляв, що на час вчинення злочину він перебував у відділі земельної реєстрації, до якого подавав певні документи. Він описав особу, яка тоді також була в цьому відділі, і навів подробиці зробленого нею запиту.

Під час судового розгляду заявник попросив викликати пана В. і допитати як свідка захисту. Він заявив, що пан В. був тією особою, яка перебувала у відділі земельної реєстрації у той самий час, що й заявник, і яка зможе підтвердити його алібі. Римський суд присяжних відхилив його прохання і рішенням від 29 листопада 1994 року засудив його до довічного ув'язнення, зазначивши, що він не довів факту свого перебування у відділі земельної реєстрації. Правомірність вироку і міри покарання підтвердив апеляційний суд присяжних та Касаційний суд.

30 липня 1999 року заявник звернувся до апеляційного суду м. Перуджі *(Perugia)* з проханням провести повторний розгляд справи, але повідомив про це Суд лише після закінчення провадження в палаті Суду. Апеляційний суд провів повторний розгляд справи і, вивчивши кілька доказів, зокрема допитавши пана В., який підтвердив показання заяв-

ника, виправдав п. Пізано. Касаційний суд своєю ухвалою від 26 вересня 2001 року залишив це рішення без зміни.

2. Процедура і склад Суду

Заяву подано до Європейської комісії з прав людини 28 жовтня 1996 року і 1 листопада 1998 року передано до Суду. 6 липня 1999 року її оголошено прийнятною. 27 липня 2000 року ухвалено рішення палати (друга секція) Суду (п'ять голосів проти двох) про відсутність у справі порушення пункту 1 статті 6. 26 жовтня 2000 року заявник, посилаючись на статтю 43 (передання справ на розгляд Великої палати), попросив передати справу до Великої палати, і 13 грудня 2000 року колеґія суддів Великої палати задовольнила це прохання.

Судове рішення постановлене Великою палатою, до складу якої увійшло сімнадцять суддів:

Люціус **Вільдхабер** (Luzius Wildhaber, Швейцарія), **Голова Суду**
Крістос **Розакіс** (Christos Rozakis, Греція)
Жан-Поль **Коста** (Jean-Paul Costa, Франція)
Ґеорґ **Ресс** (Georg Ress, Німеччина)
Бенедетто **Конфорті** (Benedetto Conforti, Італія)
Антоніо **Пастор Рідруехо** (Antonio Pastor Ridruejo, Іспанія)
Люціус **Кафліш** (Lucius Caflisch, Швейцарія)
Єжи **Макарчик** (Jerzy Makarczyk, Польща)
Пранас **Куріс** (Pranas Kuris, Литва)
Франсуаза **Тюлкен** (Françoise Tulkens, Бельгія)
Корнеліу **Бірсан** (Corneliu Bîrsan, Румунія)
Карел **Юнґвірт** (Karel Jungwiert, Чехія)
Володимир **Буткевич** (Volodymyr Butkevych, Україна)
Ніна **Важич** (Nina Vajić, Хорватія)
Ханна Софія **Ґрев** (Hanna Sophie Greve, Норвегія)
Снежана **Ботучарова** (Snejana Botoucharova, Болгарія)
Міндія **Уґрекхелідзе** (Mindia Ugrekhelidze, Грузія),

а також Пол **Махоуні** (Paul Mahoney), **Секретар Суду**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Посилаючись на пункти 1 і 3 (d) статті 6 Конвенції, заявник скаржився на несправедливість кримінального провадження проти нього, і зокрема на те, що суди відмовилися викликати свідка захисту.

Рішення Суду

Прохання Уряду про перегляд ухвали колеґії суддів Великої палати

Велика палата зазначила, що ані Конвенція, ані Реґламент Суду не уповноважує її переглядати ухвалу колеґії суддів про задоволення кло-

потання щодо повторного слухання справи. До того ж, згідно з пунктом 3 статті 43 Конвенції, після того як колеґія суддів задовольнила клопотання про повторний розгляд справи, у Великої палати не залишається іншого вибору, як провести розгляд справи.

Коли колеґія суддів задовольняє таке клопотання, вона має на увазі «всю справу», у тому обсязі, у якому її оголошено прийнятною. Заява автоматично передається Великій палаті, яка у принципі вирішує її шляхом постановлення нового рішення. За необхідності, Велика палата може розглянути питання, які стосуються прийнятності заяви. Вона також може припинити вирішення справи, не виносячи рішення по суті, але натомість підтвердивши, наприклад, дружнє вреґулювання або вилучивши заяву з реєстру справ Суду. Велика палата має винести відповідне юридичне рішення, оцінивши факти в тому вигляді, у якому вони подані на час вирішення справи. Одержавши справу на розгляд, Велика палата може належним чином застосувати увесь спектр покладених на Суд повноважень. Тому вона відхилила клопотання Уряду про перегляд ухвали колеґії суддів Великої палати.

Наслідки виправдання заявника після повторного судового розгляду

Попереднє заперечення Уряду: на підставі пункту 4 статті 35 Конвенції, «на будь-якому етапі провадження» Суд має право відхилити заяву, якщо вважає її неприйнятною. У цій справі Суд зазначив, що заявник мав право оскаржити кримінальне провадження як тоді, коли він подав свою заяву, так і тоді, коли палата оголосила її прийнятною. Він вичерпав національні засоби правового захисту, і його скарги не були явно необґрунтованими. Визнано той факт, що він своєчасно не поінформував Суд про те, що він уже подав заяву про повторний розгляд справи, але, згідно з практикою Суду, провадження такого виняткового характеру не є засобом правового захисту для цілей пункту 1 статті 35 Конвенції.

Незважаючи на те, що під час повторного розгляду справи, на якому було заслухано докази свідка В., заявника виправдали, суди Італії не визнали порушення Конвенції, допущеного у зв'язку з непроведенням допиту В. під час першого судового процесу. Взявши це до уваги, Суд не міг оголосити заяву неприйнятною з огляду на те, що заявник більше не може претендувати на статус потерпілого від стверджуваного порушення. Отже, Суд відхилив арґумент Уряду про неприйнятність заяви.

Застосування статті 37 (вилучення заяв із реєстру справ) Конвенції: взявши до уваги доведену до його відома нову інформацію та зауваження сторін, Суд визнав, що спірне питання було вирішено. Суд зазначив, що обвинувальний вирок стосовно заявника було скасовано завдяки використаним національним засобам правового захисту і вирок уже не має юридичної сили. Головну скаргу заявника, яка стосувалася відмови допитати свідка, також було задоволено, оскільки цей свідок дав показан-

ня на повторному судовому розгляді. Нарешті, якщо навіть припустити, що Суд прийняв би заяву до розгляду по суті і визнав би у справі порушення Конвенції, нагляд за виконанням цього судового рішення вже не міг би забезпечити повторного відкриття судового провадження.

Суду було відомо про те, що в державі вже почалося виконання вироку стосовно заявника. Але Суд зазначив, що, згідно з пунктом 1 статті 643 Кримінально-процесуального кодексу, заявник має право вимагати від держави компенсацію за своє засудження. На думку Суду, компенсація, яка має бути у зв'язку з цим надана йому, невід'ємна від будь-якої компенсації, на яку він може претендувати в разі виявлення порушення статті 6 Конвенції.

Суд також визнав, що сформульовані в Конвенції та протоколах до неї положення стосовно поваги до прав людини не зобов'язують його продовжувати розгляд цієї заяви. Завдання Суду полягає не в розгляді питання, чи дотримано Конвенцію у правовій системі Італії, а в тому, щоб встановити, чи мало місце порушення.

З огляду на це, Суд, визнавши, що спірне питання вже вирішено, постановив вилучити справу з реєстру.

Суддя Розакіс, до якого приєднався суддя Ресс, висловив окрему думку, яку додано до тексту судового рішення.

552
06.11.2002

Комюніке Секретаря Суду

«ШАМАЄВ І 12 ІНШИХ ПРОТИ ГРУЗІЇ ТА РОСІЇ»

Заява № 36378/02

4 жовтня 2002 року 11 громадян Росії чеченського походження: Абдуль-Вакхаб Шамаєв *(Abdul-Vakhab Shamayev)*, Руслан Мірджоєв *(Ruslan Mirjoev)*, Адлан (Алдан) Усманов *(Adlan (Aldan) Usmanov)*, Іслам Хашієв *(Islam Khashiev)*, Хамзад Ісієв (Ісаєв) *(Khamzad Isiev (Isaev))*, Руслан Тепсаєв *(Ruslan Tepsaev)*, Тімур Баємурзаєв *(Timur Baemurzaev)*, Хусейн Хаджиєв (Хаджаєв) *(Khusein Khadjiev (Khadjaev))*, Хусейн Азієв *(Husein Aziev)*, Сейбул (Фейсул) Байсаров *(Seibul (Feisul) Baisarov)*, Різван (Резван) Візітов *(Rizvan (Rezvan) Visitov)*, роки народження яких, відповідно, — 1975, 1958, 1955, 1979, 1972, 1967, 1975, 1975, 1973, 1976 та 1977 і які перебувають під вартою у Тбілісі (Грузія), подали до Суду попередню заяву, заперечуючи проти очікуваної екстрадиції їх до Росії.

Заявники стверджували, що екстрадиція може спричинити порушення їхніх прав за статтею 2 (право на життя) та статтею 3 (заборона катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання) Європейської конвенції з прав людини. Вони звернулися до Суду з проханням повідомити органи влади Грузії про тимчасові заходи, згідно з правилом 39 Реґламенту Суду, і попрохати їх відстрочити виконання рішення про екстрадицію.

Застосовуючи правило 39, Суд повідомив Уряд Грузії, що в інтересах сторін та належного проведення розгляду в Суді доцільно утриматися від екстрадиції заявників до Росії доти, доки Суд розгляне заяву з урахуванням додаткової інформації, яка потребується стосовно ситуації заявників і яку, на прохання Суду, має надати Уряд Грузії. Суд також вирішив, згідно з правилом 40, негайно поінформувати про надходження заяви Уряд Росії, оскільки очевидно, що справа також спрямована проти Росії (заявники підтвердили це 9 жовтня 2002 року).

9 жовтня представники заявників поінформували Суд, що 4 жовтня п'ятьох заявників уже фактично передано Росії, але екстрадицію інших зупинено. Подібні заяви подали ще дві особи: Аслан Ханоєв *(Aslan Khanoev)* та Адлан Адієв (Адаєв) *(Adlan Adiev (Adaev))*, яких 4 жовтня було видано Росії.

5 листопада уповноважена палата вирішила поінформувати про скарги заявників відповідні держави, щоб вони мали змогу подати свої зауваження: стосовно статей 2 і 3 Конвенції запропоновано висловитися

обом державам-відповідачам, а стосовно пунктів 1, 2 і 4[1] статті 5 — лише Урядові Грузії. Що ж до застосування правила 39, було вирішено, що тимчасові заходи залишатимуться чинними до 24.00 26 листопада 2002 року. Суд попросив сторони подати до 24 листопада 2002 року додаткову інформацію, на підставі якої палата матиме змогу вирішити, чи є необхідність у подальшому застосуванні правила 39. Крім того, керуючись правилом 41 Регламенту Суду, палата ухвалила рішення про першочерговість розгляду цієї справи.

[1] Стаття 5 містить гарантію права на свободу та особисту недоторканність.

570
14.11.2002

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВІ «МУЙСЕЛЬ ПРОТИ ФРАНЦІЇ»

Сьогодні Європейський суд з прав людини письмово повідомив рішення[1] у справі «Муйсель проти Франції» *(Mouisel v. France)* (заява № 67263/01). Суд одноголосно постановив, що було допущено порушення статті 3 (заборона нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження) Європейської конвенції з прав людини.

Згідно зі статтею 41 Конвенції (справедлива сатисфакція), Суд присудив заявникові 15 000 євро як компенсацію за нематеріальну шкоду. (Рішення викладене лише французькою мовою).

1. Основні факти

Заявник — Жан Муйсель *(Jean Mouisel)*, громадянин Франції, 1948 року народження, проживає у Фуґароні *(Fougaron)*, Франція.

12 червня 1996 року його було засуджено до чотирнадцяти років ув'язнення за збройне пограбування, викрадення людини і шахрайство. Медична довідка від 8 січня 1999 року засвідчила, що заявник хворіє на хронічний лімфолейкоз. Коли його стан погіршився, він почав відвідувати денні сеанси хіміотерапії в лікарні. На час таких відвідувань на заявника надівали наручники, і він стверджує, що під час сеансів хіміотерапії його ноги були зв'язані, а одне зап'ястя прив'язували до ліжка. У червні 2000 року він вирішив припинити лікування, скаржачись на ці умови та на аґресивне ставлення до нього охоронців.

Для того щоб встановити, чи стан здоров'я заявника дозволяє тримати його й далі під вартою, 28 червня 2000 року було підготовлено медичний висновок. У ньому зазначено, що заявник повинен пройти лікування у спеціалізованій лікарні. 19 липня 2000 року його терміново перевели до в'язниці Мюре *(Muret)*, ближче до лікарні в Тулузі *(Toulouse)*. 22 березня 2001 року його звільнили з-під варти, зобов'язавши пройти медичне лікування чи обстеження.

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колеґія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колеґія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

2. Процедура і склад Суду

Заяву було подано 8 жовтня 2000 року. 11 квітня 2001 року, керуючись правилом 41 Реґламенту Суду, Суд ухвалив розглянути справу в першочерговому порядку. 21 березня 2002 року перша секція Суду оголосила заяву частково прийнятною.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшло сім суддів:

Крістос **Розакіс** (Christos Rozakis, Греція), **голова**
Франсуаза **Тюлкен** (Françoise Tulkens, Бельгія)
Жан-Поль **Коста** (Jean-Paul Costa, Франція)
Пер **Лоренцен** (Peer Lorenzen, Данія)
Ніна **Важи**ч (Nina Vajić, Хорватія)
Еґілс **Левіц** (Egils Levits, Латвія)
Анатолій **Ковлер** (Anatoli Kovler, Росія),

а також Ерік Фріберг (Erik Fribergh), секретар секції.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Посилаючись на статтю 3 Конвенції, заявник скаржився, що його тримали під вартою, незважаючи на тяжке захворювання, а також скаржився на умови ув'язнення.

Рішення Суду

Суд зауважив, що період, який береться до уваги, починається з 8 січня 1999 року, дати першої медичної довідки з діагнозом про стан заявника, і закінчується 22 березня 2001 року, датою його тимчасового звільнення з-під варти у зв'язку з особливими обставинами.

Суд зазначив, що стан здоров'я, вік в'язня та його серйозна фізична недієздатність є чинниками, які мають братися до уваги у зв'язку з позбавленням волі, з огляду на вимоги статті 3 Конвенції. Хоча загального обов'язку звільняти в'язнів з-під варти у зв'язку з поганим станом здоров'я не існує, держави повинні, згідно зі статтею 3, забезпечувати захист фізичної недоторканності ув'язнених осіб, зокрема шляхом надання їм необхідної медичної допомоги. Суд знову наголосив, що метод виконання заходу не повинен завдавати особі, яка перебуває під вартою, таких страждань, рівень яких перевищує міру страждань, яких неминуче зазнає особа в ув'язненні.

Стосовно того, чи дозволяв стан здоров'я заявника і далі тримати його під вартою, Суд зазначив, що, згідно із законодавством Франції, органи влади можуть втручатися у справу, якщо стан здоров'я в'язня значно погіршується. Згідно із Законом від 15 червня 2000 року, у ситуації, коли в'язні потребують лікування, їх дозволено тимчасово звільняти з-під варти за спеціальним дозволом. Крім того, відповідно до

Закону від 4 березня 2002 року про права хворих, виконання вироку стосовно в'язня може зупинятися, якщо він небезпечно хворий або його хронічне захворювання не дозволяє й далі тримати його під вартою. Тому Суд зазначив, що стан здоров'я в'язня тепер — це той чинник, який має враховуватися при визначенні порядку відбування ув'язнення, і зокрема при встановленні тривалості ув'язнення. Однак Суд погодився з тим, що в цій справі упродовж періоду, що розглядається, у заявника не було жодного засобу правового захисту, оскільки він не задовольняв умов, за якими можна було б тимчасово звільнити його з-під варти, а закон, який дозволяє зупинення виконання вироків, на той час ще не було прийнято.

Що стосується наслідків подальшого ув'язнення та умов, у яких заявника тримали під вартою, Суд встановив, що, незважаючи на те, що стан заявника, у зв'язку з проґресуванням хвороби, ставав усе більш несумісним з його подальшим ув'язненням, органи влади не вжили ніяких конкретних заходів. До того ж, хоча факт перебування заявника під час лікування в наручниках доведено не було, не залишається сумніву, що під час його переміщення до лікарні та з лікарні на ньому були наручники. Беручи до уваги його стан, той факт, що його було прийнято до лікарні, характер лікування та його фізичну слабкість, Суд вважає, що зазначений захід не був пропорційним рівню небезпеки, яку становила ця особа. На думку Суду, не було жодних підстав вважати, що існував значний ризик його втечі чи вчинення насильницьких дій. Нарешті, Суд зауважив, що згадане вище поводження з ув'язненим під час його відвідування лікарні суперечить вимогам рекомендацій Європейського комітету із запобігання тортурам стосовно умов, за яких мають переміщуватися і проходити медичний огляд в'язні.

Суд вважає, що національні органи влади не врахували достатньою мірою стан здоров'я заявника. Його подальше ув'язнення, а саме — починаючи з червня 2000 року, становило приниження його гідності і завдавало йому особливо гострих мук та страждання, рівень яких перевищував ту міру страждань, яку неминуче має наслідком ув'язнення чи лікування раку. Отже, Суд визнав, що подальше тримання заявника під вартою становило нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження.

582
20.11.2002

Комюніке Секретаря Суду

ВЗЯТТЯ ПОКАЗАНЬ СВІДКІВ У СПРАВІ «АБДУРРЕЗЗАК ІПЕК ПРОТИ ТУРЕЧЧИНИ»

Делеґація із трьох суддів Європейського суду з прав людини (друга секція) у складі голови секції Жана-Поля Кости (*Jean-Paul Costa*, Франція), Ґаукура Йорундссона (*Gaukur Jörundsson*, Ісландія) та Володимира Буткевича (*Volodymyr Butkevych*, Україна) здійснила допит свідків у справі «Абдурреззак Іпек проти Туреччини» *(Abdürrezzak Ipek v. Turkey)* (заява № 25760/94), перебуваючи на цьому тижні, з понеділка, 18-го, до середи, 20 листопада, в Анкарі (Туреччина).

Заявник, Абдурреззак Іпек, скаржиться на зникнення двох його синів, Ікрама *(Ikram)* та Сервета *(Servet)* Іпека, яких, як стверджується, востаннє бачили троє чоловіків, яких взяли під варту разом із синами. Він також стверджує, що під час проведення 18 травня 1994 року операції в його селі Туралі *(Turali)*, що поблизу Ліче *(Lice)*, служби безпеки знищили будинок їхньої сім'ї та майно. У своїй скарзі він посилається на статті 2 (право на життя), 3 (заборона катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання), 5 (право на свободу та особисту недоторканність), 13 (право на ефективний засіб правового захисту), 14 (заборона дискримінації) та 18 (обмеження у застосуванні обмежень на права) Європейської конвенції з прав людини, а також на статтю 1 (захист права власності) Протоколу № 1 до Конвенції.

Уряд Туреччини стверджує, що під час розслідування, проведеного органами влади, доведено, що 18 травня 1994 року служби безпеки не проводили ніяких операцій в даному районі. Вони також стверджують, що синів заявника ніколи не затримували.

14 травня 2002 року справу було оголошено прийнятною.

590
26.11.2002

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВІ «Е. ТА ІНШІ ПРОТИ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА»

Сьогодні Європейський суд з прав людини письмово повідомив рішення[1] у справі «Е. та інші проти Сполученого Королівства» *(E. and Others v. the United Kingdom)* (заява № 33218/96). Суд одноголосно постановив:

— що було допущено порушення статті 3 (заборона нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження) Європейської конвенції з прав людини;

— що жодного окремого питання за статтею 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) не постає;

— що було допущено порушення статті 13 (право на ефективний засіб правового захисту).

Згідно зі статтею 41 Конвенції (справедлива сатисфакція), Суд присудив заявникам Е., Н. та L. по 16 000 євро і 32 000 євро — заявниці Т. як компенсацію за шкоду, а також усім заявникам разом — компенсацію за судові витрати на загальну суму 64 000 євро. (Рішення викладене лише англійською мовою).

1. Основні факти

Заявники — Е., Н., L. і Т., усі громадяни Сполученого Королівства, 1960, 1961, 1963 та 1965 року народження, відповідно, проживають у Шотландії. Е., L. і Т. — сестри, а Н. — їхній брат. Після смерті батька заявників у 1965 році їхня мати жила разом із W.H. Сім'я проживала в м. Дамфрісі *(Dumfries)*, у квартирі, що належала місцевому органу влади.

Як свідчать документи, 16 листопада 1976 року Е. було знайдено в напівнепритомному стані внаслідок вжиття надмірно великої дози ліків. У медичних матеріалах зафіксовано, що Е. скаржилася на те, що W.H. ударив її, здійняв крик і вивів її із себе настільки, що вона втекла з

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колегія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колегія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

наміром накласти на себе руки. 7 січня 1977 року друга заявниця, L., якій тоді було 13 років, утекла з дому після інциденту, а саме — як вона стверджувала, після спроби W.H. зґвалтувати її.

Поліція заарештувала W.H. і обвинуватила його в непристойній образі E. та L.

8 січня 1977 року, у зв'язку з обвинуваченнями в непристойній поведінці стосовно E. та L., W.H. визнав себе винним у вчиненні цих правопорушень. До моменту винесення судом вироку під вартою його не тримали, і, за словами заявників, він повернувся до них додому. Його було засуджено до двох років ув'язнення умовно.

У листопаді 1988 року, чи приблизно в цей час, за порадою юриста E., L. і T. звернулися до поліції із заявою про насильницькі дії стосовно них з боку W.H. Після цього W.H. було висунуто обвинувачення і його визнали винним у вчиненні серйозних непристойних дій стосовно E. (19 жовтня 1967 року — 18 жовтня 1972 року та 1 вересня 1976 року — 18 жовтня 1976 року); у вчиненні серйозних непристойних дій стосовно L. (28 липня 1968 року — 31 грудня 1974 року); та подібних дій стосовно T. (28 серпня 1974 року — 27 серпня 1978 року).

20 липня 1989 року суд засудив W.H. до двох років ув'язнення умовно, взявши до уваги інформацію про те, що він проживав на той час у Йоркширі і що більшість із цих правопорушень він вчинив ще до попереднього засудження його судом у 1977 році.

Саме в цей час, за словами заявників, їм стало відомо про те, що W.H. було притягнуто до кримінальної відповідальності в 1977 році і що йому було винесено покарання з умовою, що він не житиме в їхньому домі.

У 1992–1993 роках, чи приблизно в цей час, заявники звернулися до Управління з питань компенсації потерпілим від злочинів з вимогою компенсації у зв'язку з образою, якої вони зазнали. Зокрема, вони зробили такі заяви:

— **E.** стверджувала, що приблизно з 1967 року, починаючи з шести-чи семирічного віку, вона зазнавала насильницьких дій з боку W.H.; він вимагав від неї мастурбувати його статевий орган, бив її кулаками, шарпав і чинив над нею сексуальне насильство; він також примушував її та інших роздягатися нижче пояса і бити одне одного ланцюгами для собак. За цей час вона зазнала серйозного стресу, робила кілька спроб самогубства і в неї розвинулася сильна залежність від алкоголю. У висновку психіатра від 24 квітня 1992 року зазначалося, що виявлені у неї симптоми свідчать про тяжкий розлад на ґрунті посттравматичного стресу.

— **H.** стверджував, що, починаючи приблизно з 1967 року, він зазнавав фізичного насильства, образ та погроз із боку W.H. вчинити насиль-

ницькі дії. Коли йому було шість чи сім років, W.H. бив його кулаками в живіт і бив його об стіну. У висновку психіатра від 9 червня 1992 року зазначалося, що тривалий час у нього був розлад міжособистісного спілкування, недостатня впевненість у собі та тривалі особистісні проблеми.

— **L.** стверджувала, що в період від 1969 до 1979 року вона зазнавала сексуального та фізичного насильства з боку W.H., який почав зачіпати її, коли їй було років п'ять чи шість. Коли вона підросла, він став примушувати її до орального сексу, а також примушував її та інших дітей бити одне одного ланцюгами та батогами, а іноді й сам брав у цьому участь. Коли їй було 11 чи 12 років, він кілька разів мав із нею статеві контакти. У висновку психіатра від 24 квітня 1992 року зазначалося, що виявлені у неї симптоми, включаючи нічні кошмари та безсоння, свідчать про тяжкий розлад на ґрунті посттравматичного стресу.

— **T.** стверджувала, що в період від 1971 до 1979 року вона зазнавала сексуального і фізичного насильства з боку W.H. Він вимагав, щоб вона мастурбувала його статевий орган, а коли їй виповнилося 14, примусив її вступити з ним у статевий контакт. У висновку психіатра від 24 квітня 1992 року зазначалося, що виявлені у неї симптоми, зокрема недостатнє почуття власної гідності, страх, недовіра і депресія, свідчать про тяжкий розлад на ґрунті посттравматичного стресу.

Управління з питань компенсації потерпілим від злочинів (CICB), оцінивши ситуацію, присудило заявницям E., L. і T. 25 000 фунтів стерлінґів як компенсацію за загальну шкоду.

30 січня 1996 року заявники звернулися до уповноваженого місцевої адміністрації в Шотландії з проханням провести розслідування за фактами їхніх заяв про допущене місцевою владою недбальство та незадовільне ведення справ. Листом від 8 лютого 1996 року уповноважений повідомив про відсутність у нього відповідної юрисдикції.

2. Процедура і склад Суду

Заяву подано до Європейської комісії з прав людини 2 липня 1996 року і передано до Суду 1 листопада 1998 року. 23 жовтня 2001 року її оголошено прийнятною.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшли судді:

Жан-Поль **Коста** (Jean-Paul Costa, Франція), **голова**
Ніколас **Братца** (Nicolas Bratza, Британія)
Лукіс **Лукайдес** (Loukis Loucaides, Кіпр)
Корнеліу **Бірсан** (Corneliu Bîrsan, Румунія)
Карел **Юнґвірт** (Karel Jungwiert, Чехія)
Володимир **Буткевич** (Volodymyr Butkevych, Україна)
Вільгельміна **Томассен** (Wilhelmina Thomassen, Нідерланди),

а також Саллі **Долле** (Sally Dollé), **секретар секції**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Заявники скаржаться, що місцевий орган влади не забезпечив їм захисту від насильницьких дій з боку їхнього названого батька і що вони не мали відповідного засобу правового захисту. При цьому вони посилалися на статті 3, 8 і 13 Конвенції.

Рішення Суду

Стаття 3

Суд взяв до уваги, що Уряд не спростовував ці обвинувальні заяви і не стверджував, що вони помилкові чи необґрунтовані. Управління з питань компенсації потерпілим від злочинів присудило заявницям E., L. і T. значну компенсацію, підтвердивши цим своє визнання фактів за обвинувальними заявами про вчинення насильства протягом тривалого часу. Однак другому заявникові, H., компенсацію не присуджували і будь-яких пов'язаних з ним обвинувачень проти W.H. ніколи не висували. Матеріали свідчать про те, що H. звернувся із заявою про фізичне насильство над ним лише через досить тривалий час. Однак показання інших заявників, його сестер, підтверджували його свідчення стосовно насильства та побиття, які відбувалися в домі, а подані психіатричні висновки відповідали фактам насильства, вчиненого раніше. Суд переконався, що заявники справді зазнали насильства, про яке вони стверджували. Проте Суд вважає, що цей висновок не можна тлумачити як визнання вини W.H. у кримінальних правопорушеннях, оскільки відповідальність за кримінальним правом відрізняється від міжнародно-правової відповідальності за Конвенцією.

Суд визнав, що соціальні служби повинні були усвідомлювати, що ситуація в цій сім'ї свідчить про вчинення паном W.H. у минулому сексуального та фізичного насильства і що, незважаючи на умовне засудження, він і далі перебував у безпосередньому контакті із сім'єю та дітьми. Навіть якщо соціальним службам і не було відомо про його насильницькі дії у той час, вони повинні були знати про потенційну небезпеку, в якій перебували діти. Фактично у відповідний час соціальні служби не мали такої інформації, яка у них є тепер, про повсюдність та неприпинення такого явища, як сексуальне насильство над дітьми в сім'ях, але цей факт не має значення в цій справі, оскільки цим службам були відомі випадки такого насильства, за яке порушника було притягнуто до кримінальної відповідальності, і вони були зобов'язані забезпечити контроль за його поведінкою після засудження. Проте соціальні служби не вжили заходів для того, щоб детально розібратися, наскільки небезпечною є дана ситуація, і запобігти подальшому насильству, якщо існує така небезпека.

Суд визнав, що зайнята відповідними органами влади позиція — невжиття слідчих дій, відсутність зв'язку і співробітництва — має вважатися чинником, який відчутно позначився на перебігові подій, і що є підстави вважати, що в разі належного та ефективного виконання ними своїх обов'язків можна було б сподіватися на уникнення згаданої небезпеки чи завданої шкоди або принаймні звести її до мінімуму.

Отже, було допущено порушення статті 3.

Стаття 13

Суд зауважив, що, хоча Управління СІСВ присудило компенсацію трьом заявницям, не можна вважати, що цей орган забезпечує механізм визначення відповідальності соціальних служб за те чи інше недбальство стосовно дітей. У будь-якому разі, незважаючи на надання компенсації заявницям E., L. і T., управління не присудило жодної компенсації заявникові H. Причому в розмірі присуджених компенсацій не враховувалися будь-які матеріальні збитки, яких потерпілі зазнали внаслідок насильства.

До того ж, хоча у відповідний час уповноваженому з розгляду скарг проти місцевої влади було подано скаргу і на її підставі могло бути проведене розслідування певних аспектів ведення справи соціальними службами, висновки такого розслідування не були б обов'язковими для виконання, оскільки уповноважений має право давати лише рекомендації. Фактично, як свідчать матеріали справи, він відповів на скаргу, заявивши про відсутність у нього відповідної юрисдикції.

Якби заявники вчинили позов сьогодні, вони могли б, принаймні на спірних підставах, оскаржити стверджуване недбальство згідно з національним законодавством, а завдяки Закону про права людини могли б безпосередньо послатися на положення Конвенції. Проте Суд визнав, що в 1996 році такого засобу правового захисту вони не мали. До того ж у той час наглядове провадження з метою перевірки правомірності заходів соціальних служб могло відбутися лише безпосередньо після вжиття таких заходів. Заявники, які на той час були дітьми, не мали змоги скористатися цим засобом захисту.

На цих підставах Суд визнав, що заявники не мали засобів домогтися вирішення за фактами своїх обвинувальних заяв про те, що місцевий орган влади не забезпечив їхній захист проти нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження. Отже, було допущено порушення статті 13.

591
26.11.2002

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВІ «БУХЕН ПРОТИ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ»

Сьогодні Європейський суд з прав людини письмово повідомив рішення[1] у справі «Бухен проти Чеської Республіки» *(Bucheň v. the Czech Republic)* (заява № 36541/97). Суд одноголосно постановив, що було допущено порушення статті 14 (заборона дискримінації) Європейської конвенції з прав людини у поєднанні зі статтею 1 Протоколу № 1 (захист права власності).

Згідно зі статтею 41 Конвенції (справедлива сатисфакція), Суд одноголосно присудив заявникові 20 000 євро як компенсацію за матеріальну шкоду. Суд також постановив, що висновок про порушення сам по собі становить справедливу сатисфакцію нематеріальної шкоди, якої зазнав заявник.

(Рішення викладене лише французькою мовою).

1. Основні факти

Антон Бухен *(Anton Bucheň)* — громадянин Чеської Республіки, 1951 року народження, проживає в м. Прібрам *(Příbram)*. 1982 року його як військовослужбовця збройних сил було обрано військовим суддею.

Конституція Чеської Республіки, яка набрала чинності 1 січня 1993 року, скасувала військові суди. Рішенням міністра оборони від 28 вересня 1993 року заявника було звільнено з лав збройних сил. Це рішення набрало чинності 31 грудня 1993 року, відповідно до Закону № 76/1959 про окремі умови військової служби *(zákon o některých sluzebních pomerech vojáků)*. Згідно з цим законом, заявник мав право на військову пенсію *(výsluhový příspěvek)* та вихідну грошову допомогу *(odchodné)*. У грудні 1993 року він погодився на переведення його до реґіонального суду м. Острави *(Ostrava)* із 1 січня 1994 року.

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колеґія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колеґія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

1 січня 1994 року набув чинності Закон № 304/1993, стаття II-2 якого передбачала, що виплата пенсій колишнім військовим суддям, які погодилися на переведення до звичайних судів, відкладалася до закінчення строку їхнього перебування на посаді судді. Хоча Празьке військове управління соціального забезпечення *(vojenský úřad sociálního zabezpečení)* і визнало право заявника на пенсію, проте 27 січня 1994 року ухвалило рішення відкласти виплату пенсії до спливу строку його суддівських повноважень. Міністерство оборони відхилило подану заявником апеляцію проти цього рішення.

Заявник та дев'ятеро інших колишніх військових суддів, які опинилися в подібній ситуації, звернулися до національних судів з проханням скасувати відповідні рішення Міністерства оборони. Розглядаючи заяву одного з них, колеґія Конституційного суду визнала згадане положення дискримінаційним і таким, що не застосовується до тих, хто вже звільнився із лав збройних сил до моменту набрання ним чинності. Колеґія звернулася до Конституційного суду з клопотанням про скасування цього положення на пленарному засіданні, але 8 жовтня 1996 року пленум суду відхилив це клопотання. Тому заява про скасування цього положення, яку подав заявник і яка очікувала на вирішення цього питання на пленарному засіданні Конституційного суду, була відхилена Високим судом, як і низка конституційних апеляцій, поданих іншими особами з цього самого питання.

2. Процедура і склад Суду

Заяву подано до Європейської комісії з прав людини 16 травня 1997 року. 1 листопада 1998 року її передано до Суду. Рішенням від 27 квітня 2000 року Суд оголосив її прийнятною.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшло сім суддів:

Жан-Поль **Коста** (Jean-Paul Costa, Франція), **голова**
Андраш **Бака** (András Baka, Угорщина)
Ґаукур **Йорундссон** (Gaukur Jörundsson, Ісландія)
Лукіс **Лукайдес** (Loukis Loucaides, Кіпр)
Вєра **Стражницька** (Viera Strážnická, Словаччина)
Корнеліу **Бірсан** (Corneliu Bîrsan, Румунія)
Міндія **Уґрекхелідзе** (Mindia Ugrekhelidze, Грузія),

а також Лоренс **Ерлі** (Lawrence Early), **заступник секретаря секції**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Посилаючись на статтю 14 Конвенції (заборона дискримінації) та статтю 1 Протоколу № 1 (захист права власності), заявник стверджував, що відстрочення виплати йому пенсії становило втручання в його право

власності, причому втручання має дискримінаційний характер, якщо порівнювати ситуацію заявника із ситуацією інших військовослужбовців, так само звільнених із збройних сил, які отримують пенсію, і якщо зважити на відсутність будь-якої об'єктивної чи справедливої підстави для такої відмінності в підходах.

Рішення Суду

Стаття 14, взята у поєднанні зі статтею 1 Протоколу № 1

Суд взяв до уваги визнання Урядом того факту, що колишні військовослужбовці збройних сил принаймні двох категорій отримують пенсію: колишні військові судді, які стали суддями у звичайних судах упродовж 1994 року, та колишні військові прокурори, які стали звичайними суддями. Щодо переведення колишніх військових прокурорів на посаду суддів у звичайних судах, Суд визнав непереконливим аргумент Уряду, що така реорганізація становила радикальну перекваліфікацію. На думку Суду, юридична кваліфікація та знання, необхідні для виконання прокурорських обов'язків, ідентичні тим, які необхідні для роботи судді.

Суд зазначив, що в питанні виплат пенсій, безперечно, існувала відмінність у підходах до різних категорій колишніх військовослужбовців збройних сил. Уряд стверджував, що різниця виправдовувалася тим фактом, що деякі колишні військовослужбовці стикалися під час пошуку нової роботи з труднощами, докладаючи значних зусиль та виявляючи особисту ініціативу, тоді як ті, кого було звільнено із збройних сил так само, як заявника, мали перевагу, оскільки їм надали ґарантію працевлаштування і автоматично перевели на іншу роботу. На думку Суду, критерії стосовно зусиль та ініціативи в пошуку роботи за своїм змістом суб'єктивні і не можуть виправдати різницю в підходах до осіб, які перебувають у схожій ситуації. Навіть якщо зважити на свободу розсуду, якою користується держава в контролі права власності, арґументи Уряду не служать виправданням згаданої в цій справі відмінності. Тому Суд вважає, що відмінність у підходах до різних категорій колишніх військовослужбовців збройних сил не має об'єктивного і справедливого виправдання. Отже, було допущено порушення статті 14, взятої у поєднанні зі статтею 1 Протоколу № 1.

Суд також постановив, що немає необхідності розглядати цю скаргу в контексті статті 1 Протоколу № 1, взятої окремо.

601
26.11.2002

Комюніке Секретаря Суду

ШАМАЄВ І 12 ІНШИХ ПРОТИ ГРУЗІЇ ТА РОСІЇ (SHAMAYEV AND 12 OTHERS v. GEORGIA AND RUSSIA)

Заява № 36378/02

На своєму засіданні 26 листопада 2002 року палата другої секції Європейського суду з прав людини ухвалила рішення не подовжувати строк застосування тимчасового заходу (затвердженого 4 жовтня 2002 року), згідно з правилом 39 Реґламенту Суду, що спливає о 24.00 годині 26 листопада 2002 року. Цей захід полягав у повідомленні органів влади Грузії про те, що екстрадицію до Росії кількох осіб чеченського походження, підозрюваних у терористичній діяльності, необхідно відстрочити доти, доки буде одержано докладнішу інформацію стосовно обставин цієї екстрадиції (див. комюніке Секретаря Суду № 486 і 552).

Суд вирішив, що, зважаючи на зобов'язання органів влади Росії, зокрема ґарантії безперешкодного доступу заявників до необхідного медичного лікування, юридичної консультації та самого Суду, тимчасовий захід, застосований на підставі правила 39 Реґламенту Суду, можна анулювати. Органи влади Росії також зобов'язалися не застосовувати до заявників смертної кари і забезпечити захист їхнього здоров'я і безпеки.

Органи влади Грузії, зі свого боку, також переконалися, що Уряд Росії надав їм усі необхідні ґарантії стосовно майбутнього поводження із заявниками у випадку їхньої екстрадиції. Заявники, навпаки, просили залишити тимчасовий захід чинним.

Інші питання розглядатимуться в контексті основного провадження, яке, за рішенням Суду, буде проведено у першочерговому порядку.

605
28.11.2002

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ (СТАТТЯ 41) У СПРАВІ «КОЛИШНІЙ КОРОЛЬ ГРЕЦІЇ ТА ІНШІ ПРОТИ ГРЕЦІЇ»

Сьогодні на відкритому слуханні Європейський суд з прав людини виніс рішення у справі «Колишній король Греції та інші проти Греції» *(The Former King of Greece & Others v. Greece)* (заява № 25701/94) стосовно справедливої сатисфакції згідно зі статтею 41 Європейської конвенції з прав людини.

Суд одноголосно постановив присудити як компенсацію за матеріальну шкоду:

— 12 000 000 євро колишньому королю Греції Константину;

— 900 000 євро принцесі Ірен; та

— 300 000 євро принцесі Єкатерині.

Суд також присудив усім трьом заявникам компенсацію за судові витрати на загальну суму 500 000 євро.

У своєму основному рішенні (винесеному 23 листопада 2000 року) Суд визнав, що заявники мають право власності на нерухомість, яка була предметом розгляду, а саме — на маєтки Татой *(Tatoi)*, Полідендрі *(Polydendri)* та Мон Репос *(Mon Repos)*, не як особи, що є членами королівської сім'ї, а як приватні особи. Експропріація цих маєтків була б законною в тому разі, якби Грецька держава надала заявникам компенсацію. Суд постановив, 15 голосами проти двох, що було допущено порушення статті 1 Протоколу № 1 (захист права власності) до Європейської конвенції з прав людини і, одноголосно, що немає необхідності розглядати скаргу заявників у світлі статті 14 (заборона дискримінації), взятої у поєднанні зі статтею 1 Протоколу № 1.

1. Основні факти

Заявники — колишній король Греції, його сестра, принцеса Ірен, та його тітка, принцеса Єкатерина. Перший заявник проживає в Лондоні, друга заявниця — у Мадриді, третя — у графстві Бакінгемшир *(Buckinghamshire)*.

Справа стосується статусу власності королівського майна Греції. Скарги заявників подані у зв'язку із Законом № 2215/1994, що був прийнятий Грецькою державою 16 квітня 1994 року і набрав чинності 11 травня 1994 року. Згідно зі статтею 2 цього закону, Грецька держава набула права власності стосовно рухомого й нерухомого майна заявників.

Жодної компенсації цей закон не передбачає. 25 червня 1997 року Верховний спеціальний суд визнав, що Закон № 2215/1994 є конституційним, що позбавляє сенсу будь-яку спробу заявників домогтися судового захисту своїх майнових прав.

У Європейському суді з прав людини заявники скаржилися, що було порушено їхнє право на мирне володіння своїм майном, а також право недопущення стосовно них будь-якої дискримінації, що ґарантується статтею 1 Протоколу № 1 та статтею 14.

2. Процедура і склад Суду

Заяву було подано до Європейської комісії з прав людини 21 жовтня 1994 року. Оголосивши заяву частково прийнятною, Комісія у своїй доповіді від 21 жовтня 1999 року висловила одностайну думку, що було допущено порушення статті 1 Протоколу № 1 і що немає необхідності розглядати скаргу заявників у світлі статті 14, взятої у поєднанні зі статтею 1 Протоколу № 1. 30 жовтня 1999 року Комісія передала справу Суду, і 6 грудня 1999 року колеґія суддів Великої палати вирішила, що справу має розглянути Велика палата.

Судове рішення постановлене Великою палатою, до складу якої увійшло сімнадцять суддів:

Люціус **Вільдхабер** (Luzius Wildhaber, Швейцарія), **Голова Суду**
Жан-Поль **Коста** (Jean-Paul Costa, Франція)
Луїджі **Феррарі Браво** (Luigi Ferrari Bravo, Італія)
Ґаукур **Йорундссон** (Gaukur Jörundsson, Ісландія)
Елізабет **Палм** (Elisabeth Palm, Швеція)
Люціус **Кафліш** (Lucius Caflisch, Швейцарія)
Іренеу **Кабраль Баррето** (Ireneu Cabral Barreto, Португалія)
Віллі **Фурманн** (Willi Fuhrmann, Австрія)
Бостьян **Жупанчич** (Boštjan Župančič, Словенія)
Ніна **Важич** (Nina Vajić, Хорватія),
Джон **Хедіґан** (John Hedigan, Ірландія)
Вільгельміна **Томассен** (Wilhelmina Thomassen, Нідерланди)
Матті **Пеллонпя** (Matti Pellonpää, Фінляндія)
Марґарита **Цаца-Ніколовська** (Margarita Tsatsa-Nikolovska, колишня югославська республіка Македонія)
Еґілс **Левіц** (Egils Levits, Латвія)
Крістак **Трая** (Kristaq Traja, Албанія)
Георгіос **Кумантос** (Georgios Koumantos, Греція), **суддя *ad hoc***,

а також Пол **Махоуні** (Paul Mahoney), **Секретар Суду**.

3. Рішення Суду

Суд зауважив, що розмір компенсації, який він має призначити, не обов'язково повинен визначатися за принципом усунення всіх наслідків згаданого втручання. Оскільки саме відсутність будь-якої компенсації, а

не незаконність даної експропріації за її суттю, послужила підґрунтям виявленого порушення, компенсація не обов'язково має відбивати повну вартість даного майна.

Суд також зазначив, що присудження компенсації у розмірі, меншому ніж повна вартість майна, можливе тоді, коли держава вдалася до експропріації з метою завершення докорінної реформи в конституційній системі країни, як це, наприклад, відбувається при переході країни від монархії до республіки.

У підсумку, Суд визнав за необхідне встановити загальну суму компенсації, виходячи, наскільки це можливо, із величини, яка «більш-менш відповідає» вартості експропрійованого майна, тобто величини, яку Суд визнав би прийнятною у світлі статті 1 Протоколу № 1, якщо Грецька держава надала б заявникам компенсацію. Визначаючи розмір компенсації, Суд врахував скарги кожного заявника, питання рухомого майна, подані сторонами величини оцінної вартості майна та можливі альтернативні розрахунки матеріальної шкоди, а також проміжок часу від моменту експропріації і до моменту ухвалення цього рішення.

606
28.11.2002

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВІ «ЛАВЕНЦ ПРОТИ ЛАТВІЇ»

Сьогодні Європейський суд з прав людини письмово повідомив рішення[1] у справі «Лавенц проти Латвії» *(Lavents v. Latvia)* (заява № 58442/00). Суд постановив:

— шістьма голосами проти одного, що допущено порушення пункту 3 статті 5 (право на свободу та особисту недоторканність) Європейської конвенції з прав людини;

— одноголосно, що допущено порушення пункту 4 статті 5;

— шістьма голосами проти одного, що допущено порушення пункту 1 статті 6 стосовно права на судовий розгляд упродовж розумного строку;

— одноголосно, що допущено порушення пункту 1 статті 6 стосовно права на розгляд безстороннім судом, встановленим законом, і що немає необхідності в окремій ухвалі щодо того, чи був такий суд незалежним;

— одноголосно, що допущено порушення пункту 2 статті 6 (презумпція невинуватості);

— шістьма голосами проти одного, що допущено порушення статті 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) стосовно поваги до кореспонденції та сімейного життя.

Згідно зі статтею 41 Конвенції (справедлива сатисфакція), Суд присудив заявникові 15 000 євро як компенсацію за судові витрати.

(Рішення викладене лише французькою мовою).

1. Основні факти

Александрс Лавенц *(Aleksandrs Lavents)* — громадянин Латвії, 1959 року народження, колишній підприємець. У теперішній час перебуває під наглядом в лікарні Лінецерс *(Linezers)* у Ризі.

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колеґія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колеґія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

Заявник був головою наглядової ради найбільшого банку Латвії — «Банк Балтії» *(Banka Baltija)*. Банк припинив своє існування, що завдало значної шкоди національній економіці та спричинило фінансове розорення сотень тисяч людей. Прокурор, який вів справу заявника, підозрював його у саботажі *(kaitnieciba)*, з огляду на те, що заявник дозволив переведення приблизно 139 мільйонів євро до російського банку в Москві в обмін на зобов'язання здійснити платіж у формі державних облігацій Росії. Заявника також обвинуватили в шахрайській діяльності, спрямованій на створення іміджу банку як установи, що перебуває у стані процвітання і стабільності.

1 червня 1995 року заявника було офіційно оголошено підозрюваним за фактами обвинувачення у саботажі і допитано. 28 червня 1995 року почалося розслідування його справи. 14 липня 1995 року, після видання наказу про арешт і запобіжне ув'язнення, його було взято під варту. Під час розслідування, незважаючи на ряд апеляцій з боку заявника, строк запобіжного ув'язнення подовжували кілька разів. Крім того, у зв'язку, зокрема, із серцевими нападами, його двічі поміщали в лікарню для лікування під наглядом.

Розгляд справи відбувся 12 червня 1997 року в Ризькому реґіональному суді. Суд відхилив клопотання заявника про звільнення з-під варти, посилаючись на те, що йому було висунуто обвинувачення в тяжких злочинах і що стан його здоров'я не потребує зміни застосованого до нього запобіжного заходу. Під час слухання 14 жовтня 1997 року в заявника стався серцевий напад, після чого його помістили під домашній арешт *(majas arests)*. За ним здійснювався нагляд, і, зокрема, йому було заборонено виходити з квартири. Через день після цього рішення у головній щоденній газеті Латвії, *«Diena»*, було опубліковано заяву прем'єр-міністра і міністра юстиції — надруковану також в офіційному виданні Латвії *(Latvijas Vestnesis)*, — у якій вони висловили свою незгоду із зміною запобіжного заходу стосовно заявника. Наступного дня судді, які вели цю справу, відмовилися розглядати її через тиск «з боку уряду і громадськості», і справу було доручено іншій колеґії суддів у цьому самому суді. Крім того, у жовтні 1997 року за наказом судді було накладено арешт на кореспонденцію заявника, зокрема ту, яку він вів зі своїми адвокатами, і перевірено її, відповідно до статті 176 Кримінально-процесуального кодексу *(Latvijas Kriminalprocesa kodekss)*. Цей захід ще й досі не скасовано.

14 вересня 1998 року заявника було ув'язнено. Загалом він подавав 11 клопотань про звільнення його з-під варти, і всі їх було відхилено на тій підставі, що характер і серйозність обвинувачення вимагають тримання заявника під вартою. У зв'язку з поганим станом здоров'я його знову було поміщено в лікарню. Його лікували як у в'язничній лікарні, де йому заборонили бачитися із сім'єю, так і в медичних установах поза межами в'язниці. Неодноразово під час судового процесу заявник давав відвід головуючому судді реґіонального суду, пані Штайнерте *(Šteinerte)*,

та іншим двом суддям, які вели справу, звинувативши їх в упередженості та приховуванні значної частини виправдувальних доказів. Розпорядження інших двох суддів, яке вимагало виходу пані Штайнерте із справи, було скасоване 14 грудня 1999 року радою Верховного суду на клопотання прокуратури. Відвід було передано Ризькому реґіональному суду, який, засідаючи в такому самому складі і під головуванням пані Штайнерте, відхилив його. До того ж у листопаді та грудні 1999 року пані Штайнерте виступила з кількома заявами в пресі — у двох щоденних газетах, *«Lauku avize»* та *«Respublika»*, а також у газеті *«Kommersant Baltic»*. У своїх заявах вона піддала критиці ведення захисту у справі й натякала на результат судового процесу; вона також висловила здивування з того, що заявник наполегливо заперечував обвинувачення, і закликала його довести свою невинуватість.

Рішенням від 28 грудня 2001 року заявника було визнано винним і засуджено до дев'яти років ув'язнення. Апеляційне судове провадження триває й досі.

2. Процедура і склад Суду

Заяву подано 1 червня 2000 року і оголошено частково прийнятною 7 червня 2001 року.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшло сім суддів:

Крістос **Розакіс** (Christos Rozakis, Греція), **голова**
Франсуаза **Тюлкен** (Françoise Tulkens, Бельгія)
Джованні **Бонелло** (Giovanni Bonello, Мальта)
Пер **Лоренцен** (Peer Lorenzen, Данія)
Ніна **Важич** (Nina Vajić, Хорватія),
Райт **Марусте** (Rait Maruste, Естонія)
Владиміро **Заґребельський** (Vladimiro Zagrebelsky, Італія),

а також Серен **Ньєльсен** (Søren Nielsen), **заступник секретаря секції**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Посилаючись на пункти 3 і 4 статті 5 Конвенції, заявник скаржився на тривалість запобіжного ув'язнення, яка, за його словами, становила понад шість років, і на відсутність ефективного розгляду судом законності його затримання в порядку нагляду. Посилаючись на пункт 1 статті 6, він стверджував, що не було забезпечено справедливого судового розгляду його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом. Заявник також стверджував, що заяви, зроблені для преси суддею, яка вела його справу, свідчили про те, що вона переконана в його вині, на порушення пункту 2 статті 6. Крім того,

за його словами, арешт і перевірка його кореспонденції, а також заборона сім'ї відвідувати його протягом певного періоду перебування його під вартою становили порушення статті 8.

Рішення Суду

Пункт 3 статті 5

Суд зважив на те, що протягом 11 місяців заявник перебував під постійним наглядом у своїй квартирі, залишати яку йому було суворо заборонено. Суд визнав, що міра обмеження, яку становив такий захід, є достатньою для того, щоб вважати це позбавленням свободи, про яке йдеться в статті 5 Конвенції. Це стосується і періодів, які заявник провів у лікарні, оскільки, згідно з національним законодавством, він і далі вважався особою, що перебуває в запобіжному ув'язненні в очікуванні на судовий розгляд. У цьому зв'язку Суд зазначив, що обмеження свободи пересування заявника, по суті, були такими самими, що й у в'язниці. Було змінено лише режим та умови його запобіжного ув'язнення, але цей захід не скасовували.

Суд визнав, що скаргу заявника на тривалість тримання його під вартою в очікуванні судового розгляду він може розглянути лише стосовно періоду після 27 червня 1997 року, дати, коли Конвенція набрала чинності щодо Латвії. Однак Суд наголосив при цьому, що, для того щоб оцінити виправданість такої тривалості ув'язнення, він має взяти до уваги період, який заявник провів під вартою до цієї дати. Отже, Суд зважив на те, що від дня арешту заявника і до дня, коли суд ухвалив рішення по суті обвинувачень проти заявника, минуло шість років, п'ять місяців і 14 днів, включаючи чотири роки та шість місяців, що минули після набрання Конвенцією чинності стосовно Латвії.

Суд зазначив, що після набрання Конвенцією чинності реґіональний суд дев'ять разів відхиляв клопотання заявника про звільнення його з-під варти, вмотивовуючи свої рішення абстрактними і короткими формулюваннями, посилаючись лише на критерії, викладені у відповідному положенні Кримінально-процесуального кодексу. На думку Суду, такі підстави не можуть виправдовувати тривале тримання заявника під вартою і не відповідають критерію розумного строку. Отже, Суд постановив, що було допущено порушення пункту 3 статті 5.

Пункт 4 статті 5

Суд зазначив, що він має юрисдикцію розглянути цю скаргу лише стосовно періоду, який починається від дати, коли Конвенція набрала чинності для Латвії, — від 27 червня 1997 року. У цій справі це означає, що розгляд ефективності судового розгляду законності затримання включає лише судовий етап провадження.

Суд знову наголосив на тому, що незалежність і безсторонність є надзвичайно важливими елементами поняття «суд», незалежно від того,

в якому положенні Конвенції воно вживається. Також він вважає, що суд завжди має бути органом, встановленим законом, аби мати необхідні леґітимні повноваження розглядати справи, подані особами в демократичному суспільстві.

У цій справі Ризький реґіональний суд повинен був розглядати справу по суті і разом з тим мав завдання розглянути клопотання заявника про звільнення його з-під варти. З огляду на це, Суд, пославшись на свої висновки у світлі пункту 1 статті 6, зазначив, що справу заявника не розглядав безсторонній суд і що колеґія судів, яка вела його справу, не була «встановлена законом» стосовно періоду після 14 грудня 1999 року. Отже, Суд постановив, що було допущено порушення пункту 4 статті 5.

Пункт 1 статті 6

Право на судовий розгляд упродовж розумного строку

Суд зауважив, що судове провадження у справі заявника розпочалося 1 червня 1995 року, коли його вперше було допитано як підозрюваного, і завершилося 28 грудня 2001 року винесенням рішення суду першої інстанції. Отже, дотеперішня тривалість судового провадження за апеляцією становить майже шість років і сім місяців. Хоча Суд уповноважений розглянути цю скаргу лише стосовно періоду від дати набрання Конвенцією чинності для Латвії, він зазначив про необхідність також врахувати етап провадження на зазначену дату, коли розслідування у справі тривало вже два роки і 27 днів.

Суд визнав справу надзвичайно складною і зважив на те, що у зв'язку зі станом здоров'я заявника відбулися значні затримки в провадженні. Проте Суд зазначив, що заявник не може нести відповідальність за такі затримки, оскільки вони виникли внаслідок непереборної сили. Що стосується дій національних органів влади, Суд взяв до уваги, що з дня виходу суддів із провадження у зв'язку з тиском, як вони зазначили, з боку уряду, і до дня, коли справу передали іншій колеґії суддів, минуло десять місяців і 28 днів і що органи влади не пояснили цю затримку ніякими причинами. Отже, Суд дійшов висновку, що судові органи не виявили ретельності, необхідної для забезпечення належного проведення судового розгляду, і постановив, що було допущено порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Право на розгляд справи судом, встановленим законом

Суд зважив на те, що розпорядження від 27 жовтня 1999 року про вихід пані Штайнерте зі справи було, на клопотання прокуратури, скасоване 14 грудня 1999 року радою Верховного суду. Всупереч вказівці, яку дала рада Верховного суду стосовно цього розпорядження, справу було передано тій самій суддівській колеґії Ризького реґіонального суду, яка вже вийшла з провадження. Суд також зазначив, що після скасування розпорядження двох не головуючих суддів їх, згідно із законом, було

позбавлено права брати участь у провадженні. Отже, колегія суддів регіонального суду не була встановлена законом, у зв'язку з чим відбулося порушення пункту 1 статті 6.

Право на розгляд безстороннім і незалежним судом

Суд зважив на те, що пані Штайнерте піддала критиці в пресі ведення захисту в судовому провадженні, робила прогноз результату судового процесу, висловила здивування, що заявник наполегливо заперечує свою вину, і закликала його довести свою невинуватість. На думку Суду, ці заяви свідчили про наявність уже визначеної позиції стосовно результату судового процесу, з чітким відданням переваги обвинувальному вердикту проти заявника. Такі заяви суперечили вимогам пункту 1 статті 6 і викликали у заявника побоювання, що суддя не є безсторонньою. Отже, Суд постановив, що було допущено порушення пункту 1 статті 6 у зв'язку з незабезпеченням безсторонності суду. Суд також вирішив, що цей висновок позбавляє необхідності розглядати окремо питання стосовно того, чи був суд «незалежним».

Пункт 2 статті 6

Суд зазначив, що із заяв пані Штайнерте в пресі видно, що вона була переконана у винуватості заявника. Вона навіть пропонувала йому довести, що він не винуватий. Така позиція судді, на думку Суду, розходиться із самим принципом презумпції невинуватості, що є одним з основоположних принципів, на якому будується демократична держава. Тому Суд постановив, що було допущено порушення пункту 2 статті 6 Конвенції.

Стаття 8

Накладання арешту на кореспонденцію та її перевірка

Суд дійшов висновку, що відбулося втручання у право заявника на повагу до своєї кореспонденції. Суд зважив на те, що цей захід було застосовано на підставі розпорядження судді, який керувався при цьому статтею 176 Кримінально-процесуального кодексу. Згідно з цією статтею, такий захід можна було застосовувати у справах осіб, яких обвинувачено в особливо тяжких правопорушеннях. На думку Суду, це положення надавало судам надмірно широку свободу дій, оскільки в ньому лише зазначалися види правопорушень і не вказувався період дії такого заходу та підстави, на яких можна було б його застосовувати. Суд при цьому взяв до уваги й те, що моніторинг кореспонденції заявника, який здійснювався за розпорядженням, виданим ще в 1997 році, триває до цього часу. Суд вважає, що закон, на підставі якого було вжито цей захід, не визначає з достатньою чіткістю меж та способу здійснення дискреційного права, наданого органам влади у відповідній сфері. З огляду на це, Суд постановив, що втручання не було встановлене законом і що було допущено порушення статті 8 Конвенції.

Заборона побачень із сім'єю

Суд зазначив, що відбулося втручання у право заявника на повагу до сімейного життя, оскільки його дружині та маленькій дочці не дозволили відвідувати його у в'язниці. На час, що розглядається у справі, підставою для такої заборони був наказ міністерства. Однак у грудні 2001 року Конституційний суд Латвії оголосив, що будь-яке втручання в особисті права, якщо воно відбувається лише на підставі міністерського наказу, суперечить Конституції. З огляду на цю обставину, у Суду з'явилися вагомі сумніви стосовно того, чи здійснювався згаданий захід «згідно із законом», як цього вимагає стаття 8 Конвенції.

Суд також зважив на те, що дружині та дочці заявника не дозволяли бачитися з ним протягом трьох періодів, найдовший із яких тривав майже рік і сім місяців. До того ж ця заборона була беззастережною. Суд також взяв до уваги, що, перебуваючи під домашнім арештом, коли він мав необмежений контакт із сім'єю, заявник не скористався такою ситуацією, щоб вступити у змову чи перешкодити розслідуванню справи. Тому Суд визнав, що застосування такого суворого заходу не було необхідним для досягнення законних цілей. Суд підсумував, що згаданий захід не був «необхідним у демократичному суспільстві», і постановив, що у зв'язку з цим було допущено порушення статті 8.

Суддя Марусте висловив окрему думку, яка частково не збігається з позицією більшості. Окрему думку додано до тексту судового рішення.

613
03.12.2002

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВІ «НОВИЦЬКА ПРОТИ ПОЛЬЩІ»

Сьогодні Європейський суд з прав людини повідомив у письмовій формі рішення[1] у справі «Новицька проти Польщі» *(Nowicka v. Poland)* (заява № 30218/96).

Суд одноголосно постановив:

— що допущено порушення пункту 1 статті 5 (право на свободу та особисту недоторканність) Європейської конвенції з прав людини; і

— що порушено статтю 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Згідно зі статтею 41 Конвенції (справедлива сатисфакція), Суд присудив заявниці 10 000 євро як компенсацію за нематеріальну шкоду та 2000 євро за судові витрати.

(Рішення викладене лише англійською мовою).

1. Основні факти

Заявниця — Доброхна Новицька *(Dobrochna Nowicka)* — громадянка Польщі, 1940 року народження, проживає в м. Лодзі *(Lódz)*, Польща.

Вона отримала у спадщину 25-відсоткову акціонерну частку в багатоквартирному житловому будинку та земельну ділянку в м. Лодзі. 18 жовтня 1990 року її було призначено розпорядником цієї нерухомості. Згодом вона попросила попереднього розпорядника майна припинити збір орендної плати з орендарів, які проживали в будинку, але той відмовився. Вона також виступила проти права пана H.D. стягувати орендну плату з осіб, які орендували офісні приміщення в цьому будинку.

8 березня 1994 року пан H.D. висунув проти пані Новицької приватне обвинувачення в кримінально караному наклепі на тій підставі, що вона

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колегія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колегія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

повідомила банк, начебто він одержав позику з цього банку під неправдивим приводом і погашає її за рахунок доходу, який отримує завдяки її власності.

Під час судового процесу проти пані Новицької в районному суді м. Лодзі суд запросив інформацію про її біографічні дані та стан психічного здоров'я. У зв'язку з тим, що вона, незважаючи на розпорядження суду, двічі не з'явилася на психіатричне обстеження, суд розпорядився про її арешт і запобіжне ув'язнення, щоб домогтися виконання нею наказів суду. 25 жовтня 1994 року її було заарештовано і поміщено у в'язницю № 1 м. Лодзі.

2 листопада 1994 року заявниця пройшла психіатричне обстеження. Двоє психіатрів дійшли висновку, що вони не в змозі поставити діагноз лише на підставі одного обстеження. 3 листопада 1994 року її було звільнено з-під варти.

8 листопада 1994 року районний суд м. Лодзі вирішив, що заявниця має пройти психіатричне обстеження в медичній установі. Заявниця знову не з'явилася. 23 березня 1995 року її заарештували і наступного дня помістили у в'язницю. У відповідь на клопотання про дозвіл дочці заявниці бачитися з матір'ю районний суд дозволив заявниці одне побачення на місяць.

У період від 19 квітня до 26 травня 1995 року заявниця пройшла ще одне психіатричне обстеження. У медичному висновку зазначалося, що її інтелектуальні здібності вищі за середній рівень і що ознак психічної хвороби чи розумової відсталості не виявлено. Але у висновку також зазначалося, що її особистість характеризується параноїдними ознаками і що вона усвідомлювала свої дії під час вчинення стверджуваного правопорушення.

3 червня 1995 року її було звільнено з в'язниці. Згодом районний суд м. Лодзі припинив кримінальне провадження проти неї.

2. Процедура і склад Суду

Заяву подано до Європейської комісії з прав людини 15 листопада 1994 року і передано до Суду 1 листопада 1998 року. 16 жовтня 2001 року її було оголошено частково прийнятною.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшло сім суддів:

Жан-Поль **Коста** (Jean-Paul Costa, Франція), **голова**
Андраш **Бака** (András Baka, Угорщина)
Ґаукур **Йорундссон** (Gaukur Jörundsson, Ісландія)
Карел **Юнґвірт** (Karel Jungwiert, Чехія)
Володимир **Буткевич** (Volodymyr Butkevych, Україна)
Вільгельміна **Томассен** (Wilhelmina Thomassen, Нідерланди)

Лех **Ґарлицький** (Lech Garlicki, Польща),

а також Саллі **Долле** (Sally Dollé), **секретар секції**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Заявниця скаржилася, зокрема, на порушення пункту 1 статті 5 та статті 8 Конвенції.

Рішення Суду

Пункт 1 статті 5

Суд зауважив, що перед тим, як заявниці призначили прийом у психіатрів, її протягом восьми днів тримали під вартою. Обстеження завершилося того самого дня. Другому її обстеженню передували 28 днів ув'язнення. Суд визнав, що обидва періоди ув'язнення свідчать про небажання органів влади забезпечити негайне виконання заявницею розпорядження суду. До того ж «суто технічні причини», на які посилався Уряд, пояснюючи тривалість ув'язнення, яке передувало першому обстеженню, не могли виправдовувати тримання заявниці під вартою протягом восьми днів. Зважив на тривалість тримання під вартою, Суд дійшов висновку, що органи влади не забезпечили рівноваги між необхідністю негайного виконання зазначеного розпорядження і необхідністю дотримання права на свободу.

Стосовно тримання заявниці під вартою після обстежень, Суд зауважив, що, хоча перше обстеження завершилося 2 листопада 1994 року, її тримали під вартою всю ніч і звільнили тільки наступного дня, 3 листопада. Друге обстеження завершилося 26 травня 1995 року, але вона залишалася під вартою ще вісім днів — до 3 червня 1995 року. Уряд не дав пояснення, чому заявницю тримали під вартою після проведення обстежень. Суд також взяв до уваги, що, згідно з пунктом 1 (b) статті 5, тримання заявниці під вартою після 2 листопада 1994 року та 26 травня 1995 року не мало під собою жодних підстав.

Суд дійшов висновку, що тримання заявниці під вартою, яке в загальному підсумку тривало 83 дні і здійснювалося у зв'язку з приватним обвинуваченням, що виникло із суперечки між сусідами, становило порушення пункту 1 статті 5.

Стаття 8

Суд визнав, що скарги заявниці на те, що рішення про проходження нею психіатричного обстеження та розпорядження про її арешт і тримання під вартою протягом 83 днів суперечили статті 8, не порушують окремого питання і на них не поширюється висновок про наявність порушення пункту 1 статті 5.

Стосовно обмеження побачень із сім'єю, Суд зауважив, що, хоча тримання під вартою саме по собі можна вважати як захід, призначений забезпечити законні інтереси запобігання злочинам, охорони здоров'я та захисту прав інших осіб, рішення судді про обмеження прав заявниці на побачення із сім'єю до одного побачення на місяць не мало ніякої законної мети і було непропорційним до будь-якої мети. Це обмеження було встановлено стосовно заявниці, яку тримали під вартою протягом 83 днів у справі, в якій вона не спростовувала подання приватного обвинувача щодо фактів справи проти неї. До того ж Уряд не навів відповідних підстав для такого обмеження.

Суд взяв до уваги твердження Уряду про те, що всі клопотання про надання дозволу на побачення із заявницею, подані членами її сім'ї, були задоволені і це відбувалося вже після видачі розпорядження про обмеження прав на побачення. Але сім'я заявниці подавала наступні клопотання лише один раз на місяць. Отже, це свідчить про те, що сім'я обмежила себе такою кількістю клопотань з огляду на рішення судді про щомісячні побачення. Суд дійшов висновку, що обмеження права заявниці на побачення з членами її сім'ї одним побаченням на місяць протягом перебування заявниці під вартою не мало ніякої законної мети і було непропорційним до будь-якої мети, а отже, становило порушення статті 8.

621
05.12.2002

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВІ «КРАКСІ ПРОТИ ІТАЛІЇ» (№ 2)

Сьогодні Європейський суд з прав людини повідомив у письмовій формі рішення[1] у справі «Краксі проти Італії» (№ 2) *(Craxi v. Italy (no. 2))* (заява № 34896/97).

Суд одноголосно постановив:

— що в провадженнях у кількох справах проти заявника, які слухалися безпосередньо одна за одною, порушення пункту 1 статті 6 (право на справедливий судовий розгляд) та пункту 3 (b) цієї статті (право на достатній час і можливості для підготовки свого захисту) Європейської конвенції з прав людини допущено не було;

— що було допущено порушення пункту 1 та пункту 3 (d) статті 6 (право допитувати свідків обвинувачення або вимагати їхнього допиту) Конвенції у зв'язку з відсутністю можливості допитати або домогтися допиту свідків обвинувачення, які вже померли або здійснювали своє право не свідчити в суді;

— що у зв'язку з кампанією проти заявника у пресі порушення статті 6 (право на справедливий судовий розгляд) Конвенції допущено не було;

— що висновок про наявність порушення сам по собі становить достатню справедливу сатисфакцію.

(Рішення викладене лише французькою мовою).

1. Основні факти

Бенедетто Краксі *(Benedetto Craxi)* був громадянином Італії, 1934 року народження. Більш відомий як Беттіно Краксі *(Bettino Craxi)*, він обіймав посаду секретаря Італійської соціалістичної партії, а також посаду прем'єр-міністра Італії. Він помер у січні 2000 року в Тунісі. Його овдовіла

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колегія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колегія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

дружина, Анна Марія Мончіні Краксі *(Anna Maria Moncini Craxi)* та двоє дітей, Стефанія *(Stefania)* і Вітторіо *(Vittorio)* Краксі, заявили про бажання підтримати провадження в цій справі. Кримінальне провадження було порушено проти заявника після виявлення значних порушень умов укладення угоди між групами «Ені» *(Eni)* та «Монтедісон» *(Montedison)* стосовно створення компанії «Енімонт» *(Enimont)*. У 1992 році заявника та велику групу інших осіб було обвинувачено у складанні неправдивих звітів, незаконному фінансуванні політичних партій, корупції, злочинному вимаганні та керівництві злочинною діяльністю — всі вчинені при цьому правопорушення стосуються, зокрема, продажу пакета акцій «Монтедісона» компанії «Енімонт». Загалом було висунуто 26 заяв про намір порушити кримінальне провадження *(avvisi di garanzia)* проти нього. Кримінальне провадження проти заявника та інших політичних діячів, представників економічної сфери та впливових кіл, висвітлювалося в пресі.

Заявника було притягнуто до судової відповідальності. У районному суді м. Мілана *(Milan)* відбулося слухання справ стосовно шести компаній, а саме: «Ені-Сай» *(Eni-Sai)*, «Банку Амбросьяно» *(Banco Ambrosiano)*, «Енімонт», «Метрополітана Міланесе» *(Metropolitana Milanese)*, «Каріпло» *(Cariplo)* та «Енель» *(Enel)*. Заявника було визнано винним у всіх справах, за винятком справи «Каріпло». Його було засуджено до восьми з половиною років ув'язнення.

У справі «Ені-Сай» заявника обвинувачували в корупції, а саме — в тому, що він, користуючись своїм впливом, сприяв створенню запланованого спільного підприємства між трьома компаніями (зокрема компанією «Ені» та «Сай»), які займалися страховою діяльністю. Стверджувалося, що він і дехто з осіб, обвинувачених разом з ним у цій справі, незаконно заплатили державним посадовим особам та директорам згаданих вище компаній 8 779 767 євро і пообіцяли заплатити додаткові суми — приблизно 1 549 370 та 3 615 198 євро.

За словами адвокатів заявника, він не з'явився на перше слухання в цій справі, посилаючись на поганий стан здоров'я та небезпеку, яка загрожувала йому. Він не з'явився на жодне з інших 55 слухань у період з квітня по грудень 1994 року, оскільки 16 травня 1994 року виїхав до Тунісу. Під час судового процесу кілька співпідсудних у цій справі заявили про своє небажання давати свідчення в суді, і їхні заяви було долучено до матеріалів справи. Показання інших підсудних, які вони дали під час допиту в пов'язаних з цією справою провадженнях, було запротокольовано, і протокол також долучено до матеріалів справи.

Рішенням від 6 грудня 1994 року заявника заочно засудили до п'яти з половиною років ув'язнення. Він подав проти цього рішення апеляцію, оскаржуючи, зокрема, використання протоколів з показаннями свідків, яких він не мав змоги піддати перехресному допитові. Однак апеляцію було відхилено. Касаційний суд рішенням від 12 листопада 1996 року також відхилив апеляцію заявника, зазначивши, що визнання заявника

винним ґрунтувалося не лише на цих показаннях і що ці показання підтверджувалися доказами інших свідків.

2. Процедура і склад Суду

Заяву подано до Європейської комісії з прав людини 20 грудня 1996 року і 1 листопада 1998 року передано першій секції Суду. 11 жовтня 2001 року Суд оголосив її частково прийнятною.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшло сім суддів:

Франсуаза **Тюлкен** (Françoise Tulkens, Бельгія), **голова**
Джованні **Бонелло** (Giovanni Bonello, Мальта)
Пер **Лоренцен** (Peer Lorenzen, Данія)
Ніна **Важич** (Nina Vajić, Хорватія),
Снежана **Ботучарова** (Snejana Botoucharova, Болгарія)
Владиміро **Заґребельський** (Vladimiro Zagrebelsky, Італія)
Елізабет **Штайнер** (Elisabeth Steiner, Австрія),

а також Серен **Ньєльсен** (Søren Nielsen), **заступник секретаря секції**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Посилаючись на пункти 1, 2 та 3 (b) і (d) статті 6, заявник скаржився на несправедливість кримінального провадження проти нього. Він стверджував, що не мав достатнього часу і можливостей для підготовки свого захисту і що не був у змозі піддати перехресному допитові свідків обвинувачення або домогтися їхнього допиту. Він також стверджував, що кампанія, яка велася проти нього в пресі, вплинула на позицію суддів у розгляді висунутих проти нього обвинувачень.

Рішення Суду

Пункти 1 і 3 (b) статті 6

Суд зазначив, що цю заяву було оголошено прийнятною виключно у зв'язку зі стверджуваною несправедливістю провадження у справі «Ені-Сай». Тому Суд обмежиться розглядом проблем, з якими заявник зіткнувся у зв'язку з цією справою.

Суд зважив на те, що в період від 18 жовтня 1994 року і до 6 грудня 1994 року, коли було ухвалено рішення по суті справи, слухання проводилися за графіком, попередньо погодженим з адвокатами заявника. Отже, заявник не може скаржитися на судові провадження, сплановані за згодою його адвокатів. Стосовно періоду до 18 жовтня 1994 року, Суд зауважив, що у справі «Ені-Сай» до цієї дати було проведено тридцять вісім слухань. Вони відбувалися в той самий час або майже в той самий час, що й численні слухання в інших порушених проти заявника справах.

Суд взяв до уваги те, що заявник, не з'явившись на перше слухання, за власним бажанням виїхав з Італії до Тунісу, тобто поза межі юрисдикції держави, яка керується принципом верховенства права, добровільно вирішивши не з'являтися до суду. Тому захист у справі заявника здійснювали адвокати, які мусили брати участь у великій кількості слухань упродовж короткого проміжку часу. Однак подані до Суду докази не свідчать про те, що здійснюваний за їхньою допомогою захист був неповноцінним чи неефективним. До того ж адвокати заявника не надали Суду відповідного пояснення стосовно того, чому до 9 листопада 1994 року вони не привернули увагу національних органів влади до проблем, з якими вони зіткнулися під час підготовки захисту. Щодо апеляційного провадження адвокати заявника також не подавали ніякої скарги на те, що графік проведення слухань настільки щільний, що це порушує права захисту. Отже, Суд визнав, що порушення статті 6 у зв'язку з цим допущено не було.

Пункти 1 та 3 (d) статті 6

Суд одразу зауважив, що показання свідка Пачіні Баттаґлія *(Pacini Battaglia)*, які, у зв'язку з безвісною відсутністю цього свідка, було зачитано під час слухання в суді першої інстанції, як підстава для визнання заявника винним не використовувалися. Неможливість викликати цього свідка не перешкоджала праву заявника допитати чи домогтися допиту свідків обвинувачення. До того ж заявник не наполягав на необхідності викликати цього свідка, щоб встановити істину, а також на тому, що відмова допитати його порушує права захисту. Тому Суд постановив, що немає необхідності з'ясовувати, чи справді цього свідка було неможливо розшукати для виклику до суду.

Суд також зазначив, що статті 238, 512 і 513 Кримінально-процесуального кодексу передбачали можливість, при розгляді обвинувачень по суті, використовувати показання, надані до початку судового процесу співпідсудними, які згодом здійснили своє право не свідчити в суді, або показання осіб, які померли, не встигнувши скористатися можливістю дати свідчення в суді. Однак цей факт не позбавляє обвинуваченого його права на перевірку будь-якого речового доказу проти нього під час змагального судового процесу. У цій справі Суд взяв до уваги, що, як видно із рішення Касаційного суду від 12 листопада 1996 року, заявника було визнано винним виключно на підставі показань, даних до початку судового процесу іншими підсудними, які вирішили не свідчити в суді (п. Сузані *(Cusani)*, п. Моліно *(Molino)* та п. Ліґресті *(Ligresti)*), а також свідком, який згодом помер (п. Кальярі *(Cagliari)*). Заявник та його адвокати не мали змоги піддати цих свідків перехресному допитові і, отже, не могли спростувати показання, які послужили юридичною підставою для визнання заявника винним.

З цього приводу Суд зазначив, що адвокати заявника не висловлювали ніяких заперечень у Міланському районному суді стосовно закон-

ності чи доцільності долучення згаданих показань до матеріалів справи. Проте, на думку Суду, оскільки ці показання було додано до матеріалів справи згідно з відповідним національним законодавством, чинним на той час, будь-яке заперечення заявника не мало б значних шансів на успіх, і той факт, що такого заперечення висунуто не було, не може розглядатися як мовчазна відмова від свого права на перехресний допит свідків обвинувачення, особливо з огляду на те, що згодом він порушив це питання в апеляційному та Касаційному судах. Отже, Суд постановив, що у зв'язку з цим було допущено порушення пунктів 1 і 3 (d) статті 6 і що немає необхідності з'ясовувати, чи чинили органи влади тиск на п. Кальярі та п. Моліно, оскільки обоє свідків — чи їхні спадкоємці — не подавали ніяких скарг стосовно цього до органів Конвенції.

Стаття 6

Суд зауважив, що інтерес засобів масової інформації та громадськості до справи «Ені-Сай» зумовлювався високою посадою, яку обіймав заявник, політичним контекстом, у якому відбулися стверджувані правопорушення, а також їхнім характером і тяжкістю. На думку Суду, невід'ємною рисою демократичного суспільства є те, що в пресі може з'являтися різка критика стосовно справ державного значення, як, наприклад, ця справа, яка ставить під сумнів моральність високопоставлених державних посадовців та стосунки між політичними і бізнесовими колами. Суд також зважив на те, що суди, які вели справу заявника, складалися виключно із професійних суддів і що заявника було засуджено після судового розгляду, здійсненого із дотриманням принципу змагальності сторін. Суд стверджує, що він таки встановив наявність порушення вимог справедливого розгляду в цій справі, але порушення виникло у зв'язку із застосуванням суддями законодавчих положень, які є загальними і можуть застосовуватися до кожного. Матеріали справи не дають жодних підстав вважати, що на суддів вплинули зроблені в пресі заяви.

Що стосується арґумента про те, що представники обвинувачення навмисно й систематично розголошували в пресі конфіденційну інформацію, Суд зазначив, що заявник не надав жодних доказів цих тверджень. Суд також взяв до уваги інші обставини, на які посилався заявник, зокрема винятковий, як стверджує заявник, характер предметної сфери даного судового провадження, час, що минув після відповідних подій, та суворість очікуваного покарання за правопорушення. Але при цьому Суд не виявив ніяких ознак порушення прав захисту. Тому Суд постановив, що порушення статті 6 допущено не було.

622
05.12.2002

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВІ «КУЧУК ПРОТИ ТУРЕЧЧИНИ»

Сьогодні Європейський суд з прав людини письмово повідомив рішення[1] у справі «Кучук проти Туреччини» *(Küçük v. Turkey)* (заява № 28493/95). Суд одноголосно постановив, що було допущено порушення статті 10 (свобода вираження поглядів) Європейської конвенції з прав людини.

Згідно зі статтею 41 Конвенції (справедлива сатисфакція), Суд присудив заявникові 4000 євро як компенсацію за матеріальну і нематеріальну шкоду та 1500 євро за судові витрати.

(Рішення викладене лише французькою мовою).

1. Основні факти

Ялчін Кучук *(Yalçin Küçük)* — громадянин Туреччини, 1938 року народження. У час, коли подавалася ця заява, він проживав у Парижі.

У грудні 1992 року його було заарештовано; при ньому були касети з аудіовізуальним записом його розмови з керівником Курдської робітничої партії (КРП) Абдуллою Оджаланом *(Abdullah Öcalan)*. Його притягли до судової відповідальності за публічну підтримку терористичної організації. Але 26 квітня 1993 року Стамбульський суд державної безпеки виправдав його, оскільки згадані касети не були використані для публічного показу.

У квітні 1993 року заявник опублікував книжку під назвою «Інтерв'ю в курдському саду», яка відтворювала їхню розмову з лідером КРП, надруковану у вигляді запитань і відповідей. У деяких місцях книжки йшлося, зокрема, про «програму здобуття курдської культурної автономії» та засади турецького націоналізму. Заявника притягли до судової відповідальності за сепаратистську пропаґанду, і суд державної безпеки засудив його до двох років ув'язнення та штрафу розміром 250 000 000

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колеґія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колеґія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

турецьких лір. Примірники книжки було конфісковано. Суд визнав, що автор поділив Турецьку Республіку на дві частини, Туреччину і Курдистан, і що книжка була пропаґандистським знаряддям для створення Курдської держави. Після набрання чинності Законом № 4126 від 27 жовтня 1995 року суд державної безпеки повторно розглянув справу і зменшив міру покарання стосовно заявника до одного року ув'язнення та штрафу розміром 100 000 000 турецьких лір. Касаційний суд залишив це рішення без зміни.

2. Процедура і склад Суду

Заяву подано до Європейської комісії з прав людини 12 липня 1995 року і 1 листопада 1998 року передано до Суду. 28 серпня 2001 року її оголошено прийнятною.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшло сім суддів:

Іренеу **Кабраль Баррето** (Ireneu Cabral Barreto, Португалія), **голова**
Пранас **Куріс** (Pranas Kuris, Литва)
Бостьян **Жупанчич** (Boštjan Župančič, Словенія)
Джон **Хедіґан** (John Hedigan, Ірландія)
Марґарита **Цаца-Ніколовська** (Margarita Tsatsa-Nikolovska, колишня югославська республіка Македонія)
Крістак **Трая** (Kristaq Traja, Албанія)
Фейяз **Ґьольчюклю** (Feyyaz Gölcüklü, Туреччина), **суддя *ad hoc***,

та Венсан **Берже** (Vincent Berger), **секретар секції**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Посилаючись на статтю 10 (свобода вираження поглядів), заявник стверджував, що засудження за опублікування книжки становило порушення його права на свободу вираження поглядів.

Рішення Суду

Суд зазначив, що конфіскація книжки і засудження заявника в кримінальній справі становили втручання в його право на свободу вираження поглядів і що ці заходи було вжито на підставі статті 8(1) Закону № 3713 та пункту 1 статті 36 Кримінального кодексу. Зважившись на дражливість ситуації на південному сході Туреччини з погляду безпеки та на необхідність для органів влади бути пильними стосовно дій, що можуть призвести до ескалації насильства, Суд визнав, що метою згаданого заходу був захист територіальної цілісності, національної єдності та безпеки.

Суд взяв до уваги, що в деяких місцях книжки, виданої у формі розмови, йшлося про курдську ідею, а також містилася критика чи зауваження стосовно різних політичних, історичних та літературних питань.

Суд вважав, що вирішення справи потребує врахування змісту книжки, написаної в літературному і метафоричному стилі. Хоча в деяких її місцях міститься жорстка критика, особливо на адресу органів влади Туреччини, Суд зауважив, що це відбиває непримиренну позицію, яку зайняла одна із партій у цьому конфлікті, але не є підбурюванням до насильства. З цього приводу Суд знову наголосив, що хоча він розуміє занепокоєння органів влади тим, що слова чи вчинки можуть спричинити загострення конфлікту на південному сході Туреччини, проте вважає, що загалом зміст книжки не становить підбурення до насильства, збройного опору чи повстання.

Суд дійшов висновку, що органи влади не спромоглися достатньою мірою врахувати право широкого загалу як на одержання альтернативних форм інформації, так і на спостереження за ситуацією на південному сході Туреччини. У матеріалах справи немає жодних свідчень, що книжка містить текст, який підбурює людей до «ненависті» чи «підтримує насильство і спонукає до нього». Суд також взяв до уваги характер і суворість застосованого до заявника покарання.

Суд визнав, що зміст книжки, зокрема з погляду громадської безпеки та порядку, не міг бути підставою для такого серйозного втручання у право заявника на свободу вираження поглядів. Засудження заявника і конфіскація книжки не відповідали нагальній соціальній потребі і не були заходом, пропорційним до законної мети. Отже, втручання у право заявника на свободу вираження поглядів не можна вважати «необхідним у демократичному суспільстві».

630
10.12.2002

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВІ «ДІКЛЕ ВІД ІМЕНІ *DEP* (ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ) ПРОТИ ТУРЕЧЧИНИ»

Сьогодні Європейський суд з прав людини письмово повідомив рішення[1] у справі «Дікле від імені *DEP* (Демократичної партії) проти Туреччини» *(Dicle on behalf of the DEP (Democratic Party) v. Turkey)* (заява № 25141/94).

Суд одноголосно постановив:

— що допущено порушення статті 11 (свобода зібрань та об'єднання) Європейської конвенції з прав людини;

— що немає необхідності з'ясовувати, чи допущено порушення статей 9 (свобода думки, совісті і віросповідання), 10 (свобода вираження поглядів) та 14 (заборона дискримінації) Конвенції;

— що стаття 6 (право на справедливий судовий розгляд) у справі не застосовується.

Згідно зі статтею 41 Конвенції (справедлива сатисфакція), Суд більшістю голосів присудив п. Хатіпу Дікле *(Hatip Dicle)* компенсацію за нематеріальну шкоду розміром 200 000 євро, яка має бути передана членам та лідерам *DEP*, а також компенсацію за судові витрати — 10 000 євро.

(Рішення викладене лише французькою мовою).

1. Основні факти

Хатіп Дікле — громадянин Туреччини, 1955 року народження. Заяву подано від його власного імені та від імені Демократичної партії *(Demokrasi Partisi — DEP)*, головою якої він був до розпуску її Конституційним судом у 1994 році.

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колегія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колегія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

Партію *DEP* засновано 7 травня 1993 року. До неї приєдналися 18 депутатів парламенту Туреччини, які раніше входили до складу Народної робітничої партії *(Halkin Emegi Partisi — HEP)*, ліквідованої в липні 1993 року, і яких було обрано в 1991 році як кандидатів від Соціал-демократичної партії *(SHP)*.

2 листопада 1993 року головний прокурор зробив подання із вимогою розпуску *DEP*, посилаючись на те, що вона порушила конституційні принципи та Закон про політичні партії, з огляду на письмову декларацію, яку видав її центральний комітет, а також на промови, з якими її колишній голова виступив на двох зустрічах у Німеччині та в Іраку. Адвокати *DEP* звернулися до Конституційного суду з проханням провести слухання. У своїх поданнях вони стверджували, що розпуск партії суперечитиме нормам міжнародного права, і заперечували законність та доказову цінність відеозаписів, зроблених під час зустрічей.

16 червня 1994 року Конституційний суд ухвалив рішення про розпуск *DEP* на тій підставі, що її діяльність веде до підриву територіальної цілісності держави та єдності нації. Пана Дікле та 13 членів *DEP*, які входили до складу Національної асамблеї Туреччини, було виключено зі складу парламенту. Конституційний суд встановив, що в декларації та промовах ішлося про існування окремого курдського народу в Туреччині, який веде боротьбу за свою незалежність, і що партія виступала за визнання курдської ідентичності з усіма відповідними наслідками, а саме: створення незалежної держави та ліквідацію існуючої держави. Суд також визнав, що заявлялося про рівність між двома націями і, на його думку, про дії терористичної організації говорилося як про боротьбу за здобуття незалежності. Конституційний суд підсумував, що характер діяльності *DEP* дає привід встановити стосовно неї обмеження, передбачені пунктом 2 статті 11 Європейської конвенції з прав людини.

2. Процедура і склад Суду

Заяву подано до Європейської комісії з прав людини 23 серпня 1994 року. 2 вересня 1996 року Комісія оголосила її прийнятною і 1 листопада 1999 року передала до Суду.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшло сім суддів:

Антоніо **Пастор Рідруехо** (Antonio Pastor Ridruejo, Іспанія), **голова**
Елізабет **Палм** (Elisabeth Palm, Швеція)
Марк **Фішбах** (Marc Fischbach, Люксембург)
Хосе **Касадеваль** (Josep Casadevall, Андорра)
Райт **Марусте** (Rait Maruste, Естонія)
Станіслав **Павловський** (Stanislav Pavlovschi, Молдова)
Фейяз **Ґьольчюклю** (Feyyaz Gölcüklü, Туреччина), **суддя *ad hoc***,

а також Майкл **О'Бойл** (Michael O'Boyle), **секретар секції**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Заявник стверджував, що розпуск *DEP* та паралельно застосовані санкції становили порушення статей 9, 10 і 11 Конвенції. Він також скаржився на дискримінацію стосовно цієї партії на підставі політичних думок, які вона представляла, що, на його думку, суперечило статті 14. Нарешті, посилаючись на пункт 1 статті 6, заявник скаржився на непроведення відкритого розгляду справи.

Рішення Суду

Стаття 11

Суд із самого початку зважив на те, що Конституційний суд, ухвалюючи рішення про розпуск *DEP*, не з'ясовував, чи є законними програма та статут цієї партії, а обмежився вирішенням питання, чи сумісна її політична діяльність з вимогами відповідних нормативних положень, спираючись при цьому на три декларації. Тому Суд вирішив, що необхідно розглянути лише ці декларації, і відхилив клопотання Уряду про розширення предметної сфери розгляду, додавши до неї той факт, що після розпуску партії кількох її членів, що були депутатами парламенту, суд визнав винними в кримінальних правопорушеннях.

Що стосується того, чи суперечили демократичним принципам поставлені партією цілі, Суд зазначив, що письмова декларація та промови, які призвели до розпуску *DEP*, містили визнання курдської ідентичності і жорстку критику урядової політики стосовно громадян курдського походження. Проте Суд встановив, що ці декларації не суперечать основоположним принципам, і знову наголосив на тому, що демократія не зможе належним чином функціонувати без надання можливості політичним організаціям виступати з публічними пропозиціями, навіть якщо вони розходяться з основними принципами урядової політики чи з панівною позицією громадськості. До того ж Суд не визнав переконливим арґумент Уряду, що заклик згаданої партії до автономії та сепаратизму означає підтримку терористичної діяльності. На думку Суду, ухвалюючи рішення про розпуск *DEP*, Конституційний суд не довів належною мірою, що своєю політичною діяльністю ця партія мала на меті підірвати демократію в Туреччині. Не стверджувалося і про те, що *DEP* мала реальні перспективи запровадження системи державного управління, з якою не погодилися б усі діючі на політичній арені сили.

Для того щоб з'ясувати, чи були засоби *DEP*, за допомогою яких вона проводила свою політичну кампанію, законними і демократичними і чи підтримували її лідери насильницькі дії як політичне знаряддя, Суду необхідно було з'ясувати, чи справді мали місце, як стверджував Уряд, будь-які акти підбурювання до етнічної ненависті, до повстання чи насильства. Стосовно промови, яка пролунала в Бонні, та письмової

декларації, виданої центральним комітетом *DEP*, Суд зауважив, що, хоча вони містили жорстку критику певних аспектів діяльності уряду, ніякої прямої підтримки чи схвалення насильницьких методів досягнення політичних цілей не висловлювалося. Суд визнав, що, незважаючи на жорсткість політичної критики на адресу органів влади Туреччини, така критика не могла становити доказ того, що *DEP* є збройним угрупованням, причетним до актів насильства. Суд не визнав переконливим твердження, що, роблячи ці заяви, партія ставила якусь іншу мету, а не виконувала обов'язок бути виразником інтересів своїх виборців. Тому, на думку Суду, «нагальної суспільної потреби» в розпуску *DEP* у зв'язку з цими двома деклараціями не було.

Що стосується декларації, яку зробив в Іраку колишній голова *DEP*, Суд зазначив, що вона містила три ідеї: по-перше, що бажано мати окрему єдину Курдську державу; по-друге, що збройну діяльність у рамках КРП можна порівняти з війною за звільнення Північного Курдистану і заснування там Курдської держави; і, нарешті, що політичні опоненти, зокрема Уряд Туреччини, вже дискредитували себе. Суд визнав, що друга і третя ідеї являли собою схвалення насильницьких методів як політичного знаряддя і були закликом до застосування сили. У тодішній ситуації такі слова могли викликати глибоку, шалену ненависть до тих, кого зображували як ворогів курдського населення. Насильницькі методи зображалися як необхідний і виправданий засіб звільнення з-під гноблення ворога. Суд визнав, що захід, вжитий стосовно цієї декларації, відповідає критерію «нагальної суспільної потреби». Суд взяв до уваги, що проти автора цієї заяви було порушено кримінальне провадження.

Але, на думку Суду, спірним предметом розгляду була одна промова, з якою виступив колишній керівник партії і яка пролунала за межами Туреччини, іншою мовою і перед аудиторією, що не була безпосередньо зацікавлена в ситуації, що склалася в Туреччині. Отже, її потенційний вплив на «національну безпеку», громадський «порядок» і «територіальну цілісність» Туреччини був обмежений. Тому Суд визнав, що ця промова не могла сама по собі бути підставою для застосування такої загальної санкції, як розпуск усієї політичної партії, якщо також брати до уваги, що особу, яка виступила з цією промовою, вже було притягнуто до судової відповідальності. Отже, розпуск *DEP* у зв'язку з промовою в Іраку не можна вважати заходом, пропорційним до поставлених цілей.

На цих підставах Суд постановив, що розпуск *DEP* не можна вважати «необхідним у демократичному суспільстві», а отже, було допущено порушення статті 11.

Статті 9, 10 і 14

Оскільки ці скарги стосувалися тих самих питань, які розглядалися у світлі статті 11, Суд визнав, що немає необхідності розглядати їх окремо.

Стаття 6

Суд дійшов висновку, що положення статті 6 не поширюються на ці скарги, оскільки справа не містить ніякого спору щодо цивільного права. До того ж право *DEP* на мирне володіння своїм майном не було предметом розгляду в Конституційному суді. Отже, стаття 6 не застосовується.

Суддя Ґьольчюклю висловив окрему думку, яка частково збігається і частково не збігається з позицією більшості. Окрему думку додано до тексту судового рішення.

643
17.12.2002

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВІ «ВЕНЕМА ПРОТИ НІДЕРЛАНДІВ»

Сьогодні Європейський суд з прав людини письмово повідомив рішення[1] у справі «Венема проти Нідерландів» *(Venema v. the Netherlands)* (заява № 35731/97). Суд одноголосно постановив:

— що допущено порушення статті 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) Європейської конвенції з прав людини;

— що жодного питання за статтею 6 (право на справедливий судовий розгляд) не постає.

Згідно зі статтею 41 Конвенції (справедлива сатисфакція), Суд присудив заявникам 15 000 євро як компенсацію за моральну шкоду та 22 475 євро за судові витрати.

(Рішення викладене лише англійською мовою).

1. Основні факти

Дірк Венема *(Dirk Venema)*, Вюббехін Венема-Хейтінґ *(Wubbechien Venema-Huiting)* та Кімберлі Венема *(Kimberly Venema)* — громадяни Нідерландів, проживають у м. Алфен-ан-ден-Рейн *(Alphen aan den Rijn),* Нідерланди. Пан Венема та пані Венема-Хейтінґ, 1964 та 1967 року народження, відповідно, є батьками Кімберлі, яка народилася 14 лютого 1994 року.

У липні та серпні 1994 року Кімберлі поклали до лікарні у зв'язку з періодичною зупинкою дихання та прискоренням серцебиття. Лікарі, не виявивши у дитини жодних відхилень, припустили, що вона фізично здорова, і разом з тим почали підозрювати можливість наявності у її матері, пані Венема, так званого «синдрому Мюнхгаузена»[2]. За сім'єю Венеми лікарі встановили медичний нагляд, але не говорили батькам про свої підозри.

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колеґія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колеґія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

[2] *Münchhausen by Proxy Syndrome* — психічний стан, за якого один із батьків (майже завжди йдеться про матір) домагається непотрібної медичної допомоги своїй дитині. При цьому мати може вигадати хворобу або навіть спричинити наявність відповідних симптомів. У певних випадках, якщо, наприклад, вона перешкоджає диханню дитини, життя дитини може опинитися під загрозою.

14 грудня 1994 року, через два дні після окремого інциденту з Кімберлі, її знову помістили в лікарню.

20 грудня 1994 року лікарі зустрілися з представниками Ради з питань охорони дитинства, щоб обговорити справу Кімберлі без участі пана та пані Венема, не повідомляючи їх про це. У висновку лікарів, який вони надіслали Раді з питань охорони дитинства 3 січня 1995 року, зазначалося, що, на їхню думку, життю Кімберлі загрожує небезпека і що необхідно вжити негайних заходів. Лікарі також зазначали, що це питання не можна обговорювати з паном та пані Венема з огляду на небезпеку можливої непередбачуваної реакції з їхнього боку.

4 січня 1995 року суддя з розгляду справ неповнолітніх, не заслухавши батьків дитини, видав розпорядження про тимчасовий нагляд *(voorlopige ondertoezichtstelling)*, а також про розлучення Кімберлі з батьками та віддання її під опіку. Про це рішення пан і пані Венема дізналися лише 6 січня 1995 року, коли приїхали до лікарні по дочку і їм відмовили в доступі до неї. Того ж дня суддя з розгляду справ неповнолітніх, знову не заслуховуючи пана та пані Венема, видав розпорядження віддати Кімберлі у фостерну сім'ю, прізвище та адреса якої не розголошувалися. Це розпорядження було виконано того самого дня.

10 січня 1995 року суддя з розгляду справ неповнолітніх заслухав пана та пані Венема і вирішив, що необхідно залишити в силі розпорядження про тимчасовий нагляд, а також якомога скоріше одержати додаткові психіатричні висновки як стосовно батьків, так і стосовно дитини. Батькам дозволили бачитися з дочкою один раз на два тижні, з дотриманням певних умов.

У висновку психіатра зазначалося, що жодних ознак небезпеки для дитини з боку пана та пані Венема немає, хоча не можна «повністю виключати» наявності у пані Венема синдрому Мюнхгаузена.

Пан та пані Венема оскаржили згадане вище розпорядження судді, подавши на підтвердження своєї справи різноманітні медичні довідки, і зокрема висновки трьох психіатрів, які рекомендували повернути дочку батькам, посилаючись на відсутність очевидної небезпеки. 15 березня 1995 року апеляційний суд відхилив їхню заяву.

22 травня 1995 року, провівши *закрите* слухання, суддя з розгляду справ неповнолітніх скасував розпорядження про тимчасовий нагляд і про віддання дівчинки під опіку. При цьому суддя відмовився замінити розпорядження про тимчасовий нагляд розпорядженням про постійний нагляд. Кімберлі повернули її батькам.

Справа послужила підставою для запиту в парламенті та для скарги до заступника міністра юстиції *(Staatssecretaris van Justitie)*, який наказав провести службове розслідування. У висновку за результатами розслідування, зокрема, було зазначено, що дії Ради з питань охорони дитинства щодо захисту інтересів Кімберлі, безперечно, були добросо-

вісними, але ця Рада з користю могла б «більш творчо підійти до пошуку рішення — справедливішого по відношенню до батьків».

2. Процедура і склад Суду

Заяву подано до Європейської комісії з прав людини 24 липня 1996 року і 1 листопада 1998 року передано до Суду. 29 січня 2002 року її було оголошено прийнятною.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшло сім суддів:

Жан-Поль **Коста** (Jean-Paul Costa, Франція), **голова**
Лукіс **Лукайдес** (Loukis Loucaides, Кіпр)
Корнеліу **Бірсан** (Corneliu Bîrsan, Румунія)
Карел **Юнґвірт** (Karel Jungwiert, Чехія)
Володимир **Буткевич** (Volodymyr Butkevych, Україна)
Вільгельміна **Томассен** (Wilhelmina Thomassen, Нідерланди)
Антонелла **Муларoні** (Antonella Mularoni, Сан-Марино),

а також Саллі **Долле** (Sally Dollé), **секретар секції**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Заявники, зокрема, стверджували, що було порушено їхні права, ґарантовані статтями 6 і 8, у зв'язку з розлученням їх з їхньою дитиною, яке було здійснено без будь-яких медичних підстав для цього і не було припинено одразу після того, як стало відомо про відсутність таких підстав. На думку п. Венема та пані Венема-Хейтінґ, порушення також відбулося у зв'язку з тим, що їх не залучили до вирішення питання про розлучення з дитиною.

Рішення Суду

Стаття 8

Суд погодився з тим, що при виникненні гострої потреби вжиття заходу для захисту дитини не завжди, через надзвичайний характер ситуації, є можливість залучити до вирішення відповідного питання осіб, під опікою яких перебуває дитина. Іноді, коли вважають, що такі особи становлять джерело безпосередньої небезпеки для дитини, залучати їх до такого процесу взагалі недоцільно.

Однак Суд мав переконатися, чи національні органи влади мали право вважати, що існуючі обставини були підставою для негайного позбавлення дитини батьківської опіки без будь-якого попереднього контакту чи обговорення з ними цього питання. Зокрема, належало встановити, чи були, до віддання дитини у фостерну сім'ю, ретельно проаналізовані можливі наслідки такого заходу для батьків і дитини.

Суд визнав, що не отримав достатнього пояснення, чому лікарі, причетні до справи, яку вела Рада з питань охорони дитинства, не могли

організувати зустріч із заявниками, щоб обговорити з ними свої питання і надати їм можливість довести відсутність підстав для занепокоєння, адже в разі необхідності вони могли б послатися на висновки своїх медичних експертів. Суд не визнав переконливим арґумент про те, що у випадку обговорення із заявниками цього питання з їхнього боку могла мати місце якась непередбачувана реакція. На думку Суду, такий виправдувальний арґумент, можливо, й доречний, не міг сам по собі вважатися достатнім для того, щоб позбавити батьків Кімберлі можливості взяти участь у вирішенні питання, яке мало для них надзвичайно важливе значення. Такий арґумент тим паче недостатній, якщо зважати на той факт, що безпосередньо перед виданням розпорядження про тимчасовий нагляд Кімберлі перебувала в цілковитій безпеці (у лікарні).

Під час вирішення питання про опіку заявники жодного разу не мали можливості вплинути на результат його вирішення — наприклад, спростувати достовірність інформації, яку було зібрано в їхній справі, або долучити до неї документи, отримані із власних джерел. Батьки Кімберлі дістали можливість висловитися лише 10 січня 1995 року, коли питання розглядав суддя у справах неповнолітніх. Тобто це відбулося тільки через шість днів після того, як суддя з розгляду справ неповнолітніх, керуючись неперевіреною інформацією Ради з питань охорони дитинства, видав розпорядження про тимчасовий нагляд і про розлучення Кімберлі з батьками, а також через чотири дні після того, як цей суддя видав розпорядження про віддання її у фостерну сім'ю. На той момент, коли батьків Кімберлі заслухали і надали їм можливість спростувати висунуті Радою з питань охорони дитинства підстави для занепокоєння, вже було вжито заходів, виправити які було нелегко з огляду на їх нагальний характер та на вік дитини.

На думку Суду, розпорядження про тимчасовий нагляд належало видавати лише після того, як батькам дитини було надано можливість висловити свою точку зору. Невиправдане позбавлення можливості взяти участь у вирішенні питання стосовно тимчасового нагляду становило позбавлення їх необхідного захисту прав, які ґарантує стаття 8 Конвенції, включаючи їхнє право на спростування необхідності такого заходу, на вжитті якого наполягала Рада з питань охорони дитинства. Слід зазначити, що на підставі саме цього розпорядження батьків невиправдано розлучили з дитиною на п'ять місяців і 18 днів. Визнавши, що рішення компетентних органів влади поставило заявників, без достатніх для цього підстав, у ситуацію доконаного факту, Суд постановив, що було допущено порушення статті 8.

Пункт 1 статті 6

Вважаючи, що скарги заявників, у яких вони посилалися на статтю 6 (які оголошено прийнятними), значною мірою збігалися з їхніми скаргами з посиланням на статтю 8, Суд визнав, що жодного питання за пунктом 1 статті 6 не постає.

644
17.12.2002

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВІ «А. ПРОТИ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА»

Сьогодні Європейський суд з прав людини письмово повідомив рішення[1] у справі «А. проти Сполученого Королівства» *(A. v. the United Kingdom)* (заява № 35373/97). Суд постановив:

— шістьма голосами проти одного, що порушення пункту 1 статті 6 (право на справедливий судовий розгляд) Європейської конвенції з прав людини допущено не було;

— шістьма голосами проти одного, що порушення статті 8 (право на повагу до приватного життя) допущено не було;

— одноголосно, що порушення статті 14 (заборона дискримінації), взятої у поєднанні зі статтею 6, допущено не було;

— шістьма голосами проти одного, що порушення статті 13 (право на ефективний засіб правового захисту) допущено не було.

(Рішення викладене лише англійською мовою).

1. Основні факти

А. — громадянка Сполученого Королівства, 1971 року народження, проживає в м. Брістолі *(Bristol)*. Це — молода чорношкіра жінка, яка має двох дітей.

У липні 1996 року депутат Парламенту, обраний у виборчому окрузі, одним з виборців якого є громадянка А., згадав її прізвище у своєму виступі під час обговорення муніципальної житлової політики в Парламенті Сполученого Королівства. Він повідомив, що її брат перебуває у в'язниці, назвав точну адресу її проживання і образливо висловився як про її поведінку, так і про поведінку її дітей, назвавши, зокрема, такі прояви, як завдання словесних образ, пропуск дітьми занять у школі, вчинення актів вандалізму, незаконний збут наркотиків. Характеризуючи

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колегія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колегія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

цю сім'ю, депутат вжив фразу «сусіди з пекла» *(neighbours from hell)*, яка згодом цитувалася в місцевій і національній пресі.

Пані А. стверджує, що жоден із фактів, наведених депутатом, так і не був підкріплений доказами чи підтверджений слідчими органами і що чимало таких обвинувальних заяв надійшло від її сусідів, яких спонукала до цього їхня расистська позиція і ворожість. Після цього виступу і спрямованих проти неї публікацій, які з'явилися в пресі, вона почала одержувати листи ворожого і расистського змісту. Через три тижні після згаданого виступу відповідному житловому товариству порекомендували в негайному порядку переселити громадянку А. та її дітей в інше місце. Зрештою, це й було зроблено в жовтні 1996 року, і тому діти мусили піти в іншу школу.

На виступ депутата поширювалися ґарантії абсолютного парламентського імунітету, передбаченого статтею 9 Білля про права 1689 року. Публікації у пресі, які висвітлювали згадані парламентські дебати, були під захистом ґарантії обмеженого імунітету. Така ґарантія надається, якщо публікація містить об'єктивну і точну інформацію, і втрачається лише у випадку, якщо інформацію опубліковано з неправомірним умислом або коли її автор знехтував питанням забезпечення її правдивості.

2. Процедура і склад Суду

Заяву подано до Європейської комісії з прав людини 13 січня 1997 року і 1 листопада 1998 року передано до Суду. 5 березня відбулося слухання, і того самого дня палата одноголосно визнала заяву прийнятною. Клопотання щодо участі у провадженні як треті сторони подали уряди Австрії, Бельгії, Нідерландів, Фінляндії, Франції, Ірландії, Італії та Норвегії.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшло сім суддів:

Жан-Поль **Коста** (Jean-Paul Costa, Франція), **голова**
Андраш **Бака** (András Baka, Угорщина)
Ніколас **Братца** (Nicolas Bratza, Британія)
Ґаукур **Йорундссон** (Gaukur Jörundsson, Ісландія)
Лукіс **Лукайдес** (Loukis Loucaides, Кіпр)
Корнеліу **Бірсан** (Corneliu Bîrsan, Румунія)
Міндія **Уґрекхелідзе** (Mindia Ugrekhelidze, Грузія),

а також Саллі **Долле** (Sally Dollé), **секретар секції**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

А. скаржилася, посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції, що, з огляду на абсолютний характер парламентського імунітету, її було позбавле-

но доступу до суду, де вона могла б захистити свою репутацію, і що при вчиненні позову про дифамацію вона не могла розраховувати на безоплатну правову допомогу. Вона також посилалася на статті 8, 13 та 14, стверджуючи, що зазнала дискримінації, якщо порівнювати її ситуацію із ситуацією іншої особи, стосовно якої такі самі висловлювання пролунали за обставин, коли згадана ґарантія не застосовувалася.

Рішення Суду

Пункт 1 статті 6

Парламентський імунітет

Суд зауважив, що парламентський імунітет, яким користувався депутат Парламенту в цій справі, служив забезпеченню законної мети — захисту свободи слова в Парламенті, а також забезпеченню принципу поділу законодавчої та судової влади.

Суд зазначив, що ґарантію парламентського імунітету, яка відповідає і втілює норми, загальновизнані державами — членами Ради Європи та Європейського Союзу, не можна в принципі вважати такою, що встановлює непропорційне обмеження на передбачене пунктом 1 статті 6 право доступу до суду. Як право доступу до суду є невід'ємною складовою передбаченої цією статтею ґарантії справедливого судового розгляду, так і наявність певних обмежень такого доступу має вважатися невід'ємною умовою цього права.

Суд зазначив, що депутатський імунітет членів Парламенту Сполученого Королівства у деяких аспектах є вужчим, ніж імунітет, яким користуються члени законодавчих органів у деяких європейських країнах. Зокрема, він поширюється лише на заяви, зроблені під час парламентських дебатів, які відбуваються в Палаті громад або в Палаті лордів, і не поширюється на висловлювання, зроблені поза межами Парламенту, навіть якщо вони відтворюють заяви, виголошені в Парламенті під час обговорення соціально значущих питань. Ґарантія імунітету так само не поширюється і на заяви депутата для преси, якщо їх було надруковано ще до парламентських дебатів, при цьому вона не діє навіть у випадку, якщо зміст цих заяв відтворено згодом під час самих дебатів.

До того ж ґарантія абсолютного імунітету надавалася депутатам Парламенту з метою захисту інтересів Парламенту в цілому, а не інтересів кожного окремого депутата, і це підтверджує той факт, що поза межами Парламенту ця ґарантія не діє. З іншого боку, імунітет, який захищає тих, хто висвітлює роботу Парламенту, а також імунітет, який надається особам, обраним до органів місцевої влади, має обмежений характер.

Суд зауважив, що особи, репутація яких постраждала через хибні наклепницькі заяви в Парламенті, не були зовсім позбавлені засобів правового захисту. Зокрема, якщо депутат Парламенту, обраний від їхнього

виборчого округу, робив образливі зауваження, вони, з метою домогтися його відмови від цих слів, могли подати клопотання до Палати громад через іншого депутата. У крайніх випадках Парламент має право покарати депутата, виступ якого був умисне спрямований на введення Парламенту в оману, як за неповагу до Парламенту. Загальний контроль за дебатами в кожній із палат здійснює її спікер. На думку Суду, всі ці чинники мали бути враховані при вирішенні питання пропорційності імунітету, яким користувався депутат Парламенту в цій справі.

З наведеного вище випливає, що застосовану в цій справі ґарантію абсолютного парламентського імунітету не можна вважати такою, що виходить за межі свободи розсуду, яка надається державам в обмеженні права особи на доступ до суду.

Суд погодився з твердженнями заявниці в тій частині, що обвинувальні висловлювання у виступі депутата на її адресу мали надзвичайно серйозний характер і були явно непотрібними в контексті обговорення питань муніципальної житлової політики. Особливо прикрим фактом було те, що депутат неодноразово назвав її ім'я та адресу. Суд визнав, що сумні наслідки виступу депутата для долі заявниці та її дітей були цілком передбачувані. Однак ці чинники не могли вплинути на висновок Суду стосовно пропорційності згаданого парламентського імунітету, оскільки встановлення винятків щодо такої ґарантії, застосування якої залежить від конкретних фактів кожної окремої справи, відчутно зашкодило досягненню поставленої законної мети. Отже, порушення пункту 1 статті 6 стосовно парламентського імунітету, яким користувався депутат, допущено не було.

Безоплатна правова допомога

Суд взяв до уваги, що, згідно з програмою *«Green Form»*, заявниця мала право на отримання, перш ніж учинити позов, безоплатної юридичної консультації, а з липня 1998 року могла найняти соліситора на підставі домовленості про винагороду у випадку виграшу справи. Це означало, що, програвши справу, вона мусила б сплатити пов'язані з цим витрати, але ж вона, перш ніж учинити позов, мала можливості оцінити такі ризики завдяки консультації згідно з програмою *«Green Form»*, якби звернулася по таку допомогу. Суд дійшов висновку, що відсутність можливості отримання безоплатної правової допомоги у разі вчинення позову про дифамацію у зв'язку із не захищеною імунітетом публікацією в пресі не позбавляла заявницю ефективного доступу до суду. Отже, порушення пункту 1 статті 6, у зв'язку з відсутністю безоплатної правової допомоги, допущено не було.

Стаття 8

Визнавши, що головні питання, які постають у зв'язку зі скаргою, поданою заявницею з посиланням на статтю 8, ті самі, що й питання, які постають у зв'язку з її скаргою на підставі пункту 1 статті 6, стосовно

парламентського імунітету її депутата, Суд постановив, що порушення статті 8 допущено не було.

Стаття 14

Суд зазначив, що скарга заявниці за статтею 14 порушує ті самі питання, які вже було розглянуто у світлі пункту 1 статті 6. У будь-якому разі, між тим, що було сказано під час парламентських дебатів, і змістом звичайної промови неможливо провести аналогію, яка давала б підстави для застосування статті 14. Отже, порушення статті 14 допущено не було.

Стаття 13

Суд нагадав, що ґарантії статті 13 не настільки широкі, щоб дозволяти позивачеві оспорювати Основний закон Договірної держави в національному органі на підставах, які суперечать Конвенції. З огляду на це, Суд постановив, що порушення статті 13 допущено не було.

Суддя Коста висловив окрему думку, яка збігається з позицією більшості, а суддя Лукайдес — окрему думку, яка не збігається з позицією більшості. Тексти окремих думок додано до судового рішення.

649
18.12.2002

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ У СПРАВІ «N.C. ПРОТИ ІТАЛІЇ»

Сьогодні Європейський суд з прав людини письмово повідомив рішення у справі «N.C. проти Італії» *(N.C. v. Italy)* (заява № 24952/94). Суд одноголосно постановив, що порушення пункту 5 статті 5 (право на свободу та особисту недоторканність) Європейської конвенції з прав людини допущено не було.

1. Основні факти

Заявник — N.C., громадянин Італії, 1951 року народження, проживає у Веленцано *(Velenzano)* (м. Барі *(Bari)*).

Заявник підозрювався у вчиненні правопорушень — у зловживанні посадовими повноваженнями та в корупції при виконанні обов'язків технічного директора, технічного та економічного консультанта, спеціального представника та довіреної особи компанії X. Його було заарештовано 3 листопада 1993 року. Як стверджували свідки, в обмін на неправдиві заяви, які Y, начальник містобудівного управління окружної ради м. Бріндісі *(Brindisi)*, зробив в інтересах компанії X, заявник нібито уповноважив Y виконувати обов'язки старшого інженера в рамках проекту дорожнього будівництва, а також обов'язки помічника проектного менеджера в будівництві нового слідчого ізолятора в Лечче *(Lecce)*.

Рішенням від 13 листопада 1993 року окружний суд м. Бріндісі відхилив клопотання заявника про звільнення з-під варти, посилаючись на існуючі «суттєві докази» його вини *(gravi indizi di colpevolezza)*; проте, взявши до уваги, що заявник не мав кримінальної судимості, суд задовольнив його альтернативне клопотання про переведення його під домашній арешт, видавши відповідне розпорядження. Після цього, посилаючись на те, що він уже залишив посаду технічного директора компанії X, заявник звернувся з клопотанням про скасування згаданого розпорядження, і 20 грудня 1993 року окружний суд м. Бріндісі видав наказ про його негайне звільнення.

Рішенням від 15 квітня 1999 року окружний суд м. Бріндісі виправдав заявника, визнавши, що стверджувані факти ніколи не мали місця *(perché il fatto non sussiste)*. 14 жовтня 1999 року це рішення стало остаточним.

2. Процедура і склад Суду

Заяву подано до Європейської комісії з прав людини 28 квітня 1994 року і передано до Суду 1 листопада 1998 року. 15 грудня 1998 року її

оголошено прийнятною, а 11 січня 2001 року Суд виніс рішення палати (друга секція), яким (чотири голоси проти трьох) визнав відсутність порушення пункту 5 статті 5 Конвенції. 4 квітня 2001 року заявник, посилаючись на статтю 43 (передання справ до Великої палати) Конвенції, звернувся з проханням передати справу на розгляд Великої палати, і 5 вересня 2001 року колегія Великої палати задовольнила це прохання.

Судове рішення постановлене Великою палатою, до складу якої увійшло сімнадцять суддів:

Люціус **Вільдхабер** (Luzius Wildhaber, Швейцарія), **Голова Суду**
Жан-Поль **Коста** (Jean-Paul Costa, Франція)
Ґеорґ **Ресс** (Georg Ress, Німеччина)
Ґаукур **Йорундссон** (Gaukur Jörundsson, Ісландія)
Елізабет **Палм** (Elisabeth Palm, Швеція)
Люціус **Кафліш** (Lucius Caflisch, Швейцарія)
Пранас **Куріс** (Pranas Kuris, Литва)
Іренеу **Кабраль Баррето** (Ireneu Cabral Barreto, Португалія)
Корнеліу **Бірсан** (Corneliu Bîrsan, Румунія)
Хосе **Касадеваль** (Josep Casadevall, Андорра)
Бостьян **Жупанчич** (Boštjan Župančič, Словенія)
Матті **Пеллонпя** (Matti Pellonpää, Фінляндія)
Ханна Софія **Ґрев** (Hanne Sophie Greve, Норвегія)
Андраш **Бака** (András Baka, Угорщина)
Снежана **Ботучарова** (Snejana Botoucharova, Болгарія)
Анатолій **Ковлер** (Anatoly Kovler, Росія)
Владиміро **Заґребельський** (Vladimiro Zagrebelsky, Італія),

а також Пол **Махоуні** (Paul Mahoney), **Секретар Суду**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Посилаючись на пункт 5 статті 5 Конвенції, заявник стверджував, що італійське законодавство не надавало йому права вимагати компенсацію за шкоду, якої він зазнав у зв'язку із запобіжним ув'язненням, що, на його думку, становило порушення пунктів 1 (c) і 3 статті 5 Конвенції.

Рішення Суду

Суд знову наголосив на тому, що передбачене пунктом 5 статті 5 право на відшкодування ґарантується за умови, що національний орган або конвенційні органи встановили наявність порушення одного з інших пунктів статті 5. Справа, що розглядається, не містить висновків національних органів про те, що запобіжне ув'язнення заявника чи його домашній арешт був незаконним і суперечив статті 5 Конвенції. Хоча заявник подав до Суду численні арґументи, доводячи, що заходи з позбавлення його свободи суперечили пунктам 1 (c) і 3 статті 5 Конвенції, Суд вважає, що немає необхідності з'ясовувати, чи було порушено

ці положення. Адже, навіть якщо припустити, що їх було порушено, очевидного факту порушення пункту 5 статті 5 у справі заявника немає.

Суд зауважив, що стаття 314 Кримінально-процесуального кодексу (КПК) Італії передбачає можливість вчинення позову про відшкодування будь-якою особою, яку було виправдано з огляду на відсутність доказів щодо стверджуваних фактів вчинення ним злочину чи стосовно того, що мало місце кримінальне правопорушення або стверджувані факти становлять порушення закону. У цій справі заявник мав можливість, одразу після того, як виправдувальне рішення стосовно нього стало остаточним, а саме — 14 жовтня 1999 року, вчинити позов із посиланням на статтю 314 КПК. Тобто італійська правова система надавала йому, причому з достатнім ступенем певності, право на відшкодування у зв'язку із його запобіжним ув'язненням.

Суд зважив на те, що після виправдання судом заявник мав можливість звернутися з вимогою відшкодування у зв'язку із запобіжним ув'язненням. При цьому йому не потрібно було доводити, що це ув'язнення було незаконним чи надмірно тривалим. Присуджуючи компенсацію, національні суди могли б виходити у своїх оцінках із того факту, що виправдання заявника судом означає, що його запобіжне ув'язнення було несправедливим *(ingiusta)*, незалежно від того, чи було воно незаконним. Суд визнав, що за цих обставин компенсація, яку мав одержати заявник згідно з КПК Італії, була нероздільною з будь-якою компенсацією, на яку він міг мати право згідно з пунктом 5 статті 5 Конвенції. З цього приводу Суд зауважив, що стаття 314 КПК не передбачає ніякої різниці між сумою компенсації, яка підлягає виплаті після виправдувального рішення, та сумою, яка має бути виплачена як відшкодування за незаконне запобіжне ув'язнення. Тому Суд постановив, що порушення пункту 5 статті 5 Конвенції допущено не було.

008
09.01.2003

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВАХ «L. ТА V. ПРОТИ АВСТРІЇ» ТА «S.L. ПРОТИ АВСТРІЇ»

Сьогодні Європейський суд з прав людини письмово повідомив два рішення[1] — у справі «L. та V. проти Австрії» *(L. and V. v. Austria)* (заяви № 39392/98 і 39829/98) та «S.L. проти Австрії» *(S.L. v. Austria)* (№ 45330/99). У кожній справі Суд одноголосно постановив:

— що допущено порушення статті 14 (заборона дискримінації), взятої у поєднанні зі статтею 8 (право на повагу до приватного життя) Європейської конвенції з прав людини;

— що немає необхідності розглядати скарги, подані з посиланням на взяту окремо статтю 8 Конвенції.

Згідно зі статтею 41 Конвенції (справедлива сатисфакція), Суд присудив:

— одноголосно — у справі L. та V. — 15 000 євро кожному із заявників як компенсацію за нематеріальну шкоду, а також 10 633,53 євро заявникові L. та 6500 заявникові V. — за судові витрати;

— чотирма голосами проти трьох — у справі S. L. — 5000 євро заявникові як компенсацію за нематеріальну шкоду та 5000 євро — за судові витрати.

(Рішення викладене лише англійською мовою).

1. Основні факти

G.L., A.V. та S.L., — громадяни Австрії, 1967, 1968 та 1981 року народження, відповідно. Перші двоє проживають у Відні, S.L. проживає в Бад-Ґаштайні *(Bad Gastein)*, Австрія.

G.L. — 8 лютого 1996 року реґіональний суд з кримінальних справ м. Відня *(Landesgericht für Strafsachen)* визнав його винним у вчиненні актів

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колеґія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колеґія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

гомосексуалізму стосовно підлітків і засудив його за статтею 209 Кримінального кодексу *(Strafgesetzbuch)*, за якою караються такі акти, вчинені дорослими чоловіками по відношенню до підлітків віком від 14 до 18 років з їхньої згоди. Його було засуджено до одного року ув'язнення, з відстроченням покарання на трирічний випробувальний строк. На підставі головним чином записів у щоденнику заявника, в якому він фіксував свої статеві контакти, суд визнав доведеним, що у період з 1989 по 1994 рік в Австрії та в деяких інших країнах заявник мав гомосексуальні стосунки, у вигляді орального сексу чи мастурбації, з багатьма підлітками віком від 14 до 18 років, особи яких не встановлено.

Згодом рішення суду стосовно правопорушень, учинених за кордоном, було скасовано і покарання заявника було зменшено до 11 місяців ув'язнення, з відстроченням покарання на трирічний випробувальний строк. Після апеляції заявника міру покарання було зменшено до восьми місяців.

27 травня 1997 року Верховний суд відхилив клопотання G.L. про визнання судового рішення таким, що не має законної сили. G.L. скаржився, що застосування статті 209 порушило його право на повагу до приватного життя та його право не зазнавати дискримінації. Він також просив перевірити конституційність статті 209.

A.V. — 21 лютого 1997 року реґіональний суд з кримінальних справ м. Відня визнав його, згідно зі статтею 209 Кримінального кодексу, винним у вчиненні актів гомосексуалізму стосовно підлітків та за одним пунктом обвинувачення у дрібному правопорушенні, пов'язаному з незаконним привласненням коштів. Його було засуджено до шести місяців ув'язнення, з відстроченням покарання на трирічний випробувальний строк. Суд визнав доведеним, що один раз мав місце випадок орального сексу A.V. з 15-річним підлітком.

22 травня 1997 року апеляційний суд м. Відня відхилив його апеляцію з питань права. Він також відхилив апеляцію заявника проти застосованої міри покарання.

S.L. — він почав усвідомлювати свою сексуальну орієнтацію, коли йому було 11-12 років. Тимчасом як інших хлопців приваблювали жінки, він усвідомив свій емоційний і сексуальний потяг до чоловіків, зокрема до тих, хто був старшим за нього. У 15 років він був упевнений у своїй гомосексуальній орієнтації.

S.L. стверджував, що він жив у сільській місцевості, де гомосексуалізм залишався під забороною. Він страждав від того, що мусив приховувати свою гомосексуальну орієнтацію і що — до досягнення 18 років — не міг вступити в реальні статеві контакти з дорослим партнером через побоювання піддати його ризикові притягнення до кримінальної відповідальності за статтею 209, у випадку чого він буде змушений давати показання як свідок стосовно найінтимніших аспектів свого

приватного життя, а також через побоювання зазнати публічної ганьби в разі розголосу його сексуальної орієнтації.

2. Процедура і склад Суду

Заяви подано до Європейської комісії з прав людини 20 червня 1997 року, 10 грудня 1997 року та 19 жовтня 1998 року, відповідно. 1 листопада 1998 року їх передано до Європейського суду з прав людини. 22 листопада 2001 року перші дві заяви оголошено частково прийнятними і третю заяву — прийнятною.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшло сім суддів:

Крістос **Розакіс** (Christos Rozakis, Греція), **голова**
Франсуаза **Тюлкен** (Françoise Tulkens, Бельгія)
Джованні **Бонелло** (Giovanni Bonello, Мальта)
Ніна **Важич** (Nina Vajić, Хорватія)
Снежана **Ботучарова** (Snejana Botoucharova, Болгарія)
Анатолій **Ковлер** (Anatoly Kovler, Росія)
Елізабет **Штайнер** (Elisabeth Steiner, Австрія),

а також Серен **Ньєльсен** (Søren Nielsen), заступник секретаря секції.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Заявники, зокрема, стверджували, що збереження чинності статті 209 — так само, як і визнання їх винними (лише у справі L. та V.) за цією статтею, — було порушенням їхнього права на повагу до приватного життя і становило дискримінацію. При цьому вони посилалися на статті 8 і 14 Конвенції.

Рішення Суду

Статті 8 і 14

Суд взяв до уваги те, що після ухвалення Конституційним судом рішення від 21 червня 2002 року статтю 209 Кримінального кодексу Австрії 10 липня 2002 було скасовано поправкою, яка набрала чинності 14 серпня 2002 року. Проте ця поправка не призвела до будь-яких змін у вироках, винесених у справах заявників L. та V., яких було засуджено за цією статтею. Щодо справи заявника S.L., Суд нагадав, що стаття 209 заважала заявникові мати будь-які статеві стосунки відповідно до своєї орієнтації. Тому Суд визнав, що збереження чинності статті 209 безпосередньо зачіпало права заявника, поки йому не виповнилося 18 років. Суд зауважив, що в рішенні Конституційного суду не йшлося про визнання необхідності відшкодування за стверджувані порушення Конвенції, не кажучи вже про те, що воно не передбачало ніякого відшкодування за такі порушення і не розв'язувало даної проблеми.

Суд зауважив, що в попередніх справах, на які посилався Уряд Австрії, маючи на увазі статтю 209, Європейська комісія з прав людини не встановила наявності будь-якого порушення статті 8 або 14. Однак, як Суд неодноразово наголошував, Конвенція — це живий інструмент, який необхідно тлумачити у світлі умов сьогодення. Питання, яке має при цьому вирішальне значення, полягає в тому, чи існувало об'єктивне й розумне виправдання необхідності запобігання статевим стосункам між підлітками чоловічої статі віком від 14 до 18 років та дорослими чоловіками, тоді як такої необхідності немає ані щодо подібних стосунків між підлітками жіночої статі у такому самому віці з дорослими чоловіками, ані щодо їхніх стосунків із жінками. З цього приводу Суд, як і раніше, зазначив, що межі свободи розсуду, яка зберігається за відповідною країною, можуть бути різними, залежно від обставин. Одним із чинників, які мають враховуватися при цьому, може бути подібність або відмінність у законах країн, які ратифікували Конвенцію. Суд зауважив, що в цьому контексті в європейських країнах надалі міцнішає єдність у тому, що стосовно різностатевих та одностатевих (лесбійських і гомосексуальних) стосунків необхідно встановлювати однаковий шлюбний вік.

Уряд посилався на рішення Конституційного суду від 3 жовтня 1989 року, який вважав статтю 209 необхідною для того, щоб запобігти «небезпечному впливові» з боку «гомосексуального досвіду на статевий розвиток хлопчиків підліткового віку». З іншого боку, під час парламентських дебатів у 1995 році стосовно можливого скасування статті 209 переважна більшість експертів, які виступили в парламенті, висловила однозначну підтримку встановлення однакового шлюбного віку, зазначаючи зокрема, що з досягненням статевої зрілості сексуальна орієнтація здебільшого вже сформована, тобто вони доводили хибність концепції, за якою гомосексуалісти «вербують» хлопчиків підліткового віку у своє коло. У листопаді 1996 року, незважаючи на поінформованість про ці зміни в науковому підході до згаданої проблеми, парламент вирішив не скасовувати статтю 209 Кримінального кодексу. Це сталося незадовго до винесення судового вироку у справі L. та V.

Суд вважав, що, оскільки стаття 209 втілювала упереджене ставлення з боку різностатевої більшості щодо одностатевої меншості, така неґативна позиція не може сама по собі служити достатнім виправданням відмінності у підходах, так само, як подібна неґативна позиція по відношенню до осіб іншої раси, походження чи з іншим кольором шкіри.

Визнавши, що Уряд Австрії не навів переконливих і вагомих підстав для виправдання збереження чинності статті 209 або засудження заявників, яке мало місце у справі L. та V., Суд постановив, що в обох справах було допущено порушення статті 14, взятої у поєднанні зі статтею 8. Суд вважає, що немає необхідності з'ясовувати, чи було допущено порушення статті 8, взятої окремо.

016
14.01.2003

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВІ «K.A. ПРОТИ ФІНЛЯНДІЇ»

Сьогодні Європейський суд з прав людини письмово повідомив рішення[1] у справі «K.A. проти Фінляндії» *(K.A. v. Finland)* (заява № 27751/95).

Суд одноголосно постановив:

— що допущено порушення статті 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя та до житла) Європейської конвенції з прав людини, у зв'язку з невжиттям достатніх заходів для возз'єднання сім'ї заявника;

— що віддання дітей заявника під опіку та залучення заявника у процес прийняття відповідного рішення не містили ознак порушення статті 8.

Згідно зі статтею 41 Конвенції (справедлива сатисфакція), Суд присудив заявникові 8000 євро як компенсацію за моральну шкоду та 11 219,96 євро за судові витрати.

(Рішення викладене лише англійською мовою).

1. Основні факти

Заявник — громадянин Фінляндії, 1951 року народження. Він та його дружина S. мають трьох дітей: K., A. та J., 1980, 1981 та 1986 року народження, відповідно.

S. страждає на психічні розлади, достроково звільнена на пенсію. 28 січня 1992 року до Управління соціального забезпечення відповідного міста звернулася приватна особа, яка повідомила про свої підозри стосовно того, що діти заявника зазнають сексуальних посягань з боку батьків.

Із 24 по 29 лютого 1992 року J. перебував у дитячому відділі центральної лікарні, де провели дослідження його розвитку. При цьому ніяких ознак того, що він зазнав сексуальних посягань, виявлено не бу-

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колегія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колегія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

ло. 16 березня 1992 року до органу соціального забезпечення надійшло повідомлення з дитячого садка, який відвідував J., про реґресію цієї дитини, що мала місце після перебування J. удома з матір'ю протягом тижня після лікарні. Також стверджувалося, що подібна реґресія спостерігалася щоразу після того, як він проводив триваліші періоди вдома.

Із 27 по 30 квітня 1992 року до органу соціального забезпечення надійшло ще три повідомлення, у яких висловлювалися підозри стосовно сексуальних посягань з боку S. по відношенню до дітей. Стверджувалося, що діти дивляться порнографічні фільми, що S. ходить по дому майже оголена і що в розмовах з дітьми і про дітей вона вживає сексуально відверту лексику. Крім того, нібито щодня батьки випивали велику кількість пива.

25 травня 1992 року працівники соціальної служби, шкільний працівник з питань соціального забезпечення та шкільна медсестра провели бесіду з K. і A. у присутності їхніх батьків. Як свідчить запис, зроблений шкільним працівником з питань соціального забезпечення у документах згаданого органу соціального забезпечення, дочки підтвердили підозри стосовно сексуальних посягань, тоді як батьки це заперечували.

Батьки погодилися на обстеження дітей у дитячому психіатричному відділі центральної лікарні.

12 червня 1992 року видано надзвичайні розпорядження про віддання дітей під державну опіку. Підставою для цього була стаття 18 Закону про охорону дитинства (*lastensuojelulaki, barnskyddslagen* 683/1983), а мета полягала в забезпеченні завершення розслідування за стверджуваними фактами кровозмішення та розтління.

15 червня 1992 року батьків запросили до дитячого психіатричного відділу, де з ними провів бесіду лікар H.L. Розмова відбувалася з використанням так званого «однобічного дзеркала», за яким перебували двоє психологів, що здійснювали нагляд за дітьми, лікар та медсестра з дитячого відділу лікарні, дитяча медсестра з дитячого будинку, працівник соціальної служби та медсестра з дитячої психіатричної клініки, а також відповідальна за цю справу посадова особа з органу соціального забезпечення. На магнітофонну плівку розмову не записували. Батьків попередили про виявлені очевидні докази сексуальних посягань з боку батьків по відношенню до дівчат, зловживання алкоголем та насильства, яке батьки чинили вдома по відношенню до дітей. Батьки заперечували факти сексуальних посягань і, на думку членів цієї робочої групи, не усвідомлювали серйозності ситуації.

6 липня 1992 року, під час розмови з працівниками соціальної служби, батьки заявили про свою незгоду з тим, що дітей віддали під державну опіку. 13 липня 1992 року Рада соціального забезпечення заслухала батьків, які заперечили стверджувані факти сексуальних посягань та відсутність батьківської турботи про дітей. Того самого дня Рада

ухвалила рішення про збереження чинності розпорядження про опіку. Батьки оскаржили це рішення, але безуспішно.

План заходів з опіки було переглянуто на зустрічі 7 грудня 1992 року, на якому були присутні батьки. Батьки бачилися зі своїми дітьми тричі на тиждень, і дітям призначили психотерапевтичне лікування. Батьки заперечували проти альтернативи віддання дітей у фостерну сім'ю. 26 лютого 1993 року в присутності заявника знову було переглянуто план заходів з опіки. Побачення між дітьми та батьками проводилися надалі тричі на тиждень, а у вихідні дні діти тричі перебували у родичів. Заявник і далі був проти фостерної опіки. 5 квітня 1993 року в присутності батьків знову було переглянуто план заходів з опіки. Згодом, 5 травня 1993 року, батьків повідомили, що 1 липня 1993 року їхніх дітей віддадуть у фостерну сім'ю і що вони не зможуть бачитися з ними у період від названої дати і до жовтня-листопада 1993 року. Після цього мали відбутися чотири зустрічі на рік. 16 червня 1993 року Рада соціального забезпечення вирішила помістити дітей під фостерну опіку і ухвалила новий план відповідних заходів. Заявник оскаржив це рішення, але безуспішно. Також було відхилено його клопотання про припинення державної опіки над дітьми.

Із досягненням K. і A. повноліття — 8 травня 1998 року та 30 травня 1999 року, відповідно, — розпорядження про державну опіку над ними втратило чинність.

28 лютого 2000 року батьки звернулися з клопотанням про припинення державної опіки над J., але клопотання було відхилено.

Ніякого поліційного розслідування за фактами гаданого кровозмішення та сексуальних посягань стосовно дітей заявника не проводилося, і орган соціального забезпечення ніколи не звертався з клопотанням про проведення такого розслідування.

2. Процедура і склад Суду

Заяву подано до Європейської комісії з прав людини 6 березня 1995 року і передано до Суду 1 листопада 1998 року. 25 січня 2001 року її було оголошено прийнятною.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшло сім суддів:

Ніколас **Братца** (Nicolas Bratza, Британія), **голова**
Матті **Пеллонпя** (Matti Pellonpää, Фінляндія)
Антоніо **Пастор Рідруехо** (Antonio Pastor Ridruejo, Іспанія)
Елізабет **Палм** (Elisabeth Palm, Швеція)
Марк **Фішбах** (Marc Fischbach, Люксембург)
Хосе **Касадеваль** (Josep Casadevall, Андорра)
Станіслав **Павловський** (Stanislav Pavlovschi, Молдова),

а також Франсуаза **Елан-Пассо** (Françoise Elens-Passos), **заступник секретаря секції**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Заявник скаржився, що віддання його дітей під опіку, а також те, як вирішувалося це питання і як здійснювалася державна опіка, становили порушення статті 8 Конвенції.

Рішення Суду

Стаття 8

а. Віддання дітей під державну опіку

Суд погодився з тим, що надзвичайні розпорядження, видані в червні 1992 року, ґрунтувалися на достатньо ретельному аналізі наслідків для батьків і для дітей з боку прийнятих на самому початку рішень стосовно державної опіки над дітьми, а також врахували можливе альтернативне розв'язання цієї проблеми. Крім того, заявник достатньою мірою брав участь у вирішенні цього питання. Зокрема, навіть якщо припустити, що у зв'язку з обставинами, які склалися, від нього не можна було очікувати звернення до місцевого органу з питань безоплатної правової допомоги з метою забезпечення належної участі у розв'язанні даної проблеми, матеріали справи свідчать про те, що органи влади і суди все ж таки вжили всіх необхідних заходів, щоб його участь у вирішенні цього питання була якомога ефективнішою.

Щодо звичайних розпоряджень про опіку від 13 липня 1992 року, Суд зазначив, що 6 липня 1992 року, ще до видання цих розпоряджень, заявникові було надано можливість зустрітися з працівником соціальної служби, який вислухав його. Хоча заявникові не розкрили особи тих, хто заявив Управлінню соціального забезпечення про свої підозри стосовно сексуальних посягань, він все ж таки мав змогу ознайомитися з матеріалами, підготовленими для вирішення проблеми з опікою над дітьми.

До того ж 13 липня 1992 року кожного з батьків персонально заслухала Рада соціального забезпечення, яка також одержала від них чотири письмові подання. Отже, батькам були відомі підстави, на яких було видано заплановані звичайні розпорядження про опіку.

Суд також зважив на те, що заявник мав можливість оскаржити згадані розпорядження і скористався нею. Він також мав змогу подати свої зауваження стосовно подання, яке надійшло в апеляційному провадженні до адміністративних судів від Ради соціального забезпечення. Крім того, він мав змогу достатньою мірою зрозуміти те вирішальне значення, яке Рада соціального забезпечення та адміністративні суди надавали матеріалам, на підставі яких вони подовжували строк чинності

звичайних розпоряджень про опіку. Отже, заявник достатньою мірою був залучений у вирішення проблеми опіки над його дітьми.

З огляду на це, Суд дійшов висновку, що порушення статті 8 допущено не було ані у зв'язку з підставами видання розпоряджень про опіку в 1992 році, ані у зв'язку із залученням заявника у вирішення цієї проблеми.

b. Виконання заходів з державної опіки і стверджувана відмова її припинення

Суд встановив, що упродовж багатьох років перебування дітей під опікою орган соціального забезпечення не докладав ніяких значних і наполегливих зусиль, щоб сприяти можливості возз'єднання сім'ї. Обмеженість контакту між природними батьками та їхніми дітьми, а також непроведення органом соціального забезпечення добросовісного і достатньо реґулярного перегляду таких обмежень зовсім не сприяли можливому возз'єднанню сім'ї, а лише заважали цьому.

Виявилося, що орган соціального забезпечення та адміністративні суди не налаштовані розглядати возз'єднання сім'ї як серйозну альтернативу; натомість вони вважали, що діти потребуватимуть довгострокової державної опіки у фостерній сім'ї. Суворі обмеження, встановлені стосовно права заявника на побачення з дітьми, свідчили про намір органу соціального забезпечення зміцнити зв'язки між дітьми та фостерною сім'єю, а не сприяти возз'єднанню сім'ї.

Суд взяв до уваги, що під час заслуховування дочки K. 4 липня 1992 року можливість повернення її батькам як альтернатива не розглядалася. У своїх розпорядженнях від 13 липня 1992 року Рада соціального забезпечення зазначила, що діти потребуватимуть довгострокової державної опіки. Влаштування дітей у фостерній сім'ї планувалося щонайпізніше на лютий 1993 року. При цьому вислухали думку самих дітей — яким на той час виповнилося 12, 11 та вісім років, відповідно, — стосовно такої альтернативи, тоді як остаточну апеляцію заявника проти цих розпоряджень про опіку Верховний адміністративний суд на той час іще не розглянув, а заявник, очікуючи на результати розгляду апеляції, прямо заявив про свою незгоду з віддаванням дітей у фостерну сім'ю. Очевидним фактом є те, що у квітні 1993 року, коли апеляцію вже було відхилено і коли знову заслуховували дітей, можливість їхнього повернення до заявника не розглядалася як альтернатива.

Нарешті, Суд взяв до уваги запис, зроблений 18 квітня 1994 року провідним працівником соціальної служби в матеріалах справи, де зазначалося, що розірвання шлюбу, запропоноване заявником на підтримку свого прохання припинити державну опіку, нічого не може змінити, оскільки дітей віддали під «довгострокову» опіку «до досягнення ними повноліття».

Суд дійшов висновку, що у зв'язку з невжиттям органами влади достатніх заходів для возз'єднання заявника та його дітей — починаючи з оцінки фактів, які, на його думку, свідчили про поліпшення ситуації з кінця 1993 року, — було допущено порушення статті 8. Зважаючи на цей висновок, Суд вирішив, що немає необхідності з'ясовувати, чи був заявник достатньою мірою залучений у вирішення питання стосовно його клопотання про припинення державної опіки, або встановлювати, чи були виправдані обмеження стосовно доступу до дітей.

046
28.01.2003

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВІ «ПЕК ПРОТИ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА»

Сьогодні Європейський суд з прав людини письмово повідомив рішення[1] у справі «Пек проти Сполученого Королівства» *(Peck v. the United Kingdom)* (заява № 44647/98). Суд одноголосно постановив:

— що допущено порушення статті 8 (право на повагу до приватного життя) Європейської конвенції з прав людини;

— що допущено порушення статті 13 (право на ефективний засіб правового захисту), взятої у поєднанні зі статтею 8.

Згідно зі статтею 41 Конвенції (справедлива сатисфакція), Суд присудив заявникові 11 800 євро як компенсацію за нематеріальну шкоду та 18 075 євро за судові витрати.

(Рішення викладене лише англійською мовою).

1. Основні факти

Заявник — Джеффрі Денніс Пек *(Geoffrey Dennis Peck)*, громадянин Сполученого Королівства, 1955 року народження, проживає у графстві Ессекс *(Essex)*.

Увечері 20 серпня 1995 року, перебуваючи в депресивному стані, п. Пек самотньо йшов уздовж Брентвудської вулиці *(Brentwood High Street)*. Маючи при собі кухонний ніж, він вчинив спробу самогубства, перерізавши вени на зап'ястях. У той момент він не знав, що потрапив в об'єктив відеокамери кабельного телеспостереження *(CCTV)*, яку в цьому місці встановила Рада Брентвудського району.

Того, як заявник розрізав собі вени, на знятих камерою кадрах видно не було; оператор лише попередив про людину з ножем у руках. Про це було повідомлено поліцію. Співробітники поліції прибули на місце події, де у заявника відібрали ніж, надали йому медичну допомогу і доправили

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колегія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колегія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

його до поліційної дільниці. Там, згідно із Законом 1983 про охорону психічного здоров'я, його взяли під варту. Він пройшов обстеження та лікування, і без стягнення плати його звільнили з-під варти, після чого співробітники поліції припровадили його додому.

9 жовтня 1995 року Рада опублікувала статтю під назвою «Завдяки спільним діям оператора *CCTV* і поліції відвернуто потенційно небезпечну ситуацію». Обличчя заявника при цьому спеціальною діафрагмою не закривали. У статті йшлося про те, що людину побачили з ножем у руці, і було видно, що вона чимось зажурена, але поведінка її не була зухвалою; що про це повідомили поліцію, яка відібрала у людини ніж і доправила її до поліційної дільниці, де її допитали і надали допомогу.

12 жовтня 1995 року фото заявника на місці події передрукувала газета *«Brentwood Weekly News»*, ілюструючи статтю про використання та переваги системи кабельного відеоспостереження. Обличчя заявника на фотографії знову не було замасковано.

13 жовтня 1995 року в місцевій газеті *«Yellow Advertiser»*, тираж якої становить приблизно 24 000 примірників, з'явилася стаття під назвою *«Gotcha»* («захоплений в об'єктив»). Стаття супроводжувалася фотографією заявника, надрукованою з відеоплівки, знятої камерою телеспостереження. У статті йшлося про заявника, що він був з ножем, але його зупинили і запобігли виникненню потенційно небезпечної ситуації. У статті було зазначено, що заявника звільнили з-під варти без стягнення будь-якої плати. Ту саму фотографію використали 16 лютого 1996 року в наступній газетній статті під назвою *«Eyes in the sky triumph»*. Як свідчать матеріали справи, кілька людей упізнали на фотографії заявника.

17 жовтня 1995 року деякі кадри згаданої плівки було використано в передачі місцевого телеканалу *«Anglia Television»*, коло глядачів якої становить приблизно 350 000. На усне прохання Ради, обличчя заявника закрили діафрагмою.

Десь наприкінці жовтня чи в листопаді 1995 року заявникові стало відомо про те, що він потрапив в об'єктив камери *CCTV* і що кадри знятої плівки було оприлюднено, — про це йому сказала сусідка, яка бачила його в телепередачі. Він не вчиняв позову, оскільки ще перебував у стані тяжкої депресії.

Згадану відеоплівку також було надано продюсерам телесеріалу *«Crime Beat»* компанії Бі-Бі-Сі, що транслювався по національному телебаченню приблизно для 9,2 мільйона глядачів. Рада усно висунула кілька вимог — зокрема, щоб на відеоплівці нікого не можна було ідентифікувати і щоб усі обличчя були закриті діафрагмою.

Однак анонс серіалу *«Crime Beat»* містив епізод, у якому обличчя заявника взагалі не закрили. Після того як знайомі заявника сказали йому, що бачили його 9 березня 1996 року в анонсі, він звернувся до

Ради зі скаргою на передачу, що мала вийти в ефір. Рада звернулася до продюсерів, і вони підтвердили, що діафрагмою обличчя заявника закрили в основній передачі. 11 березня кадри, зняті відеокамерою спостереження, показали в серіалі *«Crime Beat»*. І хоч обличчя заявника в основній передачі було закрите, знайомі і члени його сім'ї впізнали його.

Після цього заявник кілька разів виступив у засобах масової інформації з протестом проти оприлюднення відеоплівки і фотографій.

25 квітня 1996 року заявник звернувся зі скаргою до Комісії мовних стандартів *(BSC)*, посилаючись, зокрема, на телепрограму *«Crime Beat»* і стверджуючи, що його право на недоторканність приватного життя було невиправдано порушено та що він зазнав несправедливого і неправомірного поводження. 13 червня 1997 року Комісія *BSC* задовольнила обидві скарги. 1 травня 1996 року заявник звернувся до Комісії з питань незалежного телемовлення *(ITC)* зі скаргою на телеканал *«Anglia Television»*. *ITC* визнала, що обличчя заявника не було затемнене достатнім чином і що кодекс *ITC* було порушено. Однак ніяких подальших заходів вжито не було з огляду на те, що телеканал *«Anglia Television»* визнав згаданий факт і вибачився. 17 травня 1996 року заявник безуспішно звертався зі скаргою на статті в *«Yellow Advertiser»* до Комісії з розгляду скарг проти преси *(PCC)*.

23 травня 1996 року він звернувся до Високого суду по дозвіл подати клопотання про перевірку судом законності оприлюднення матеріалів *CCTV* Радою. Це його прохання та подальше прохання дозволити оскарження в апеляційному суді було відхилено.

2. Процедура і склад Суду

Заяву подано до Європейської комісії з прав людини 22 квітня 1995 року і 1 листопада 1998 року передано до Суду. 15 травня 2001 року її було оголошено прийнятною.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшло сім суддів:

Матті **Пеллонпя** (Matti Pellonpää, Фінляндія), **голова**
Ніколас **Братца** (Nicolas Bratza, Британія)
Антоніо **Пастор Рідруехо** (Antonio Pastor Ridruejo, Іспанія)
Марк **Фішбах** (Marc Fischbach, Люксембург)
Райт **Марусте** (Rait Maruste, Естонія)
Станіслав **Павловський** (Stanislav Pavlovschi, Молдова)
Лех **Ґарлицький** (Lech Garlicki, Польща),

а також Майкл **О'Бойл** (Michael O'Boyle), **секретар секції**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Заявник скаржився на оприлюднення в засобах масової інформації відеоматеріалів, у зв'язку з чим його фотографії з'явилися в пресі і пе-

редавалися повсюдно телевізійними каналами. Він також скаржився, що не мав ефективного засобу правового захисту. При цьому він посилався на статті 8 і 13 Конвенції.

Рішення Суду

Стаття 8

Суд зауважив, що після оприлюднення матеріалів *CCTV* кадри, на яких був заявник, стали об'єктом перегляду не лише для випадкових перехожих і тих, хто займається таким спостереженням з метою забезпечення безпеки. Це оприлюднення набуло такого масштабу, якого заявник жодним чином не міг очікувати. Отже, оприлюднення Радою згаданих матеріалів становило серйозне втручання у право заявника на повагу до приватного життя.

Суд визнав, що Рада не мала відповідних і достатніх підстав для безпосереднього оприлюднення нею в газеті *«CCTV News»* фотографій заявника без його попередньої згоди і без маскування його обличчя на фото, як не мала і підстав для оприлюднення цих кадрів у засобах масової інформації, не потурбувавшись при цьому про всі можливі заходи щодо маскування обличчя заявника. З огляду на необхідність запобігання злочинам та на умови, за якими здійснюється оприлюднення, такі питання мають вирішуватися з дотриманням особливої пильності та обережності.

Суд також визнав, що виступи, які заявник з власної волі зробив у ЗМІ, не применшили серйозності згаданого втручання і не зменшили потреби в обережному та уважному підході до оприлюднення таких матеріалів. Відбулося серйозне втручання у право заявника на приватне життя — він виявився потерпілим у зв'язку з оприлюдненням інформації про нього в національних та місцевих ЗМІ. Тому не можна докоряти йому за те, що після оприлюднення плівки він сам намагався привернути до себе увагу, виступаючи в ЗМІ зі скаргою на ці неправомірні дії. Отже, Суд визнав, що оприлюднення Радою матеріалів *CCTV* в газеті *«CCTV News»*, у передачах *«Anglia Television»* та Бі-Бі-Сі було здійснене без забезпечення достатніх ґарантій, і тому становило непропорційне і невиправдане втручання у приватне життя заявника, на порушення статті 8.

З огляду на цей висновок, Суд вважає, що немає необхідності в окремому розгляді інших скарг заявника, поданих з посиланням на статтю 8.

Стаття 13 у поєднанні зі статтею 8

Суд встановив, що розгляд судом законності згаданих дій не надав заявникові ефективного засобу правового захисту стосовно порушення його права на повагу до приватного життя.

Крім того, відсутність у *BSC* та *ITC* правоможності присудити компенсацію заявникові означає, що ці органи не могли надати йому ефективний засіб правового захисту. Правоможність *ITC* накласти штраф на відповідну телевізійну компанію не можна вважати присудженням заявникові компенсації за шкоду. І хоча про оприлюднення Радою згаданих матеріалів заявникові стало відомо ще до виходу статті в *«Yellow Advertiser»* у лютому 1996 року і до випуску в ефір телепередач компанією Бі-Бі-Сі, ані *BSC*, ані Комісія з розгляду скарг проти преси не були правоможні запобігти таким публікаціям чи передачам.

Суд також визнав, що стосовно розголошення у відповідний час конфіденційної інформації заявник не мав захищеного позовом засобу правового захисту.

Отже, дійшовши висновку про відсутність у заявника ефективного засобу правового захисту у зв'язку з порушенням його права на повагу до приватного життя, Суд встановив, що було порушено статтю 13.

059
30.01.2003

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВАХ «КОРДОВА ПРОТИ ІТАЛІЇ»

Сьогодні Європейський суд з прав людини письмово повідомив два рішення[1] у справах «Кордова проти Італії» *(Cordova v. Italy)* (заяви № 40877/98 та 45649/99). Стосовно обох заяв Суд одноголосно постановив:

— що було допущено порушення пункту 1 статті 6 Європейської конвенції з прав людини (право на доступ до суду);

— що розглядати скаргу заявника, подану з посиланням на статтю 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту) необхідності немає; і

— що з'ясовувати, чи було допущено порушення статті 14 Конвенції (заборона дискримінації), необхідності немає.

Згідно зі статтею 41 Конвенції (справедлива сатисфакція), як у першій, так і в другій справах Суд присудив заявникові 8000 євро як компенсацію за нематеріальну шкоду. Щодо судових витрат, він присудив заявникові 8745 у першій та 5000 євро у другій справі.

(Рішення викладене лише французькою мовою).

1. Основні факти

Аґостіно Кордова *(Agostino Cordova)* — громадянин Італії, 1936 року народження, проживає в м. Неаполі *(Naples)*. У період, який розглядається, він був прокурором у м. Палмі *(Palmi)*.

Справа Кордови (№ 1) (№ 40877/98). Заява стосується подій, які відбулися в 1993 році під час розслідування — одного із службових завдань заявника. Особа, стосовно якої проводилося розслідування, мала ділові стосунки з Франческо Коссіґою *(Francesco Cossiga)*, колишнім президентом Італії, який став «довічним сенатором». Пан Коссіґа надіслав заявникові кілька уїдливих листів і кілька подарунків у вигляді

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колеґія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колеґія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

іграшок. Заявник вирішив, що це завдало шкоди його честі та репутації, і порушив проти п. Коссіґи обвинувачення в кримінальному правопорушенні. Пана КоссіҐу було притягнуто до судової відповідальності за образу посадової особи. У червні 1997 року заявник звернувся з клопотанням про участь у справі на правах цивільної сторони.

Сенат визнав, що на дії, в яких обвинувачували п. КоссіҐу, поширюється ґарантія імунітету, передбачена пунктом 1 статті 68 Конституції Італії, оскільки відповідні думки Коссіґа висловлював під час виконання своїх обов'язків як депутат парламенту.

Керуючись цим положенням, маґістрат м. Мессіни *(Messina)* постановив, що підстав для порушення справи немає. Заявник звернувся до прокурора з клопотанням про оскарження цього рішення, але прокурор відхилив його, посилаючись на те, що зазначені Сенатом підстави не можна вважати нелогічними чи явно необґрунтованими.

Справа Кордови (№ 2) (№ 45649/99). Заява стосується зауважень, які зробив Вітторіо Сґарбі *(Vittorio Sgarbi)*, депутат італійського парламенту, на двох зборах виборців у 1994 році. Виступаючи на зборах, п. Сґарбі висловив на адресу заявника образливі зауваження. Заявник порушив обвинувачення в кримінальному правопорушенні — дифамації за обтяжливих обставин — і звернувся з клопотанням про участь у справі на правах цивільної сторони.

Пана Сґарбі було засуджено до двох місяців ув'язнення. Від нього також зажадали компенсувати завдану шкоду. Маґістрат визнав, що свої зауваження п. Сґарбі робив не під час виконання своїх обов'язків депутата парламенту, і тому ґарантія імунітету, передбачена пунктом 1 статті 68 Конституції, не застосовується. Апеляцію обвинуваченого проти цього рішення було відхилено. Тоді він оскаржив вирок у Касаційному суді, який вирішив тимчасово припинити судове провадження і передати справу до Палати депутатів. Палата депутатів висловила думку, що згадані зауваження п. Сґарбі зробив під час виконання своїх посадових обов'язків. 6 травня 1998 року Касаційний суд скасував рішення суду першої інстанції та апеляційного суду, зазначивши, що широке тлумачення поняття «обов'язки депутата парламенту», яке, на думку Палати депутатів, охоплює всі дії політичного характеру, вчинені депутатом навіть поза межами парламенту, не можна вважати таким, що явно суперечить духові Конституції.

У своїх ухвалах від 13 червня 2002 року стосовно прийнятності заяв палата зазначила, що основне питання, порушене в заявах, полягає в тому, чи здійснив заявник своє право на доступ до суду, яке ґарантує йому пункт 1 статті 6 Конвенції.

2. Процедура і склад Суду

Заяви подано до Європейської комісії з прав людини 26 березня 1998 року та 31 жовтня 1998 року, а 1 листопада 1998 року передано до

Суду. 13 червня 2002 року двома ухвалами їх було оголошено прийнятними. Слухання у цих двох справах відбулося 17 жовтня 2002 року.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшло сім суддів:

Крістос **Розакіс** (Christos Rozakis, Греція), **голова**
Джованні **Бонелло** (Giovanni Bonello, Мальта)
Франсуаза **Тюлкен** (Françoise Tulkens, Бельгія)
Ніна **Важич** (Nina Vajić, Хорватія),
Снежана **Ботучарова** (Snejana Botoucharova, Болгарія)
Анатолій **Ковлер** (Anatoly Kovler, Росія)
Владиміро **Заґребельський** (Vladimiro Zagrebelsky, Італія),

а також Серен **Ньєльсен** (Søren Nielsen), **заступник секретаря секції**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий судовий розгляд) та статтю 13 (право на ефективний засіб правового захисту), заявник скаржився, що розгляд його справи маґістратом м. Мессіни та Касаційним судом був несправедливим. Посилаючись на статтю 14 (заборона дискримінації), він також скаржився на відмінність у ступені свободи вираження поглядів, якою користуються п. Коссіґа та п. Сґарбі.

Рішення Суду

Пункт 1 статті 6

Європейський суд з прав людини взяв до уваги те, що, у зв'язку з дифамацією, яку, як стверджує заявник, допустили два депутати парламенту, він подав проти них скаргу і звернувся з проханням взяти участь у подальшому кримінальному провадженні на правах цивільної сторони. Отже, це провадження стосувалося цивільного права, про порушення якого заявник стверджував, а саме: право мати хорошу репутацію.

Після обговорення (справи п. Коссіґи) в Сенаті та обговорення (справи п. Сґарбі) в Палаті депутатів було визнано, що висловлювання, які становили предмет спору, захищені ґарантією депутатського імунітету. Ухвалені з цього приводу постанови унеможливили подальше здійснення судового провадження в незакритій справі і позбавили заявника можливості домагатися компенсації за завдану йому шкоду. Суд зважив на те, що у першій справі законність постанов перевірив маґістрат Мессіни, а в другій — Касаційний суд. Однак оцінку, яку винесли у справі ці інстанції, не можна вважати рішенням стосовно права заявника на хорошу репутацію; як не можна також стверджувати, що доступність суду для заявника була достатньою для забезпечення

йому «права на суд», — адже доступ до суду обмежувався лише наданням йому можливості порушити попереднє спірне питання. Як постанови, ухвалені Сенатом та Палатою депутатів, так і відмова магістрату м. Мессіни та Касаційного суду передати юрисдикційний спір на розгляд Конституційного суду позбавили заявника можливості домагатися компенсації за стверджувану шкоду. Зважаючи на це, Суд визнав, що мало місце втручання у право заявника на доступ до суду.

Суд зазначив, що застосування ґарантії депутатського імунітету є давньою практикою, призначеною забезпечувати обраним народом представникам свободу вираження поглядів та унеможливлювати втручання у формі політично мотивованого судового переслідування у виконання депутатом парламенту своїх обов'язків. Отже, Суд визнав, що згадане втручання, передбачене пунктом 1 статті 68 Конституції, мало законну мету захисту свободи вираження поглядів у парламенті, а також забезпечувало розподіл влади між законодавчою та судовою гілками влади.

Що стосується того, чи було це втручання пропорційним, Суд зауважив, що надання державою депутатського імунітету може мати наслідки для захисту основних прав. Суд наголосив знову, що в принципі визнання імунітету депутата парламенту саме по собі не становить непропорційного обмеження стосовно ґарантованого пунктом 1 статті 6 Конвенції права на доступ до суду.

В обох справах Суд зважив на те, що висловлювання, які послужили предметом судового розгляду, не були пов'язані з виконанням депутатських обов'язків у буквальному розумінні цього поняття, але, як свідчать матеріали, робилися під час полеміки особистого характеру. Відмову в доступі до суду не можна виправдати посиланням лише на те, що полеміка може набути політичного характеру чи зв'язку з політичною діяльністю. На думку Суду, відсутність очевидного зв'язку з будь-якою депутатською діяльністю означає, що поняття пропорційності між поставленою метою та засобами її досягнення потребує вузького тлумачення. Особливо це стосується випадку, коли право на доступ до суду виявилося обмеженим внаслідок постанови, ухваленої політичним органом. Протилежний висновок означав би несумісне з вимогами пункту 1 статті 6 Конвенції обмеження права особи звертатися до суду в будь-якому випадку, якщо її скарга спрямована проти зауважень, зроблених депутатом парламенту.

Виходячи із зазначеного вище, Суд визнав, що ухвала про відсутність підстав для порушення справи проти п. Коссіґи та скасування обвинувального вироку стосовно п. Сґарбі порушили справедливу рівновагу, яку необхідно забезпечувати між загальним інтересом суспільства та вимогою захисту основних прав людини. Суд також надав значення тому фактові, що, після ухвалення Сенатом і Палатою депутатів згаданих постанов, заявник залишився без будь-яких інших належних альтернативних засобів, за допомогою яких він міг би ефективно

захистити свої права за Конвенцією. Отже, Суд постановив, що було допущено порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Стаття 13

Суд зазначив, що скарга заявника з посиланням на цю статтю стосується тих самих фактів, які вже було розглянуто у світлі пункту 1 статті 6 Конвенції. Суд також зауважив, що у випадку, коли порушується питання доступу до суду, вимоги статті 13 поглинаються вимогами пункту 1 статті 6. Отже, Суд постановив, що з'ясовувати, чи було допущено порушення статті 13 Конвенції, необхідності немає.

Стаття 14

З огляду на висновок, зроблений при розгляді справи у контексті пункту 1 статті 6, Суд визнав, що в окремому розгляді скарги заявника, поданої ним з посиланням на статтю 14 Конвенції, необхідності немає.

068
04.02.2003

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВАХ «ВАН ДЕР ВЕН ПРОТИ НІДЕРЛАНДІВ» І «ЛОРСЕ ТА ІНШІ ПРОТИ НІДЕРЛАНДІВ»

Сьогодні Європейський суд з прав людини письмово повідомив рішення[1] у справах «Ван дер Вен проти Нідерландів» *(Van der Ven v. the Netherlands)* (заява № 50901/99) і «Лорсе та інші проти Нідерландів» *(Lorsé and Others v. the Netherlands)* (№ 52750/99). Суд одноголосно постановив:

У справі «Ван дер Вен проти Нідерландів»:

— що допущено порушення статті 3 Європейської конвенції з прав людини (заборона катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання);

— що порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) допущено не було.

У справі «Лорсе та інші проти Нідерландів»:

— що допущено порушення статті 3 стосовно п. Лорсе;

— порушення статті 3 стосовно інших заявників допущено не було;

— порушення статті 8 допущено не було;

— порушення статті 13 допущено не було (право на ефективний засіб правового захисту).

Згідно зі статтею 41 Конвенції (справедлива сатисфакція), Суд присудив п. ван дер Вену 3000 євро та п. Лорсе — 453,78 євро за нематеріальну шкоду. Суд також присудив 2195 євро п. Лорсе за судові витрати.

(Обидва рішення викладені лише англійською мовою).

1. Основні факти

Усі заявники — громадяни Нідерландів: Франсіскус Корнеліс ван дер Вен *(Franciscus Cornelis van der Ven)*, 1949 року народження; Якобус Лорсе

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колегія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колегія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

(Jacobus Lorsé), 1945 року народження; дружина п. Лорсе Евердина Лорсе-Квінт *(Everdina Lorsé-Quint)*, 1961 року народження; троє їхніх дітей; а також четверо інших дітей заявника, народжених до цього шлюбу іншими жінками. Нині п. ван дер Вен та п. Лорсе перебувають у в'язниці в Маастрихті *(Maastricht)* та Дордрехті *(Dordrecht)*, відповідно, а всі інші заявники проживають в м. Маастрихті та Роттердамі *(Rotterdam)*.

Справи стосуються поводження, якого п. ван дер Вен зазнав, перебуваючи під вартою в закладах посиленого режиму *(Extra Beveiligde Inrichting — EBI)* у Ньїв-Воссевельдському *(Nieuw Vosseveld)* в'язничному комплексі у м. Вогті *(Vught)*, Нідерланди. Пан Лорсе став особою, яка відбула найдовший в'язничний строк у закладі максимально посиленого режиму в Нідерландах.

До п. ван дер Вена було застосовано запобіжне ув'язнення 11 вересня 1995 року і 29 жовтня 1997 року його перевели до закладу *EBI*. Пана Лорсе взяли під поліційну варту 24 липня 1994 року і згодом ув'язнили в запобіжному порядку. 27 вересня 1994 року його тимчасово перевели до закладу *EBI*, а після 30 червня 1998 року він там і залишився.

Заявники скаржилися, зокрема, на відсутність в *EBI* контакту з людьми. Побачення дозволялися, як правило, лише в приміщенні зі скляною перегородкою між відвідувачами і в'язнями. Побачення без перегородки («відкриті побачення») дозволялися лише один раз на місяць з дружинами, батьками та дітьми, і єдиним дозволеним фізичним контактом був потиск рук на початку і в кінці побачення.

Крім того, перед відкритими побаченнями, як і перед відвідуванням клініки, перукаря чи зубного лікаря, в'язнів роздягали й обшукували. Такий обшук з роздяганням проводився раз на тиждень і включав, зокрема, перевірку анального отвору. Це робилося навіть тоді, коли протягом попереднього тижня вони не мали жодних контактів із зовнішнім світом.

Заявники стверджували, що такий режим виводив їх із психічної рівноваги. Психологи вважали, що п. ван дер Вен «здатен на нерозсудливі дії» і йому дуже важко керувати собою. Зазначалося, що його поведінка значно покращилася, коли він нетривалий час перебував у психіатричній клініці на обстеженні. У психологічному висновку зазначалося про наявність ознак того, що п. Лорсе «страждає від тривалої ізоляції», що у нього спостерігається «розлад пам'яті та орієнтування», а також «ознаки втрати почуття індивідуальності». Кримінальне провадження проти п. ван дер Вена, за обвинуваченнями, зокрема, в умисному вбивстві, неумисному вбивстві/заподіянні тяжкого тілесного ушкодження, зґвалтуванні та правопорушеннях, пов'язаних з наркотиками, завершилося 26 березня 2002 року. Його було засуджено до 15 років ув'язнення.

Пана Лорсе було визнано винним у правопорушеннях, пов'язаних з наркотиками та вогнепальною зброєю, і засуджено до 12 років ув'язнення разом зі стягненням штрафу розміром 1 мільйон нідерландських ґуль-

денів. Обвинувальний вирок із визначенням міри покарання став остаточним 30 червня 1998 року. В апеляційному провадженні строк ув'язнення було збільшено до 15 років. Згідно з матеріалами справи, його також засуджено в Бельгії до шести років ув'язнення за злочини, пов'язані з наркотиками, але відповідне судове провадження ще не закінчено.

2. Процедура і склад Суду

Заяви було подано 30 серпня 1999 року та 19 листопада 1999 року, відповідно, і 3 квітня 2001 року їх оголошено прийнятними.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшло сім суддів:

Елізабет **Палм** (Elisabeth Palm, Швеція), **голова**
Вільгельміна **Томассен** (Wilhelmina Thomassen, Нідерланди)
Ґаукур **Йорундссон** (Gaukur Jörundsson, Ісландія)
Ріца **Тюрмен** (Riza Türmen, Туреччина)
Корнеліу **Бірсан** (Corneliu Bîrsan, Румунія)
Хосе **Касадеваль** (Josep Casadevall, Андорра)
Бостьян **Жупанчич** (Boštjan Župančič, Словенія),

а також Майкл **О'Бойл** (Michael O'Boyle), **секретар секції**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Заявники стверджують, що умови тримання під вартою, з якими вони (чи їхній чоловік/батько) зіткнулися у в'язниці з посиленим режимом безпеки, суперечили вимогам статті 3 та статті 8. Заявники у справі Лорсе та інших посилалися також на статтю 13.

Рішення Суду

Стаття 3

Суд зазначив, що протягом усього періоду перебування в закладі *EBI* до п. ван дер Вена та п. Лорсе застосовувалися дуже суворі заходи безпеки. Суд також взяв до уваги сувору обмеженість їхніх соціальних контактів. Водночас Суд встановив, що такі умови не можна вважати ані сенсорною ізоляцією, ані абсолютною соціальною ізоляцією.

Заявників тримали в закладі *EBI* з огляду на висновок національних судів про велику ймовірність спроби їхньої втечі у разі поміщення їх у заклад з менш суворим режимом, а також про неприйнятний ризик, який така втеча може означати для суспільства, — відновлення небезпеки вчинення ними тяжких насильницьких злочинів. Саме з огляду на надзвичайну тяжкість злочинів, у яких обвинувачувалися і згодом були визнані винними заявники, Суд погодився з такою оцінкою.

Суд взяв до уваги психологічні висновки, які надали заявники, а також висновок Комітету із запобігання тортурам, зроблений після відвідування згаданого в'язничного комплексу в листопаді 1997 року. У висновках зазначено, що «режим, який застосовується в закладах *(T)EBI* та *EBI*, можна вважати режимом, що становить нелюдське поводження. Тримання в умовах такого режиму в'язнів, які були кваліфіковані як небезпечні злочинці, може зробити їх ще небезпечнішими». Позиція Суду не розходиться з цим висновком — ситуація в закладі *EBI* становить проблему і викликає занепокоєння, і особливо це стосується осіб, яких тримають під вартою в умовах такого режиму протягом тривалого часу.

Суд вражений тим фактом, що заявників щотижня роздягають та обшукують, на додаток до всіх інших суворих заходів безпеки в межах закладу *EBI*. З огляду на те, що національним органам влади було відомо про значні труднощі, яких зазнають заявники в умовах такого режиму, а також на те, що протягом перебування заявників у закладі *EBI* під час обшуків з роздяганням нічого недоречного ще ніколи виявлено не було, Суд дійшов висновку, що для систематичного проведення такого обшуку мають існувати вагоміші підстави, ніж ті, на які посилався Уряд.

Суд зазначив, що, враховуючи велику кількість контрольних заходів безпеки, які застосовувалися до заявників у цьому закладі, а також відсутність будь-якої переконливої необхідності в додаткових обшуках з роздяганням, практика таких обшуків, яка тривала приблизно три з половиною роки (стосовно п. ван дер Вена) та понад шість років (стосовно п. Лорсе), принижувала їхню людську гідність і, найімовірніше, породжувала в них почуття страждання та неповноцінності, що ображало і принижувало їх.

Отже, Суд дійшов висновку, що поєднання заведеної практики обшуків з роздяганням та інших суворих заходів безпеки в закладі *EBI* становило стосовно п. ван дер Вена та п. Лорсе нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження, на порушення статті 3.

Хоча Суд погодився з тим, що умови, за яких відбувалися побачення між п. Лорсе та іншими заявниками, найімовірніше, спричиняли у нього емоційне страждання, Суд вважає, що суворість таких умов не виходить за рамки того, що являє собою нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження, про яке йдеться в статті 3, а отже, порушення цієї статті стосовно інших заявників допущено не було.

Стаття 8

Суд зважив на те, що заявників тримали в закладі *EBI*, оскільки органи влади вважали ймовірним, що вони можуть вдатися до спроби втечі. Суд погодився з тим, що органи влади мали право вважати, що втеча заявників може становити серйозну небезпеку для суспільства. Згадувані заходи безпеки було встановлено для запобігання втечі. Визнавши, що обмеження права заявників на повагу до приватного і

сімейного життя не виходили за рамки того, що є необхідним у демократичному суспільстві для досягнення законних цілей, Суд постановив, що і в першій, і в другій справі порушення статті 8 допущено не було.

Стаття 13 (лише у справі Лорсе та інших)

Суд взяв до уваги, що рішення про тримання п. Лорсе в закладі *EBI* переглядалося кожні шість місяців. Матеріали справи свідчать принаймні про кілька випадків, коли, перед тим як вирішити, чи подовжувати строк тримання під вартою, відповідні органи зверталися по консультацію до спеціального пенітенціарного центру стосовно психологічних аспектів такого подовження. Пан Лорсе мав змогу оскаржити рішення про подовження строку його ув'язнення. Рішення, ухвалені в його справі Апеляційною радою, свідчать про те, що Рада не лише оцінила можливий ризик і наслідки його втечі, а й проаналізувала, чи існують будь-які ознаки чи обставини, які не дозволяють продовжити тримання його в закладі *EBI*, а також зважила всі інтереси, які мають при цьому бути враховані та врівноважені. Отже, у судовому провадженні інтереси членів сім'ї Лорсе було враховано. У своєму рішенні від 16 березня 2000 року Апеляційна рада недвозначно зазначила, що вона також бере до уваги психічний стан п. Лорсе. Суд переконався в тому, що Рада фактично розглянула скарги стосовно стверджуваних згубних наслідків тривалого ув'язнення п. Лорсе в закладі *EBI* як для нього, так і для інших заявників і ухвалила відповідне рішення.

Суд також зазначив, що Апеляційна рада правоможна ухвалювати обов'язкові для виконання рішення: якби вона встановила недоцільність подовження строку тримання п. Лорсе в цьому закладі, вона могла б скасувати таке рішення, після чого було б необхідно ухвалити нове рішення — що фактично і зробила Рада. В альтернативному порядку вона могла б скасувати це рішення або ухвалити, що її рішення має замінити оскаржене рішення.

До того ж, якщо заявники бажали домогтися судової ухвали щодо відповідності згаданого режиму як такого вимогам статті 3, вони мали змогу вчинити позов з вимогою застосування тимчасового заборонного заходу. Таке провадження могло завершитися рішенням про застосування тимчасового заборонного заходу, згідно з яким умови тримання під вартою п. Лорсе в закладі *EBI* було б змінено.

Беручи до уваги, що термін «засіб правового захисту», згідно зі статтею 13, не обов'язково означає забезпечення виграшу справи, а означає лише надання реальної можливості для розгляду скарги по суті уповноваженим для цього органом, Суд визнав, що судове провадження в Апеляційній раді разом з наявною можливістю для вчинення позову про застосування тимчасового заборонного заходу становили для заявників ефективний засіб правового захисту. Отже, порушення статті 13 допущено не було.

070
06.02.2003

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВІ «МАМАТКУЛОВ ТА АБДУРАСУЛОВИЧ ПРОТИ ТУРЕЧЧИНИ»

Сьогодні Європейський суд з прав людини письмово повідомив рішення[1] у справі «Маматкулов та Абдурасулович проти Туреччини» *(Mamatkulov and Abdurasulovic v. Turkey)* (заяви № 46827/99 і 46951/99). Суд постановив:

— одноголосно, що порушення статті 3 Європейської конвенції з прав людини (заборона катування) допущено не було;

— одноголосно, що стаття 6 Конвенції (право на справедливий судовий розгляд) не застосовується до судового провадження у справі екстрадиції в Туреччині;

— одноголосно, що стосовно другої скарги з посиланням на статтю 6 Конвенції жодного питання не постає;

— шістьма голосами проти одного, що допущено порушення статті 34 Конвенції (індивідуальні заяви).

Суд одноголосно постановив, що висновок про наявність порушення сам по собі становить достатню справедливу сатисфакцію за завдану заявникам нематеріальну шкоду. Суд присудив їм 10 000 євро за судові витрати, з відрахуванням 905 євро, які Рада Європи вже сплатила їм у формі правової допомоги.

(Рішення викладене лише французькою мовою).

1. Основні факти

Справа стосується двох заяв, поданих двома громадянами Узбекистану — Рустамом Маматкуловим *(Rustam Mamatkulov)* та Аскаровим Абдурасуловичем *(Askarov Abdurasulovic)*, відповідно, 1959 та 1971 року народження. Вони є членами партії *ERK* (опозиційна партія в Узбекистані). 27 березня 1999 року Туреччина передала їх у порядку екстрадиції Узбекистану, і тепер вони перебувають там під вартою.

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колегія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колегія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

Маматкулов проти Туреччини

Заявник прибув до Стамбула 3 березня 1999 року з Алма-Ати (Казахстан) за туристичною візою. В аеропорту Ататюрка його заарештувала турецька поліція на підставі міжнародної санкції на арешт, після чого він перебував під поліційною вартою за підозрою у вбивстві, завданні тілесних ушкоджень в Узбекистані внаслідок застосування вибухівки, а також у спробі терористичного нападу на Президента Узбекистану. Узбекистан звернувся до Туреччини з проханням про екстрадицію заявника на підставі двостороннього договору між державами.

11 березня 1999 року заявника допитав суддя Бакіркойського *(Bakrköy)* суду з кримінальних справ. У розпорядженні, виданому суддею того самого дня, згідно з процедурою стосовно термінових справ, згадувалися обвинувачення проти заявника і зазначалося, що за своїм характером відповідні правопорушення були не політичними чи військовими, а звичайними кримінальними правопорушеннями. Суддя також видав розпорядження про запобіжне ув'язнення заявника до моменту його екстрадиції.

Абдурасулович проти Туреччини

Заявник прибув до Туреччини 13 грудня 1998 року за фальшивим паспортом. 5 березня 1999 року, після звернення Республіки Узбекистан до Туреччини з проханням його екстрадиції, турецька поліція заарештувала його, після чого він перебував під поліційною вартою за підозрою у вбивстві, завданні тілесних ушкоджень в Узбекистані внаслідок застосування вибухівки, а також у спробі терористичного нападу на Президента Узбекистану.

7 березня 1999 заявника було припроваджено до судді, який видав розпорядження про його запобіжне ув'язнення. 15 березня 1999 року Фатіський *(Fatih)* суд з кримінальних справ (Стамбул) встановив його громадянство і, керуючись статтею 9 Кримінального кодексу Туреччини, видав ухвалу стосовно характеру правопорушення. Суд ухвалив, що правопорушення, в яких обвинувачувався заявник, за своїм характером були не політичними чи військовими, а звичайними кримінальними правопорушеннями. Суд також видав розпорядження про запобіжне ув'язнення заявника в очікуванні екстрадиції.

18 березня 1999 року Європейський суд з прав людини, згідно з правилом 39 Регламенту Суду (тимчасові заходи), повідомив Уряд Туреччини, що в інтересах сторін та належного проведення розгляду в Суді доцільно утриматися від екстрадиції заявника до Узбекистану доти, доки Суд не проведе додатковий розгляд заяви на своєму наступному засіданні 23 березня 1999 року. 19 березня 1999 року Кабінет міністрів Туреччини видав указ про екстрадицію заявників. 23 березня 1999 року Суд вирішив продовжити чинність тимчасового заходу до видання відповідної ухвали.

* * *

27 березня 1999 року заявників було передано органам влади Узбекистану. Рішенням від 28 червня 1999 року Верховний суд Республіки Узбекистан визнав заявників винними за пред'явленими їм обвинуваченнями і засудив їх, відповідно, до 20 та 11 років ув'язнення.

Представники заявників стверджують, що вони не мають жодної інформації про заявників з моменту їхньої екстрадиції.

2. Процедура і склад Суду

Заяви подано 11 та 22 березня 1999 року і оголошено прийнятними 31 серпня 1999 року. Слухання відбулося 23 жовтня 2001 року.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшло сім суддів:

Елізабет **Палм** (Elisabeth Palm, Швеція), **голова**
Вільгельміна **Томассен** (Wilhelmina Thomassen, Нідерланди)
Ґаукур **Йорундссон** (Gaukur Jörundsson, Ісландія)
Ріца **Тюрмен** (Riza Türmen, Туреччина)
Корнеліу **Бірсан** (Corneliu Bîrsan, Румунія)
Хосе **Касадеваль** (Josep Casadevall, Андорра)
Райт **Марусте** (Rait Maruste, Естонія),

а також Майкл **О'Бойл** (Michael O'Boyle), **секретар секції**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Заявники скаржаться, що після екстрадиції їхнє життя опинилося в небезпеці і їм загрожує можливість катувань, що суперечить положенням статті 2 (право на життя) та статті 3 Конвенції.

Вони також скаржаться на несправедливість процедури екстрадиції в Туреччині та кримінального судового провадження проти них в Узбекистані.

Зазначаючи, що екстрадицію заявників уже фактично було здійснено, їхні представники стверджують, що Туреччина не виконала своїх зобов'язань за Конвенцією, відповідно до визначених Судом тимчасових заходів, згідно з правилом 39 Реґламенту Суду.

Рішення Суду

Статті 2 і 3 Конвенції

Суд вирішив, що цю скаргу слід розглянути у світлі статті 3.

Суд знову наголосив на тому, що Висока Договірна Сторона має право вирішувати питання в'їзду, проживання та вислання іноземців. Конвенція та протоколи до неї не передбачають права на політичний

притулок. Водночас держава може виявитися відповідальною згідно з Конвенцією за наявності вагомих підстав вважати, що екстрадиція особи піддасть її реальному ризикові поводження, несумісного з вимогами статті 3.

Суд зважив на те, що представники заявників, обґрунтовуючи свої скарги, послалися на висновки розслідувань міжнародних правозахисних органів, які засудили адміністративну практику катувань та інших форм поганого поводження з прихильниками опозиційних партій. Однак Суд зауважив, що, незважаючи на значне занепокоєння, підстави для якого дають такі висновки, у них ідеться лише про загальну ситуацію в Узбекистані. Вони не підтверджують конкретні обвинувальні твердження заявників, і такі твердження мають бути підкріплені іншими доказами. Остаточні висновки за фактами справи зробити неможливо, оскільки заявників було позбавлено можливості клопотати про проведення певних слідчих дій з метою одержання свідчень на підтвердження своїх арґументів.

Суд зважив на запевнення Уряду Туреччини про те, що клопотання про екстрадицію було задоволено після того, як Уряд Узбекистану надав ґарантії щодо недопущення катування чи застосування смертної кари до заявників. Суд взяв до уваги умови дипломатичних нот з боку Уряду Узбекистану, які Уряд Туреччини надав Суду для ознайомлення, а також на судове рішення про покарання заявників у вигляді ув'язнення. Суд врахував і те, що твердження представників заявників про несумісне з вимогами статті 3 поводження з їхніми підзахисними не були підтверджені результатами медичних обстежень, проведених лікарями у в'язницях, в яких перебувають заявники. З огляду на обставини цієї справи та наявні матеріали, Суд визнав, що немає достатніх доказів, які дозволяли б зробити висновок про наявність порушення статті 3 Конвенції.

Стаття 6 Конвенції

Що стосується процедури екстрадиції в Туреччині, Суд знову наголосив на тому, що пункт 1 статті 6 Конвенції не застосовується при вирішенні питань в'їзду, проживання та вислання іноземців, оскільки ці питання не стосуються цивільних прав та обов'язків і не включають вирішення будь-якого кримінального обвинувачення проти даної особи.

Що стосується кримінального провадження в Узбекистані, Суд послався на свої висновки за статтею 3 і визнав, що наявні у нього докази не свідчать про те, що заявників позбавили правосуддя. Отже, будь-якого питання з цього приводу у світлі пункту 1 статті 6 Конвенції не постає.

Стаття 34 Конвенції

На думку Суду, у зв'язку з тим, що Туреччина вже здійснила екстрадицію заявників, не виконавши вимоги тимчасових заходів, передбачених правилом 39 Реґламенту Суду, постає питання, чи було допущено

порушення статті 34 Конвенції, якщо зважати на особливий характер вимог статті 3. Суд знову наголосив, що з вимоги «ефективного здійснення права на індивідуальну заяву» випливає необхідність дотримання принципу рівності початкових умов для сторін у змагальному судовому процесі та надання заявникам достатнього часу і належних можливостей для підготовки своєї справи. У цій справі представники заявників були не в змозі, попри свої зусилля, зв'язатися із заявниками, які, таким чином, не мали можливості домогтися проведення додаткового розслідування, завдяки якому вони могли б одержати свідчення на підтвердження своїх заяв.

Суд зазначив, що, з огляду на загальні принципи міжнародного права, право міжнародних договорів та міжнародну судову практику, тлумачення сфери застосування тимчасових заходів не можна відокремлювати від судового провадження, якого вони стосуються, або від рішення по суті справи, винесення якого мають забезпечувати такі заходи. Суд наголосив, що право на індивідуальну заяву є однією з основних засад механізму, який забезпечує захист передбачених Конвенцією прав і свобод.

Стаття 34 ґарантує заявникам ефективне здійснення свого права на індивідуальну заяву, тобто Договірні держави не повинні були перешкоджати Суду у проведенні ефективного розгляду заяв. Крім того, заявник, який подав скаргу про порушення статті 3, мав право на ефективний розгляд свого твердження, що запропонована екстрадиція чи вислання означатимуть порушення статті 3. Тимчасові заходи, на які вказав Суд відповідно до правила 39 Реґламенту Суду, були призначені допомогти йому в проведенні ефективного розгляду заяви та забезпечити ефективне застосування передбачених Конвенцією ґарантій. Вони також давали Комітетові міністрів змогу здійснювати подальший нагляд за виконанням остаточного рішення. Отже, тимчасові заходи давали можливість державі, яка мала їх вжити, виконати остаточне рішення Суду, оскільки вона була юридично зобов'язана зробити це з огляду на вимоги статті 46 Конвенції (обов'язкова сила судових рішень та їх виконання).

У справі, що розглядається Судом, вжиття зазначених заходів, безперечно, допомогли б заявникам представити свої справи. Той факт, що вони не мали змоги взяти участь у судовому провадженні або звернутися до своїх представників, завадив їм заперечити арґументи Уряду стосовно питань факту та одержати відповідні докази. З огляду на обов'язок усіх держав — учасниць Конвенції утримуватися від будь-яких дій чи бездіяльності, які можуть перешкоджати логічному та ефективному постановленню остаточного рішення (див. статтю 46), та з огляду на сказане вище, Суд визнав, що екстрадиція п. Маматкулова та п. Абдурасуловича, здійснена всупереч тимчасовим заходам згідно з

правилом 39, позбавила заявників можливості здійснити своє право на індивідуальну заяву.

Суд дійшов висновку, що будь-яка держава — учасниця Конвенції, для якої було визначено тимчасові заходи, повинна — аби уникнути завдання непоправної шкоди потерпілому від стверджуваного порушення — виконати такі заходи і утриматися від будь-яких дій чи бездіяльності, які можуть завадити логічному та ефективному постановленню остаточного рішення. Отже, не виконавши визначені Судом тимчасові заходи, Туреччина порушила свої зобов'язання за статтею 34 Конвенції.

Суддя Тюрмен висловив окрему думку, яка не збігається з позицією більшості. Окрему думку додано до тексту судового рішення.

078
11.02.2003

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВАХ О, ХАММЕРНА, РІНҐВОЛЬДА ТА Y ПРОТИ НОРВЕГІЇ

Сьогодні Європейський суд з прав людини письмово повідомив рішення[1] у справах «О проти Норвегії» *(O v. Norway)*, «Хаммерн проти Норвегії» *(Hammern v. Norway)*, «Рінґвольд проти Норвегії» *(Ringvold v. Norway)* та «Y проти Норвегії» *(Y v. Norway)* (заяви № 29327/95, 30287/96, 34964/97 та 56568/00).

(Рішення викладені лише англійською мовою).

Суд одноголосно визнав прийнятність скарги заявника з посиланням на пункт 2 статті 6 (презумпція невинуватості) Європейської конвенції з прав людини у справі «Y проти Норвегії».

У справах О, Хаммерна, Рінґвольда та Y проти Норвегії Суд одноголосно визнав застосовність пункту 2 статті 6 та наявність порушення цього пункту у справах.

Згідно зі статтею 41 Конвенції (справедлива сатисфакція), Суд присудив заявникові у справі «О проти Норвегії» 5000 євро як компенсацію за нематеріальну шкоду та 2900 євро за судові витрати, з вирахуванням 2848 євро, які Рада Європи надала як правову допомогу. У справі «Y проти Норвегії» Суд присудив заявникові 20 000 євро як компенсацію за нематеріальну шкоду та 4500 євро за судові витрати. Пан Хаммерн з вимогою справедливої сатисфакції не звертався.

У справі «Рінґвольд проти Норвегії» Суд, шістьма голосами проти одного, постановив про незастосовність пункту 2 статті 6 та відсутність порушення цього пункту у справі.

1. Основні факти

Заяви були подані чотирма громадянами Норвегії. Перших трьох заявників, після заперечної відповіді присяжних на поставлені їм запитан-

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колегія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колегія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

ня, було визнано не винуватими в сексуальному посяганні на неповнолітніх. Четвертого заявника було виправдано в апеляційному провадженні — з нього було знято обвинувачення в насильницькому нападі на сексуальному ґрунті та неумисному вбивстві, що також відбулося після заперечної відповіді присяжних на поставлені їм запитання.

Після виправдувальних вироків заявники у справах О та Хаммерна вчинили позови з вимогою компенсації за спричинення незручностей і неспокою внаслідок порушення проти них кримінальної справи. У справах Рінґвольда та Y потерпіла особа та батьки потерпілої вчинили проти заявників цивільні позови про відшкодування шкоди.

О — громадянин Норвегії, 1955 року народження, проживає в Норвегії. Проти нього та його батька було висунуто обвинувачення в сексуальному посяганні протягом кількох років стосовно дочки заявника, L., яка народилася 18 жовтня 1981 року. Високий суд *(lagmannsrett)* з територіальною юрисдикцією в Ейдсіватінґу *(Eidsivating)* виправдав заявника в червні 1994 року.

29 серпня 1994 року заявник та його батько звернулися з вимогою відшкодування шкоди, посилаючись на статті 444–446 Кримінально-процесуального кодексу (КПК), але Високий суд відхилив цей позов 25 січня 1995 року. Зваживши на всі обставини справи в цілому та керуючись критерієм доведеності, Високий суд визнав недоведеним той факт, що заявник не мав статевого контакту зі своєю дочкою.

Ульф Хаммерн *(Ulf Hammern)* — громадянин Норвегії, 1949 року народження, проживає в м. Б'юґні *(Bjugn)*, Норвегія. 10 березня 1992 року до місцевої поліції надійшли повідомлення про те, що заявник вчинив сексуальні посягання стосовно дитини чи кількох дітей у дитячому садку Ботнґорд *(Botngård)*, у якому він виконував допоміжну роботу. 13 березня 1992 року його було тимчасово звільнено від виконання обов'язків.

9 січня 1993 року заявникові було офіційно пред'явлено обвинувачення в сексуальному посяганні стосовно 36 дітей, прізвища яких було встановлено, а також стосовно інших дітей дитячого садка, кількість яких встановлено не було. 22 вересня 1993 року його було офіційно обвинувачено в сексуальному посяганні стосовно десяти дітей дитячого садка. 31 січня 1994 року Високий суд з територіальною юрисдикцією у Фростатінґу *(Frostating)* виправдав заявника.

Заявник учинив позов про відшкодування шкоди і домігся присудження йому 170 000 норвезьких крон. Однак суд, визнавши недоведеною ймовірність вчинення заявником дій, які послужили підставою для обвинувачення, відхилив його позов про додаткове відшкодування, якого заявник домагався, посилаючись на статтю 444 КПК.

Івар Рінґвольд *(Ivar Ringvold)* — громадянин Норвегії, 1965 року народження, проживає в м. Осло. 24 червня 1993 року його було обви-

нувачено у вчиненні протягом 1986–1990 років сексуального посягання стосовно неповнолітньої дитини, G., 1979 року народження. У зазначений період батько G. співмешкав з матір'ю заявника. Стверджується, що правопорушення, в яких обвинуватили п. Рінґвольда, були вчинені ним у домі заявника в ті дні, коли дитина приходила туди побачитися зі своїм батьком.

18 лютого 1994 року Високий суд з територіальною юрисдикцією в Ейдсіватінґу зняв із заявника ці обвинувачення і відхилив цивільний позов G. про відшкодування моральної шкоди. Згодом G. звернулася з апеляцією до Верховного суду, який ухвалив присудити їй компенсацію, визнавши, на підставі критерію доведеності, ймовірність вчинення заявником стосовно неї сексуального посягання.

Y — громадянин Норвегії, 1977 року народження. 1 жовтня 1997 року його було обвинувачено в нападі на сексуальному ґрунті на свою двоюрідну сестру, T. (віком 17 років), і зокрема в завданні їй удару 23-кілограмовим камінням, що спричинилося до перелому черепа. Згодом від отриманих травм голови T. померла.

Кармсундський *(Karmsund)* районний суд *(herredsrett)* визнав заявника винним за висунутими йому обвинуваченнями і засудив його до 14 років ув'язнення зі стягненням з нього 100 000 норвезьких крон на відшкодування шкоди батькам T. Високий суд з територіальною юрисдикцією в Ґулатінґу *(Gulating)* виправдав заявника, але виніс ухвалу про присудження компенсації батькам T.

Усі четверо заявників оскаржували ухвалені проти них рішення, але безуспішно.

2. Процедура і склад Суду

Справи O, Хаммерна та Рінґвольда було подано до Європейської комісії з прав людини 11 жовтня 1995 року, 14 грудня 1995 року та 5 грудня 1996 року, відповідно. Усі три справи було передано до Суду 1 листопада 1998 року. Заяву «Y проти Норвегії» подано до Суду 23 березня 2000 року. Заяву O було оголошено частково прийнятною 14 грудня 1999 року і 11 вересня 2001 року оголошено прийнятними заяви Хаммерна та Рінґвольда. Слухання у всіх чотирьох справах відбулося 17 вересня 2002 року.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшло сім суддів:

Жан-Поль **Коста** (Jean-Paul Costa, Франція), **голова**
Віллі **Фурманн** (Willi Fuhrmann, Австрія)
Лукіс **Лукайдес** (Loukis Loucaides, Кіпр)
Пранас **Куріс** (Pranas Kuris, Литва)
Франсуаза **Тюлкен** (Françoise Tulkens, Бельгія)
Карел **Юнґвірт** (Karel Jungwiert, Чехія)

Ханна Софія **Ґрев** (Hanne Sophie Greve, Норвегія),
а також Саллі **Долле** (Sally Dollé), **секретар секції**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Усі заявники скаржаться, що, ухвалюючи рішення стосовно згаданих позовів про відшкодування шкоди, суди Норвегії виходили з припущення наявності кримінальної вини заявників, незважаючи на виправдувальні вироки в їхніх справах, що суперечить вимогам пункту 2 статті 6 Конвенції.

Рішення Суду

Пункт 2 статті 6

«О проти Норвегії» та «Хаммерн проти Норвегії»
(стосовно вчинених виправданими заявниками позовів про відшкодування шкоди)

Суд зазначив, що підсумок кримінального провадження як у справі О, так і у справі Хаммерна, був остаточним; позов про відшкодування шкоди має право вчинити лише особа, з якої суд зняв обвинувачення, або в разі припинення такого кримінального провадження стосовно неї.

Суд також визнав, що питання про відшкодування шкоди великою мірою пов'язувалося з питаннями, які вирішувалися під час розгляду кримінальних справ заявників. Питання про відшкодування шкоди вирішували ті самі суди, які розглядали згадані справи. При цьому вони спиралися на ті самі докази і засідали в тому самому чи майже в тому самому складі, як цього вимагає стаття 447 Кримінально-процесуального кодексу. Позови про відшкодування шкоди виявилися не лише подальшим розвитком у часі кримінальних проваджень — їх розгляд, якщо взяти до уваги юрисдикцію та предмет розгляду, також пов'язали з цими провадженнями в сенсі застосування законодавства та практики. Мета такого розгляду полягала у з'ясуванні, чи зобов'язана держава фінансово компенсувати заявникам шкоду, якої вони зазнали внаслідок судового переслідування. Хоча заявників і не було «обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення», Суд визнав застосовність пункту 2 статті 6, оскільки умови одержання компенсації пов'язували з питанням відповідальності за кримінальне правопорушення.

Суд знову наголосив, що в пункті 2 статті 6 втілено загальну норму, згідно з якою після остаточного виправдувального судового рішення неприйнятними є навіть висловлювання будь-яких сумнівів стосовно невинуватості обвинуваченого.

Суд зауважив, що у справі О Високий суд визнав імовірним те, що дочка заявника зазнала сексуальних посягань, і що цей суд, «зваживши

на всі обставини справи в цілому... та керуючись критерієм доведеності, визнав недоведеним той факт, що заявник не мав [з нею] статевого контакту». У справі Хаммерна Високий суд знову послався на висновки медичних експертів, «які припускали дуже високий ступінь імовірності того, що 10 дітей, прізвища яких згадувалися в обвинувальному акті, зазнали сексуального посягання», і докладно підсумував різні види доказів, які вказували на п. Хаммерна як на виконавця зазначеного правопорушення. Високий суд дійшов висновку, що заявник не довів імовірності того, що він не вчиняв дій, які послужили підставою для висунутих обвинувачень.

Як у справі О, так і в справі Хаммерна Суд дійшов висновку, що в мотивуванні Високого суду явно виражалася підозра в наявності вини заявників у зв'язку з обвинуваченнями їх у сексуальному посяганні, незважаючи на вже ухвалений виправдувальний судовий вирок у їхніх справах. Хоча розпорядчий комітет Верховного суду з апеляцій підтвердив у кожній справі свою думку про те, що відмова в задоволенні позову про відшкодування шкоди не скасовує і не піддає сумніву попередній виправдувальний вирок, Суд визнав непереконливим, що згадане мотивування не було спроможне піддати сумніву правильність виправдувальних вироків стосовно заявників, спростовуючи таким чином презумпцію невинуватості. Отже, у справах «О проти Норвегії» та «Хаммерн проти Норвегії» було допущено порушення пункту 2 статті 6.

«Y проти Норвегії» та «Рінґвольд проти Норвегії»
(стосовно позовів про відшкодування шкоди, вчинених потерпілою та її батьками)

Розглядаючи справи Y та Рінґвольда, Суд зазначив, що встановлення кримінальної відповідальності особи не є передумовою для покладення на неї обов'язку сплати компенсації і що згадані позови про відшкодування шкоди не розглядалися, згідно з норвезьким правом, як «кримінальні обвинувачення».

Суд також зауважив, що, хоча умови встановлення цивільної відповідальності можуть у деяких аспектах збігатися з умовами встановлення відповідальності кримінальної, цивільний позов має все-таки вирішуватися у світлі принципів цивільного деліктного права. Підсумок кримінального провадження не становив вирішального значення для розв'язання справи про компенсацію. Потерпіла особа мала право звертатися з вимогою відшкодування шкоди, незалежно від того, чи було підсудного визнано винним, чи його було виправдано. Питання компенсації мало підлягати окремій юридичній оцінці з опорою на критерії та доказові норми, які в деяких важливих аспектах відрізняються від тих, що застосовуються в разі встановлення вини у вчиненні кримінального правопорушення.

На думку Суду, той факт, що дія, яка може служити підставою для цивільного позову про відшкодування шкоди згідно з деліктним правом, а також містить об'єктивні складові ознаки кримінального правопорушен-

ня, не означає, що дану особу, яку обвинувачують у вчиненні цієї дії в контексті деліктної справи, вже «обвинувачено в кримінальному правопорушенні». У такий спосіб факт не можна кваліфікувати також тоді, коли для визначення цивільно-правових наслідків такої дії використовуються докази з кримінальної справи. В іншому разі пункт 2 статті 6 наділяв би виправдувальний вирок у кримінальній справі небажаною силою позбавляти потерпілу особу можливостей вимагати відшкодування шкоди згідно з цивільним деліктним правом. Це знову-таки неправомірно надавало б виправданому виконавцеві правопорушення можливість уникнути будь-якої відповідальності за свої дії. Таке широке тлумачення не може підкріплюватися ані формулюванням пункту 2 статті 6, ані будь-якою спільною позицією в національних правових системах країн, які ратифікували Європейську конвенцію з прав людини. Навпаки, у багатьох із цих країн виправдувальний вирок суду не виключає покладення за такі самі дії цивільної відповідальності.

Отже, Суд визнав, що, хоча звільнення від кримінальної відповідальності має відповідним чином враховуватися при розгляді судом позову про відшкодування шкоди, таке звільнення не повинно виключати можливість встановлення цивільної відповідальності зі сплати компенсації у зв'язку з такими самими фактами на підставі менш суворого тягаря доведення. Але застосування пункту 2 статті 6 можливе тоді, коли рішення про відшкодування шкоди виходить також із констатації наявності вини в кримінальному правопорушенні.

У справі Рінґвольда в ухвалі про присудження компенсації не йшлося про те, що виконано всі умови для визнання заявника винним за кримінальними обвинуваченнями, які з нього вже було знято виправдувальним вироком суду. Наступне цивільне провадження не суперечило і не «скасовувало» цей вирок. До того ж, на відміну від кримінальної відповідальності, встановлення цивільної відповідальності за сплату компенсації передовсім служило засобом правового захисту у зв'язку з тілесним ушкодженням потерпілої особи та зазнаними нею стражданнями. Розмір відшкодування можна було вважати виправданим з урахуванням завданої шкоди. Ані мета рішення про компенсацію, ані її розмір не становили кримінального покарання. Отже, Суд визнав, що позов про відшкодування шкоди не можна було вважати порушенням ще одного «кримінального обвинувачення» проти заявника після винесення виправдувального вироку в його справі.

Встановлюючи також, чи був який-небудь зв'язок між кримінальною справою та наступною справою про відшкодування шкоди, який би виправдовував розширення сфери застосування пункту 2 статті 6, Суд знову зауважив, що підсумок кримінального провадження не мав вирішального значення для розв'язання питання про компенсацію. Незважаючи на виправдувальний вирок у справі заявника, присудження компенсації було з юридичного погляду можливим. Отже, незалежно від

результату розгляду кримінальної справи проти заявника, справа про відшкодування шкоди не могла бути її безпосереднім наслідком. Тому пункт 2 статті 6 у справі «Рінґвольд проти Норвегії» незастосовний, і, отже, порушення цього пункту допущено не було.

У справі Y Суд взяв до уваги, що текст рішення Високого суду розпочинається з такого формулювання: «Зважаючи на всі докази, подані у справі, Високий суд визнав цілком імовірним факт вчинення [заявником] тих правопорушень стосовно Т., у яких він обвинувачувався, і що її батькам необхідно присудити компенсацію згідно зі статтею 3-5 (2) Закону про відшкодування шкоди...». Це рішення підтримала більшість суддів Верховного суду, але вони вжили обережніше формулювання.

Суд взяв до уваги той факт, що національні суди врахували виправдувальний вирок у кримінальній справі заявника. Однак, на думку Суду, допустивши в тексті свого рішення таке формулювання, Високий суд, і згодом Верховний суд, який залишив це рішення без зміни, у своєму прагненні захистити законні інтереси потерпілої вийшли поза межі цивільного провадження, оскільки піддали сумніву правильність виправдувального вироку. Таким чином, було створено зв'язок з попереднім кримінальним провадженням, а це суперечило презумпції невинуватості. Отже, Суд визнав застосовність пункту 2 статті 6 у справі «Y проти Норвегії», а також те, що було допущено порушення цього пункту.

У справах «О проти Норвегії», «Хаммерн проти Норвегії» суддя Ґрев висловила окрему думку, яка збігається з позицією більшості. Кожну з цих думок додано до тексту судового рішення. Суддя Тюлкен висловила окрему думку, яка збігається з позицією більшості, а суддя Коста — думку, яка не збігається з позицією більшості, у справі «Рінґвольд проти Норвегії»; ці думки також додано до тексту судового рішення.

085
13.02.2003

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ У СПРАВІ «ПАРТІЯ ДОБРОБУТУ ТА ІНШІ ПРОТИ ТУРЕЧЧИНИ»

Сьогодні на відкритому слуханні Європейський суд з прав людини виніс рішення[1] у справі «Партія добробуту та інші проти Туреччини» *(Refah Partisi (The Welfare Party) and Others v. Turkey)* (заяви № 41340/98, 41342/98, 41343/98 та 41344/98). Суд одноголосно постановив:

— що порушення статті 11 Європейської конвенції з прав людини (свобода зібрань та об'єднання) допущено не було;

— що немає необхідності розглядати окремо скарги, подані з посиланням на статті 9 (свобода думки), 10 (свобода вираження поглядів), 14 (заборона дискримінації), 17 (заборона зловживання правами) та 18 Конвенції (обмеження у застосуванні обмежень на права), а також на статтю 1 (захист власності) та статтю 3 (право на вільні вибори) Протоколу № 1.

1. Основні факти

Перший заявник, Партія добробуту *(Refah Partisi)* — політична партія, заснована 19 липня 1983 року. Другий заявник — її колишній голова, Неджметтін Ербакан *(Necmettin Erbakan)*, який на час, що розглядається у справі, був депутатом парламенту. Третій і четвертий заявники, Севкет Казан *(Şevket Kazan)* та Ахмет Текдаль *(Ahmet Tekdal)*, — політичні діячі й адвокати; на той час були депутатами парламенту і заступниками голови Партії добробуту.

21 травня 1997 року головний державний обвинувач при Касаційному суді порушив провадження в Конституційному суді Туреччини, домагаючись розпуску Партії добробуту, яку він обвинувачував у тому, що вона стала «центром протистояння доктрині відокремлення церкви від держави». Доводячи це, він посилався на різні документи і декларації керівників та членів цієї партії, які, за його словами, свідчили про несумісність деяких цілей партії, таких, як запровадження шаріату і теократичного режиму, з вимогами демократичного суспільства.

У Конституційному суді представники заявників стверджували, що сторона обвинувачення посилалася лише на уривки зі згаданих документів, вириваючи їх із контексту, внаслідок чого їхній зміст виявився перекрученим. Вони також стверджували, що Партія добробуту, яка на той час була протягом року однією з панівних партій, оскільки мала своїх представників у складі коаліційного уряду, постійно додержувалася

[1] Ці рішення Великої палати остаточні.

доктрини відокремлення церкви від держави і поважала всі релігійні вірування. Отже, її не можна було ототожнювати з політичними партіями, які домагаються запровадження тоталітарного режиму. Також вони стверджували, що кільком лідерам Партії добробуту стало відомо про деякі протиправні зауваження, оскаржувані у справі, лише після того, як їм вручили клопотання головного державного обвинувача про розпуск партії. Тоді лідери виключили з партії причетних до цього, аби не допустити ставлення до їхньої партії як до «центру» незаконної діяльності, як цього вимагає Закон про реґулювання діяльності політичних партій.

Рішенням від 16 січня 1998 року Конституційний суд оголосив розпуск Партії добробуту, посилаючись на те, що вона стала «центром протистояння доктрині відокремлення церкви від держави». Крім того, згідно з рішенням Конституційного суду, кошти цієї партії мали бути передані Казначейству. Конституційний суд також постановив, що публічні заяви лідерів Партії добробуту, зокрема заяви Неджметтіна Ербакана, Севкета Казана та Ахмета Текдаля, покладали на партію безпосередню відповідальність з погляду конституційності її діяльності. У зв'язку з цим суд заборонив їм протягом п'яти років брати участь у роботі парламенту чи обіймати певні політичні посади.

2. Процедура і склад Суду

Заяви подано до Європейської комісії з прав людини 22 травня 1998 року і передано до Суду 1 листопада 1998 року. 3 жовтня 2000 року їх було об'єднано в одне провадження і оголошено частково прийнятними. Рішенням палати (третя секція) від 31 липня 2001 року Суд, чотирма голосами проти трьох, постановив про відсутність у справі порушення статті 11 Конвенції і, одноголосно, що жодного окремого питання за статтями 9, 10, 14, 17 та 18 Конвенції, а також за статтями 1 та 3 Протоколу № 1 не постає. 30 жовтня 2001 року заявники звернулися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати, як це передбачено статтею 43 (передання справ на розгляд Великої палати), і 12 грудня 2001 року колеґія суддів Великої палати задовольнила це клопотання. Слухання відбулося 19 червня 2002 року.

Судове рішення постановлене Великою палатою, до складу якої увійшло сімнадцять суддів:

Люціус **Вільдхабер** (Luzius Wildhaber, Швейцарія), **Голова Суду**
Крістос **Розакіс** (Christos Rozakis, Греція)
Жан-Поль **Коста** (Jean-Paul Costa, Франція)
Ґеорґ **Ресс** (Georg Ress, Німеччина)
Ґаукур **Йорундссон** (Gaukur Jörundsson, Ісландія)
Люціус **Кафліш** (Lucius Caflisch, Швейцарія)
Ріца **Тюрмен** (Riza Türmen, Туреччина)
Корнеліу **Бірсан** (Corneliu Bîrsan, Румунія)
Пер **Лоренцен** (Peer Lorenzen, Данія)

Володимир **Буткевич** (Volodymyr Butkevych, Україна)
Ніна **Важич** (Nina Vajić, Хорватія),
Матті **Пеллонпя** (Matti Pellonpää, Фінляндія)
Марґарита **Цаца-Ніколовська** (Margarita Tsatsa-Nikolovska, колишня югославська республіка Македонія)
Андраш **Бака** (András Baka, Угорщина)
Райт **Марусте** (Rait Maruste, Естонія)
Анатолій **Ковлер** (Anatoly Kovler, Росія)
Антонелла **Муларонi** (Antonella Mularoni, Сан-Марино),

а також Пол **Махоуні** (Paul Mahoney), **Секретар Суду**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

У своїх скаргах заявники посилалися на статті 9, 10, 11, 14, 17 та 18 Конвенції, а також на статті 1 та 3 Протоколу № 1.

Рішення Суду

Стаття 11 Конвенції

Сторони погодилися з тим, що розпуск Партії добробуту та вжиті у зв'язку з цим заходи становили втручання у здійснення заявниками свого права на свободу об'єднання, передбаченого статтею 11 Конвенції. Крім того, розглядаючи це втручання у світлі вимог пункту 2 статті 11, Суд визнав, що це втручання було встановлене законом і мало законну мету. Але положення цього пункту також вимагали з'ясування, чи було згадане втручання «необхідним у демократичному суспільстві».

Посилаючись на свою практику, Суд знову наголосив на існуванні безпосереднього зв'язку між демократією та Конвенцією, а також на основоположній ролі, яку відіграють у демократичній країні політичні партії, які здійснюють свободи і права, ґарантовані статтею 11, а також статтею 10 (свобода вираження поглядів) Конвенції.

Однак, з огляду на свободи, які ґарантує стаття 11, а також стаття 9 (свобода віросповідання) і стаття 10 Конвенції, органи влади держави, в якій дане об'єднання своєю діяльністю загрожує інституціям цієї держави, не можна позбавляти права на захист таких інституцій. У своїх попередніх рішеннях Суд уже визнав, що між вимогами захисту інтересів демократичного суспільства та прав окремої особи має забезпечуватися певний компроміс, і це є невід'ємною вимогою системи Конвенції.

Суд зауважив, що політична партія може проводити кампанію за зміни в законодавстві або в правовому чи конституційному устрої держави, якщо дотримується двох умов: насамперед засоби, які використовуються задля цієї мети, мають бути законними і демократичними з усіх поглядів; по-друге, самі по собі запропоновані зміни мають бути сумісними з основними демократичними принципами. Це завжди означає,

що політична партія, лідери якої підбурювали до насильства або висували політичну програму, несумісну з певною нормою демократії чи низкою таких норм, або програму, що має на меті знищення демократії чи іґнорує визнані демократичні права і свободи, не може розраховувати на захист з боку Конвенції від санкцій, які у зв'язку з цим застосовуються проти неї.

Разом з тим Суд знову наголосив, що у справах, які стосуються політичних партій, передбачені статтею 11 винятки потребують вузького тлумачення; лише переконливі та неспростовні причини можуть бути підставою для обмеження права таких партій на свободу об'єднання. Для з'ясування того, чи існує необхідність обмеження, про яке йдеться в пункті 2 статті 11, Договірним державам надається лише обмежена свобода розсуду. Якщо політична партія, яка керується моральними цінностями, встановлюваними релігією, дотримується зазначених вище двох умов, її не можна вважати такою, що за своєю суттю не сумісна з викладеними в Конвенції основоположними принципами демократії.

Суд також зауважив, що цілі та наміри політичної партії не можна визначати лише на підставі такого критерію, як партійний статут і програма. Як свідчить минулий політичний досвід Договірних держав, політичні партії, які виношували цілі, несумісні з основоположними принципами демократії, не оприлюднювали їх у своїх офіційних виданнях доти, доки не приходили до влади. Ось чому Суд завжди зазначав, що справжні цілі та наміри партії можуть бути прихованими в її політичній програмі і відмінними від тих, які вона проголошує. Для того щоб пересвідчитися в істинності проголошуваних партією намірів, необхідно звірити, чи відповідають дії керівників партії та зайнята нею позиція змістові її програми.

Визначаючись із загальною оцінкою необхідності зазначеного втручання і з'ясовуючи, зокрема, чи відповідало воно нагальній соціальній потребі, Суд визнав, що дії та висловлювання членів і лідерів Партії добробуту, згадані в рішенні Конституційного суду, можна поставити за вину всій партії і що ці дії та висловлювання свідчили про те, що в довгостроковій перспективі ця партія ставить мету, використовуючи існуючий плюралізм правових систем, запровадити режим, що ґрунтується на шаріаті. Суд також визнав, що згадані дії та висловлювання також свідчили про те, що задля реалізації своєї політики і запровадження такого режиму ця партія не виключала можливості застосування сили. Зважаючи на несумісність таких планів з поняттям «демократичного суспільства», а також на те, що, з огляду на наявні у Партії добробуту реальні можливості практичного втілення цих планів, загроза демократії здавалася відчутнішою і реальнішою, встановлені Конституційним судом стосовно заявників санкції, навіть у контексті наданої йому обмеженої свободи розсуду, можна на всіх

підставах кваліфікувати як такі, що відповідають «нагальній суспільній потребі».

Суд також дійшов висновку, що зазначене втручання не можна вважати непропорційним до поставлених цілей.

Тобто існували переконливі та неспростовні підстави, які виправдовували розпуск Партії добробуту і тимчасове позбавлення інших заявників наданих їм певних політичних прав. Тому розпуск Партії добробуту в контексті пункту 2 статті 11 можна вважати «необхідним у демократичному суспільстві», а отже, порушення статті 11 допущено не було.

Статті 9, 10, 14, 17, 18 Конвенції та статті 1 і 3 Протоколу № 1

Суд визнав, що окремо розглядати інші скарги заявників немає потреби.

Суддя Ресс, до якого приєднався суддя Розакіс, а також суддя Ковлер висловили окремі думки, які додано до тексту рішення.

086
13.02.2003

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ У СПРАВІ «ОДЬЄВР ПРОТИ ФРАНЦІЇ»

Сьогодні на відкритому слуханні Європейський суд з прав людини виніс рішення[1] у справі «Одьєвр проти Франції» *(Odièvre v. France)* (заява № 42326/98). Європейський суд постановив:

— десятьма голосами проти семи, що порушення статті 8 Європейської конвенції з прав людини (право на повагу до приватного і сімейного життя) допущено не було;

— десятьма голосами проти семи, що порушення статті 14 Конвенції (заборона дискримінації), взятої у поєднанні зі статтею 8, допущено не було.

1. Основні факти

Заявниця — Паскаль Одьєвр *(Pascale Odièvre)*, громадянка Франції, 1965 року народження, проживає в Парижі. Вона безробітна.

Її заява стосується правил, які захищають конфіденційність відомостей про народження дитини і які завадили їй одержати інформацію про свою рідну сім'ю.

Вона народилася 23 березня 1965 року в Парижі. Згідно з проханням її матері, відомості про народження заявниці тримаються в таємниці. У документі, який мати заповнила за встановленим зразком в Управлінні охорони здоров'я та соціального забезпечення, було зафіксовано її відмову від прав на дитину. Заявницю влаштували під опіку Служби охорони дитинства та молоді і зареєстрували як дитину, що перебуває під державною опікою. Згодом усі батьківські права стосовно неї перейшли до подружжя Одьєвр, які її удочерили і прізвище яких вона досі носить.

У 1990 році заявниця звернулася до відділу Служби охорони дитинства департаменту Сен *(Seine)* з проханням ознайомитися зі своєю справою, але в наданих їй матеріалах не було прізвищ членів сім'ї її рідних батьків. 27 січня 1998 року вона звернулася до паризького суду першої інстанції *(tribunal de grande instance)* з проханням видати розпорядження про «повідомлення їй конфіденційної інформації стосовно її народження та надання їй дозволу одержати копії будь-яких документів, довідок з державних архівів та повних свідоцтв про народження». Вона пояснила суду, що дізналася про те, що 1963 року в

[1] Цей стислий виклад, підготовлений канцелярією, ні до чого Суд не зобов'язує.

її справжніх батьків народився син, а після 1965 року ще двоє синів. Однак Служба охорони дитинства відмовилася надати їй будь-яку конкретну інформацію стосовно її братів, посилаючись на ризик порушення конфіденційної інформації. Вона стверджувала, що прохання повідомити їй інформацію стосовно її народження достатньо обґрунтоване, оскільки їй стало відомо, що вона має рідних братів.

2 лютого 1998 року судовий секретар повернув матеріали справи адвокатові заявниці із запискою: «...вважаємо, що заявниці слід звернутися до адміністративного суду, який, якщо це можливо, видасть розпорядження відповідним органам повідомити їй цю інформацію, але таке розпорядження в будь-якому разі суперечитиме Законові від 8 січня 1993 року». (Згідно з цим законом, клопотання про повідомлення ідентифікуючих відомостей стосовно справжньої матері має бути відхилене, якщо при народженні укладено угоду про конфіденційність такої інформації).

2. Процедура і склад Суду

Заяву подано до Європейської комісії з прав людини 12 березня 1998 року і передано до Суду 1 листопада 1998 року. 16 жовтня 2001 року палата, створена зі складу третьої секції Суду, розглянувши питання прийнятності заяви та по суті, оголосила її прийнятною. 24 червня 2002 року палата відмовилася від юрисдикції на користь Великої палати, проти чого жодна із сторін не заперечувала. Слухання відбулося 9 жовтня 2002 року.

Судове рішення постановлене Великою палатою, до складу якої увійшло сімнадцять суддів:

Люціус **Вільдхабер** (Luzius Wildhaber, Швейцарія), **Голова Суду**
Крістос **Розакіс** (Christos Rozakis, Греція)
Жан-Поль **Коста** (Jean-Paul Costa, Франція)
Ґеорґ **Ресс** (Georg Ress, Німеччина)
Ніколас **Братца** (Nicolas Bratza, Британія)
Джованні **Бонелло** (Giovanni Bonello, Мальта)
Лукіс **Лукайдес** (Loukis Loucaides, Кіпр)
Пранас **Куріс** (Pranas Kuris, Литва)
Іренеу **Кабраль Баррето** (Ireneu Cabral Barreto, Португалія)
Франсуаза **Тюлкен** (Françoise Tulkens, Бельгія)
Карел **Юнґвірт** (Karel Jungwiert, Чехія)
Матті **Пеллонпя** (Matti Pellonpää, Фінляндія)
Ханна Софія **Ґрев** (Hanne Sophie Greve, Норвегія)
Снежана **Ботучарова** (Snejana Botoucharova, Болгарія)
Міндія **Уґрекхелідзе** (Mindia Ugrekhelidze, Грузія)
Станіслав **Павловський** (Stanislav Pavlovschi, Молдова)
Лех **Ґарліцький** (Lech Garlicki, Польща),

а також Пол **Махоуні** (Paul Mahoney), **Секретар Суду**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Заявниця скаржилася, що їй не надали можливості одержати конкретні відомості про сім'ю її рідних батьків, що становило порушення статті 8 Європейської конвенції з прав людини (право на повагу до приватного і сімейного життя). За її словами, це завдало їй надзвичайної шкоди, оскільки позбавило її шансу відтворити минуле свого життя. Вона також стверджувала, що правила, які існують у Франції стосовно конфіденційності інформації про народження дитини, становлять дискримінацію за ознакою походження, на порушення статті 14 (заборона дискримінації).

Рішення Суду

Стаття 8 Конвенції

Застосовність статті 8

Суд вирішив за необхідне розглянути справу з погляду не сімейного, а приватного життя, оскільки вимога, яку заявниця, задля встановлення біологічної істини, висуває стосовно свого права знати про своє минуле, ґрунтується на тому, що їй не надали змоги отримати доступ до інформації про своє походження та до відповідних відомостей про особи її батьків.

Суд знову наголосив на тому, що стаття 8 захищає, разом з іншими інтересами, право людини на особистісний розвиток. Зокрема, для особистісного розвитку людини мають значення такі питання, як конкретні відомості про особу даної людини та захищений Конвенцією життєво важливий інтерес цієї людини в одержанні інформації, яка допомагає їй встановити істину стосовно важливих аспектів свого походження, зокрема особи її батьків. Народження, а також обставини, за яких народжена дитина, є складовою частиною приватного життя цієї дитини, а згодом — її дорослого приватного життя, і таке право ґарантоване статтею 8 Конвенції. Отже, дане положення в цій справі застосовується.

Дотримання статті 8

Заявниця скаржилася, що правова система Франції не забезпечила їй повагу до приватного життя, оскільки система повністю перешкоджала їй учинити позов про встановлення материнства, з огляду на конфіденційність — на прохання її справжньої матері — такої інформації, а також забороняла їй доступ до ідентифікуючої інформації стосовно її матері.

Суд вказав на два інтереси, що конкурують у цій справі: з одного боку — право знати своє походження та життєво важливий інтерес дитини у своєму особистісному розвиткові, а з іншого боку — інтерес жінки в

нерозголошенні своєї особи задля збереження свого здоров'я, що ґарантувалося в разі народження дитини в належних медичних умовах. Примирити ці інтереси нелегко, оскільки вони належать двом дорослим особам, наділеним свободою власної волі.

Крім того, проблему конфіденційності материнства не можна вирішувати відірвано від питання захисту інтересів третіх сторін, а саме — інтересів усиновлювачів, а також батька та інших членів рідної сім'ї заявниці. Суд з цього приводу зазначив, що заявниці, яку удочерили в чотирирічному віці, вже виповнилося 38 років і що розголошення без згоди сторін конфіденційної інформації може виявитися досить небезпечним не лише для самої матері, а й для усиновлювачів, які виховали заявницю, для її справжнього батька та рідних братів, кожен з яких також має право на повагу до свого приватного та сімейного життя.

Необхідно також враховувати існуючі загальні інтереси, адже мета законодавства Франції полягала в збереженні здоров'я матері та дитини при її народженні, в уникненні абортів, особливо незаконних абортів, а також у створенні умов, коли відмова від народженої дитини може мати місце лише з дотриманням належної процедури. Таким чином, однією з цілей, поставлених правовою системою Франції, було забезпечення права на повагу до життя.

Суд знову наголосив, що при виборі заходів, які забезпечували б дотримання статті 8 у сфері стосунків між людьми, Договірна держава користується певною свободою розсуду. Більшість держав — учасниць Конвенції не мають законів, подібних чинним законам Франції, які б виключали будь-яку можливість встановлення материнства справжньої матері, якщо вона відмовляється назвати себе. Разом з тим Суд зазначив, що деякі країни не покладають на справжніх батьків обов'язок розголошувати дані про свою особу у зв'язку з народженням їхніх дітей і що в різних інших країнах трапляються випадки, коли новонароджених залишають, що спричинило дискусію навколо права народжувати дитину анонімно. Зважаючи на різні підходи до цього питання в правових системах держав, на різні традиції та на існуючі факти відмови матерів від дітей, Суд визнав, що при виборі конкретних заходів, які, на думку держави, можуть забезпечити захист передбачених Конвенцією прав, ця держава повинна користуватися певною свободою розсуду.

Суд зважив на те, що заявниці було надано доступ до інформації, в якій не розголошувалася особа її матері та інших членів сім'ї її справжніх батьків, внаслідок чого вона змогла дізнатися про свої корені, але при цьому було забезпечено захист інтересів третіх сторін. Крім того, хоча практика надання матерям права на анонімне народження дітей зберігалася й надалі, Закон від 22 січня 2002 року полегшив зацікавленим особам пошук інформації про своє біологічне походження, адже на його підставі було створено Національну раду з доступу до інформації про особисте походження. На час, що розглядається, цей

закон уже набрав чинності і заявниця могла скористатися ним для подання клопотання про розкриття особи її матері, за умови отримання від матері відповідної згоди.

Таким чином, законодавство Франції було спрямоване на забезпечення відповідної рівноваги та достатнього співвідношення між конкуруючими інтересами. Отже, Франція не вийшла за межі свободи розсуду, якою вона мала право скористатися з огляду на складне й делікатне питання доступу людини до інформації про свої корені — питання, яке стосується права людини знати минуле свого особистого життя, торкається вибору, зробленого справжніми батьками, а також існуючих сімейних зв'язків та усиновлювачів. Отже, порушення статті 8 Конвенції допущено не було.

Стаття 14 Конвенції, взята у поєднанні зі статтею 8

Суд зауважив, що заявниця скаржилася на обмеження, встановлені стосовно її можливостей одержати право власності від своєї рідної матері. На думку Суду, скарга, яку заявниця подала з посиланням на статтю 14 Конвенції, стосується відсутності у неї можливості встановити свої корені, але не її бажання встановити існування батьківського права, яке дало б їй право претендувати на спадщину. Суд зазначив, що ця скарга, хоч і подана дещо в іншому ракурсі, на практиці має такий самий зміст, що й скарга, яку Суд уже розглянув у світлі статті 8 Конвенції. У підсумку, Суд визнав, що ніякої дискримінації за ознакою споріднення стосовно заявниці допущено не було, оскільки стосовно неї батьківські обов'язки виконували її усиновлювачі і вона має майбутню частку в їхньому майні та нерухомості, а також не може заявляти про те, що ситуацію стосовно її рідної матері можна порівняти із ситуацією дітей, які користуються правами, що випливають із встановленого батьківського статусу рідної матері. Отже, Суд постановив, що порушення статті 14 Конвенції, взятої у поєднанні зі статтею 8, допущено не було.

Судді Розакіс, Ресс, Куріс та Ґрев висловили окремі думки, які збігаються з позицією більшості. Судді Вільдхабер, Братца, Бонелло, Лукайдес, Кабраль Баррето, Тюлкен та Пеллонпя висловили спільну окрему думку, яка не збігається з позицією більшості. Ці окремі думки додано до тексту судового рішення.

090
13.02.2003

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВІ «ДЖЕТІН ТА ІНШІ ПРОТИ ТУРЕЧЧИНИ»

Сьогодні Європейський суд з прав людини письмово повідомив рішення[1] у справі «Джетін та інші проти Туреччини» *(Çetin and Others v. Turkey)* (заяви № 40153/98 та 40160/98). Суд одноголосно постановив, що було допущено порушення статті 10 Європейської конвенції з прав людини (свобода вираження поглядів).

Згідно зі статтею 41 Конвенції (справедлива сатисфакція), Суд присудив кожному заявникові по 2500 євро як компенсацію за нематеріальну шкоду та всім заявникам разом компенсацію за судові витрати у загальному розмірі 3000 євро.

(Рішення викладене лише французькою мовою).

1. Основні факти

Заявники — Ведат Джетін *(Vedat Çetin)*, Мехмет Кайя *(Mehmet Kaya)*, Ісмет Бакач *(Ismet Bakaç)*, Ахмет Сунбул *(Ahmet Sünbül)*, Зейнел Баґір (*Zeynel Bağir)*, Метін Даґ *(Metin Dağ)*, Кемал Шахін *(Kemal Şahin)* та Наїф Кіліч *(Naif Kiliç)*, громадяни Туреччини, проживають у м. Діярбакирі *(Diyarbakır)*. У час, що розглядається у справі, вони працювали журналістами щоденної газети *«Ülkede Gündem»*. 24 жовтня 1998 року видання газети *«Ülkede Gündem»* було припинено і замість неї почала видаватися газета *«Özgür Bakiş»*. 27 квітня 2000 року почала виходити ще одна щоденна газета, *«2 Binde Yeni Gündem»*, але 31 травня 2001 замість неї стали видавати щотижневу газету *«Yedinci Gündem»*.

Заявники стверджували про втручання з боку органів безпеки, які впродовж вересня, жовтня та листопада 1997 року перешкоджали розповсюдженню газети в реґіоні, в якому діяв надзвичайний стан. Пан Бакач та п. Баґір звернулися до прокуратури зі скаргою на перешкоджання розповсюдженню газети, але прокуратура, посилаючись на відсутність у неї відповідної юрисдикції, передала скаргу до Діярбакирського адміні-

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колеґія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колеґія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

стративного суду. Адміністративний суд, зважаючи на рішення про конфіскацію газети, ухвалив припинити провадження у справі. З березня 2000 року Вищий адміністративний суд затвердив це рішення.

1 грудня 1997 року губернатор реґіону, в якому діяв надзвичайний стан, заборонив ввезення та розповсюдження газети *«Ülkede Gündem»* у цьому реґіоні. Про цю заборону представника газети, п. Бакача, було сповіщено 4 грудня 1997 року, а дистриб'ютора газети, відкрите товариство з обмеженою відповідальністю *«Birleşik Basim Dagitim A.Ş.»*, було поінформовано наступного дня.

У травні 1999, червні 2000 та червні 2001 року таку саму заборону встановлювали стосовно газет, які стали видаватися замість газети *«Ülkede Gündem»*. У червні 2000 року, згідно з поданими заявниками до Суду матеріалами, губернатор згаданого реґіону неодноразово видавав розпорядження про заборону ввезення та розповсюдження періодичних видань. Цю заборону було встановлено стосовно сімнадцяти періодичних видань, зокрема стосовно газет *«Ülkede Gündem»*, *«Özgür Bakiş»* та *«2 Binde Yeni Gündem»*.

2. Процедура і склад Суду

Заяви до Європейської комісії з прав людини були подані, відповідно, 5 січня та 5 лютого 1998 року. 1 листопада 1998 року їх було передано до Суду і 6 листопада 2001 року оголошено частково прийнятними.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшло сім суддів:

Жан-Поль **Коста** (Jean-Paul Costa, Франція), **голова**
Андраш **Бака** (András Baka, Угорщина)
Ґаукур **Йорундссон** (Gaukur Jörundsson, Ісландія)
Лукіс **Лукайдес** (Loukis Loucaides, Кіпр)
Ріца **Тюрмен** (Riza Türmen, Туреччина)
Корнеліу **Бірсан** (Corneliu Bîrsan, Румунія)
Міндія **Уґрекхелідзе** (Mindia Ugrekhelidze, Грузія),

а також Лоренс **Ерлі** (Lawrence Early), **заступник секретаря секції**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Посилаючись на статтю 10 Конвенції, заявники скаржилися, що заборона на розповсюдження газети *«Ülkede Gündem»* у реґіоні, в якому з 1 грудня 1997 року діяв введений губернатором надзвичайний стан, становила безпідставне втручання у здійснення ними права одержувати інформацію та ідеї.

Рішення Суду

На думку Суду, заборона на ввезення та розповсюдження газети *«Ülkede Gündem»* в реґіоні із введеним надзвичайним станом була втру-

чанням у право заявників на свободу вираження поглядів. Це втручання було передбачене законом Туреччини, оскільки пункт 11 (е) Закону № 2935 про надзвичайний стан та стаття 1 (а) Законодавчого указу № 430 передбачали такий захід в інтересах охорони громадського порядку та захисту національної безпеки.

Суд зазначив, що ці положення надали губернаторові повноваження заборонити видання та розповсюдження будь-якої публікації, яка могла б призвести до значного порушення громадського порядку в реґіоні, громадських заворушень або, через викривлене висвітлення подій у реґіоні, завадити органам безпеки виконувати свої обов'язки. З огляду на те, що ані законність цих положень, які надали губернаторові такі повноваження, ані правомірність їх застосування не стали предметом судового розгляду, Суд поділяє занепокоєння, яке висловив з цього приводу Конституційний суд Туреччини.

Суд визнає, що газети, які було конфісковано, насправді могли суттєво змінити ситуацію, яка склалася на той час у реґіоні. Разом з тим Суд зазначає, що будь-яких підстав для заборони розповсюдження газет наведено не було, а також вказує на відсутність будь-яких посилань на рішення судів Стамбула стосовно конфіскації газет. До того ж конфіскацію не можна було вважати у цій справі запобіжним заходом, оскільки розпорядження про застосування такого заходу міг видати лише суддя, розглядаючи кримінальну справу. Отже, відсутність конкретних підстав та належного судового розгляду законності адміністративних рішень уможливила свавільне застосування такого заходу.

Відповідаючи на арґументи Уряду про те, що населення реґіону мало можливість користуватися багатьма джерелами ідей та інформації і що для здійснення свого права на свободу вираження поглядів заявники мали змогу скористатися багатьма іншими доступними для них засобами, Суд знову наголосив на важливій ролі, яку відіграє преса в демократичному суспільстві. Крім того, заперечуючи проти тверджень Уряду, Суд зазначив, що зі спливом 53 днів заборону скасовано не було. У червні 2000 року вона й далі залишалася чинною, і газети, видання яких було розпочато замість газети *«Ülkede Gündem»*, як і інші видання, зіткнулися з такою самою забороною. Нарешті, з огляду на неможливість перевірки законності згаданих заходів адміністративними судами, ці заходи могли бути скасовані лише в односторонньому порядку і на власний розсуд губернатором реґіону, в якому діяв надзвичайний стан.

На думку Суду, відсутність механізму судового нагляду стосовно встановлення адміністративних заборон позбавило заявників достатніх ґарантій проти можливих зловживань. Отже, втручання, здійснене на підставі пункту 11 (е) Закону № 2935 та статті 1 (а) Законодавчого указу № 430, а також застосування цих положень у справі не можна було вважати «необхідними у демократичному суспільстві», оскільки вони виходили за межі того, що є необхідним для досягнення законної мети.

099
20.02.2003

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВІ «ДЖАВІТ АН ПРОТИ ТУРЕЧЧИНИ»

Сьогодні Європейський суд з прав людини письмово повідомив рішення[1] у справі «Джавіт Ан проти Туреччини» *(Djavit An v. Turkey)* (заява № 20652/92). Суд постановив:

— шістьма голосами проти одного, що допущено порушення статті 11 Європейської конвенції з прав людини (свобода зібрань);

— шістьма голосами проти одного, що допущено порушення статті 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту);

— одноголосно, що немає необхідності в окремому розгляді скарги, яку заявник подав з посиланням на статтю 10 (свобода вираження поглядів).

Згідно зі статтею 41 Конвенції (справедлива сатисфакція), Суд присудив заявникові 15 000 євро як компенсацію за нематеріальну шкоду та 4715 євро за судові витрати.

(Рішення викладене лише англійською мовою).

1. Основні факти

Ахмет Джавіт Ан *(Ahmet Djavit An)* — громадянин Кіпру турецького походження, 1950 року народження, працює педіатром і проживає в Нікосії *(Nicosia)*, на півночі від «зеленої лінії».

Заявник критично налаштований до турецько-кіпріотських органів влади та турецької військової присутності в північній частині Кіпру, яку він характеризує як «окупацію». Він також виступає координатором об'єднання «Турецько-кіпріотський рух за незалежність і федеральний устрій Кіпру», що є незареєстрованою організацією кіпріотів турецького і грецького походження, яку було створено 1989 року в м. Нікосії. Цей рух ставить за мету розвиток тісних відносин між двома громадами та

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колегія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колегія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

організацію зустрічей політичного, культурного, медичного і соціального характеру.

Як правило, заявника позбавляють можливості отримати дозвіл від турецьких та турецько-кіпріотських органів влади на відвідування «буферної зони» чи південної частини острова для участі в різних зустрічах між двома громадами. У період з 8 березня 1992 року по 14 квітня 1998 року було задоволено лише шість із 46 клопотань надати такий дозвіл. З такими клопотаннями заявник звертався, зокрема, з метою участі в таких зустрічах: весняна виставка *UNFICYP* (Сил ООН на Кіпрі) в Нікосійському міжнародному аеропорту в травні 1992 року; медичний семінар за участю представників двох громад, організований УВКБ (Управлінням верховного комісара ООН у справах біженців) у червні 1992 року; збори координаційного комітету «Руху за незалежність і федеральний устрій Кіпру» в палаці Ледра *(Ledra Palace)* у жовтні 1992 року, а також семінар з кардіології, який організувало УВКБ у червні 1994 року. Крім того, у травні 1992 року турецько-кіпріотські органи влади відмовилися дозволити грецьким кіпріотам відвідати збори, організовані заявником у північній частині острова.

Заявник стверджував, що Кабінет «Турецької Республіки Північний Кіпр» (ТРПК) ухвалив рішення, яким заборонив його зустрічі з грецькими кіпріотами. За його словами, про це рішення згадувалося в листі від 3 лютого 1992 року, який надійшов заявникові від міністра охорони здоров'я. 7 травня 1992 року заявник звернувся з листом до прем'єр-міністра ТРПК з проханням повідомити йому зміст рішення Кабінету, але відповіді на нього не одержав. Він надіслав листа з протестом до міністра закордонних справ Туреччини, але цей лист також залишився без відповіді. 18 травня 1994 року Директорат із консульських справ та справ меншин Міністерства закордонних справ та оборони ТРПК повідомив заявника про те, що йому відмовлено в дозволі «з міркувань безпеки, в суспільних інтересах та з огляду на пропаґанду, яку веде [заявник] проти держави».

24 травня 1994 року заявник звернувся з листом до заступника прем'єр-міністра ТРПК, у якому запитував, чи залишається чинним раніше прийняте Кабінетом рішення після того, як заявникові не дозволили поїздки до «буферної зони» чи до Нікосії. Відповіді на листа він не одержав.

2. Процедура і склад Суду

Заяву подано до Європейської комісії з прав людини 8 вересня 1992 року і передано до Суду 1 листопада 1998 року. 14 квітня 1998 року її було оголошено частково прийнятною.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшло сім суддів:

Люціус **Кафліш** (Lucius Caflisch, Швейцарія), **голова**
Пранас **Куріс** (Pranas Kuris, Литва)
Бостьян **Жупанчич** (Boštjan Župancic, Словенія)
Джон **Хедіґан** (John Hedigan, Ірландія)
Марґарита **Цаца-Ніколовська** (Margarita Tsatsa-Nikolovska, Македонія)
Крістак **Трая** (Kristaq Traja, Албанія)
Фейяз **Ґьольчюклю** (Feyyaz Gölcüklü, Туреччина), **суддя *ad hoc***,
а також Венсан **Берже** (Vincent Berger), **секретар секції**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Заявник скаржився, що відмова турецьких і турецько-кіпріотських органів влади дозволити йому перетинати «зелену лінію», здійснюючи поїздки до південного Кіпру, та брати участь у зустрічах двох громад становила порушення статей 10, 11 та 13 Конвенції.

Рішення Суду

Відповідальність Туреччини стосовно стверджуваних порушень

Туреччина заперечувала, що у зв'язку з викладеними в заяві обвинувальними твердженнями несе відповідальність за Конвенцією. Вона стверджувала, що така відповідальність покладається виключно на ТРПК, незалежну і суверенну державу, засновану турецько-кіпріотською громадою на здійснення свого права на самовизначення. Зокрема, Туреччина стверджувала, що контроль та повсякденне управління зазначених пунктів перетину та видання дозволів здійснювалося виключно в межах юрисдикції та/або відповідальності органів влади ТРПК, а не Туреччини.

Суд нагадав, що держави, які ратифікували Європейську конвенцію з прав людини, можуть виявитися відповідальними за дії та бездіяльність своїх органів влади, які призвели до наслідків, відчутних поза межами їхньої власної території. Така відповідальність також може виникати, коли у зв'язку з військовими діями держава здійснювала ефективний контроль території поза межами своїх національних кордонів. Обов'язок забезпечувати на такій території захист передбачених Конвенцією прав та свобод випливав із факту здійснення такого контролю чи то безпосередньо за допомогою збройних сил, чи за допомогою місцевої адміністрації. Суд визнав, що необхідності з'ясовувати, чи справді Туреччина здійснювала ретельний контроль за політикою та діями органів влади ТРПК, немає; велика кількість діючих військ, дислокованих на північному Кіпрі свідчила про те, що турецька армія здійснювала ефективний контроль за цією частиною острова. Наявність такого контролю покладала на Туреччину відповідальність за політику та дії

ТРПК. Отже, ті, кого торкнулися така політика та дії, підпадали під «юрисдикцію» Туреччини.

Зважаючи на це, Суд дійшов висновку, що оскаржені у справі питання перебувають під «юрисдикцією» Туреччини і мають наслідком відповідальність Туреччини за Конвенцією.

Вичерпання національних засобів правового захисту

Арґумент Уряду Туреччини про те, що не було вичерпано національні засоби правового захисту, Суд відхилив з огляду на недоведення Урядом факту, що той чи інший із запропонованих ним засобів правового захисту взагалі якимсь чином міг би забезпечити заявникові відшкодування.

Суд наголосив, що його висновок не можна тлумачити як загальну заяву про те, що засоби правового захисту в ТРПК неефективні чи що від заявників не можна було вимагати звернення в існуючому порядку до наявних засобів.

Стаття 10

Суд зазначив, що у цій справі питання свободи вираження поглядів не можна відокремлювати від питання свободи зібрань. Забезпечення можливості висловлення особистих думок — одна з цілей свободи мирних зібрань, яка ґарантується статтею 11. Отже, немає необхідності розглядати це питання у світлі статті 10 окремо. Водночас Суд вирішив врахувати вимоги статті 10 при розгляді та тлумаченні статті 11.

Стаття 11

Суд зауважив, що він може розглядати лише період з 8 березня 1992 року по 14 квітня 1998 року, тривалість якого становить шість років та один місяць і протягом якого більшість клопотань заявника про надання згаданого дозволу були відхилені Урядом Туреччини; зокрема, лише 6 із 46 клопотань було задоволено. У деяких випадках інші особи, які зверталися з відповідним клопотанням, одержували такий дозвіл, але заявникові відмовляли. У період з 2 лютого 1996 року по 14 квітня 1998 року всі клопотання (загалом 10) заявника про надання дозволу на поїздку до південного Кіпру для участі в зустрічах двох громад було відхилено.

Суд зважив на те, що всі зустрічі, на яких бажав бути присутнім заявник, були присвячені сприяти діалогу та обміну ідеями і думками між турецькими кіпріотами, які проживають на півночі, та грецькими кіпріотами, які проживають на півдні. Ці зустрічі проводилися заради забезпечення миру на острові. Відмова заявникові в дозволах на поїздки фактично позбавила його можливості взяти участь у зустрічах двох громад і завадила йому здійснити своє право на мирні зібрання разом з

представниками обох громад. З огляду на це, Суд дійшов висновку, що відбулося втручання у право заявника на свободу мирних зібрань.

Оскільки виявилося, що немає закону, який би реґулював питання видачі дозволів турецьким кіпріотам, що проживають на північному Кіпрі, на перетин «зеленої лінії», щоб потрапити до південного Кіпру для мирного зібрання з грецькими кіпріотами, порядок, яким накладалися обмеження стосовно здійснення заявником свого права на свободу мирних зібрань, не був «встановлений законом». Отже, було допущено порушення статті 11.

Стаття 13

Зважаючи на те, що Уряд Туреччини не довів, що той чи інший з існуючих національних засобів правового захисту міг би бути ефективним, Суд визнав, що було допущено порушення статті 13.

Суддя Ґольчюклю висловив окрему думку, яка не збігається з позицією більшості. Окрему думку додано до тексту судового рішення.

108
25.02.2003

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВІ «РОУМЕН ТА ШМІТ ПРОТИ ЛЮКСЕМБУРҐУ»

Сьогодні Європейський суд з прав людини письмово повідомив рішення[1] у справі «Роумен та Шміт проти Люксембурґу» *(Roemen and Schmit v. Luxembourg)* (заява № 51772/99). Суд одноголосно постановив:

— що допущено порушення статті 10 Європейської конвенції з прав людини (свобода вираження поглядів) стосовно першого заявника; та

— що допущено порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) стосовно другої заявниці.

Згідно зі статтею 41 Конвенції (справедлива сатисфакція), Суд присудив кожному заявникові по 4000 євро як компенсацію за нематеріальну шкоду. Панові Роумену також присуджено 11 629,41 євро за судові витрати.

(Рішення викладене лише французькою мовою).

1. Основні факти

Роберт Роумен *(Robert Roemen)* — люксембурзький журналіст, 1945 року народження. Анна-Марі Шміт *(Anne-Marie Schmit)* була його адвокатом у сімейній справі. Вона — громадянка Люксембурґу, 1963 року народження. Обоє заявників проживають у Люксембурзі.

21 липня 1998 року в щоденній газеті *«Lëtzëbuerger Journal»* було опубліковано статтю першого заявника під заголовком «Міністра W. засуджено за ухилення від сплати податків» *(Minister W. der Steuerhinterziehung überführt)*. У статті повідомлялося, що міністрові наказано сплатити податковий штраф розміром у 100 000 люксембурзьких франків (близько 2500 євро) за ухилення від сплати податків, і зазначалося, що така поведінка видається ще ганебнішою, якщо зважити на увагу громадськості до особи такого рівня, яка повинна бути взірцем для інших. Ці факти стали предметом висвітлення в інших газетах.

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колеґія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колеґія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

4 серпня 1998 року міністр подав скаргу, звинувативши першого заявника в кримінальному правопорушенні. Почалося розслідування проти заявника у зв'язку з використаною ним інформацією, яку він здобув, порушивши професійну конфіденційність, а також проти невідомої особи чи осіб, які також порушили конфіденційність професійної інформації. Прокурор доручив провести судове і службове розслідування з метою встановлення особи державного службовця чи службовців в Управління земельного реєстру та державної власності, які займалися цими матеріалами і мали доступ до цих документів.

19 жовтня 1998 року за дорученням судді-слідчого було проведено обшуки вдома та на робочому місці першого заявника з метою «виявлення і конфіскації всіх предметів, документів, майна та/або інших речей, які могли б допомогти виявити істину стосовно згаданих правопорушень або які могли бути використані для перешкоджання задовільному просуванню розслідування». Під час обшуків нічого такого виявлено не було. Перший заявник, вважаючи, зокрема, що було порушено його право як журналіста на нерозголошення своїх джерел інформації, подав кілька клопотань про скасування наказів про обшук. Але ці клопотання, як і подані ним апеляції, було відхилено.

19 жовтня 1998 року суддя-слідчий також розпорядився про проведення обшуку в офісі адвоката першого заявника. Конфіскований під час обшуку лист Управління земельного реєстру та державної власності було передало прем'єр-міністрові. Лист було підписано від руки: «Начальникам управлінь. Конфіденційна інформація до вашого відома». Заявниця звернулася з проханням скасувати наказ про обшук. Оскільки зауваження заступника голови адвокатського об'єднання, який був присутній під час обшуку, не включили у доповідь про обшук та конфіскацію, відділ з арештів районного суду оголосив конфіскацію недійсною і наказав повернути листа першому заявникові. У день, коли повернули цього листа, знову було проведено обшук і ще раз конфісковано цей лист. Заявниця, стверджуючи, зокрема, що було порушено принцип недоторканності місця адвокатської роботи і таємниці спілкування між адвокатом та його клієнтами, подала клопотання про скасування наказу про обшук. Її клопотання було відхилене і судом першої інстанції, і апеляційним судом.

30 листопада 2001 року першого заявника було обвинувачено у «використанні інформації, одержаної через порушення професійної конфіденційності». У січні 2003 року суддя-слідчий повідомив його, що судове розслідування було щойно закрито.

2. Процедура і склад Суду

Заяву подано до 23 серпня 1999 року і оголошено частково прийнятною 12 березня 2002 року.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшло сім суддів:

Ніколас **Братца** (Nicolas Bratza, Британія), **голова**
Матті **Пеллонпя** (Matti Pellonpää, Фінляндія)
Елізабет **Палм** (Elisabeth Palm, Швеція)
Вєра **Стражницька** (Viera Strážnická, Словаччина)
Марк **Фішбах** (Marc Fischbach, Люксембург)
Хосе **Касадеваль** (Josep Casadevall, Андорра)
Станіслав **Павловський** (Stanislav Pavlovschi, Молдова),

а також Майкл **О'Бойл** (Michael O'Boyle), **секретар секції**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Посилаючись на статтю 10 (свобода вираження поглядів), перший заявник скаржився, що внаслідок неодноразових обшуків його право як журналіста на нерозголошення своїх джерел інформації було порушено. Заявниця, посилаючись на статтю 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя), скаржилася, що обшук в її офісі був безпідставним втручанням у її право на повагу до житла.

Рішення Суду

Стаття 10

Суд зауважив, що обшуки, проведені вдома і на робочому місці першого заявника, безперечно, становлять втручання в його право на свободу вираження поглядів. Це втручання, яке передбачають статті 65 та 66 Кримінально-процесуального кодексу, мало «законну мету» — підтримання громадського порядку та запобігання злочинам.

Суд зважив на те, що обшуки проводилися з метою знайти докази для виявлення осіб, які, можливо, порушили обов'язок конфіденційності професійної інформації, а також встановити будь-які факти незаконних дій, вчинених після цього першим заявником під час виконання професійних обов'язків. Отже, ці заходи, безперечно, підпадають під сферу застосування ґарантій стосовно джерел журналістської інформації.

У цій справі стаття першого заявника стосувалася встановленого факту стягнення з міністра штрафу за вчинення податкового правопорушення. Немає сумніву, що ця стаття порушувала питання, яке становило загальний інтерес, і що втручання могло відповідати вимогам статті 10 Конвенції лише в тому разі, якщо воно виправдовувалося переважаючими, з погляду суспільних інтересів, підставами. Суд погодився з твердженням першого заявника — до того ж його не оспорював і Уряд, — що з метою виявлення осіб, які могли вчинити згадані в клопотанні прокурора правопорушення, суддя-слідчий міг би вжити, замість обшуку його житла та робочого місця, інших заходів (наприклад, опитати державних

службовців Управління земельного реєстру та державної власності). На думку Суду, слідчі, які, завдяки наказу про обшук, вторгаються на місце роботи журналіста, мають надзвичайно широкі повноваження, оскільки таким чином вони отримують доступ до всіх його документів.

З огляду на зазначене вище, Суд визнав, що Уряд не довів факту забезпечення рівноваги між залученими інтересами, а саме: з одного боку — інтересами захисту журналістських джерел, а з іншого — інтересами запобігання злочинам та відповідного покарання. Наведені національними органами влади підстави можна фактично вважати «доречними», але вони не є «достатніми» для того, щоб виправдати обшуки житла першого заявника та його робочого місця. Отже, Суд постановив, що розглянуті заходи не були пропорційними і становили порушення права першого заявника на свободу вираження поглядів.

Стаття 8

Суд взяв до уваги, що обшук, який проводився в офісі заявниці, та конфіскація листа становили втручання в її право на повагу до приватного життя. Це втручання було здійснено згідно зі статтями 65 та 66 Кримінально-процесуального кодексу, які реґулюють загальні питання обшуків та конфіскації, а також згідно зі статтею 35(3) Закону від 10 серпня 1991 року, яка передбачає процедуру проведення обшуків та/або конфіскації в офісі адвоката. Крім того, втручання мало законну мету підтримання громадського порядку та запобігання злочинам.

Стосовно необхідності згаданого втручання, Суд зазначив, що при проведенні цього обшуку було дотримано спеціальних процедурних ґарантій. Водночас Суд зауважив, що наказ про обшук був сформульований у загальних термінах, а це надавало широкі повноваження особам, які проводили розслідування. Проте найважливішим фактом, на думку Суду, є те, що кінцевою метою цього обшуку було виявлення, через посередництво його адвоката, журналістського джерела інформації. Отже, обшук, проведений в офісі пані Шміт, мав свої наслідки для прав п. Роумена, ґарантованих статтею 10 Конвенції. Суд також визнав, що обшук офісу заявниці був заходом, не пропорційним до поставленої мети, особливо з огляду на оперативність його проведення. Отже, Суд постановив, що було допущено порушення статті 8 Конвенції.

135
12.03.2003

Комюніке Секретаря Суду

РІШЕННЯ ПАЛАТИ У СПРАВІ «ОДЖАЛАН ПРОТИ ТУРЕЧЧИНИ»

Сьогодні Європейський суд з прав людини повідомив у письмовій формі рішення[1] у справі «Оджалан проти Туреччини» *(Öcalan v. Turkey)* (заява № 46221/99), яка, зокрема, включає скарги заявника щодо засудження його до смертної кари, стверджуваних фактів жорстокого поводження, тримання під вартою та судового розгляду.

Тримання під вартою

Суд одноголосно постановив:

— що порушення пункту 1 статті 5 Європейської конвенції з прав людини (виключення незаконного позбавлення свободи) допущено не було, оскільки арешт заявника і тримання його під вартою не були незаконними за Конвенцією;

— що допущено порушення пункту 3 статті 5 (право негайно постати перед суддею), у зв'язку з тим, що після арешту заявника не припровадили негайно до судді;

— що допущено порушення пункту 4 статті 5 (право на невідкладне встановлення судом законності затримання), у зв'язку з тим, що заявник не мав засобу правового захисту, щоб домогтися вирішення питання законності тримання його під поліційною вартою.

Справедливий судовий розгляд

Суд постановив:

— шістьма голосами проти одного, що допущено порушення пункту 1 статті 6, у зв'язку з тим, що справу заявника не розглядав незалежний і безсторонній суд;

— одноголосно, що допущено порушення пункту 1 статті 6 (право на справедливий судовий розгляд), узятого в поєднанні з пунктом 3(b) статті 6 (право на достатній час і можливості для підготовки свого захисту) та

[1] Згідно зі статтею 43 Європейської конвенції з прав людини, упродовж трьох місяців від дати постановлення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати Суду, яка складається з 17 суддів. Якщо колегія у складі п'яти суддів вважає, що справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення, Велика палата виносить остаточне рішення. Якщо серйозних питань або проблем не виникає, колегія відхиляє клопотання, а судове рішення стає остаточним. В іншому разі рішення палати стають остаточними зі спливом зазначених вище трьох місяців або раніше, якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

пунктом 3(c) (право на правову допомогу захисника), у зв'язку з недотриманням вимог справедливого судового розгляду у справі заявника.

Засудження до смертної кари

Суд постановив:

— одноголосно, що порушення статті 2 Конвенції (право на життя) допущено не було;

— одноголосно, що застосування покарання у вигляді смертної кари не становило порушення статті 3 (заборона жорстокого поводження);

— та, шістьма голосами проти одного, що призначення покарання у вигляді смертної кари на підставі несправедливого судового розгляду становило порушення статті 3.

Поводження та умови ув'язнення

Суд одноголосно постановив:

— що умови, за яких заявника перевозили з Кенії до Туреччини, та умови тримання його під вартою на острові Імралі *(Imrali)* не становили порушення статті 3 Конвенції.

Інші скарги

Суд одноголосно постановив:

— що застосування покарання у вигляді смертної кари не становило порушення статті 14 Конвенції (заборона дискримінації), взятої у поєднанні зі статтею 2;

— що порушення статті 34 Конвенції (право на індивідуальну заяву) допущено не було.

Суд також одноголосно постановив, що немає необхідності в окремому розгляді решти скарг, які заявник подав з посиланням на статті 7 (ніякого покарання без закону), 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя), 9 (свобода думки, совісті і віросповідання), 10 (свобода вираження поглядів), 13 (право на ефективний засіб правового захисту), 14 і 18 (обмеження у застосуванні обмежень на права).

Згідно зі статтею 41 Конвенції (справедлива сатисфакція), Суд одноголосно постановив, що його висновки про наявність порушення статей 3, 5 і 6 Конвенції становлять достатню справедливу сатисфакцію за будь-яку шкоду, якої зазнав заявник, і присудив адвокатам заявника 100 000 євро за судові витрати.

1. Основні факти

Абдулла Оджалан *(Abdullah Öcalan)* — громадянин Туреччини, 1949 року народження, колишній керівник Курдської робітничої партії (КРП), нині перебуває у в'язниці Імралі *(Imralı)*, Бурса *(Bursa)*, Туреччина.

У час, про який ідеться у справі, суди Туреччини видали сім санкцій на арешт п. Оджалана, а Інтерпол оголосив його розшук, поширивши від-

повідне повідомлення *(red notice)*. Його було обвинувачено у створенні збройного бандитського угруповання з метою підриву цілісності Турецької держави та вчинення терористичних актів, внаслідок яких гинули люди.

9 жовтня 1998 року його було депортовано із Сирії, де він проживав протягом багатьох років. Звідти він переїхав до Греції, потім — до Росії, Італії і згодом знову до Росії та Греції, після чого прибув до Кенії, де увечері 15 лютого 1999 року, після посадки на літак в аеропорту м. Найробі, його заарештували представники спецслужб Туреччини. Обставини цього інциденту і є предметом спору між сторонами. Протягом майже всього перельоту до Туреччини його тримали із зав'язаними очима.

З прибуттям до Туреччини йому закрили голову каптуром і в такому стані доправили до в'язниці Імралі. Тут він перебував під поліційною вартою з 16 по 23 лютого 1999 року, і органи безпеки допитували його. Упродовж цього часу ніякої правової допомоги йому надано не було, і під час допиту він допустив кілька відповідей, які викривали його самого і були використані для його засудження. Працівники органів безпеки перешкодили адвокатові прибути до в'язниці для зустрічі із заявником. 23 лютого 1999 року 16 іншим адвокатам також було відмовлено в дозволі відвідати заявника.

23 лютого 1999 року заявник постав перед суддею суду державної безпеки м. Анкари, який видав розпорядження про його запобіжне ув'язнення.

Перше відвідування заявника його адвокатами обмежувалося 20 хвилинами і відбувалося в кімнаті, в якій були присутніми працівники органів безпеки та суддя. Наступні зустрічі між заявником та його адвокатами відбувалися в присутності працівників органів безпеки. Після перших двох зустрічей заявника з адвокатами кількість таких зустрічей обмежили до двох одногодинних зустрічей на тиждень. Керівництво в'язниці заборонило адвокатам заявника передати йому копії документів його справи, дозволивши передати лише обвинувальний акт. Суд державної безпеки дозволив заявникові ознайомитися з матеріалами справи, а його адвокатам — передати йому копії деяких документів лише на слуханні 2 червня 1999 року під наглядом двох секретарів суду.

В обвинувальному акті, пред'явленому 24 квітня 1999 року, прокурор при суді державної безпеки обвинуватив заявника у проведенні акцій, спрямованих на відокремлення частини території Туреччини, а також у сформуванні з цією метою озброєного бандитського угруповання та в здійсненні керівництва цим угрупованням. Прокурор клопотав перед судом про засудження заявника до смертної кари, згідно зі статтею 125 Кримінального кодексу. 29 червня 1999 року заявника було визнано винним за висунутими йому обвинуваченнями і засуджено до смертної кари, згідно зі статтею 125. Касаційний суд залишив це рішення без зміни.

30 листопада 1999 року Європейський суд з прав людини, застосувавши правило 39 Реґламенту Суду (тимчасові заходи), звернувся до органів влади Туреччини з проханням «вжити всіх необхідних заходів щодо невиконання смертної кари, для того щоб Суд мав змогу ефективно розглянути питання прийнятності скарг заявника і вивчити справу по суті, згідно з Конвенцією».

У жовтні 2001 року до статті 38 Конституції Туреччини було внесено поправку про скасування смертної кари. Таке покарання залишили чинним лише на час війни, у випадку неминучої загрози війни та за терористичні акти. Згідно із Законом 4771, оприлюдненим 9 серпня 2002 року, Національні збори Туреччини ухвалили постанову про скасування смертної кари в мирний час. 3 жовтня 2002 року суд державної безпеки м. Анкари замінив смертну кару стосовно заявника довічним ув'язненням.

27 грудня 2002 року Конституційний суд відхилив клопотання про анулювання положення про скасування смертної кари в мирний час для осіб, визнаних винними у вчиненні терористичних актів. 9 жовтня 2002 року дві професійні спілки, які брали участь у провадженні в згаданій кримінальній справі, подали апеляцію з питань права, оскаржуючи рішення про заміну смертної кари щодо п. Оджалана довічним ув'язненням. Ця апеляція й досі перебуває у провадженні.

2. Процедура і склад Суду

Заяву подано до Європейського суду з прав людини 16 лютого 1999 року. Слухання відбулося 21 листопада 2000 року, і справу було оголошено прийнятною 14 грудня 2000 року.

Судове рішення постановлене палатою, до складу якої увійшло сім суддів:

Елізабет **Палм** (Elisabeth Palm, Швеція), **голова**
Вільгельміна **Томассен** (Wilhelmina Thomassen, Нідерланди)
Ґаукур **Йорундссон** (Gaukur Jörundsson, Ісландія)
Ріца **Тюрмен** (Riza Türmen, Туреччина)
Корнеліу **Бірсан** (Corneliu Bîrsan, Румунія)
Хосе **Касадеваль** (Josep Casadevall, Андорра)
Райт **Марусте** (Rait Maruste, Естонія),

а також Майкл **О'Бойл** (Michael O'Boyle), **секретар секції**.

3. Стислий виклад судового рішення

Оскарження

Заявник, зокрема, скаржився:

— що призначення смертної кари та/або виконання такого вироку становить або може становити порушення статей 2, 3 та 14 Конвенції; умови, за яких його доправляли з Кенії до Туреччини і тримали під

вартою на острові Імралі, становили нелюдське поводження, на порушення статті 3;

— що його незаконно позбавлено свободи; що органи влади не забезпечили негайного припровадження його до судді; що під час провадження у нього не було можливості оспорити законність свого затримання, і це становило порушення пунктів 1, 3 та 4 статті 5;

— що він не здійснив свого права на справедливий судовий розгляд, оскільки його справу не розглядав незалежний і безсторонній суд, якщо зважати на присутність військового судді у складі суду державної безпеки; що судді перебували під впливом неґативного висвітлення справи заявника в засобах масової інформації; що його адвокатам не надали достатнього доступу до матеріалів судової справи, аби вони могли належним чином підготувати його захист, і що це становило порушення пункту 1 статті 6;

— що його юридичним представникам у м. Амстердамі не дозволили вийти з ним на контакт після його арешту та/або що, на порушення статті 34, Уряд Туреччини не відповів на запит Європейського суду з прав людини надати відповідну інформацію.

Заявник також посилався на статті 7, 8, 9, 10, 13, 14 і 18 Конвенції.

Рішення Суду

Стаття 5 Конвенції

У своєму попередньому запереченні Уряд стверджував, що скарги заявника, у яких він посилається на пункти 1, 3 та 4 статті 5, мають бути відхилені у зв'язку з невичерпанням у справі національних засобів правового захисту. У рішенні від 14 грудня 2000 року стосовно прийнятності заяви Суд зазначив, що це питання настільки тісно пов'язане з питанням розгляду скарг по суті у світлі пункту 4 статті 5, що його не можна відокремлювати від цієї скарги. Отже, Суд вирішив спочатку вивчити попереднє заперечення Уряду в контексті скарги, поданої заявником з посиланням на пункт 4 статті 5, і розглянути цю скаргу.

Пункт 4 статті 5 Конвенції

(право на невідкладне встановлення судом законності затримання)

Суд зауважив, що, незважаючи на поправку 1997 року до статті 128 Кримінально-процесуального кодексу Туреччини, якою прямо передбачається право, згідно із законодавством Туреччини, оспорювати в судах рішення про тримання підозрюваного під поліційною вартою, Уряд не навів як приклад жодної судової ухвали, яка, до закінчення четвертого дня тримання підозрюваного під поліційною вартою (встановлений законом максимальний строк, який прокуратура має право призначати для тримання під вартою підозрюваного), скасовувала б відповідне розпорядження прокуратури при суді державної безпеки.

Суд зазначив, що в будь-якому випадку особливі обставини цієї справи, а саме — той факт, що заявника тримали в ізоляції, а його адвокатам чинилися перешкоди з боку поліції, позбавляли заявника можливості реально використовувати цей засіб правового захисту. Тому Суд відхилив попереднє заперечення Уряду стосовно пункту 4 статті 5 і постановив, що допущено порушення цього положення. На цих самих підставах Суд відхилив попереднє заперечення стосовно скарг, які заявник подав з посиланням на пункти 1 і 3 статті 5.

Пункт 1 статті 5 Конвенції
(виключення незаконного позбавлення свободи)

Суд визнав, що арешт заявника та тримання його під вартою здійснювалися з дотриманням розпоряджень, які суди Туреччини видали «з метою припровадження його до правоможного судового органу, на підставах підозри у вчиненні ним правопорушення». Тобто вимоги пункту 1(c) статті 5 було дотримано.

Крім того, не можна було вважати безсумнівно доведеним той факт у цій справі, що операція, частина якої була проведена службовими особами Туреччини і частина — службовими особами Кенії, становила порушення Туреччиною суверенітету Кенії і, отже, порушення міжнародного права.

Звідси випливало, що арешт заявника 15 лютого 1999 року та тримання його під вартою необхідно вважати заходами, які відповідають «процедурі, встановленій законом», як цього вимагає пункт 1 статті 5 Конвенції. Отже, порушення цього положення допущено не було.

Пункт 3 статті 5 Конвенції
(право негайно постати перед суддею)

Суд зазначив, що строк, проведений заявником під поліційною вартою до моменту припровадження його до судді, становив загалом не менше семи днів. Суд не міг погодитися з тим, що до припровадження заявника до судді існувала необхідність у триманні його під вартою упродовж такого строку. Отже, було допущено порушення пункту 3 статті 5.

Стаття 6 Конвенції
Чи був суд державної безпеки м. Анкари, який засудив заявника, незалежним і безстороннім

У попередніх рішеннях Суд уже зазначав, що певні аспекти статусу військового судді, який бере участь у засіданні суду державної безпеки, дають підстави для сумніву в незалежності і безсторонності такого суду. На думку Суду, заміна військового судді у складі суду, здійснена в останню хвилину, неспроможна виправити цей недолік, що стало в попередніх рішеннях Суду підставою для визнання ним наявності порушення.

До того ж за виняткових обставин цієї справи присутність військового судді могла лише викликати у підозрюваного сумніви в незалежності і безсторонності даного суду.

Суд дійшов висновку, що суд державної безпеки м. Анкари, який визнав заявника винним, не був незалежним і безстороннім, як цього вимагає пункт 1 статті 6 Конвенції. Отже, у зв'язку з цим було допущено порушення цього положення.

Чи був розгляд справи в суді державної безпеки справедливим

Суд зважив на те, що під час допиту в поліції заявник не отримав допомоги адвокатів, не мав змоги спілкуватися з ними без присутності третіх сторін, а безпосередній доступ до матеріалів своєї справи одержав лише на останньому етапі судового провадження. Суд також урахував обмеження, які було встановлено на кількість і тривалість зустрічей заявника з адвокатами, а також запізніле надання його адвокатам належного доступу до матеріалів справи.

Загальним наслідком усіх цих перешкод стало суттєве обмеження прав на захист, яке дає підстави вважати, що передбачений статтею 6 принцип справедливого судового розгляду було порушено. Отже, допущено порушення пункту 1 статті 6, взятого у поєднанні з пунктом 3(b) і (c) статті 6.

Що стосується інших скарг, у яких заявник посилається на статтю 6, Суд вирішив, що основні підстави для них, які виникли у зв'язку із судовими провадженнями проти заявника в національних судах, уже розглянуто.

Статті 2, 3 і 14 Конвенції
(смертна кара)

Заявник стверджував, що призначення покарання у вигляді смертної кари та/або виконання такого вироку становить порушення статті 2 — яку необхідно тлумачити як таку, що вже не дозволяє покарання смертною карою, — а також нелюдське чи таке, що принижує гідність, покарання, на порушення статті 3 Конвенції. Він також стверджував, що застосування до нього такого покарання становитиме дискримінацію, на порушення статті 14.

Попереднє питання

Уряд стверджував, що скарги заявника з посиланням на статтю 2 Конвенції слід відхилити як неприйнятні, оскільки смертну кару в Туреччині вже скасовано. Суд зважив на те, що в цій справі заявника було засуджено до смертної кари і вже понад три роки його тримають в ізоляції під вартою в очікуванні на вирішення подальшої долі. Підстави для побоювання, що вирок про смертну кару буде виконано, існували до останнього часу. До того ж скарга заявника стосується не лише питання виконання цього вироку, а й призначення такої міри покарання. Отже, доречнішим буде розгляд по суті цих питань стосовно смертної кари.

Тому Суд відхилив згаданий арґумент Уряду.

Розгляд по суті

Щодо виконання вироку про смертну кару

Суд визнав, що загрозу виконання вироку про смертну кару фактично усунуто. Уже не можна стверджувати, навіть попри ще не завершене відповідне апеляційне провадження, що існують вагомі підстави для побоювання, що заявника стратять.

З огляду на ці обставини, Суд відхилив скарги заявника з посиланням на статті 2, 3 та 4 стосовно виконання вироку про смертну кару.

Що стосується призначення покарання у вигляді смертної кари

Залишається з'ясувати, чи призначення покарання у вигляді смертної кари становить саме по собі підставу для висновку про наявність порушення Конвенції.

(i) Стаття 2

Насамперед Суд встановив, що з цієї скарги не випливає жодного окремого питання за статтею 2, і вирішив розглянути скаргу у світлі статті 3.

(ii) Тлумачення статті 3 у контексті вимог статті 2

a) Правове значення практики Договірних держав стосовно смертної кари

Суд знову наголосив, що Конвенцію необхідно тлумачити, беручи до уваги увесь її текст, і що статтю 3 необхідно тлумачити в узгодженості з положеннями статті 2. Якщо статтю 2 тлумачити як таку, що дозволяє смертну кару, всупереч майже повсюдному скасуванню такого покарання в Європі, тоді статтю 3 не можна тлумачити як таку, що забороняє смертну кару, оскільки це анулювало б чітко сформульоване положення пункту 1 статті 2. Тому спочатку Суд має розглянути арґумент заявника про можливість врахування підходу до цього питання в державах — учасницях Конвенції як встановленої у цій сфері практики, що становить угоду про скасування положення-винятку, сформульованого в другому реченні пункту 1 статті 2, з якого прямо випливає можливість, за певних умов, застосування смертної кари.

На думку Суду, зміни, які на сьогодні відбулися в цій сфері, дають підстави вважати, що держави вже погодилися — про що свідчить їхня практика — змінити друге речення в пункті 1 статті 2, оскільки воно дозволяє застосування смертної кари в мирний час. З огляду на це, можна також стверджувати, що виконання смертної кари може вважатися як нелюдське чи таке, що принижує гідність, покарання, не сумісне з вимогами статті 3. Однак формулювати будь-який переконливий висновок стосовно цього питання необхідності немає, оскільки він суперечитиме Конвенції (навіть у разі тлумачення статті 2 як положення, яке

й досі дозволяє застосування смертної кари), якщо цей висновок потребується як підстава для виконання смертної кари після несправедливого судового розгляду.

b) Несправедливе судове провадження і смертна кара

Навіть якщо вважати, що стаття 2 дозволяє застосування смертної кари, свавільне позбавлення життя, згідно з вироком про смертну кару, заборонено. Це випливає з тієї вимоги, що «право кожного на життя охороняється законом». Згідно з Конвенцією, свавільне рішення не може бути законним.

Це також випливає з положення пункту 1 статті 2, відповідно до якого позбавлення життя може здійснюватися лише на «виконання вироку суду», і що «суд», який призначив таке покарання, повинен бути незалежним і безстороннім органом, у контексті практики Суду, і що в судовому провадженні з кримінальної справи, як у суді першої інстанції, так і в апеляційному суді, мають бути задоволені найсуворіші критерії справедливості. Оскільки виконання смертної кари є незворотною мірою покарання, лише дотримання таких норм забезпечуватиме уникнення свавільного і незаконного позбавлення людини її життя. Отже, Суд мав розглянути у світлі статті 3 наслідки призначення смертної кари з цього погляду.

На думку Суду, призначивши після несправедливого судового розгляду покарання у вигляді смертної кари, суд тим самим неправомірно примушує особу побоюватися можливого виконання вироку. Такі почуття страху та невизначеності стосовно свого майбутнього, які породжує в особі вирок про смертну кару, дають Суду підстави вважати (з огляду на наявність реальної можливості виконання такого вироку, широкого розголосу, якого набула ця справа, а також на визнання заявника винним у найтяжчих злочинах), що заявник, безперечно, зазнав значного людського страждання. Факт завдання такого страждання не можна розглядати окремо від питання несправедливості судового провадження, на підставі якого призначено таке покарання. Якщо брати до уваги відмову держав — учасниць Конвенції від застосування смертної кари, яку вони вже не вважають виправданою мірою покарання в умовах демократичного суспільства, саме її призначення за таких умов слід оцінювати як форму нелюдського поводження.

Отже, призначення покарання у вигляді смертної кари заявникові після несправедливого судового розгляду становило нелюдське поводження, на порушення статті 3.

Стаття 3 Конвенції
(умови тримання під вартою)

Умови, за яких заявника доправляли з Кенії до Туреччини

Суд не вважає доведеним «поза розумними межами сумнівів», що арешт та умови, за яких заявника доправляли з Кенії до Туреччини,

спричинилися до його приниження, ступінь якого перевищив ступінь приниження, якого особа обов'язково зазнає у випадку арешту і затримання, і досяг того мінімального рівня жорстокості поводження, який дає підстави для застосування статті 3 Конвенції. З огляду на недоведеність, згадані умови не становили порушення цього положення.

Умови тримання заявника під вартою на острові Імралі

Суд встановив, що суворість загальних умов тримання заявника під вартою у в'язниці Імралі не досягала того мінімального рівня, який дає підстави кваліфікувати такі умови як нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження, про яке йдеться в статті 3 Конвенції. Отже, згадані умови не становили порушення цього положення.

Стаття 34 Конвенції
(право на індивідуальну заяву)

Заявник скаржився на перешкоди, які чинилися йому в здійсненні свого права на індивідуальну заяву, оскільки його юридичним представникам у м. Амстердамі не дозволили контактувати з ним після арешту, а Уряд Туреччини не відповів на запит Суду надати відповідну інформацію. За словами заявника, це становило порушення статті 34.

Що стосується відсутності у заявника можливості, після того як його заарештували, спілкуватися з адвокатами в Амстердамі, фактів, які б свідчили про суттєве перешкоджання здійсненню заявником свого права на індивідуальну заяву, немає.

До того ж Суд встановив, зберігаючи при цьому свою позицію стосовно обов'язковості передбачених правилом 39 тимчасових заходів, що, з огляду на особливий характер справи, відмова Уряду Туреччини надати деяку інформацію не становить порушення права заявника на індивідуальну заяву.

Решта скарг

Суд також визнав, що немає необхідності в окремому розгляді скарг, які заявник подав з посиланням на статті 7, 8, 9, 10, 13, 14 і 18 Конвенції, взятих окремо чи в поєднанні зі згаданими вище положеннями Конвенції.

Стаття 41 Конвенції

На думку Суду, висновки про наявність порушення статей 3, 5 і 6 Конвенції становлять достатню справедливу компенсацію за матеріальну чи нематеріальну шкоду, якої міг зазнати заявник.

Що стосується судових витрат, Суд визнав розумним присудити заявникові компенсацію загальним розміром 100 000 євро, на задоволення вимог з боку всіх його юридичних представників.

Суддя Тюрмен висловив окрему думку, яка частково не збігається з позицією більшості. Окрему думку додано до тексту судового рішення.

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКІ МАТЕРІАЛИ

Василь Паліюк,
кандидат юридичних наук,
заступник голови апеляційного суду
Миколаївської області

МІСЦЕ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВНИХ СВОБОД У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Існування і розвиток України як реального суб'єкта міжнародних відносин та міжнародного права стали для неї періодом суттєвих політичних і соціально-економічних перетворень. Одним із вирішальних напрямів її державної політики є реформування внутрішнього законодавства з метою наближення його до світових стандартів правового поля демократичної країни. Прикладом саме такого підходу може бути Закон України від 21 листопада 2002 р. «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»[1]. Як видно з розділу II цього Закону, важливим чинником проведення правової реформи та інтеґрації України до Європейського Союзу буде формування і виконання Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, а також створення ефективного механізму її реалізації.

Важливо наголосити, що в будь-якій державі більшість норм міжнародного договору застосовують до правовідносин внаслідок трансформації, тобто перетворення їх у норми внутрішнього права. Форми здійснення трансформації передбачає національне законодавство держави. До них належать, зокрема, ратифікація, прийняття актів про застосування міжнародного договору, видання іншого національного нормативного акта.

У законодавстві України визначено принципи та правила дії міжнародних договорів з її участю, кількість яких щороку зростає. Значна їх частина стосується питань, що становлять предмет міжнародного приватного права. У цьому зв'язку актуальними є положення Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., які передбачають застосування норм міжнародного права, визнаних у нашій державі (розділ IV)[2]. Це означає і застосування норм міжнародних договорів.

Відповідно до Закону України від 12 вересня 1991 р. «Про правонаступництво України», на території нашої держави діють акти, ухвалені Верховною Радою УРСР, оскільки вони не суперечать законам України, прийнятим після проголошення незалежності України (стаття 3)[3]. Згідно зі статтею 6 цього Закону, наша держава підтвердила свої зобов'язання за міжнародними договорами, укладеними УРСР до проголошення неза-

[1] Урядовий кур'єр. — 2002. — № 236.

[2] Відомості Верховної Ради України. — 1990. — № 31. — С. 429.

[3] Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 46. — С. 617.

лежності України. Вона стала також правонаступницею прав та обов'язків за міжнародними договорами Союзу РСР, які не суперечать Конституції України та інтересам республіки (стаття 7 зазначеного Закону). Отже, з питань міжнародного приватного права чинними є певні міжнародні договори, укладені свого часу колишнім СРСР та визнані у відповідній формі Україною. Вони будуть чинними, як підкреслюють науковці, до прийняття нових міжнародних договорів з тих же питань[4].

Суттєвим у правозастосовчій діяльності є те, що норми чинного законодавства містять відповідні правила застосування міжнародних договорів на території України. Зокрема, Законом України від 10 грудня 1991 р. «Про дію міжнародних договорів на території України» визнано, що укладені і належним чином ратифіковані Україною міжнародні договори становлять невід'ємну частину її національного законодавства і застосовуються в порядку, передбаченому для норм національного законодавства[5]; Законом України від 22 грудня 1993 р. «Про міжнародні договори України» встановлено пріоритет норм міжнародного договору в разі їх колізії з національним законодавством[6]. Так, у пункті 2 статті 17 останнього Закону зазначено: якщо міжнародним договором України, укладення якого відбулося у формі закону, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством України, то застосовуються правила міжнародного договору України.

Одночасно в частині першій статті 9 Конституції України йдеться про те, що згода на обов'язковість міжнародних договорів має бути надана законодавчим органом країни — Верховною Радою України, головна компетенція якої — творення національного права. Верховна Рада, надаючи згоду на обов'язковість міжнародних договорів шляхом прийняття відповідних законів, повинна діяти згідно зі статтею 94 Конституції України. Саме це випливає з рішення Конституційного Суду України від 12 липня 2000 р. у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, 1992 р.» (справа про ратифікацію Хартії про мови, 1992 р.)[7]. Також важливим є те, що Конституційний Суд України зазначеним рішенням визнав неконституційним — з часу його ухвалення — положення пункту 1 статті 7 Закону України «Про міжнародні договори України» щодо порядку підписання закону про ратифікацію міжнародного договору України.

---

[4] *Фединяк Г.С.* Міжнародне приватне право: Курс вибр. лекцій. — К.: Юрінком Інтер, 1997. — С. 22.

[5] Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 10. — С. 137.

[6] Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 10. — С. 45.

[7] Рішення Конституційного Суду України від 12 липня 2000 року у справі про ратифікацію Хартії про мови, 1992 р. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997-2001 / Відповід. ред. канд. юрид. наук П.Б. Євграфов. — К.: Юрінком Інтер, 2001. — Т. 2. — С. 154-158.

Таким чином, застосування міжнародних договорів у правовій системі України, як слушно підкреслив В. Євінтов, ґрунтується на таких засадах: 1) норми міжнародних договорів, які введено в право України ратифікаційним законом, набувають статусу норм національного права і підлягають відповідному застосуванню. Пряме застосування норм договорів, про які йдеться, не виключається, якщо законодавець не здійснив спеціальну трансформацію цих норм у внутрішнє законодавство; 2) у разі колізії норм ратифікованого міжнародного договору і норм національного права перші мають вищу силу над другими і підлягають пріоритетному застосуванню; 3) заборонено вводити в право України і застосовувати договори, які суперечать положенням Конституції держави. Презумується, що належним чином ратифіковані міжнародні договори відповідають Конституції. Такі договори посідають друге після Конституції місце як джерело правових норм, що підлягають застосуванню[8].

Викладений вище загальний підхід щодо ієрархії нормативно-правових актів у правовій системі України зображено схематично у таблиці № 1.

17 липня 1997 р. Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини та основних свобод (далі — Конвенція) і протоколи до неї. Зазначений міжнародний договір було опубліковано в «Офіційному віснику України» № 13 за 1998 р. Це видання є одним з офіційних друкованих органів держави, через який доводяться до відома населення закони України. Зазначене свідчить про те, що в Україні Конвенцію було належним чином ратифіковано і доведено до відома населення українською мовою. Отже, є всі підстави для застосування її положень усіма юрисдикційними органами держави.

Водночас Конвенція, на відміну від інших міжнародних договорів, має ряд особливостей. По-перше, її положення, як відомо, містять чимало оцінних понять, а інколи — є досить абстрактними. На перший погляд, авторам тексту Конвенції найпростіше було викласти вичерпний перелік прав та форм їх реалізації, визначивши таким чином чіткі рамки застосування. Однак, на думку Ю. Зайцева, такий «арифметизований» шлях призвів би до порушення одного з визначальних принципів, що лежать в основі верховенства права, а саме — принципу невичерпності прав людини та основних свобод, виведення за межі конвенційного правового захисту цілої низки прав, форма реалізації, а отже, і форма порушення яких прямо не передбачена у тексті Конвенції[9]. У зв'язку з цим зміст норм Конвенції, а отже — розуміння закріплених нею прав людини та основних свобод, з'ясовується лише через їх тлумачення.

---

[8] *Євінтов В.* Пряме застосування міжнародних стандартів прав людини: (Коментар до ст. 9 Конституції України) // Український часопис прав людини. — 1998. — № 1. — С. 27.

[9] *Зайцев Ю.* Потреба використання практики Європейського суду з прав людини // Практика Європейського суду з прав людини: Рішення. Коментарі. — 2002. — № 3 (15). — С. 13.

По-друге, тлумачити норми Конвенції може лише Європейський суд з прав людини (далі — Європейський суд). Здійснює він це через судові рішення (стаття 32 Конвенції), які:

а) є обов'язковими щодо розуміння Конвенції не лише для сторін у справі (стаття 46 Конвенції), а й для інших держав — членів Ради Європи, які ратифікували її пізніше, ніж Європейський суд постановив відповідне рішення. Останній висновок випливає з положень статей 31–33 Віденської конвенції про право міжнародних договорів (1969 р.)[10], до якої Україна приєдналася з відповідними застереженнями і заявою, що випливає з Указу Президії Верховної Ради Української РСР від 14 квітня 1986 р.[11], а також із частини першої пункту 1 Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17 липня 1997 р.;

б) за своєю суттю є прецедентними. Принагідно хотілося б зауважити, що правовий прецедент — це принцип, покладений в основу рішення судових або інших державних органів з конкретної юридичної справи, що в майбутньому стає загальнообов'язковим правилом при вирішенні всіх аналогічних справ[12]. Основою судового прецеденту є принцип *ratio decidendi* (з *лат.* — підстава для вирішення), згідно з яким вирішено справу. Він міститься в мотивувальній частині рішення і являє собою судовий стандарт — пояснення, чому саме так було вирішено конкретну справу. Для обґрунтування цього принципу судді, ухвалюючи рішення у справі, застосовують норми законодавства, попередні прецеденти та міркування (мотивацію) суддів при їх прийнятті, цитати з авторитетних доктринальних джерел, посилання на зарубіжні прецеденти тощо. Однак він не може міститися в резолютивній частині рішення[13]. Тобто, обґрунтовуючи рішення у справі, судді посилаються не тільки на позитивні норми закону, оскільки посилання на закон є лише одним елементом мотивувальної частини рішення для формулювання *ratio decidendi*. Основою рішення в країнах, де діє прецедентне право, є не норми позитивного законодавства, а саме принцип *ratio decidendi*, для обґрунтування якого можуть використовуватись і норми позитивного законодавства.

У мотивувальній частині судового рішення в країнах прецедентного права дуже важливо відрізняти твердження *ratio decidendi*, яких у подальшо-

[10] Конвенция о праве международных договоров от 23 мая 1969 г. // Україна в міжнародно-правових відносинах. Боротьба із злочинністю та взаємна правова допомога (книга перша) / Збірник документів (українською і російською мовами). — К: Юрінком, 1996. — С. 32–33.

[11] Відомості Верховної Ради УРСР. — 1986. — № 17. — С. 343.

[12] Загальна теорія держави і права: [Підруч. для студ. юрид. спеціальностей вищих навч. закладів] / М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова та ін. / За ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. — Харків: Право, 2002. — С. 294.

[13] *Шевчук С.* Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод: практика застосування та принципи тлумачення у контексті сучасного українського праворозуміння // Практика Європейського суду з прав людини: Рішення. Коментарі. — 1999. — № 2. — С. 236–237.

му слід дотримуватися суддям[14], від тверджень *obiter dictum* (з *лат.* — сказане між іншим). *Obiter dictum* — це також міркування судді щодо правових норм для ухвалення рішення, які прямо не стосуються спірних питань у справі, а висловлені для пояснення, ілюстрації, і вони мають загальний характер. Такі міркування, згідно з доктриною судового прецеденту, не мають зобов'язальної сили, але певною мірою впливають на зростання репутації судді та підтверджують високий рівень його професіоналізму. На практиці у судовому рішенні іноді дуже важко розмежувати його обов'язкову частину *(ratio decidendi)* та необов'язкову *(obiter dictum)*. Найпоширенішими методами їх розмежування є метод Уембо та метод Гудхарта[15].

Важливим для рішень Європейського суду, які містять твердження *ratio decidendi*, є те, що вони стають обов'язковими не лише для країн англосаксонської правової системи, а й набувають прецедентного значення і для країн романо-германського права. Більше того, в статті 2 проекту Закону України «Про виконання рішень Європейського суду з прав людини» зазначено, що «суди України застосовують рішення Європейського суду з прав людини безпосередньо».

Для українських суддів за *ratio decidendi* править переважно позитивна правова норма (сукупність норм), на яку вони посилаються виключно при обґрунтуванні рішень, оскільки доктрина прецедентного права ще не набула належного розвитку. Однак з моменту ратифікації Конвенції в Україні на законодавчому рівні визнається наявність судового прецеденту щодо рішень Європейського суду. Умовою дії прецедентів Європейського суду є наявність джерел інформації про них — судових рішень. З 1999 року в Україні існує таке видання, як «Практика Європейського суду з прав людини: Рішення. Коментарі», в якому з новаторським підходом до дизайну та верстки на високому професійному рівні висвітлюється практика Європейського суду[16].

По-третє, правотлумачна діяльність Європейського суду найяскравіше виявляється двома способами: а) цільовим (телеологічним) та б) еволюційним. У свою чергу, телеологічне тлумачення передбачає з'ясування змісту правових приписів з урахуванням об'єкта і мети відповідного міжнародного договору. Так, наприклад, у своєму рішенні у справі «Вемгофф проти Німеччини» (1968) Європейський суд прямо вказав на доцільність здійснення такої інтерпретації положень Конвенції, яка випливає насамперед з об'єкта і цілей цього договору, а не з необхідності максимально звузити обов'язки держав-учасниць[17].

---

[14] *Давид Р., Жоффре-Спинози К.* Основные правовые системы современности/ Пер. с фр. В.А. Туманова. — М.: Междунар. отношения, 1999. — С. 257.

[15] *Шевчук С.* Основи конституційної юриспруденції. — К.: Український Центр Правничих Студій, 2001. — С. 172–173.

[16] Лауреати третього Всеукраїнського конкурсу на краще юридичне видання 1999–2000 рр. // Право України. — 2000. — № 11. — С. 83–84.

[17] *Федик С.* До характеристики тлумачення Конвенції // Право України. — 2000. — № 11. — С. 36–37.

Щодо об'єкта й мети Конвенції, то вони зазначені в її преамбулі. Так, у частині п'ятій преамбули Конвенції визначено, що основні свободи становлять підвалини справедливості і миру в усьому світі. На підставі чого Європейський суд при тлумаченні Конвенції відводить значне місце для підтримання справедливості та миру, оскільки додержання і забезпечення таких прав набуває вирішального значення в людському суспільстві. Об'єкт і мета Конвенції також висвітлюються в частині шостій її преамбули, а саме — в ній підтверджується намір урядів європейських країн іти шляхом «колективного забезпечення» здійснення прав. Інакше кажучи, як слушно підкреслив В. Мармазов, засіб захисту індивідуальних прав (скарга держави), який використовує держава, пов'язується не з традиційним механізмом дипломатичного захисту, а з ґарантією поваги до Конвенції[18]. Саме це у своїх рішеннях неодноразово підкреслював Європейський суд. Зокрема, він зазначав, що «при тлумаченні Конвенції треба враховувати специфічний характер угоди стосовно колективного забезпечення дотримання основних прав і свобод людини»[19]. Отже, існування колективного забезпечення передбачає, що всі держави — члени Ради Європи однаковою мірою дотримуються мінімального європейського стандарту в питаннях, пов'язаних із забезпеченням прав людини.

Цей стандарт, виходячи з рішень Європейського суду, постійно розвивається і має на меті досягнення ідеалу, зазначеного у преамбулі. Саме тому виникає необхідність однакового і проґресивного тлумачення положень Конвенції. Більше того, Конвенція за час свого застосування, як слушно зазначає колишній Голова Європейського суду Р. Рюсдаль, досягла рівня конституційного закону Європи[20]. Пояснюється це тим, що на сьогодні чітко простежується тенденція до визнання верховенства європейського права над внутрішнім. Сьогодні загальновизнано, як зазначають судді Конституційного Суду Іспанії, верховенство комунітарного права в разі конфлікту між ним і внутрішнім правом, включаючи й конституційні норми. Такої самої точки зору дотримується й хорватський юрист С. Родін, який, аналізуючи практику Європейського суду, дійшов висновку, що авторитет писаної Конституції як вищого джерела права в національній державі послаблений верховенством європейського права. Одним із наслідків цього є те, що національні конституції можуть поступатися перед застосуванням норм європейського права[21]. Такий підхід зумовлює можливість існування принципу, напрацьованого Радою Європи

[18] *Мармазов В.* Європейська Конвенція про захист прав та основних свобод людини як специфічний об'єкт судового тлумачення // Право України. — 2002. — № 10. — С. 33.

[19] Рішення «Сорінґ проти Сполученого Королівства» від 7 липня 1989 р. // Практика Європейського суду з прав людини: Рішення. Коментарі. — 2001. — № 3 (11). — С. 148.

[20] *Рисдал Р.* Проблемы защиты прав человека в объединенной Европе // Защита прав человека в современном мире/Отв. ред. И.А. Ледяк. — М., 1993. — С. 122.

[21] *Савенко М.* Роль міжнародно-правових актів у діяльності Конституційного Суду України із захисту прав і свобод людини // Вісник Конституційного Суду України. — 2001. — № 2. — С. 76.

та її органами, щодо співвідношення європейського і національного права. Це принцип верховенства права Європейського співтовариства по відношенню до права держав — членів співдружності, зміст якого зводиться до надання європейському праву вищої юридичної сили порівняно з національним правом держав-членів. Тобто в разі колізії між нормою Конвенції і нормою національного права має застосовуватися перша.

Еволюційне тлумачення забезпечує поступовий розвиток змісту Конвенції внаслідок змін у житті суспільства. Яскравим прикладом такого тлумачення може слугувати, скажімо, інтерпретація Європейським судом усіх трьох категорій порушення, визначених у статті 3 Конвенції («катування», «нелюдське поводження або покарання» і «таке, що принижує гідність, поводження або покарання»). Слід підкреслити, що питання про правовідносини, які стосуються ґарантій статті 3 Конвенції, найчастіше виникають у сферах, пов'язаних з діяльністю правоохоронних органів, збройних сил, пенітенціарних установ та органів із захисту прав неповнолітніх. Саме тут держава зобов'язана передбачити для особи достатні ґарантії проти катування, нелюдського і такого, що принижує гідність, поводження чи покарання[22].

Цінність статті 3 Конвенції як «живого права», виходячи з обґрунтованого висновку Ю. Зайцева, полягає в конкретному її наповненні нормами матеріального і процесуального права[23]. Суть цього наповнення полягає ось у чому. По-перше, положення цієї норми зосередили в собі принцип розширювального підходу до розуміння зазначеного права, тобто воно охоплює невизначене коло ситуацій, яке з часом кількісно та якісно розширюється. Так, наприклад, у рішенні у справі «Селмуні проти Франції» (1999 р.) Європейський суд іще раз звернув увагу на те, що Конвенція є «живим інструментом, що повинен тлумачитися у світлі сучасних умов», і вважає, що деякі дії, які в минулому класифікувалися як «нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження», на противагу «катуванню», можуть класифікуватися інакше в майбутньому. При цьому Європейський суд дотримується думки, що дедалі вищі критерії, необхідні у сфері захисту прав людини та основних свобод, відповідно і неминуче вимагають більшої твердості у визначенні порушень фундаментальних цінностей демократичних суспільств[24].

По-друге, у контексті положень статті 3 Конвенції Європейський суд визначає наявність «дискримінації навпаки». Виявляється це тоді, коли для особи (наприклад, прикутої до інвалідного візка), що об'єктивно

[22] *Лутковська В.* Європейські стандарти заборони катування // Заборона катування. Практика Європейського суду з прав людини. — К.: Український Центр Правничих Студій, 2001. — С. 7.

[23] *Зайцев Ю.* Стаття 3 Європейської конвенції з прав людини: специфіка тлумачення та застосування // Заборона катування. Практика Європейського суду з прав людини. — К.: Український Центр Правничих Студій, 2001. — С. 12–16.

[24] Рішення «Селмуні проти Франції» від 28 липня 1999 р. // Заборона катування. Практика Європейського суду з прав людини. — К.: Український Центр Правничих Студій, 2001. — С. 99–100.

потребує особливих умов, було створено умови хоч і прийнятні для інших, але явно незадовільні для неї. Показовим для цього висновку є рішення у справі «Прайс проти Сполученого Королівства» (2001 р.), у якому Європейський суд зазначив, що в цій справі немає доказів будь-якого реального наміру образити чи принизити заявницю. Однак він вважає, що тримання під вартою особи з тяжкою формою інвалідності в умовах, коли вона страждає від небезпечного холоду, зазнає ризику появи синців через занадто тверде і недоступне ліжко, а також коли вона неспроможна користуватися туалетом чи виконувати гігієнічні процедури без надзвичайних проблем, розглядається як поводження, що принижує гідність, а отже, суперечить статті 3 Конвенції[25].

По-третє, розширювальний підхід до тлумачення статті 3 Конвенції ніяким чином не можна розглядати з позиції абсолютизації встановленої заборони і поширення її на будь-який прояв поганого поводження. Пояснюється це тим, що для ефективного функціонування цієї норми важливо встановити своєрідну «планку», що визначає мінімальний рівень жорстокості, досягнення якого дає підстави говорити про наявність дій, які підпадають під категорію «катування», «нелюдське поводження або покарання» і «таке, що принижує гідність, поводження або покарання».

По-четверте, еволюційність тлумачення положень статті 3 Конвенції торкнулось і процесуальної практики Європейського суду. Особливо це виявляється при розгляді справ щодо осіб, які перебувають під вартою чи свобода яких певним чином обмежена державними органами та/або посадовими особами. Беручи до уваги, що в такому становищі особа значною мірою — а інколи й цілковито — позбавлена можливості повноцінно захистити себе від жорстокого поводження чи зібрати достатні докази його застосування, Європейський суд покладає тягар доведення факту відсутності порушення вимог статті 3 Конвенції на державу.

Еволюційне тлумачення знайшло своє застосування при інтерпретації пункту 1 статті 10 Конвенції щодо, наприклад, таких понять, як «свобода вираження поглядів», «право передавати інформацію», «ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств» тощо.

Прикладом розуміння категорії «свобода вираження поглядів» у контексті статті 10 Конвенції можуть бути класичні з цього приводу рішення Європейського суду. Зокрема, до них слід віднести справи: «"Санді Таймс" проти Сполученого Королівства» (1979 р.), «Лінґенс проти Австрії» (1986 р.), «Обершлік проти Австрії» (1991 р.), «Толстой-Милославський проти Сполученого Королівства» (1995 р.), «Фрессоз і Руар проти Франції» (1999 р.) та інші.

[25] Рішення «Прайс проти Сполученого Королівства» від 10 липня 2001 р. // Заборона катування. Практика Європейського суду з прав людини. — К.: Український Центр Правничих Студій, 2001. — С. 118.

Суттєвим для розуміння свободи вираження поглядів є те, що особа, яка висловила свої погляди, а не виклала факти, не зобов'язана доводити їхню правдивість, — це є порушенням статті 10 Конвенції. Саме таку позицію зайняв Європейський суд у рішенні «Торґейрсон проти Ісландії» (1992 р.). Зокрема, ісландському журналістові на батьківщині було інкриміновано як злочин його розповідь про те, як кілька не встановлених поліцейських Рейк'явіка вдалися до жорстоких нападів, фальсифікацій та інших правопорушень. В ісландському суді від Торґейрсона вимагали довести істинність усіх наведених фактів. Водночас Європейський суд констатував, що одні правопорушення, про які йшлося в статтях журналіста, можуть бути доведені на основі конкретних фактів, інші — описані з посиланням на те, що говорять люди (мешканці міста) про жорстокості поліцейських. Тому, робить висновок Європейський суд, ісландські суди вимагали від Торґейрсона того, що в принципі зробити не можна і не потрібно, а саме: доводити те, що не потребує доведення[26].

Важливим у цьому дослідженні є те, що саме категорія «вираження» в контексті поняття «свобода вираження поглядів» також знайшла свій еволюційний розвиток. При цьому поняття «вираження» включає в себе не лише усну інформацію, а й малюнки, фотографії, художню творчість, радіо- та телевізійні передачі. Реклама, як і будь-яке оголошення з метою одержання прибутку, перебуває під захистом статті 10 Конвенції. Зазначене знайшло своє підтвердження в рішенні у справі «Касадо Кока проти Іспанії» (1994 р.). Так, Європейський суд у цій справі стверджує, що «стаття 10 застосовується не лише виключно до окремих категорій відомостей, ідей або висловлювань [...], зокрема, політичного характеру; вона поширюється також на художню творчість [...], інформацію комерційного характеру [...] і навіть на легку музику та рекламні оголошення, що передаються через кабельну мережу»[27].

Не менш важливою є позиція Європейського суду стосовно того, що під захистом «свободи вираження поглядів» перебувають не лише фізичні особи, а й юридичні, зокрема видавничі підприємства. Це питання було формально поставлено у справі «"Аутронік АГ" проти Швейцарії» (1990 р.), у якій уряд Швейцарії не погоджувався з тим, що юридична особа з комерційним характером діяльності може посилатися на своє право на свободу вираження поглядів та на інформацію. Відкинувши такі заперечення, Європейський суд підтвердив можливість застосування статті 10 Конвенції, навівши в рішенні уточнення, що «ні юридичний статус акціонерного товариства, ні комерційний характер його діяльності, ні сама суть свободи вираження поглядів не можуть позбавити «Аутронік

[26] Рішення «Торґейрсон проти Ісландії» від 25 червня 1992 р. // Свобода вираження поглядів. Практика Європейського суду з прав людини / За заг. ред. Й.П. Мюллера. — К.: Український Центр Правничих Студій, 2002. — С. 184–185.

[27] Рішення «Касадо Кока проти Іспанії» від 24 лютого 1994 р. // Заборона катування. Практика Європейського суду з прав людини. — К.: Український Центр Правничих Студій, 2001. — С. 99–196.

АГ» права, ґарантованого статтею 10 Конвенції. Остання поширюється на «кожного» — фізичну чи юридичну особу. До речі, Європейський суд [...] уже стверджував можливість її застосування до юридичних осіб, які мають комерційні цілі»[28].

Європейський суд також багато уваги приділив еволюційному тлумаченню таких понять, які пов'язані, приміром, із обмеженням свободи вираження поглядів. Пояснюється це тим, що ґарантії свободи вираження поглядів розвиваються і не є необмеженими. Вони можуть звужуватися за наявності умов, що містяться в статті 10 Конвенції. У цьому контексті варто звернути особливу увагу на зв'язок між третім реченням пункту 1 статті 10 Конвенції, в якому йде мова про «ліцензування», і пунктом 2 цієї статті. З цього приводу Європейський суд у рішенні «"Інформаціонферайн Лентіа" та інші проти Австрії» (1993 р.) пояснив мету цього третього речення. А саме, що «держави можуть через механізм ліцензування реґламентувати спосіб організації радіомовлення та телебачення на своїй території, зокрема технічні аспекти [...]. Але хоч би як це не було важливо, інші міркування можуть також зумовити надання дозволу або відмову в ньому, зокрема міркування стосовно характеру та цілей майбутньої станції, її можливостей діяти на національному, реґіональному або місцевому рівні, прав і потреб конкретної аудиторії, а також зобов'язань за міжнародно-правовими документами. Проте іноді втручання, мета якого є законною, виходячи з третього речення пункту 1, не відповідає одній із цілей, зазначених у пункті 2. Його відповідність Конвенції має тоді оцінюватися з урахуванням інших вимог пункту 2»[29]. Отже, з погляду Європейського суду, ліцензування з боку державних органів є обґрунтованим тільки тоді, коли це втручання є «законним», а також є «необхідним у демократичному суспільстві».

Цілий ряд справ, розглянутих Європейським судом, стосується питання обмеження свободи слова в інтересах здійснення правосуддя і ґарантування справедливого судового розгляду. З одного боку, виходячи з пункту 1 статті 6 Конвенції, під час судового розгляду можуть скластися обставини, коли держава зобов'язана втрутитися у здійснення права на свободу вираження поглядів, якщо опублікування інформації щодо процесу загрожує порушенням права на справедливий суд.

Репутація самої судової системи, з іншого боку, є достатньо важливим аспектом, що виправдовує втручання у свободу вираження поглядів. На думку Європейського суду, суди — ґаранти правосуддя, їхня роль є ключовою в державі, яка керується принципом верховенства права.

[28] Рішення «"Аутронік АГ" проти Швейцарії» від 22 травня 1990 р. // Заборона катування. Практика Європейського суду з прав людини. — К.: Український Центр Правничих Студій, 2001. — С. 157.

[29] Рішення «"Інформаціонферайн Лентіа" та інші проти Австрії» від 24 листопада 1993 р. // Свобода вираження поглядів. Практика Європейського суду з прав людини / За заг. ред. Й.П. Мюллера. — К.: Український Центр Правничих Студій, 2002. — С. 191–192.

Тому вони повинні користуватися довірою суспільства і, відповідно, мають бути захищені від нічим не обґрунтованих нападок, особливо якщо мати на увазі таку обставину, що на суддях лежить обов'язок стриманості, який заважає їм відповісти на критику[30]. Це випливає, наприклад, із рішення у справі «Барфорд проти Данії» (1989 р.). Зокрема, Європейський суд погодився з тим, що заявник має право на участь у вільній громадській дискусії щодо рішення гренландського суду, але при цьому не можна було припускатися особистих нападок на засідателів. До того ж натяк — звинувачення, сформульоване п. Барфордом, — не містив доказів того, що зазначені двоє членів суду діяли саме за вказівкою уряду. У зв'язку з цим Європейський суд зробив висновок, що «...Датська держава діяла правомірно, захищаючи репутацію членів суду і авторитет правосуддя, а тому при засудженні п. Барфорда порушень статті 10 Конвенції не було»[31].

В рішенні у справі «Де Гаєс і Гійзелс проти Бельгії» (1997 р.) Європейський суд зазначив, що «дії суддів, які є ґарантами права і місія яких є особливою у правовій державі, потребують довіри з боку громадськості. Тому належить захищати їх від безпідставних нападів, тим більше, що обов'язок не висловлюватися публічно забороняє суддям, яких критикують, реаґувати на них»[32].

Викладені вище особливості Конвенції, які відрізняють її положення від інших міжнародних договорів, зображено схематично у таблиці № 2.

На завершення дослідження питання про місце Конвенції у правовій системі України доходимо висновку, що положення Конвенції, які також знайшли своє відображення в рішеннях Європейського суду, мають для держав-учасниць верховенство над національним правом незалежно від його джерел, включаючи й Основний Закон. Оскільки Україна є членом Ради Європи, принципи і норми Європейського Співтовариства (положення Конвенції та рішення Суду) в ієрархії джерел національного права займають найвище місце. За юридичною силою вони мають верховенство навіть над Основним Законом нашої держави. Зазначену правову позицію також відображено в таблиці № 3.

---

[30] Європейські стандарти в галузі свободи слова. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. — С. 9.

[31] Матеріали науково-практичної конференції «Судова практика у справах за позовами до ЗМІ»: У 2-х т. — К.: Верховний Суд України; Міжнародний фонд «Відродження»; Інформаційний прес-центр IREX ПроМедіа, 1999. — Т. 2. — С. 238–239.

[32] Рішення «Де Гаєс і Гійзелс проти Бельгії» від 27 січня 1997 р. // Свобода вираження поглядів. Практика Європейського суду з прав людини / За заг. ред. Й.П. Мюллера. — К.: Український Центр Правничих Студій, 2002. — С. 239.

Таблиця № 1

І Є Р А Р Х І Я
нормативно-правових актів
у правовій системі України
(з а г а л ь н и й п і д х і д)

Обґрунтовується на підставі Законів України: ***«Про дію міжнародних договорів на території України»*** від 10 грудня 1991 р., ***«Про міжнародні договори України»*** від 22 грудня 1993 р. та положень частини першої статті 9 ***Конституції України***.

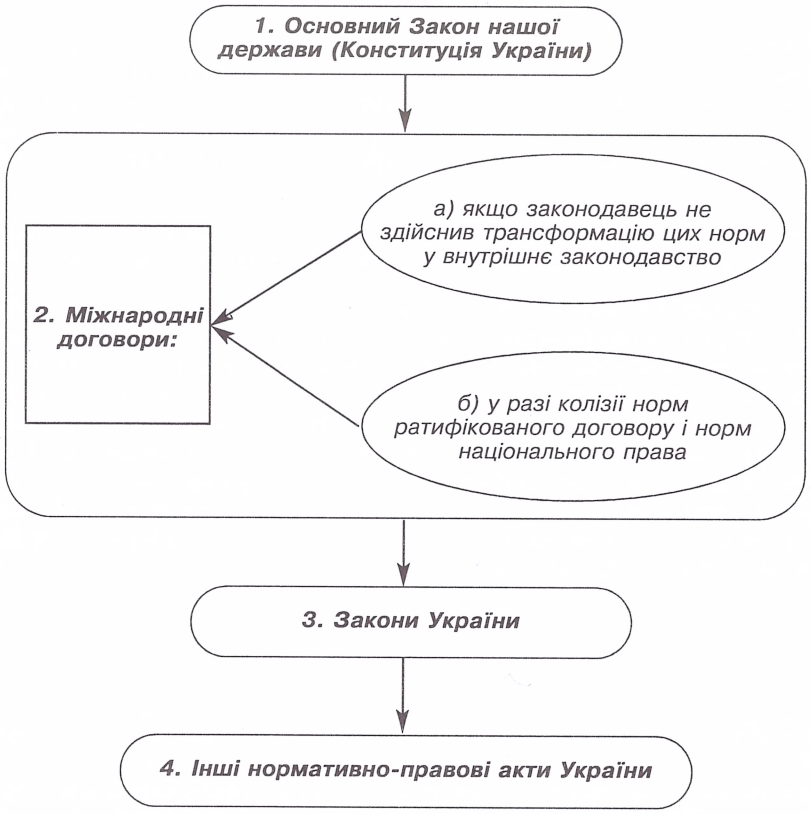

Таблиця № 2

ОСОБЛИВОСТІ
Конвенції про захист прав людини та основних свобод (Конвенція)

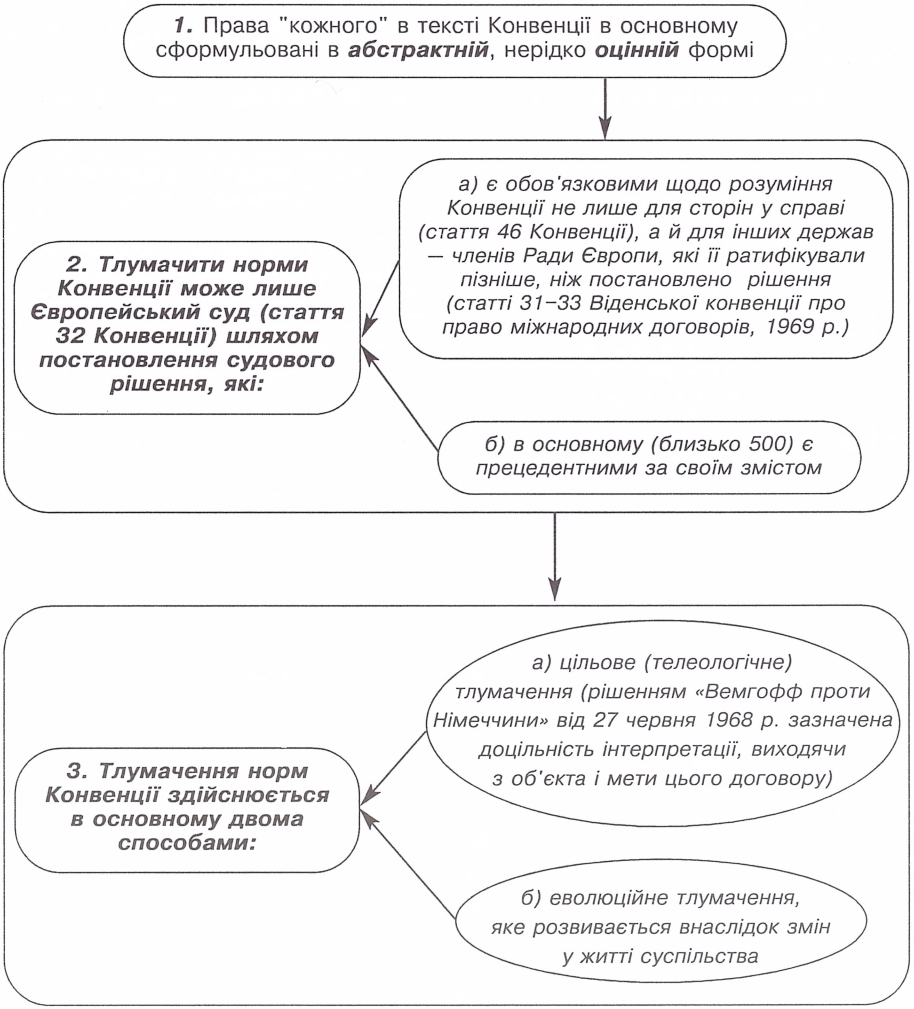

Таблиця № 3

МІСЦЕ КОНВЕНЦІЇ
про захист прав людини та основних свобод у правовій системі України
(спеціальний підхід)

Обґрунтовується на підставі рішень Європейського Суду в справах:

— ***«Ван Генд проти Італії»*** (рішення у справі № 26/62 від 5 лютого 1963 р.);

— ***«Коста проти Італії»*** (рішення у справі № 6/64 від 15 липня 1964 р.).

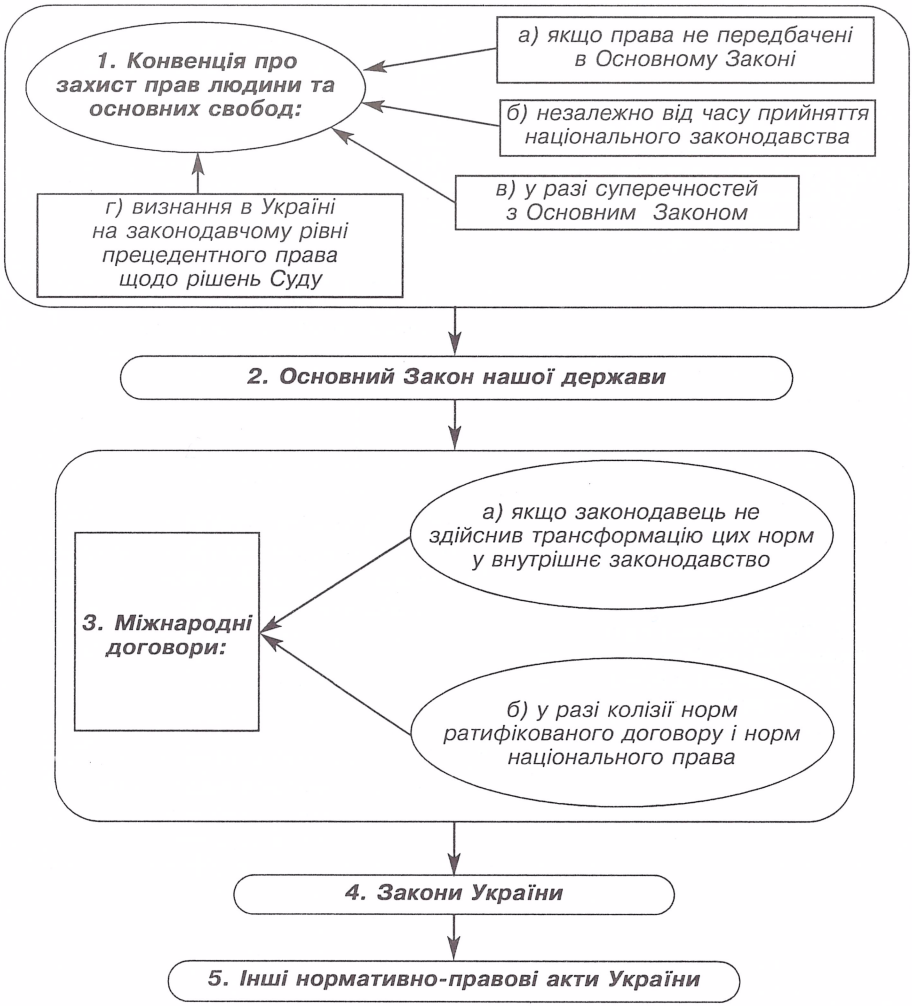

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВІ МАТЕРІАЛИ

28.01.2003

ІНФОРМАЦІЙНО-СТАТИСТИЧНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ СУДУ 2002 рік

Вступ

Європейський суд з прав людини було засновано в 1959 році, відповідно до Європейської конвенції з прав людини 1950 року, з метою розгляду скарг про порушення Договірними державами[1] передбачених Конвенцією прав та свобод, включно з правом на життя, забороною катування, правом на свободу, правом на справедливий судовий розгляд, правом на повагу до приватного і сімейного життя, а також свободою вираження поглядів, свободою віросповідання і свободою зібрань та об'єднання.

1 листопада 1998 року набрав чинності Протокол № 11 до Конвенції, згідно з яким дві створені на самому початку правозастосовчі інституції — Суд на тимчасовій основі та Європейська комісія з прав людини, — було замінено Судом на постійній основі з обов'язковою юрисдикцією.

ОБСЯГ РОБОТИ СУДУ

Обсяг роботи станом на 7 січня 2003 року	
Загальна кількість зареєстрованих заяв, що перебувають у провадженні	29 410
Кількість заяв, які надійшли у провадження (зареєстровані раніше), за роками	
Рік (роки)	**Кількість заяв**
1988	1013
1989	1446
1990	1658
1991	1648
1992	1861
1993	2037
1994	2943

[1] Зараз їх 44: Австрія, Азербайджан, Албанія, Андорра, Бельгія, Боснія та Герцеґовина, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Данія, Естонія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Кіпр, колишня югославська республіка Македонія, Латвія, Ліхтенштейн, Литва, Люксембург, Мальта, Молдова, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Російська Федерація, Сан-Марино, Словаччина, Словенія, Сполучене Королівство, Туреччина, Угорщина, Україна, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чеська Республіка, Швеція, Швейцарія.

1995	3483
1996	4752
1997	4721
1998	5979
1999	8402
2000	10486
2001	13858
2002	**28257**
Разом	**92544**

Заяви, подані на розгляд: 1 січня – 31 грудня 2002	
Держава, якої стосується заява	**Кількість поданих заяв**
Австрія	400
Азербайджан	123
Албанія	19
Андорра	0
Бельгія	247
Болгарія	588
Боснія та Герцеґовина	32
Вірменія	21
Греція	351
Грузія	37
Данія	120
Естонія	104
Ірландія	85
Ісландія	5
Іспанія	797
Італія	1304
Кіпр	37
Колишня югославська республіка Македонія	86

Латвія	256
Литва	422
Ліхтенштейн	3
Люксембург	44
Мальта	9
Молдова	221
Німеччина	1668
Нідерланди	562
Норвегія	76
Польща	4173
Португалія	245
Росія	4006
Румунія	1927
Сан-Марино	5
Словаччина	418
Словенія	256
Сполучене Королівство	1468
Туреччина	3036
Угорщина	263
Україна	2549
Фінляндія	222
Франція	2789
Хорватія	757
Чеська Республіка	465
Швейцарія	275
Швеція	357
Разом	**30828**

РІШЕННЯ ТА УХВАЛИ

Провадження завершується постановленням судового рішення лише за незначною частиною заяв. За період від 1 січня до 31 грудня 2002 року Суд постановив загалом 844 рішення; 17 915 заяв було вилучено з реєстру або оголошено неприйнятними; 577 було оголошено прийнятними.

Рішення Суду: 1 січня – 31 грудня 2002 року

Держава, якої стосується справа	Справи, в яких встановлено:		Справи, в яких Суд, не виносив рішення по суті		Справедлива сатисфакція	Перегляд рішень Судом	ЗАГАЛОМ
	принаймні одне порушення	відсутність порушень	Справи, вирішені шляхом дружнього вреґулювання	Справи, вилучені з реєстру			
Австрія	14	1	5	-	-	-	20
Азербайджан	-	-	-	-	-	-	-
Албанія	-	-	-	-	-	-	-
Андорра	-	-	-	-	-	-	-
Бельгія	12	1	-	1	-	-	14
Болгарія	2	-	1	-	-	-	3
Боснія та Герцеґовина	-	-	-	-	-	-	-
Вірменія	-	-	-	-	-	-	-
Греція	16	1	3	-	5	-	25
Грузія	-	-	-	-	-	-	-
Данія	1	-	1	-	-	-	2
Естонія	1	-	-	-	-	-	1
Ірландія	1	-	-	-	-	-	1
Ісландія	-	-	-	-	-	-	-
Іспанія	1	2	-	-	-	-	3
Італія	325	6	49	2	1	8	391
Кіпр	5	-	1	-	-	-	6
Колишня югославська республіка Македонія	-	-	1	-	-	-	1
Латвія	2	-	-	-	-	-	2
Литва	4	1	-	-	-	-	5
Ліхтенштейн	-	-	-	-	-	-	-
Люксембурґ	-	-	1	-	-	-	1
Мальта	-	-	-	-	-	-	-
Молдова	-	-	-	-	-	-	-
Нідерланди	6	3	1	-	1	-	11
Німеччина	6	2	-	1	-	-	9
Норвегія							
Польща	20	2	3	-	1	-	26
Португалія	14	-	18	1	-	-	33
Росія	2	-	-	-	-	-	2
Румунія	26	-	-	1	-	-	27
Сан-Марино	-	-	-	-	-	-	-
Словаччина	4	-	3	-	-	-	7
Словенія	-	-	1	-	-	-	1
Сполучене Королівство	30	4	6	-	-	-	40
Туреччина	54	2	45	4	-	-	105
Угорщина	1	-	2	-	-	-	3
Україна	1	-	-	-	-	-	1
Фінляндія	5	-	-	-	-	-	5
Франція	61	6	6	2	-	-	75
Хорватія	6	-	3	-	-	-	9
Чеська Республіка	4	-	-	-	-	-	4
Швейцарія	2	2	-	-	-	-	4
Швеція	4	2	1	-	-	-	7
РАЗОМ	**630**	**35**	**151**	**12**	**8**	**8**	**844**

Рік (роки)	Заяви, оголошені неприйнятними/ вилучені з реєстру	Загальна кількість судових рішень
1955-1982	9251	61
1983	407	15
1984	528	18
1985	512	11
1986	469	17
1987	559	32
1988	602	26
1989	1243	25
1990	1065	30
1991	1441	72
1992	1515	81
1993	1547	60
1994	1789	50
1995	2182	87[2]
1996	2776	126[2]
1997	3073	156[2]
1998	3658	161[2]
1999	3519	177
2000	6776	695
2001	8989	888
2002	17915	844
РАЗОМ	**69816**	**3632**

* * *

[2] Включно зі справами, переданими до старого Суду згідно з пунктом 1(e) статті 5 Протоколу № 9 (право на індивідуальне звернення).

ДОДАТОК
Рішення за 2001 рік

Держава, якої стосується справа	Справи, в яких встановлено:		Справи, в яких Суд не виносив рішення по суті		Справедлива сатисфакція	ЗАГАЛОМ
	принаймні одне порушення	відсутність порушень	Справи, вилучені з реєстру або вирішені шляхом дружнього врегулювання	Справи, не розглянуті по суті		
Австрія	14	-	1	3	-	18
Албанія	-	-	-	-	-	-
Андорра	-	-	-	-	-	-
Бельгія	2	2	1	-	-	5
Болгарія	2	-	1	-	-	3
Греція	14	1	5	1	-	21
Грузія	-	-	-	-	-	-
Данія	-	1*	1	-	-	2
Естонія	-	1	-	-	-	1
Ірландія	-	1	-	-	-	1
Ісландія	-	-	-	-	-	-
Іспанія	2	-	-	-	-	2
Італія	359	5	45	4	-	413
Кіпр	1	-	1	-	-	2
Колишня югославська республіка Македонія	-	1	-	-	-	1
Латвія	-	-	1	-	-	1
Литва	2	-	-	-	-	2
Ліхтенштейн	-	-	-	-	-	-
Люксембург	2	-	-	-	-	2
Мальта	-	-	-	-	-	-
Молдова	1	-	-	-	-	1
Нідерланди	2	1	4	-	-	7
Німеччина	13	3	1	-	-	17
Норвегія	-	1	-	-	-	1
Польща	17	2	1	-	-	20
Португалія	10	-	15	-	-	26
Росія	-	-	-	-	-	-
Румунія	-	-	-	-	1	1
Сан-Марино	-	-	-	-	-	-
Словаччина	5	-	3	-	-	8
Словенія	1	-	-	-	-	1
Сполучене Королівство	19	11	2	-	1	33
Туреччина	169	2*	58	-	-	229
Угорщина	1	1	1	-	-	3
Україна	-	-	1	-	-	1
Фінляндія	4	-	-	-	-	4
Франція	32	3	10	-	-	45
Хорватія	4	1	-	-	-	5
Чеська Республіка	1	-	1	-	-	2
Швейцарія	6	1	1	-	-	8
Швеція	-	-	3	-	-	3
РАЗОМ	**683**	**38**	**157**	**8**	**3**	**889**

* Справа проти Туреччини та Данії (враховано як дві справи).

045
28.01.2003

Комюніке Секретаря Суду

ЗАКЛИК ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ПРИЄДНАТИСЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Сьогодні Голова Європейського суду з прав людини знову звернувся до Європейського Союзу із закликом приєднатися до Європейської конвенції з прав людини. Він також зазначив, що нагальним стало питання реформи Конвенції.

Виступаючи на щорічній прес-конференції Суду в Страсбурзі, Голова Суду Люціус Вільдхабер підкреслив важливість приєднання ЄС до Конвенції, що забезпечувало б узгодженість та послідовність захисту прав людини на європейському рівні.

Пан Вільдхабер також наголосив на тому, що реформа Конвенції є «необхідною і нагальною», оскільки вона має допомогти Суду розв'язати проблему зростання робочого навантаження, з якою він і далі стикався минулого року. На початку 2003 року в підрозділах Суду очікувало вирішення 29 410 заяв.

Один із шляхів реформи — запровадження прискореної процедури і, можливо, нової секції Суду — для вирішення справ, які не потребують розгляду по суті, є схожими між собою або є «двійниками» тих чи інших справ, уже розглянутих Судом. У кінцевому підсумку має бути вироблений спеціальний механізм «фільтрації» таких справ.

Опубліковані сьогодні статистичні дані за 2002 рік свідчать про те, що кількість справ, які надходять на розгляд до Суду, повсякчас зростає. Хоча продуктивність роботи Суду підвищувалася, загальна кількість винесених Судом у минулому році рішень трохи зменшилася — з 889 до 844. Це, можливо, пояснюється тим, що після запровадження в Італії Закону Пінто *(Pinto Law)*, кількість італійських справ стосовно тривалості судового провадження стала меншою.

Як видно з таблиці 2002 року, найбільшу кількість справ, у яких Суд виніс рішення, встановивши щонайменше одне порушення, подано проти Італії (325), а також проти Франції (61), Сполученого Королівства (30) та Румунії (26).

До статистичних даних уперше включено таблицю, яка показує, скільки порушень Конвенції і яких саме її статей допустила за рік кожна держава. Ці дані свідчать про те, що більшість рішень у справах проти Італії та значна кількість рішень у справах проти Франції стосується тривалості судового провадження.

056
30.01.2003

Комюніке Секретаря Суду

ОБРАННЯ СУДДІ ВІД ІСПАНІЇ

29 січня 2003 року Франсіско Хавьєр Борреґо Борреґо *(Francisco Javier Borrego Borrego)* було обрано суддею від Іспанії. Пана Борреґо Борреґо обрано на заміну п. Антоніо Пастора Рідруехо *(Antonio Pastor Ridruejo)*, який досяг граничного віку, передбаченого Європейською конвенцією з прав людини. Оскільки в 2001 році п. Пастора Рідруехо переобрано на новий шестирічний строк, п. Борреґо Борреґо обійматиме цю посаду до 31 жовтня 2007 року.

Пан Борреґо Борреґо, який народився в 1949 році в Севільї (Іспанія), є членом Керівного комітету Ради Європи з прав людини *(CDDH)* та Комітету експертів за покращання процедур захисту прав людини *(DH-PR)*. Із 1990 року він виступав уповноваженою особою Уряду Іспанії в Європейському суді з прав людини.

Парламентська асамблея Ради Європи обирає суддів зі списку трьох кандидатів, що подається кожною державою, яка ратифікувала Європейську конвенцію з прав людини.

Як правило, судді обираються на свої посади строком на шість років. Однак, згідно з пунктом 5 статті 23 Конвенції, суддя, обраний на заміну судді, строк повноважень якого ще не сплив, обіймає посаду протягом решти строку повноважень свого попередника.

ПОРЯДОК ЗВЕРНЕННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

ПОЯСНЮВАЛЬНА НОТАТКА ДЛЯ ОСІБ, ЯКІ МАЮТЬ НАМІР ЗВЕРНУТИСЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

I. Які заяви розглядає Суд?

1. Європейський суд з прав людини є міжнародним органом, який, за певних умов, розглядає заяви, що подаються особами, які скаржаться на порушення їхніх прав, викладених у Європейській конвенції з прав людини та основних свобод. Ця Конвенція є міжнародним договором, на підставі якого більшість європейських держав зобов'язуються дотримуватись визначених у ній основних прав людини. Ці права викладені у Конвенції та в чотирьох додаткових протоколах до неї (протоколи № 1, 4, 6, 7). Зазначені документи прийняті певними державами. Бажано, щоб Ви ознайомилися з текстами цих документів та із застереженням до них.

2. Якщо Ви вважаєте, що одна з держав, які ратифікували Конвенцію, порушила стосовно Вас одне з цих основних прав, Ви маєте право звернутися до Суду. Суд розглядає лише ті заяви, в яких ідеться про права, ґарантовані Конвенцією та протоколами до неї, за винятком усіх інших. Суд не є апеляційним судом у відношенні до національних судових інстанцій, він не може ні скасовувати, ні змінювати їхні рішення. Суд не може безпосередньо захищати Вас перед національною судовою інстанцією, проти якої спрямована Ваша заява.

3. Суд може розглядати лише ті заяви, які спрямовані проти держав, що ратифікували Конвенцію (перелік додається). Також не розглядаються заяви, які стосуються подій, що мали місце до визначених дат. Ці дати відрізняються залежно від того, проти якої держави спрямована заява, і від того, чи стосується заява права, ґарантованого Конвенцією або одним із протоколів до неї.

4. Ви можете надсилати заяви лише проти дій або рішень органів державної влади (органів законодавчої, виконавчої, судової влади і т. ін.) однієї з цих держав. Суд не розглядає заяви, спрямовані проти приватних осіб або недержавних установ.

5. Перед тим як звернутися із заявою до Суду, Ви повинні використати усі можливі внутрішні засоби захисту у державі, проти якої спрямовується заява, які могли б привести до позитивного вирішення питання, яке є предметом оскарження. Стосовно України йдеться про звичайну процедуру судового провадження, яка передбачає можливість касаційного оскарження прийнятого судового рішення. (Крім цього, процедура «у порядку нагляду» не є засобом правового захисту, який необхідно вичерпати, згідно з пунктом 1 статті 35 Конвенції.) Ви повинні дотримуватись усіх процесуальних правил, зокрема передбачених законом строків. Якщо, наприклад, Ваш позов було відхилено з причини недотримання строків або ж невиконання процедурних правил, Суд, мабуть що, не зможе розглянути Вашу заяву.

6. Заяву до Суду потрібно подати у шестимісячний строк від дня винесення остаточного судового рішення. Суд не зможе розглянути Вашу заяву, якщо Ви протягом цих шести місяців не подасте, принаймні стисло, чітко сформульовану претензію.

II. Як подавати заяву до Суду?

7. Якщо Ви вважаєте, що стосовно Вас було порушено одне з прав, які ґарантуються Конвенцією або ж протоколами до неї, і Ваша заява повністю відповідає усім наведеним вище вимогам, Ви повинні надіслати у канцелярію Суду лист із зазначенням необхідних даних, про які йдеться нижче:

Au Greffier de la
Cour europeenne des Droits de l'Homme
Conseil de l'Europe
F-67075 Strasbourg Cedex
France

8. Лист має містити такі відомості:

а) стислий виклад Вашої заяви;

б) визначення права або прав (ґарантованих Конвенцією), які, на Вашу думку, порушено;

в) відомості про засоби правового захисту, якими Ви скористалися;

г) перелік офіційних рішень у Вашій справі, із зазначенням дати кожного документа й інстанції, яка його видала (суд або інший орган), а також стисла інформація про зміст кожного документа.

До листа необхідно додати копії згаданих вище документів. (Суд не може ґарантувати повернення цих документів, тому в інтересах особи, яка подає заяву, має сенс надсилати копії замість оригіналів.)

9. Секретар Суду надішле Вам відповідь, а також відповідний формуляр для того, щоб Ви виклали заяву у формалізованому вигляді. Можливо, до Вас звернуться за додатковою інформацією, документами чи роз'ясненнями, пов'язаними із заявою. У разі необхідності Секретар проінформує Вас також про те, яким чином було застосовано Конвенцію у випадках, подібних до Вашого. У разі визнання заяви неприйнятною до розгляду її Судом Секретар Суду поінформує Вас також і про це. Водночас Секретар не може давати Вам поради стосовно законодавства держави, проти якої спрямована заява.

10. Якщо з Вашого листування із канцелярією стає очевидним, що Ваша заява може бути зареєстрована, і якщо Ви висловите таке бажання, Вашу заяву буде передано на розгляд Суду.

11. Секретар інформуватиме Вас про хід розгляду Вашої заяви. Процедура розгляду не є прилюдною, і на першій стадії розгляд здійснюється у письмовій формі. Тому Ваша особиста присутність на засіданні Суду не є необхідною.

12. Якщо у Вас є можливість, зверніться до адвоката, щоб він вів Вашу справу. На подальших етапах розгляду брак відповідних коштів на оплату правової допомоги адвоката може слугувати підставою для прохання про надання безоплатної допомоги. Але така допомога не може бути Вам надана на момент подання заяви.

Редакція:

Юрій ЗАЙЦЕВ,
головний редактор

Наталія ОЛЕКСАНДРЕНКО,
відповідальний секретар

Юлія ШИКУТА,
технічний редактор

Сергій ТКАЧУК,
старший редактор-перекладач

Ольга КУПРІЄВИЧ,
редактор-перекладач

Микола ПОЛУДЬОННИЙ,
консультант

Засновник: **Українська Правнича Фундація**
Видавець: **Український Центр Правничих Студій**

Свідоцтво про Державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ № 3557 від 10 листопада 1998 року

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції:
Серія ДК № 9 від 24 лютого 2000 року

Адреса редакції: 01033, м. Київ, вул. Саксаганського, 41

© **Українська Правнича Фундація, *Сергій Головатий, Юрій Зайцев, Галина Фріланд*** — концепція видання, 2003

© **Український Центр Правничих Студій** — переклад, 2003

© **Українська Правнича Фундація, *Володимир Горобченко*** — розробка макета та обкладинки, 2003

Переклад з англійської мови:
Сергій Ткачук

Редактор
Наталія Олександренко

Термінологічне опрацювання:
Юрій Зайцев
Наталія Олександренко

Розроблення довідково-пошукового апарату:
Юрій Зайцев

Комп'ютерний набір, верстка, технічне редагування:
Юлія Шикута

Коректор
Юлія Мороз

Кольороподіл обкладинки:
В'ячеслав Горобченко

Підписано до друку 30.04.2003. Формат 60×90$^{1}/_{16}$.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Наклад 2500 прим. Зам. 03-060.

Друк СМП «АВЕРС».
04214, Київ, пр. Оболонський, 36.
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 586 від 05.09.2001 р.

Віддруковано з оригінал-макета Українського Центру Правничих Студій

Практика Європейського суду з прав людини Рішення. Коментарі

Case Law of the European Court of Human Rights Judgments. Commentaries

Jurisprudence de la Cour européenne des Droits de l'Homme Arrêts. Commentaires

Цей випуск журналу здійснено за сприяння Міжнародного фонду «Відродження».

This issue has been published under the sponsorship of the International Renaissance Foundation.

Передплатний індекс **22777**

2003

Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі

1